

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MECMA'Ü'L-LETÂYİF
(1B-29B)

GİRİŞ-İNCELEME-METİN-ÇEVİRİ-DİZİN-TIPKIBASIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Remziye YAŞAR

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Dilek HERKMEN

Düzce
Temmuz, 2019

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**MECMA'Ü'L-LETÂYİF
(1B-29B)**

GİRİŞ-İNCELEME-METİN-ÇEVİRİ-DİZİN-TIPKIBASIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Remziye YAŞAR

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Dilek HERKMEN

**Düzce
Temmuz, 2019**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında oy birliği / oy-
çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. İlhan GENÇ

Üye Doç. Dr. Aylin KOÇ

Üye Dr. Öğr. Üyesi Dilek HERKMEN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

22/07/2019

Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Çalışmamıza konu olan eser, Vatikan Kütüphanesinde yer alan Vat.turc.420 numara ile kayıtlı meşin şirazeli bir ciltle ciltlenmiş, varakları vişne çürüğü renkli, Sirâc bin Abdullah'ın *Mecma'ü'l Letâyif* adlı yazma eseridir. Eser, 1b-114b varakları arasında 25x16 cm ebadında, 15 satırlı harekeli nesih ile yazılmıştır. Her sayfada 15 satır bulunmakla birlikte 1b, 14 satır olarak yazılmıştır. Eserin istinsah tarihi belli değildir.

Çalışmamızı giriş, dil incelemesi, transkripsiyonlu metin ve metnin Türkiye Türkçesine aktarımı, dizin-etimolojik sözlük-özel isimler sözlüğü ve yazma eserin tıpkıbasımı bölümlerinden oluşacak şekilde düzenledik.

Giriş bölümünde genel olarak; eserin yazarı, yazılış tarihi, nüshaları, konu ve içeriği açıklanmış ve eserin hazırlanmasında dikkat edilen hususlara yer verilmiştir.

İnceleme bölümü; imlâ ve yazım özellikleri, fonetik özellikleri ve şekil bilgisinden oluşmaktadır.

Metin bölümünde; metnin transkripsiyonu sayfa-satır numaraları verilerek yapılmıştır. Daha anlaşılır olması amacıyla yazım ve imlâ kurallarına uyulmuş ve müstensihin yazımından kaynaklı bazı yanlışlık ve düzeltmeler dipnotta gösterilmiştir. Metinde geçen Arapça ibareler, hadis ve ayetlerin yazımı tıpkıbasımdan aktarılmıştır.

Çeviri bölümünde; metnin Türkiye Türkçesine çevirisi kelime anlamlarına bağlı kalarak günümüz Türkçesi cümle yapısına uygun yapılmıştır.

Sözlük-dizin bölümünde de kelimelerin tamamının anlamı metne uygun verilerek aldıkları ekler alfabe sırasıyla dizilip metin numaraları eklenmiştir. Türkçe kelimelerin köken açıklaması yapılmış, Eski Türkçede nasıl geçtiği gösterilmiştir. Özel isimler sözlüğü alfabetik sıraya göre yeniden sıralanmış ve *Peygamberler Tarihi*, *İslam Ansiklopedisi*, *Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi* gibi farklı kaynaklardan faydalanılmıştır. Başvurulan kaynaklarda bazı özel isimlere rastlanmamış, bu özel isimler incelenen *Mecma'ü'l-Letâyif* adlı eser kaynak alınarak açıklanmıştır.

Eserin sonuna eserin çeviri yazıya aktarılan 001b-029b varaklarının tıpkıbasımı konulmuştur.

Başlangıç aşamasından bitiş aşamasına kadar her konuda yardımlarını esirgemeyen hocam Dr. Öğretim Üyesi Dilek HERKMEN'e verdiği özgüven ve araştırma-öğrenme aşkı için sonsuz sevgi, saygı ve şükranlarımı sunmak isterim ve öğrenim hayatımın her döneminde yanımda olan aileme özellikle de ablam Handan Başbüyük ve eniştem Yıldray Başbüyük'e teşekkürü bir borç bilirim.

Remziye YAŞAR

ÖZET**MECMA‘Ü’L -LETÂYİF****(1B-29BVARAKLAR)****GİRİŞ- İNCELEME-METİN-ÇEVİRİ-DİZİN-TIPKIBASIM****YAŞAR, Remziye****Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Dilek HERKMEN****Temmuz, 2019, xv +312 sayfa**

Bu çalışmada Sirâc bin Abdullah’ın Mecma‘ü’l-Letâyif adlı eserinin 1b-29b varakları arasındaki bölümleri incelenmiştir. Eserin bu bölümlerinin çeviri yazı aktarımı yapılmış ve metin Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Eser imlâ, ses ve şekil bilgisi bakımından incelenmiştir. Çalışmamız; Giriş, İnceleme, Metin, Çeviri, Dizin, Tıpkıbasım olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; eserin türü, eserin adı, yazılış amacı, yazarı, yazılış tarihi, eserin konusu ve içeriği, eserin tespit edilen nüshaları, eserin hazırlanmasında dikkat edilen hususlar hakkında bilgi verilmiştir. İnceleme bölümünde yazılış özellikleri, ses bilgisi ve şekil bilgisi hakkında bilgiler verilmiştir. Metin bölümünde eser, sayfa numaraları verilerek çeviri yazıya aktarılmış ve Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır. Dizin bölümünde kelimeler alfabetik sıraya göre dizilmiştir. Türkçe kelimelerin etimolojisi yapılmış, kelimenin Eski Türkçedeki şekilleri verilmiştir. Özel isimler ayrı şekilde alfabetik sırayla dizilmiş ve açıklanmıştır. Çalışmanın sonuna da eserin tıpkıbasımı konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Eski Anadolu Türkçesi, Mecma‘ü’l-Letâyif, Sirac bin Abdullah

ABSTRACT**MECMA‘Ü’L -LETÂYİF****(1B-29B PAPERS)****ENTERANCE -SURVEYING-TEXT-TRANSLATION-CONCORDANCE-
SAMEISSUE****YAŞAR, Remziye****Master Degree ,Department of Turkish Language and Literature Thesis****Advisor:Yrd.Doç.Dr.Dilek HERKMEN****July, 2019, xv+312 pages**

In this study was investigated Mecma‘ü’l-Letâyif of Sirâc bin Abdullah that chapter between 1b-29b papers. Chapter of this study was translated and text was transferred to Turkey Turkish. Work was examined on account of spelling, sound and figure. Our study consist of six chapter that entrance, surveying, text, translation, concordance, sameissue. In entrance is given information about sort of the work, name of work, purpose of writing, writer, date of rating, subject of the work and the contents, detected copies of work, points of attention in the preparation of the work. In chapter of surveying is given information about spelling features, phonetics and morphology. In text section work is transferred translation article and Turkey Turkish. In concordance section words are ranked according to alphabetic order. Turkish words are etymological and the words are given forms in old turkish. Special names are ranked separately in alphabetical order and are explained. In the end of the work ,sameissue is placed.

Key Words: Old Anatolian Turkish, Mecma‘ü’l-Letâyif, Sirâc bin Abdullah.

İçindekiler	
KABUL VE ONAY	iv
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ	xiii
KISALTMALAR VE İŞARETLER	xiv
1.GİRİŞ	1
1.1. Eserin Adı, Yazarı, Yazılış Tarihi ve Nüshaları.....	1
1.2. Eserin Konusu ve İçeriği	2
1.3.Çalışmanın Amacı ve Hazırlanmasında Dikkat Edilen Hususlar.....	6
2. İNCELEME	8
2.1. İMLA VE YAZIM ÖZELLİKLERİ	8
2.1.1. ÜNLÜLERİN YAZIMI	8
2.1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı.....	8
2.1.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı.....	12
2.1.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin Yazımı	14
2.1.1.4. /o/, /ö/ Ünlülerinin Yazımı	17
2.1.1.5. /u/, /ü/ Ünlülerinin Yazımı	19
2.1.2. ÜNSÜZLERİN YAZIMI	21
2.1.2.1. /ç / Ünsüzünün Yazımı.....	21
2.1.2.2. /p/ Ünsüzünün Yazımı.....	22
2.1.2.3. /t/ Ünsüzünün Yazımı.....	24
2.1.2.4. /s / Ünsüzünün Yazımı	26
2.1.2.5. /ñ/ Ünsüzünün Yazımı.....	28
2.1.2.6. /k/ Ünsüzünün Yazımı.....	30
2.1.2.7. /g/ Ünsüzünün Yazımı.....	31
2.1.3. Bitişik Yazılan Sözcükler	32
2.2. SES BİLGİSİ	34
2.2.1. Ünlüler	34

2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri	34
2.2.1.1.1. i~ê Değişmesi	34
2.2.1.1.2. i~ü Değişmesi	35
2.2.1.1.3. o,ö~u,ü Değişmesi	35
2.2.1.2. Ünlü Uyumu	36
2.2.1.2.1. Damak Uyumu (Kalınlık-İncelik Uyumu)	36
2.2.1.2.2. Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu)	36
2.2.2. Ünsüzler	44
2.2.2.1. Ünsüz Uyumu	44
2.2.3. Ses Hadiseleri	44
2.2.3.1 Ünsüz Değişmeleri	45
2.2.3.1.1. Sızıcılaşma	45
2.2.3.1.2. Dudaksılaşma	46
2.2.3.1.3. Ötümlüleşme	47
2.2.3.1.4. Ötümsüzleşme	50
2.2.3.2. Ses Düşmesi	51
2.2.3.2.1. Ünlü Düşmesi	51
2.2.3.2.2. Ünsüz Düşmesi	52
2.2.3.3. Hece Tekleşmesi	53
2.2.3.4. Ses Türemesi	53
2.2.3.4.1. Ünlü Türemesi	53
2.2.3.4.2. Ünsüz Türemesi	54
2.2.3.5. Ünsüz İkizleşmesi	55
2.2.3.6. Benzeşme	55
2.2.3.7. Geçişme	55
2.2.3.8. Birleşme	56
2.2.3.9. Tekleşme	56
2.2.3.10. Yarı Ünlüleşme	56
2.2.3.11. Ünsüz Kaynaşması	57
2.2.3.12. Ünlü İncelmesi	57

2.2.3.13. Nöbetleşe Kullanım.....	57
2.3. ŞEKİL BİLGİSİ	58
2.3.1. İsim Çekim Ekleri	58
2.3.1.1. Çokluk Eki.....	58
2.3.1.2. İyelik Ekleri	58
2.3.1.3. Hâl Ekleri	60
2.3.1.3.1. Yalın Hâl	60
2.3.1.3.2. İlgi Hâli.....	60
2.3.1.3.3. Belirtme Hâli	61
2.3.1.3.4. Yönelme Hâli	62
2.3.1.3.5. Bulunma Hâli	63
2.3.1.3.6. Ayrılma Hâli.....	64
2.3.1.3.7. Vasıta Hâli.....	65
2.3.1.3.8. Eşitlik Hâli.....	65
2.3.1.3.9. Yön Gösterme Hâli.....	66
2.3.2. Fiil Çekim Ekleri.....	67
2.3.2.1. Şahıs Ekleri	67
2.3.2.1.1. Birinci Tipteki Şahıs Ekleri.....	67
2.3.2.1.2. İkinci Tipteki Şahıs Ekleri.....	68
2.3.2.1.3. Üçüncü Tipteki Şahıs Ekleri.....	69
2.3.2.2. Haber Kipleri.....	70
2.3.2.2.1. Görülen Geçmiş Zaman.....	70
2.3.2.2.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	71
2.3.2.2.3. Geniş Zaman.....	71
2.3.2.2.4. Gelecek Zaman	72
2.3.2.2.5.Şimdiki Zaman	72
2.3.2.3. Tasarlama Kipleri.....	73
2.3.2.3.1. İstek Kipi	73
2.3.2.3.2. Gereklilik Kipi.....	73
2.3.2.3.3. Şart Kipi	73

2.3.2.3.4. Emir Kipi.....	74
2.3.3. Çatı Ekleri	75
2.3.3.1. Geçişli / Ettirgenlik Çatı Ekleri	75
2.3.3.2. Edilgen Çatı Ekleri	75
2.3.3.3 Dönüşlü Çatı Ekleri	76
2.3.3.4.İşteş Çatı Ekleri	76
2.3.4. Yapım Ekleri	76
2.3.4.1. İsimden İsim Yapım Ekleri	76
2.3.4.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri	77
2.3.4.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri	78
2.3.4.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri	79
2.3.5. Fiilimsiler	79
2.3.5.1. İsim-Fiil Ekleri	79
2.3.5.2. Sıfat-Fiil Ekleri	80
2.3.5.3. Zarf-Fiil Ekleri	82
2.3.5.3.1. Zaman Zarf-Fiil Ekleri	82
2.3.5.3.2. Hâl Zarf-Fiil Ekleri.....	82
2.3.5.3.3. Bağlama Zarf-Fiil Ekleri	83
2.3.5.3.4. Farklı Ek ve Edatlarla Oluşturulan Birleşik Zarf-Fiil Ekleri.....	83
3.METİN	85
4. ÇEVİRİ	118
5. SÖZLÜK	147
5.1. ÖZEL ADLAR SÖZLÜĞÜ	238
KAYNAKÇA	252
6. TIPKIBASIM	254

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

ء	ʾ
ا	a, ā, e
آ	Ā
ب	b, p
پ	P
ت	T
ث	Ṭ
ج	c, ç
چ	Ç
ح	H
هـ	Ḥ
د	D
ذ	Z
ر	R
ز	Z
س	S
ش	Ş
ص	Ş
ض	Ḍ, ž
ط	Ṭ
ظ	Z
ع	ʿ
غ	Ġ
ف	F
ق	Q
ك	k, g, ñ
ل	L
م	M
ن	N
و	v, o, ö, u, ū, ü
ه	a, e, h
ی	ı, i, ī, y

KISALTMALAR VE İŞARETLER

a.g.e. adı geçen eser

Ar. Arapça

AT. Ana Türkçe

bkz. Bakınız

C. Cilt

Çağ. Çağatayca

ET. Eski Türkçe

Far. Farsça

Hız. Hazret

İbr. İbranice

krş. Karşılaştırmız

Moğ. Moğolca

OT. Orta Türkçe

s. Sayfa

Skr. Sanskritçe

Sogd. Soğdça

T. Türkçe

TT. Türkiye Türkçesi

Yun. Yunanca

- Fiil kök ve gövdelerini, gösterir.

+ İsim kök ve gövdelerini, gösterir.

~ Değişken biçim gösterir.

< Bu biçimden gelir.

> Bu biçime gider.

[...] Eksik yazılmış unsurları ve satır numaralarını gösterir.

(?) Okunuşundan ve anlamından şüphe edilen kelimeleri gösterir.

1.GİRİŞ

1.1. Eserin Adı, Yazarı, Yazılış Tarihi ve Nüshaları

Eser, Vatikan Kütüphanesinde yer alan Vat.turc.420 numara ile kayıtlıdır. Eser, metin içerisinde “Bilgil ki ez‘āf-ı halku’llāh ve aḥḫar-ı ‘ibādu’llāh Sirāc bin ‘Abdu’llāh eydür ki...” diye geçen bu cümleden **Sirāc bin Abdullah**’a ait olduğu bilinmektedir. Fakat müellifi Sirāc bin Abdullah hakkında maalesef bir bilgiye ulaşamamıştır. Yine

metinde; “Bundan sonra ben za‘if daḥı bu miḫdār cem‘ olana *Mecma‘ū’l Letāyif* dēyü ad vürdüm.” diye geçen bu cümle ile de eserin ismi ortaya çıkmaktadır. Eserin yazıldığı tarih hakkında hiçbir bilgi yoktur fakat yapılan dil incelemesi ışığında eserin Eski Anadolu Türkçesine ait olduğu anlaşılmaktadır. Eser, 1b-114b varakları arasında 25x16 cm ebadında, 15 satırlı harekeli nesih ile yazılmıştır. Eserin ilk sayfasının alt kısımları yıpranmıştır. Müellifin “ve her ne yerde ki Ḳur‘ān ve ḥadīṣ lafzı geldiyse kızıl mürekkebile yazam.” sözüyle belirttiği üzere metinde geçen ayet ve hadisler kırmızı mürekkep ile yazılmış ve hemen ardından bu ayet ve hadisler açıklanmıştır. Bunun yanında birçok yerde özel isimler ve bölüm başlıkları da kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Eserin bilinen diğer nüshaları şunlardır:

Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi; 05ba792 numara ile kayıtlıdır. Şemseli, kahverengi meşin bir cilt içinde, 164 varakadır. 25,5x17 cm. ebadında, 13 satırlı harekeli nesih yazı ile yazılmıştır.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi; 4032/2 numara ile kayıtlıdır. Siyah bez karton şirazeli cilt içindedir. 253 varaklı 1b-123b varakları arasındadır. 26x17 cm. ebadında, 15 satırlı harekeli nesih yazı ile yazılmıştır.

Ayasofya Kütüphanesi; 4872 numara ile kayıtlı olup meşin bir cilt içinde, 128 varaktır. 21,4x15.7 cm. ebadında, 15 satırlı harekeli nesih yazı ile yazılmıştır.

Konya Mevlânâ Müzesi; 2829 numara ile kayıtlıdır. Yumuşak meşin bir cilt içinde olup 116b-180 varakları arasındadır.

Milli Kütüphane; 06 Mil Yz A 3303 numara ile kayıtlı olup sırtı bez kaplı mukavva bir cilt içerisinde 121 varaklı, 16 satır nesih yazı ile yazılmıştır.

1.2. Eserin Konusu ve İçeriği

Eserde müellif, *Kur'ân*, *İncil*, *Zebûr* ve *Tevrat*'tan; *Kur'ân*'da geçen peygamberler tarihinden; Hz. Muhammed'in hadislerinden; hükümdarlara verilen öğütlerden ve kutsal savaşların sevabından kısa kısa hikâyeler toplayarak bahsetmiştir. Hemen ardından bu anlatılanların içinden de hükümdarlara verilen öğütleri önde tutmuştur. Ondan sonra Resulüllâh'ın hadislerinden ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) seçkin dostlarının sözlerinden bahsedip *Kur'ân*'da geçen peygamberler tarihini açıklamıştır. *Zebûr*'un bazı sûrelerinden nasihatler ve ondan sonra da dört kutsal kitaptan yararlanarak Allâhu teâlânın birliğini ve Hristiyan ile Yahudi dininin bâtil olduğunu açıklamıştır. Hristiyanlar ile Yahudilerin sorularına karşılık Müslümanların verdiği cevaplardan ve Hristiyan âlimlerinin yanlış yolda oluşlarından bahsetmiştir.

Eser beş bâb olarak ayrılmıştır. Birinci bâb (bölüm): *Kur'ân*, hadis, evliya ve halifelerin sözleri ve hükümdarlara verilen öğütlerle ilgilidir. İkinci bölüm: *Kur'ân* ve hadisle kara ve deniz savaşının sevabını açıklamaktadır. Üçüncü bölüm: *Kur'ân*'da geçen peygamberler tarihini ve *Zebûr*'dan nasihatler açıklamaktadır. Dördüncü bölüm: *Kur'ân*, *İncil* ve *Tevrat*'ta geçen Hristiyan ve Yahudilerin bâtil inançlarını açıklamaktadır. Beşinci bölüm: Hristiyan ve Yahudilerin sorularını ve Müslümanların onlara verdiği cevapları açıklamaktadır.

Eserin müellifi Sirâc bin Abdullah'ın, eserin incelenen kısmında kaynak olarak kullandığı eser ya da şahısları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

Belh Tevârihi: Tam adı bilinmeyen, ancak aslen Belhli olduğu anlaşılan İbnü'l-Belhî'nin dedesi, Büyük Selçuklu Hükümdarı Berkyaruk devrinde (1092-1104) Fars Valisi Atabeg Humârtegin'in müstevfisi idi. İbnü'l-Belhî de tahsilini Fars'ta tamamlamış, Dîvân-ı İstîfâ'da dedesinin yanında çalışmış ve bu sırada Fars'ın coğrafi ve siyasî durumu hakkında bilgi edinmiştir. Onun bu bilgisinden haberdar olan Berkyaruk'un kardeşi Sultan Muhammed Tapar'ın emriyle Fârsnâme'yi yazan İbnü'l-Belhî, Taberî ve Hamza el-İsfahânî'nin tarihleriyle diğer Arapça ve Farsça kaynaklardan istifade etmiştir. Sağlam kaynaklara dayanılarak yazılmış olması kitabın bu alandaki önemli eserler arasında yer almasını sağlamıştır.¹

Dürer (Dürerü'l-Hükkâm Fi Şerhi Gureri'l- Ahkâm): Osmanlı hukuk tarihinin en önemli simalarından olan ve padişahın huzurunda yapılan ilmî tartışmalarda reîsululemâ sıfatıyla hakemlik yapan Molla Hüsrev başta fıkıh ve usûl-i fıkıh olmak üzere tefsir, Arap dili ve edebiyatı, şiir ve hat sanatı gibi alanlarda eser vermiştir. Fıkıh usulüne dair Mir'âtü'l-uşûl'ü ve Dürerü'l-hükkâm adlı fıkıh kitabı ile bunların bazı şerh ve hâşiyeleri Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuştur. Ayrıca Dürerü'l-hükkâm Osmanlı döneminde şer'î hukuk sahasında hâkimlerin ihtilâfları çözerken başvurdukları yarı resmî bir hukuk kaynağı işlevi görmüştür.²

Fezâilü'l-A'mâl: Fezâilü'l-a'mâl'e dair eser veren ilk müellifin İbn Zencûye (ö. 251/865) olduğu tahmin edilmekte, bu çalışmalardan günümüze gelen en eski eserin ise İbnü's-Sünnî'nin (ö. 364/974) Fezâ'ilü'l-a'mâl'i olduğu sanılmaktadır. Hadis hâfızı Ziyâeddin el-Makdisî'nin (ö. 643/1245), benzerleri arasında önemli bir yeri bulunan ve titiz bir çalışma sonucunda yayımlanan Fezâ'ilü'l-a'mâl'i bu tür kitapların muhtevası hakkında bir fikir vermektedir.³

¹ Bkz. Tahsin Yazıcı, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, "İbnü'l-Belhî", Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1999, C. 20, s. 529.

² Bkz. Ferhat Koca, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, "Molla Hüsrev", Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2005, C. 30, s. 252-253.

³ Bkz. Yaşar Kandemir, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, "Fezâil", Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1995, C. 12, s. 530.

İskendernâme: *Kur'ân-ı Kerîm*'de geçen Zülkarneyn ile (el-Kehf 18/83-99) maceraları ve yaşadıkları bölge bakımından aralarında benzerlik bulunan İskender'in hayatı İslâmî edebiyatlarda destanî-efsanevî tarzda yer almış, onu ve maceralarını konu edinen müstakil kitaplar yazılmıştır. Genelde tarihî eserlerle tefsirlerde Zülkarneyn'in İskender-i Kebîr, İskender-i Ekber, İskender-i Himyerî; Makedonyalı İskender'in ise (Alexandre the Great) İskender-i Rûmî ve İskender-i Yunânî diye anılmasına rağmen edebî eserlerde bu adlandırmalar tamamen birbirine karışıp Zülkarneyn'in kişiliği İskender'in hayatına kuvvetli biçimde sindirilmiş ve "İskendernâme" adı verilen tür içinde de İskender neredeyse tamamen Zülkarneyn kimliğine bürünmüştür.⁴

İmâm Kuşeyrî: Tasavvuf, kelâm, hadis, fıkıh, tefsir, gramer, lugat ve edebiyat gibi ilim dallarında geniş bilgisi olan Kuşeyrî daha çok mutasavvıf olarak tanınır. Tasavvuf tarihinin en önemli kaynaklarından sayılan er-Risâle adlı eserinde Kuşeyrî, tasavvufun temeli olan konuların Sünnî akîdeye tam anlamıyla uyduğunu ortaya koyarak sûfîlerin Sünnî çevrelerde uğradıkları eleştirilere cevap vermek, ayrıca onların bu çerçevede dışına çıkmalarını önlemek istemiştir.⁵

Kâ'bu'l-Ahbâr: 104 yaşında öldüğüne dair rivayete göre milâdî 551 yılı civarında doğduğu söylenebilir. Yemen'de yaşayan Zûruayn (Zülkelâ) soyundan gelmekte olup dedesinin adı Heysû' veya Amr olarak da zikredilmiş, geniş ilmi (hibr/habr, çoğulu ahbâr), yaygın olmayan bir rivayete göre ise mürekkeple (hibr) yazı yazması sebebiyle Kâ'b el-Ahbâr (Kâ'b el-Hibr) diye anılmıştır. Yemen'de yaşadığı, Resûl-i Ekrem zamanında oraya giden Hz. Ali ile görüşerek İslâmiyet'i kabul ettiği veya Hz. Ebû Bekir devrinde müslüman olduğu yahut Hz. Ömer döneminde Medine'ye geldiği, halifenin Kudüs'te bulunduğunu öğrenince oraya giderek kendisiyle görüştüğü ve onun huzurunda müslüman olduğu kaydedilmektedir. Kâ'b el-Ahbâr, Hz. Ömer ve Suheyb-i Rûmî gibi

⁴ Bkz. İsmail Ünver, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, "İskender", Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2000, C. 22, s. 557.

⁵ Bkz. Süleyman Uludağ, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, "Kuşeyrî", Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2002, C. 26, s. 474.

sahâbîlerden hadis rivayet etmiş, Resûl-i Ekrem'den mürsel olarak rivayette bulunmuştur.⁶

Kimyâ-yı Sa'âdet: İmam Gazâlî'ye ait Farsça olan bu eserin, İhyâ'ü 'Ulûmi'd-dîn'in bu dile çevirisi veya adaptasyonu olduğu bilinmektedir. İhyâ'daki planın aynıyla muhafaza edilerek sadece başlıkların değiştirildiği Kimyâ-yı Sa'âdet her biri on asıldan oluşan dört rükünden meydana gelmektedir. Birinci rükün ibadet, ikinci rükün muâmelât âdâbı, üçüncü rükün saadete giden yoldaki engeller, dördüncü rükün saadete erme ve kurtuluşa dairdir.⁷

Kıyasü'l-Enbiyâ: Rabgûzî'ye ait bu eserde Tanrı'ya hamdü senâ, bir na't-ı şerif ve Tok Buga'nın methiyesiyle başlayan Kıyasü'l-enbiyâ'da kâinatın yaratılışına temas edildikten sonra Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlerin kıssaları ile Hâbil ve Kâbil, Hârût ve Mârût, Avac b. Annâk, Kârûn, Sâmirî, Ashâb-ı Kehf ve Fil Vak'ası gibi çeşitli kıssalara yer verilmiş, Hz. Peygamber'in siyeri geniş biçimde anlatılmış, dört halifenin faziletleri zikredilmiştir. Hz. Hüseyin'in şehâdetiyle sona eren Kıyasü'l-enbiyâ'da yer yer Arapça ve Türkçe manzumelere rastlanmaktadır. Eserde toplam 484 mısra tutan kırk üç Türkçe şiir mevcuttur. Orta Asya Türkçesi'nin Kâşgar lehçesinin en karakteristik örneklerinden kabul edilen eser dil tarihi açısından önemli olduğu gibi üslûbu ve cümle yapısı bakımından da bazı özellikler taşır.⁸

Mişkâtü'l-Mesâbih: Ferrâ el-Begavî'nin Meşâbîhu's-sünne adlı eseri üzerine yapılan en meşhur çalışma Hatîb et-Tebrîzî'nin Mişkâtü'l-Meşâbîh'idir. Hatîb et-Tebrîzî bu eserinde Begavî'nin sahih ve hasen diye ikiye ayırdığı hadisleri yeniden düzenleyip ilâvelerde bulunmuş, onun hadisleri seçme şartlarını dikkate alarak esere üçüncü bir

⁶ Bkz. Yaşar Kandemir, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, "Kâ'b el-Ahbâr", Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2001, C. 24, s. 1-2.

⁷ Bkz. Bekir Karlağa, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, "Gazzâlî", Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1996, C. 13, s.523.

⁸ Bkz. Aysu Ata, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, "Rabgûzî", Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2007, C. 34, s.377.

bölüm eklemiş, müellifin kapalı bıraktığı yerleri açıklamış ve hadislerin râvilerini zikretmiştir.⁹

Tahfirü'l Mülûk: Eser hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Tefsir-i Begavî: Begavî'nin en tanınmış eseri olup âyetleri hadislerle, sahâbe ve tâbiîn müfessirlerinin ve daha sonraki âlimlerin görüşleriyle açıklamaktadır. Muhaddis olması sebebiyle daha önce yazılan tefsirlerdeki zayıf ve uydurma rivayetleri tenkit etmiştir. Eserin çeşitli baskıları yapılmıştır.¹⁰

Tefsir-i Teysîr: Dâni'nin yedi kıraatle ilgili eserlerinin en meşhuru olup adının el-Müeyssir olduğu da rivayet edilmiştir. Müellif mukaddimede, kendisinden âlimlerin sahih kabul ettiği meşhur rivayet ve tarikleri ihtiva eden yedi kıraate dair muhtasar bir eser kaleme almasının istenmesi üzerine bu kitabı hazırladığını ifade etmektedir.¹¹

1.3.Çalışmanın Amacı ve Hazırlanmasında Dikkat Edilen Hususlar

Çalışmamızın birinci bölümünde; genel olarak eser tanıtımı, eserin konu ve içeriği aynı zamanda müellifin, eseri yazarken kendine kaynak olarak gördüğü eser ya da şahıslar gibi hususlara yer verilmiştir. Ayrıca metin kurulurken izlenen yöntem de anlatılmıştır. Bu bölüm, çalışmamızı tanıtmaya niteliğindedir.

Çalışmanın ikinci bölümü “Dil İncelemesi”dir. “İmlâ Özellikleri” bölümünde ilk olarak ünlülerin daha sonra ünsüzlerin başta, içte ve sonda nasıl yazıldıkları metinden örneklendirilmiş, bu örnekler yazılırken hem Latin alfabesiyle hem de Arap alfabesiyle gösterilmiştir. “Ses Bilgisi” bölümünde ünlüler ve ünsüzler ayrı başlıklar altında ele alınarak, bunların özellikleri ve ses olayları örneklerle incelenmiştir. “Şekil Bilgisi” bölümünde de kelimelere gelen çekim ekleri ve yapım ekleri dönem özelliklerine göre incelenirken ekin farklı işlevlerde kullanılmasıyla alakalı örneklere de yer verilmiştir.

⁹ Bkz.İbrahim Hatiboğlu, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Meşâbihu’s-Sünne”, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2004, C. 29, s. 259.

¹⁰ Bkz. Mevlüt Güngör, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “Begavî”, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1992, C. 5, s. 340.

¹¹ Bkz. Abdurrahman Çetin, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, “et-Teysîr”, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2012, C. 41, s. 57.

Ayrıca tüm örneklerin hangi varak ve satırda geçtiği örneğin sonunda parantez içinde verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü “Metin”dir. Metin bölümünde; metnin yazım ve imlâ kurallarına uygun, sayfa-satır numaraları verilerek çeviri yazı aktarımı yapılmıştır. Ayrıca müstensihin yazımından kaynaklı bazı yanlışlık ve düzeltmeler de dipnotta gösterilmiştir. Metinde geçen Arapça ibareler, hadis ve ayetlerin yazımı tıpkıbasımdan aktarılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümü “Çeviri”dir. Metnin Türkiye Türkçesine çevirisi kelime anlamlarına bağlı kalarak günümüz Türkçesi cümle yapısına uygun yapılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümü “Dizin-Sözlük”tür. Sözlük bölümünde de kelimelerin anlamı metne uygun verilerek aldıkları ekler alfabe sırasıyla dizilip metin numaraları eklenmiştir. Türkçe kelimeler etimolojik olarak incelenmiş, Eski Türkçede nasıl geçtiği gösterilmiştir. Metnin daha anlaşılır olması amacıyla özel isimler sözlüğü oluşturulmuştur. Özel isimler sözlüğü alfabetik sıraya göre yeniden sıralanmış ve *Peygamberler Tarihi, İslam Ansiklopedisi, Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi* gibi farklı kaynaklardan faydalanılmıştır. Başvurulan kaynaklarda çok az özel isme rastlanmamıştır. Bu özel isimler incelenen *Mecma'ü'l-Letâyif* adlı eser kaynak alınarak açıklanmıştır.

Çalışmanın sonunda eserin çeviri yazıya aktarılan 001b-029b varaklarının tıpkıbasımı konulmuştur. Çalışmada doğrudan ya da dolaylı olarak kullanılan bütün kaynaklar kaynakçada gösterilmiştir.

Çalışmada dil özellikleri bakımından incelenen metnin Eski Anadolu Türkçesi dönemiyle alakalı dil çalışmalarına ve günümüz Türkçesine katkıda bulunması amaçlanmıştır.

2. İNCELEME

2.1. İMLÂ ÖZELLİKLERİ

Eski Anadolu Türkçesinin genel dil özelliklerini taşıyan eserin incelediğimiz yazması okunaklı ve harekelidir yalnız çok nadir harekesiz yazılan kelimeler de vardır. İmlâ açısından eserde bir ikilik söz konusudur. Aynı kelimenin farklı yazılışını görmek mümkündür. Metinde yer alan Türkçe kelimelerin ünlü sesleri hareke veya “elif” (ا), “vav” (و) “ye” (ي) harfleri ile karşılanmıştır. Ünsüz harflerin (p, ç, s, t) yazımında bir birlik yoktur. İmlasında hem eski Türk yazı geleneğine ait özellikler hem de Arap-Fars yazı dili geleneğinden aktarılmış özellikler karışık olarak yer almıştır. Bu durum Türkçe ve alıntı kelimelerin imlasında çok şekilliliğe neden olmuştur.

2.1.1. ÜNLÜLERİN YAZIMI

2.1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı

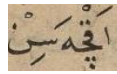
Başta Kullanımı

Başta “a” ünlüsü genelde üstünlü elif (ا̇) ile dik üstünlü elif (ا) nadiren de medli elif (ا̈) ve harekesiz yazılmıştır.

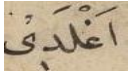
- Üstünlü Elif ile (ا̇)

ağıza (023a/02)

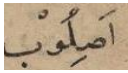
ağçesin (009b/01)

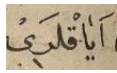
ağladı (021a/09)

altı (008b/04)

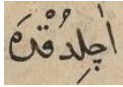
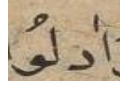

aşılıp (016b/15)

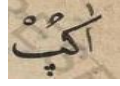
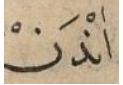

ayaqları (020a/09)

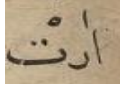
- Dik Üstünlü Elif ile (ا)

açıldı^ğda (018b/09)

adlu (007a/03)

a^q (020b/15)aⁿup (027b/05)

andan (013b/03)

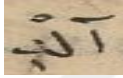
art (013a/03)

- **Medli Elif ile (Ā)**

Metinde “medli elif” yazımı ile sadece iki Türkçe kelimeye rastlanmıştır.

Ādem (013a/9)

atma^q (023b/10)

aldı (024a/06)

- **Harekesiz**

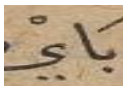

altıncı (004a/14)

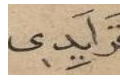
İçte Kullanımı

İçte “a” ünlüsü üstünlü elif (Ā), dik üstünlü elif (ʾ), üstün (̣), nadiren de medli elif (Ā), üstünlü he (̣) ve harekesiz yazılmıştır.

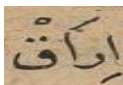
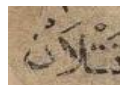
- **Üstünlü Elif ile (Ā)**

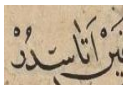
bay (004a/02)

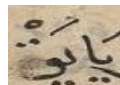
qarayıdı (012a/15)

ıra^q (003b/04)

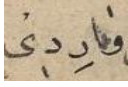
qatlan (007a/15)

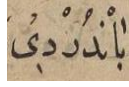
qayınatasıdır (026b/13)

yaya^q (027b/11)

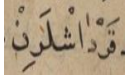
- **Dik Üstünlü Elif ile (ʾ)**

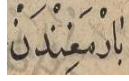
varıdı (012a/11)

bandurdı (022a/15)

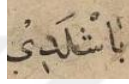
kardaşların (026a/15)

barmağdan (022b/04)

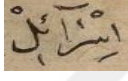
bal (022b/01)

başladı (023b/14)

- **Medli Elif ile (Ī)**

Metinde “medli elif” yazımı ile Türkçe kelimeye rastlanmamıştır.

İsrā'īl (010a/15)

Qur'ān (001b/09)

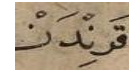

su'āl (012b/12)

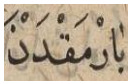
- **Üstün ile (◌)**

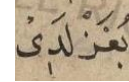
balçağı (012a/08)

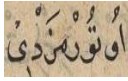
qarından (017a/15)

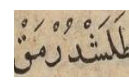
barmağdan (022b/04)

boğazladı (010a/04)

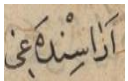

oturmazdı (029b/01)

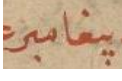
tałaşdurmağ (023b/08)

- **Üstünlü He ile (◌)**

arasındağı (028b/06)

- Harekesiz

 peygāmbar (020a/01)

Sonda Kullanımı

Sonda “a” ünlüsü genelde dik üstünlü elif (ا) ve üstünlü he (ه) nadiren de dik üstünlü ye (ي) ile yazılmıştır.

- Dik Üstünlü Elif ile (ا)

 oğurlamaya (011b/01)

 ala (009b/04)

 aña (004a/05)

 kılmaya (004b/04)

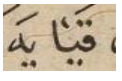
 añmaya (009b/11)

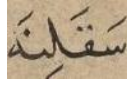
 saña (009b/10)

- Üstünlü He ile (ه)

 anda (005a/15)

 bunca (009a/09)

 kayaya (021a/7)

 saşalına (010a/02)

 kalmışlara (029b/03)

 kulağında (022a/14)

- Dik Üstünlü Ye ile (ي)

Metinde “dik üstünlü ye” yazımı ile Türkçe kelimeye rastlanmamıştır.

 Mūsā (007b/11)

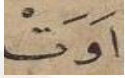
 hattā (016a/09)

2.1.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı

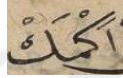
Başta Kullanımı

Kelime başında “e” ünlüsü üstünlü elif (َ) ile nadiren de harekesiz yazılmıştır.

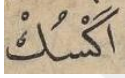
- **Üstünlü Elif ile (َ)**

evet (007a/10)

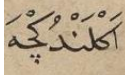
ekmek (027b/11)

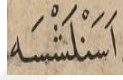
eksük (014a/09)

eve (009b/02)

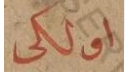

eglendükçe (011a/10)

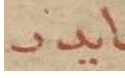

esenleşse (011a/02)

- **Harekesiz**

evvelki (002b/06)

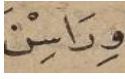

eydür (013b/11)

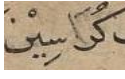
İçte Kullanımı

İçte “e” ünlüsü genellikle üstün (ُ) ile nadiren de üstünlü elif (َ), dik üstünlü elif (ِ), üstünlü he (هـ) ve harekesiz yazılmıştır.

- **Üstünlü Elif ile (ُ)**

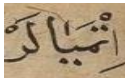

vèresin (005a/12)

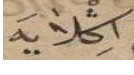

göresin (005a/11)

- **Dik Üstünlü Elif ile (ِ)**

étmeyeler (006a/01)

 iñleye (004b/13)

 ignesiyle (028a/03)

 gelelüm (014a/05)

- **Üstün ile (◌)**

 demür (006a/14)

 kendüzin (006b/02)

 sekiz (022b/08)

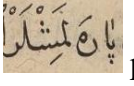
 yeşil (029b/01)

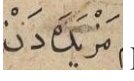
 etmek (027b/12)

 gerekli (004a/01)

- **Üstünlü He ile (◌)**

Metinde “üstünlü he” yazımı ile Türkçe kelimeye rastlanmamıştır.

 pärelemişler (021a/08)

 Mezyede'den (012a/09)

- **Harekesiz**

Metinde “harekesiz” yazımı ile sadece bir Türkçe kelimeye rastlanmıştır.

 dërler ki (028b/01)

 hikāyet (005a/08)

 evvel (012b/04)

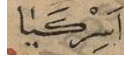
Sonda Kullanımı

Sonda “e” ünlüsü genellikle dik üstünlü elif (ا), üstünlü he (ه) ve nadiren de harekesiz yazılmıştır.

- **Dik Üstünlü Elif ile (ا)**

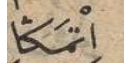
nesneye (029b/02)

esirgeye (005b/05)

yemege (021a/12)

etmege (027b/01)

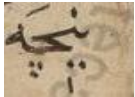

niçe (004b/14)

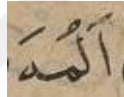

yemege (021a/11)

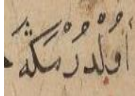
- **Üstünlü He ile (ه)**

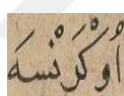
niçe (010a/10)

elüme (005a/12)

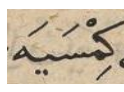
öldürmege (011b/14)

öğrense (012a/02)

yere (005a/06)

kimseye (027b/05)

- **Harekesiz**

şöyle (023b/11)

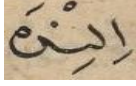
hikāyetde (006a/05)

2.1.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin Yazımı

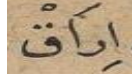
Başta Kullanımı

Başta “ ı, i ” ünlüleri genelde esreli elif (ا) nadiren de esreli elif ye (ای), dikine esreli elif (آ), esreli hemzeli elif (إ) ile ve harekesiz yazılmıştır.

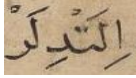
- **Esreli Elif ile (ا)**

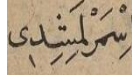
ilinde (024b/11)

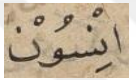
ırağ(003b/04)

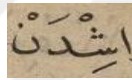
ilettiler (011b/13)

ısmarlamışdı (005a/10)

insün (016b/04)

işden (024a/02)

- **Esreli Elif Ye ile (ای)**

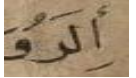
ilenç (004a/05)

- **Dikine Esreli Elif ile (آ)**

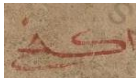
èy (004b/11)

- **Esreli Hemzeli Elif ile (إ)**

ilerü (006a/15)

- **Harekesiz**

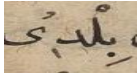

ikinci (002a/13)

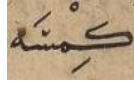
İçte Kullanımı

İçte “ ı, i ” ünlüleri genelde esre (ا) nadiren de dikine esreli ye (ای) ile ve harekesiz yazılmıştır.

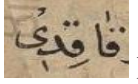
- **Esre ile (ا)**

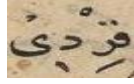
bildi (016a/11)

kimse (003b/02)

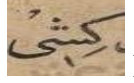
kağıdı (006b/08)

kırdı (029b/15)

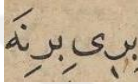

kızıl (002a/05)

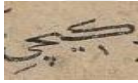

kişi (003b/03)

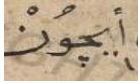
- **Dikine Esreli Ye ile**

biribirine (014a/01)

kiçi (003b/15)

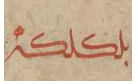

içün (011b/03)

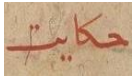
- **Harekesiz**

beşinci (002b/04)

bilgil ki (014a/05)

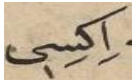

hikāyet (005a/08)

Sonda Kullanımı

Sonda “ı, i ” ünlüleri dikine esreli ye nadiren de esreli he (ه) ile ve harekesiz yazılmıştır.

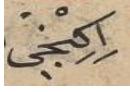
- **Dikine Esreli Ye ile**

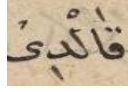
ikisi (021b/06)

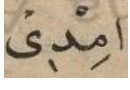
dağı (020a/12)

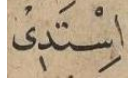
ikinci (027b/03)

kaldı (019b/07)

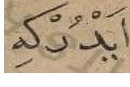

imdi (009b/13)

istedi (026a/15)

- **Esreli He ile (هـ)**

eydür ki (002b/12)

niteki (024a/12)

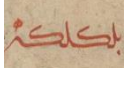
- **Harekesiz**

niteki (009a/10)

üçünci (004a/11)

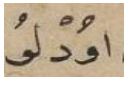
bilgil ki (014a/05)

2.1.1.4. /o/, /ö/ Ünlülerinin Yazımı

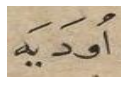
Başta Kullanımı

Başta “o, ö” ünlüleri sıklıkla ötreli elif vav (و) nadiren de ötreli elif (ا) ile yazılmıştır.

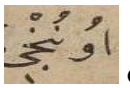
- **Ötreli Elif Vav ile (و)**

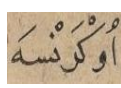
odlu (010a/08)

ödeye (011a/09)

onuncu (018a/14)

öğrense (012a/02)

orta (013a/03)

ökçesine (024b/03)

oğurlasa (028a/15)

öñdin (014a/10)

- Ötreli Elif (أ)

oğlan (009b/02)

ögitmek (027b/15)

Oğuz'ın (019a/01)

ölüp (003a/15)

İçte Kullanımı

İçte “o,ö” ünlüleri genelde ötreli vav (و) ve ötre (ُ) ile nadiren de harekesiz yazılmıştır.

- Ötreli Vav ile ((و)

boynumuz (011b/13)

görklü (012b/08)

bozmağ (027b/14)

gözetdi (021a/04)

dolduru (020a/12)

köşek (020b/09)

- Ötre ile (ُ)

boğazladı (010a/04)

şöyle (003a/05)

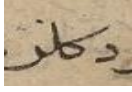
sovutmağ (009b/07)

döşenürdi (016a/04)

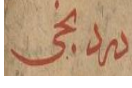
şoñra (013a/11)

göstermek (023b/09)

- Harekesiz

dökülür (009a/10)

dördüncü (002b/02)

şöyle (023b/11)

Sonda Kullanımı

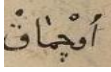
Sonda “o, ö” ünlülerini barındıran sözcük örneğine rastlanmamıştır.

2.1.1.5. /u/, /ü/ Ünlülerinin Yazımı

Başta Kullanımı

Başta “u, ü” ünlüleri ötreli elif vav (ؤ) ve ötreli elif (ئ) ile nadiren de harekesiz yazılmıştır.

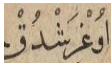
- Ötreli Elif Vav ile (ؤ)

uçmağ (029a/15)

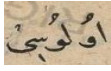
uzun (028b/03)

uğraşduğ (011b/11)

üçüncü (011a/09)

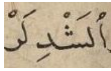

ulusı (029b/13)

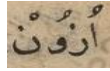

üstinde (012a/10)

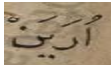
- Ötreli Elif ile (ئ)

üleşdiler (021a/08)

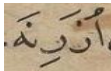
uzun (029b/10)

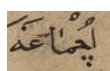
üreyen (025a/10)

uyura (009b/13)

üzerine (008a/07)

uçmağa (003a/08)

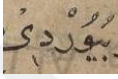
- Harekesiz

 üçüncü (004a/11)

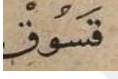
İçte Kullanımı

İçte “u, ü” ünlüleri ötreli vav (و) ve ötre (ُ) ile nadiren de harekesiz yazılmıştır.

- Ötreli Vav ile (و)

 buyurdı (007a/13)

 çünkü (008a/14)

 kaşuğ (023a/02)

 büyük (019b/04)

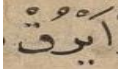
 kırı (005b/02)

 çekün (007b/09)

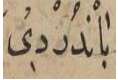
- Ötre ile (ُ)

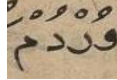
 artuğ (011b/09)

 demür (006a/14)

 ayruğ (008b/07)

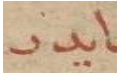
 degürüci (016a/02)

 bandurdı (022a/15)

 vurdum (006a/09)

- Harekesiz

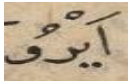
 üçüncü (004a/11)

 eydür (013b/11)

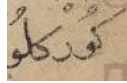
Sonda Kullanımı

Sonda “u, ü” ünlüleri ötreli vav (و) ile yazılmıştır.

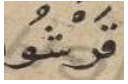
- Ötreli Vav ile (و)

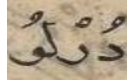
ayru (025b/08)

görklü (012b/08)

karşu (014b/12)

dürlü (029a/04)

kapu (011b/15)

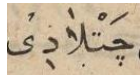
2.1.2. ÜNSÜZLERİN YAZIMI

2.1.2.1. /ç / Ünsüzünün Yazımı

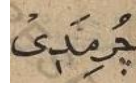
Başta Kullanımı

Başta “ç” ünsüzü çim (چ) ile yazılmıştır.

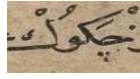
- Çim ile (چ)

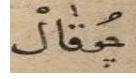
çatladı (020b/08)

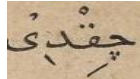
çürimedi (005a/05)

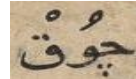
çeküñ (007b/09)

çuğal (012a/14)

çıkdı (012b/01)

çoğ (014b/09)

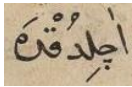
- Cim ile (ج)

Örneğine rastlanmamıştır.

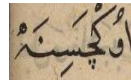
İçte Kullanımı

İçte “ç” ünsüzü çim (چ) ve cim (ج) ile yazılmıştır.

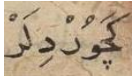
- Çim ile (چ)

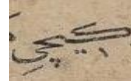
açıldı (018b/09)

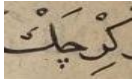
ökçesine (024b/03)

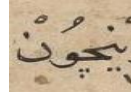
geçürdiler (023b/13)

kiçi (003b/15)

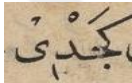

gêrçek (020a/07)

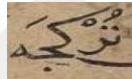

niçün (012b/14)

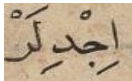
- **Cim ile (ج)**

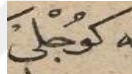
geçdi (021b/01)

Türkçe (002a/06)

içdiler (016b/08)

güçli (010b/11)

Sonda Kullanımı

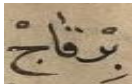
Sonda “ç” ünsüzü cim (ج) ve nadiren de çim (چ) ile yazılmıştır.

- **Çim ile (چ)**

birkaç (002a/06)

- **Cim ile (ج)**

birkaç (010a/03)

üç (003b/12)

güç (003b/04)

saç (023a/03)

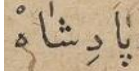
hiç (004a/08)

2.1.2.2. /p/ Ünsüzünün Yazımı

Başta Kullanımı

Başta “p” ünsüzü pe (پ) ve be (ب) ile yazılmıştır.

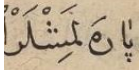
- **Pe ile (پ)**

pādīshāh (004b/11)

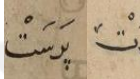
peygāmbar (003a/02)

pārelemişler (021a/08)

pes (008a/04)

putperest (019a/07)

- **Be ile (ب)**

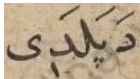
büte (026b/09)

“But” kelimesi metinde 2 kez geçmektedir. Aynı kelime “put” şeklinde de yazılmıştır.

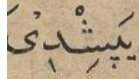
İçte Kullanımı

İçte “p” sesi pe (پ) ve nadiren de be (ب) ile yazılmıştır.

- **Pe ile (پ)**

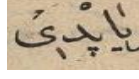
depeledi (014b/03)

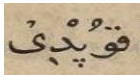
yapışdı (010a/02)

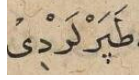
kapu (011b/15)

yapdı (026b/06)

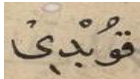

kopdı (018b/10)

taparlardı (026b/09)

- **Be ile (ب)**

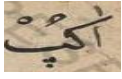

kopdı (018b/05)

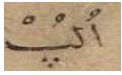
Sonda Kullanımı

Sonda “p” sesi be (ب) ve nadiren de pe (پ) ile yazılmıştır.

- **Pe ile (پ)**

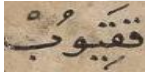

añup (027b/05)

ölüp (003a/15)

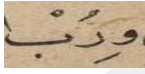
- **Be ile (ب)**

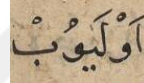
kağıyup (004a/14)

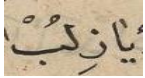
kılup (002b/12)

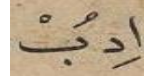
vürüp (020b/14)

avlayup (016a/02)

yazılıp (027b/08)

édüp (004a/10)

2.1.2.3. /t/ Ünsüzünün Yazımı

Başta Kullanımı

Kelime başında “t” sesi kalın sıradan kelimelerde tı (ط) ve te (ت) ile ince sıradan kelimelerde ise te (ت) ile yazılmıştır.

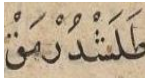
- **Tı İle (ط) Kalın Ünlülü Kelimelerde**

tağınuñ (018a/15)

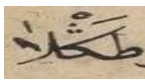
toğuz (006a/02)

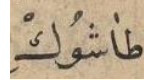
talaşdurmaq (023b/08)

tayıñ (024b/11)

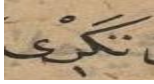

tañla (020a/10)

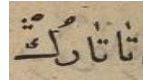

taşuñ (020b/02)

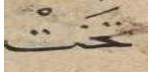
- **Te İle (ت) Kalın Ünlülü Kelimelerde**

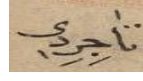
tañrı (005b/02)

Tatar'uñ (019a/01)

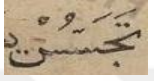

taht (013b/09)

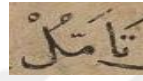

tāciridi (019a/10)

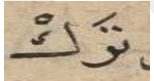
- **Te İle (ت) İnce Ünlülü Kelimelerde**

tecessüs (008b/13)

teemmül (002a/10)

terk (009b/05)

tensin (005b/03)

İçte Kullanımı

Kelime içinde “t” sesi kalın sıradan ve ince sıradan kelimelerde te (ت) ile yazılmıştır.

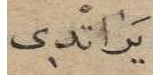
- **Tı İle (ط) Kalın Ünlülü Kelimelerde**

Örneğine rastlanmamıştır.

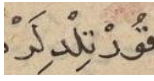
- **Te İle (ت) Kalın Ünlülü Kelimelerde**

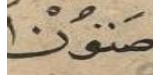
katı (003a/01)

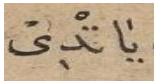
yaratdı (013a/10)

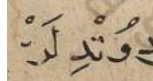
kurtıldılar (019b/10)

şatun (009b/04)

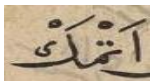

yatdı (010a/01)

dutdılar (011b/12)

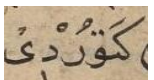
- **Te İle (ت) İnce Ünlülü Kelimelerde**

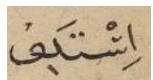
etmek (027b/12)

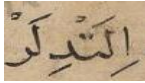
ötrü (024b/08)

getürdi (009b/02)

istedi (024b/10)

iletidiler (011b/13)

etini (013a/14)

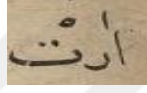
Sonda Kullanımı

Kelime sonunda “t” sesi kalın sıradan ve ince sıradan kelimelerde te (ت) ile yazılmıştır.

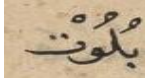
- **Te İle (ت) Kalın Ünlülü Kelimelerde**

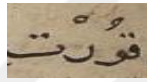
at (004b/09)

art (013a/03)

bulut (019b/02)

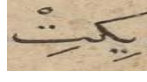

kurt (026a/04)

- **Te İle (ت) İnce Ünlülü Kelimelerde**

dört (011a/03)

yigit (011b/08)

eyit (006a/08)

evet (007a/10)

2.1.2.4. /s / Ünsüzünün Yazımı

Başta Kullanımı

Kelime başında “s” sesi kalın sıradan kelimelerde sad (ص) ile ve sin (س) ile ince sıradan kelimelerde ise sin (س) ile yazılmıştır. *Mecma‘ül Letāyif*’te kalın sıradan kelimelerin yazımında bir birlik yoktur, verilen örneklerden görüleceği üzere aynı sayfada bile bir kelimenin hem sad ile (ص) hem de sin ile (س) yazımına rastlanabilir.

- **Sad İle (ص) Kalın Ünlülü Kelimelerde**

şag (013a/03)

şakladum (004a/15)

sol (013a/03)

şakal (013b/13)

şalduğı (011b/02)

şandı (010a/03)

• Sin İle (س) Kalın Ünlülü Kelimelerde

saç (023a/03)

şakladum (004a/10)

sağmak (027b/11)

şakalına (010a/02)

sağı (017a/10)

sağlık (026a/08)

• Sin İle (س) İnce Ünlülü Kelimelerde

süd (027b/11)

sevdi (009b/04)

sebeb (024b/07)

sen (020b/10)

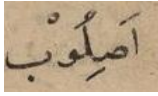
sekiz (014a/07)

sünügi (017a/12)

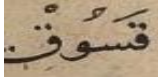
İçte Kullanımı

Kelime içinde “s” sesi kalın sıradan kelimelerde sad (ص) ve sin (س) ile ince sıradan kelimelerde ise sin (س) ile yazılmıştır.

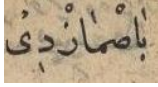
• Sad İle (ص) Kalın Ünlülü Kelimelerde

aşılup (016b/15)

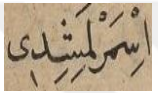

kaşuq (023a/02)

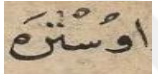

başmazdı (029b/01)

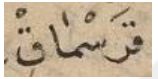
- **Sin İle (س) Kalın Ünlülü Kelimelerde**

ısmarlamışdı (005a/10)

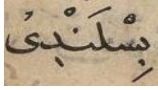

ustura (009b/09)

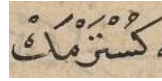

karsmağ (023b/09)

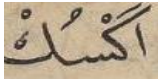
- **Sin İle (س) İnce Ünlülü Kelimelerde**

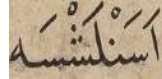
bëslendi (027a/12)

göstermek (023b/09)

eksük (014a/09)

esenleşse (011a/02)

Sonda Kullanımı

Metinde, kelime sonunda “s” sesinin kullanımında Türkçe kelimeye rastlanmamıştır.

2.1.2.5. /ñ/ Ünsüzünün Yazımı

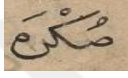
Başta Kullanımı

“ñ” ünsüzü kelime başında bulunmamaktadır. “ñ” ünsüzü Eski Türkçeden itibaren gelip Eski Anadolu Türkçesinde de varlığını sürdürmüştür.

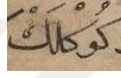
İçte Kullanımı

Kelime içinde “ñ” sesi kef (ك) ve üç noktalı kef (ك) ile yazılmıştır.

- **Kef ile (ك)**

soñra (013b/04)

göñlek (012a/13)

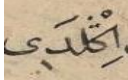

siñir (026a/05)

añup (027b/05)

- **Üç Noktalı Kef (ك) İle**

iñledi (020b/08)

buña (017a/09)

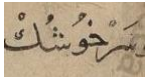

añã (008b/03)

Sonda Kullanımı

Kelime sonunda “ñ” sesi kef (ك) ve üç noktalı kef (ك) ile yazılmıştır.

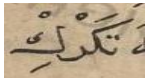
- **Kef ile (ك)**

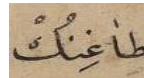
serhõşuñ (008a/10)

aduñ (007a/06)

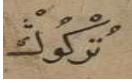

Tañrıñ (021a/13)

tağınuñ (018a/15)

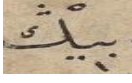
- **Üç Noktalı Kef (ك) İle**

Türk' üñ (019a/01)

dikdügüñ (016b/02)

biñ (014a/08)

2.1.2.6. /k/ Ünsüzünün Yazımı

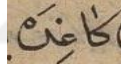
Başta Kullanımı

Kelime başında “k” sesi kef (ك) ile yazılmıştır.

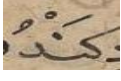
- Kef (ك) İle

kemük (026a/05)

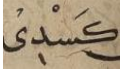
kāğıda (005a/09)

kendü (006b/04)

kiçi (007a/07)

kesdi (022a/14)

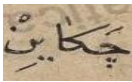

kimse (003b/02)

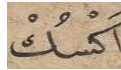
İçte Kullanımı

Kelime içinde “k” sesi kef (ك) ve üç noktalı kef (ك) ile yazılmıştır.

- Kef (ك) İle

çekeyin (017a/13)

eksük (017b/01)

dükendi (014b/14)

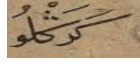

ikinci (027b/03)

- Üç Noktalı Kef (ك) İle

bugünki (006b/03)

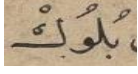

gerekli (004a/01)

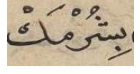
Sonda Kullanımı

Kelime sonunda “k” sesi kef (ك) ile yazılmıştır.

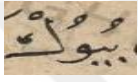
- Kef (ك) İle

bölük (013a/02)

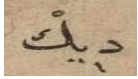
bişürmek (027b/12)

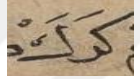
büyük (019b/04)

etmek (027b/12)

dik (010a/03)

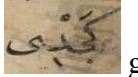
gerek (006a/11)

2.1.2.7. /g/ Ünsüzünün Yazımı

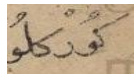
Başta Kullanımı

Kelime başında “g” sesi kef (ك) ile yazılmıştır.

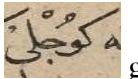
- Kef (ك) İle

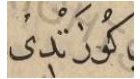
geçdi (015a/09)

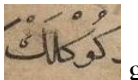
görklü (012b/08)

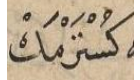
güçlü (010b/11)

gözetdi (021a/04)

göñlek (012a/13)

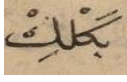

göstermek (023b/09)

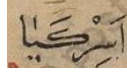
İçte Kullanımı

Kelime içinde “g” sesi kef (ك) ve üç noktalı kef (ك) ile yazılmıştır.

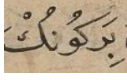
- Kef (ك) İle

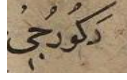
beglik (015b/15)

esirgeye (005b/05)

biregünüñ (009a/02)

degürüci (016a/02)

- Üç Noktalı Kef (ك) İle

dëgil (020b/05)

degin (010b/10)

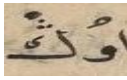
Sonda Kullanımı

Kelime sonunda “g” sesi üç noktalı kef (ك) ile yazılmıştır.

- Üç Noktalı Kef (ك) İle

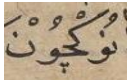

beg (008a/03)

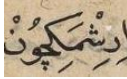

ög (028a/10)

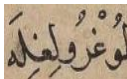
2.1.3. Bitişik Yazılan Sözcükler

anuñçün (013a/02)

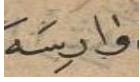
ërişmekiçün (029b/03)

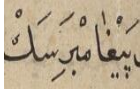
toğrulığıla (004a/15)

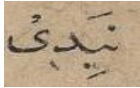
sözile (004b/01)

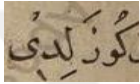
varisa (007b/05)

peygamberisañ (020a/07)

neyidi (006b/14)

güzelidi (019a/11)

2.2. SES BİLGİSİ

2.2.1. Ünlüler

Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde a, e, ê, ı, i, o, ö, u, ü olmak üzere dokuz ünlü karşımıza çıkmaktadır.

2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri

2.2.1.1.1. i-ê Değişmesi

Kapalı /e/ sesi bir ara sestem ziyade bazı Anadolu ağızları açısından fonemik değere sahip Türkçenin dokuzuncu ünlüsüdür. Sonradan bir ses değişimi sonucunda oluşmamış, Türkçenin başlangıcından bugüne varlığını sürdüren öbür sekiz ünlü gibi bir ünlüdür.¹²

Arap harfli metinlerde kapalı e için ayrı bir işaret kullanılmamış olması sebebiyle Eski Oğuz Türkçesinde kapalı e olup olmadığını anlayabilmek güçtür ancak gerek Yenisey yazıtlarında gerekse Brahmi alfabesiyle yazılmış Türkçe metinlerde bu ses işaretlenmiştir. Hem bu tarihî veriler hem de Anadolu ağızlarının tamamına yakınında kapalı e'nin bulunmasından hareketle¹³ metinde kapalı “ê” işaretinin kullanılmasında bir sakınca görülmemiştir. Metinde kapalı ê ünlüsü genellikle esre / ̈ / ile gösterilmiştir.

bêş (013a/02)	êtdi (006a/08)	gêrü (006b/03)
dêdi (006b/14)	yêre (008b/12)	êrişdi(018a/15)
yêl (019b/02)	gêcesi (022a/13)	yêg (026a/06)
êy (026a/10)	bêz (027b/13)	

¹² Erdem, Mehmet Dursun-Gül, Münteha (Güz 2006), “Kapalı E (ê) Sesinin Anadolu Ağızları Açısından Eski Anadolu Türkçesindeki Durumu”, *Karadeniz Araştırmaları*, S. 11, s. 142.

¹³ Türk, Vahit, Doğan, Şaban, Şerifoğlu, Yasin (2018), *Eski Anadolu Türkçesi Dersleri*, Kesit Yayınları, s. 40-41.

Metnin incelenen bölümünde bazı kelimeler ise üstün ile harekelenmiştir. Bu durumdan dolayı bazı örneklerde ikili kullanıma rastlanabilir.

vèrdi (013a/11) - verdi (010b/06)

yèdi (004a/09) - yedi (011b/15)

Aynı zamanda metinde “eyü < edgü “iyi”, gey- < ked- “giymek” gibi bazı örneklerde de Eski Türkçedeki e’li şekiller hâlâ kendini korumaktadır.

eyü (003a/14)

geydi (012a/13)

geyecek (016a/02)

geyesi (015b/14)

2.2.1.1.2. i~ü Değişmesi

Metindeki örneklerde Türkiye Türkçesinde düz ünlü taşıyan bazı kelimelerin Eski Türkçedeki gibi yuvarlak şekillerini muhafaza ettiği, düzleşmediği görülmektedir.

degül (028b/05)

ilerü (006a/15)

gèrü (003a/02)

niçün (005b/15)

içün (011b/03)

çarşu (011b/05)

2.2.1.1.3. o, ö~u, ü Değişmesi

Arap alfabesi ile yazıda “o, ö” ve “u, ü” ünlüleri için farklı işaretler bulunmadığından “uğra, yukaru, uş, güzel, yüri-” kelimelerinin “o, ö” ile mi “u, ü” ile mi yazıldığını kesin olarak tespit edemiyoruz.

uğradı (007b/11)

yukaru (018a/08)

uş (006b/15)

güzel (020a/09)

yüri (006b/03)

2.2.1.2. Ünlü Uyumu

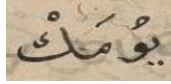
2.2.1.2.1. Damak Uyumu (Kalınlık-İncelik Uyumu)

Türkçede kalınlık-incelik uyumu, bir kelimedeki vokallerin hepsinin ya kalın ya da ince olmasıdır. Kelime kökündeki kalın veya ince vokallere göre gelen ekin de buna uyum sağlaması kısaca damak uyumu, Türkçenin her devresinde kuvvetli bir şekilde kendini göstermiştir. Eski Anadolu Türkçesinde de bu uyum sağlamıştır. Metinde de damak uyumunun korunduğu görülmektedir. Günümüz Türkçesinde uyuma girmeyen -ki eki (vasfiyet zamiri), Eski Anadolu Türkçesinde uyuma tâbi olmuştur.

Uyuma tâbi olan örnekler;

utandığın (006b/04)	çıkmığı (9012b/09)	arasındağı (028b/06)
boynundağı (011a/08)	katındağı (008a/11)	üreyüp (013a/15)
eyitdiler (016b/01)	sözine (017a/01)	oğlancuqlaruñ (017b/15)
boğazladı (010a/04)	azuğundan (011a/13)	üleşdiler (021a/08)

Metinde geçen yu- (yıkamak) fiiline gelen ekin damak uyumunu bozduğu görülmüştür.

yumağ (027b/13)

2.2.1.2.2. Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu)

Türkçede bir kelimenin ilk hecesinde düz ünlülerden (a, e, ı, i) biri varsa diğer heceler de düz ünlülerle (a-e-ı-i) devam eder. Türkçede bir kelimenin ilk hecesinde yuvarlak ünlülerden (o, ö, u, ü) biri varsa diğer heceler ya dar yuvarlak (u, ü) ünlülerle ya da düz geniş (a, e) ünlülerle devam eder. Buna düzlük-yuvarlaklık uyumu denir. EAT, eklerde yuvarlaklaşma temayülünün olduğu bir devirdir. Bu bakımdan günümüzdeki gibi bir dudak uyumundan söz etmek mümkün değildir. Bu devirde bazı eklerin sürekli düz bazı eklerin ise sürekli yuvarlak olduğunu görürüz. Ancak metin incelendiğinde aynı kelime ve ekin hem yuvarlak hem de düz ünlülü biçimlerinin

kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bu durum bize, eklerin uyuma girmeye başladığını göstermektedir.

- **Tabanlarda**

A) Yuvarlaklaşma

a) Eski Türkçeden Devam Eden Yuvarlaklıklar

kendü (004a/10)	eksük (014a/09)
degül (028b/05)	yılduz (016a/09)
sağı (017a/10)	gêrü (003a/02)
altun (012a/11)	karşu (014b/12)

b) EAT’de Meydana Gelmiş Yuvarlaklaşmalar

1) /g/, /ğ/ Seslerinin Düşmesi Sonucu Oluşanlar

Eski Türkçe döneminde var olan “-g ve -ğ” sesleri düşerken kendinden önceki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır.

ķapıg > ķapu (011b/15)	tillig > dillü (027a/04)	ağrıg > ayru (025b/08)
atlıg > adlu (007a/03)	şarıg > şaru- şaruşın (025b/02)	

Sonundaki “-ğ ve -g”ler düştüğü hâlde yuvarlak vokal taşımayan kelimeler de vardır:

tirig > diri (021a/12)	ķatıg > ķatı (003a/01)	ķerig > ķeri (011a/15)
kiçig > kiçi (001b/04)	süciğ > süci (016b/08)	

2) Dudak Ünsüzlerinin Ünlüyü Yuvarlaklaştırması

Metinde geçen dudak konsonantlarının yuvarlaklaştırması neticesinde yuvarlak vokal taşıyan örnekler şunlardır:

kemük (026a/05)	demür (006a/14)	yavuz (004b/14)
-----------------	-----------------	-----------------

3) Yapım Eklerindeki Yuvarlaklıklar

devletlü (007a/03) mertebelü (003b/15) oğlancuqlar (007b/15)
 artuql (011b/09) ayruql (008b/07) h̄acetlü (004b/05)

4) +ArU Yön Gösterme Eki

ilerü (006a/15)

yuqlaru (018a/08)

B) Düzlük ve Düzleşme

Her ne kadar EAT yuvarlaklaşma temayülünde olsa da yuvarlak olması gereken bazı ünlüler Eski Türkçeden itibaren düz dar şekliyle kullanılmıştır. Bu durum Eski Anadolu Türkçesinde de devam etmiştir.

doqlımaql (027b/13) çürimedi (005a/05) oqlıdı (007b/07)
 oqlrı (003b/07) yürüdi (018a/13)

- Ekleşmede

A) Devamlı Yuvarlak Ünlü Bulunduran Ekler:

İyelik 1.T.K. eki + (U)m

dilüm (004a/10) nefsum (004a/13) qlardaqlum (029a/03) memleketümi
 (003b/10)

İyelik 2.T.K. eki + (U)ñ

senüñ (007a/01) sözüñ (007a/10) aduñ (007a/06) ‘aybuñı (009a/05)

İyelik 1.Ç.K. eki + (U)mUz

cevāblarumuzdan (002a/03) İlāhumuz(016b/01) adumuzla (020a/11) atamız
(021a/13)

İyelik 2.Ç.K. eki + (U)ñUz

du‘āñuz (010a/12) zārılığñuz (010a/12) zāhidüñüzi (016b/04) elüñüz
(007b/09)

İlgi eki +Uñ, +nUñ

anuñ (003a/10) kāğıduñ (005a/12) Tañrı’nuñ (008a/15) enbiyānuñ (001b/13)

Bildirme 3.T.K. eki +dUr

yıldur (022b/09) oğlıdur (023a/05) pādişāhdur (002b/15) vācibdür (003b/12)

Bildirme 1.Ç.K eki +vUz, +Uz

ēdersevüz (028b/02) olavuz (021a/12) eydürüz (012b/15) yēyevüz (021a/12)

İsimden isim yapma eki + sUz

‘aқılsuz (004a/04) vāsıtaşuz (013b/09) futasuz (023b/08) belürsüz (014b/15)

İsimden isim yapma eki +IU

günāhlu (006a/09) adlu (007a/03) suçlu (007a/06) cānlu (027b/14)

İsimden isim yapma eki +cUқ

aracuқda (022a/05) budacuқ (027a/01) oğlancuқlaruñ (017b/15)

İsimden isim yapma eki +AGU

biregüye (009a/04)

Fiilden isim yapma eki –ğUn

azğunlıklar (019b/15)

Fiilden isim yapma eki –mUr

yağmur (010b/04)

Fiilden isim yapma eki –(U)K

artuğ (011b/09) bölük (013a/02)

Fiilden fiil yapım eki –dUryağdurdı (021b/02) azdurdı (023b/02) talaşdurmak (023b/08) döndürdi
(024a/08)**Fiilden fiil yapım eki –Ur**

geyürdi (016a/04) degürdi (024b/05)

Sıfat-fiil eki – dUğ

şınamaduğ (003b/04) kurtılduğları (018b/01)

Zarf-fiil eki –(y)Up

kaşıyup (004a/14) boğazlayup (009b/12) bulmayup (008a/03)

Geniş zaman eki –Ur

doğınur (005a/01) varur (020b/13) eydür (001b/07)

Görülen geçmiş zaman 1.T.K eki –dUm

vardum (011b/04) sakladum (004a/10) kıldum (002a/09) bozmadum (004a/11)

Görülen geçmiş zaman 2.T.K eki –dUñ

kılduñ (011b/06) kıomazduñ (021a/11)

Görülen geçmiş zaman 1.Ç.K eki –dUK

uğraşduğ (011b/11) êtdük (011b/11)

Görülen geçmiş zaman 2.Ç.K eki –dUñUz

ëtdüñüz (021a/10) olduñuz (021a/01)

Emir Kipi 3.T.K eki –sUn

yarılsun (020a/07) çıksun (020a/08) kığırsun (020a/11) olmasun (017b/05)

İstek Kipi 1.Ç.K eki –(y)AlUm

kıoyalum (020a/13) gelelüm (023a/07) çıkaralum (010a/15)

Kalıplaşmış yön gösterme eki +ArU

ilerü (011b/07) yukaru (018a/08)

B) Devamlı Düz Ünlü Bulunduran Ekler:**Belirtme eki +(y)I**

suçluyı (005b/08) boyı (019a/12) kendüyi (013a/05)

Vasıta eki + (y)IIA

toğrulığıla (004a/15) uçmağıla (005a/05) kıovucılığıla (010a/05)

Aitlik eki +KI

elindeki (006b/09) evvelki (007b/13) kıatındağı (008a/11) arasındağı (028b/06)

İsimden isim yapma eki +(I)ncI

altıncı (008b/15) ikinci (011a/08) sekizinci (027b/06)

İsimden isim yapma eki +CI

kıullukçıısı (006a/14) kıovucı (003b/03) yazıcı (028a/02)

Fiilden isim yapma eki –(y)IcI

yırtıcı (016a/01) sevici (004a/03)

Öğrenilen geçmiş zaman eki –mIş

olmuş (022a/04) görmüş (026a/10) durmuş (011b/15)

Görülen geçmiş zaman 3.T.K. eki –dI

düzdi (005a/05) unuttı (006b/02) yürüdü (018a/13) düşdü (023b/12)

Emir kipi 2.T.K. eki –GI

bilgil (001b/06) gözetgil (009b/08) değil (020b/05)

Fiillerde 2.T.K. eki –sIn

göresin (005a/11) bilürsin (006b/14) olmayasın (004b/12) sakınasın (008a/11)

Fiilerde 2.Ç.K. eki –sIz

kalasız (021a/02) getürmeysesiz (027b/02) kaçmayasız (027b/07)

Zarf-fiil eki –(y)IcAK

olıcağ (019b/12) kurtulıcağ (018a/10) toğurıcağ (027a/11) edicek (027b/07)

Zarf-fiil eki –(y)IncA

dutınca (006b/09) gelince (013b/04) edince (014b/13)

Bildirme 2.T.K. eki +sIn

peygâmbarsın (020b/11) degülsin (022a/09) kulısın (022a/14)

Bildirme 2.Ç.K. eki +sIz

gêrçeksiz (008a/13)

Soru Eki mI

kovuculuk mı (010b/02) diri midür (028b/15) öli midür (028b/15)

C) Kelime Tabanında ve Eklerde Hem Düz Hem Yuvarlak Ünlü Bulundurup Uyum Dışı Kalan Örnekler:

gümişdenidi (012a/08) – gümüş (012a/11)

efendisine (009b/11) - efendümüñ (009b/07)

oğıl (024b/11) – oğul (013a/15)

Ayrılma eki +dIn / +dUn

öñdin (015b/04) - öñdün (015b/15)

Fülden fiil yapma eki –(I)l / (U)l

kesildi (017a/03) - döküldi (006b/06)

gönilmegi (012b/10) – gönülmegi (012b/03)

Fülden fiil yapma eki –(I)n / -(U)n

doğınur (005a/01) - doğundı (006b/01)

İsimden isim yapma eki +IIğ / +IUğ

azgunlıklar (019b/15) – kulluğçısı (006a/14)

2.2.2. Ünsüzler

2.2.2.1. Ünsüz Uyumu

Türkçe kelimelerde yan yana gelen konsonantların seda bakımından birbirlerine uymasına konsonant uyumu denir.¹⁴ Eklerde konsonantlar arasında sedalı olup olmama bakımından bir uyum yoktur. Kökün konsonantı sedalı ya da sedasız olsun şu ekler daima d (-) ile yazılmaktadır.¹⁵ Bu durum bir imla meselesi olarak değerlendirilebileceğinden konsonant uyumunun olmadığı yönünde kesin bir yargıda bulunmak doğru değildir.

Bulunma Hâl Eki +dA: arturmakta (003b/13) tahta (003b/06) aracıda (022a/05)

Ayrılma Hâl Eki +dAn: uçmaktan (022a/15) toğduktan (025a/10) ‘avratdan (017b/10)

Görülen Geçmiş Zaman Eki -dI: eşitdi (020b/05) gitdiler (003a/14) eyitdüm (011b/08)

Sıfat-Fiil Eki -dUk: atduklarında (023a/05) étdükden (024a/15)

Bildirme Eki 3.Tekil Kişi +dUr: atmağdur (012a/04) uçmağdur (015a/15) cināyetdür (009a/08)

2.2.3. Ses Hadiseleri

“Bütün sesler, dil birliklerinde keyfi bir şekilde yan yana gelmezler. Bazı sesler, bazı seslerle birleşmez, bazı sesler gramer birliğinin bazı yerlerinde kendilerini muhafaza edemez; bazıları birbirleriyle yer değiştirmek ister; bazıları yanlarındaki sese tesir eder; bazıları birbirine karışır; bazıları değişir; hülâsâ, bir gramer birliğinde bir araya gelen sesler muayyen bir nizam dâhilinde birbirlerine bağlanır ve birliklerini

¹⁴ Ergin, Muharrem (2011), *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, s. 75.

¹⁵ Timurtaş, Faruk Kadri (1976), “*Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri*”, *Türkiyat Mecmuası* (Cilt 18), s. 345.

devam ettirirler.”¹⁶ Dil, canlı bir varlıktır hâliyle bu gelişim sürecinde bazı ses değişikliklerine uğradığını görürüz.

2.2.3.1 Ünsüz Değişmeleri

2.2.3.1.1. Sızıcılışma

ķ > ħ

Eski Anadolu Türkçesinde ķ- ħ değişikliği; kelime içinde, kelime ve hece sonunda geniş ölçüde karşımıza çıkar.¹⁷

yoķsul > yoħsul (004a/02)

taķı > daħı (006b/10)

Türkçe kelimelerin başında yani ön seste “ħ” harfi bulunmaz. Bu ses ķ > ħ değişimi ile ön seste yer alır. Metnimizde karşılaştığımız bugün ħ ile başlayan “ķanı ve ķanķı” kelimeleri Eski Türkçe devrinde “ķ” ünsüzü ile yazılmaktaydı. Metinde de bu yazımın devam ettiği görülmektedir.

ķanı (021a/12)

ķanķısın (016b/13)

b > v

Eski Türkçede kelime başında, içinde ve sonundaki b’ler Eski Anadolu Türkçesinde v’ye dönmüştür.

a) Kelime Başında:

bar > var (012b/13)

¹⁶ Ergin, a.g.e., s. 50-51.

¹⁷ Ergin, a.g.e., s. 89.

bar- > varıp (009a/05)

bèribi- > vèribidi (027b/01)

b) Kelime İçinde:

yabız > yavuz (003b/05)

subar- > şuvarmağ (027b/11)

c) Kelime Sonunda:

seb- > sevdi (009b/04)

eb > evine (003b/07)

d > y

Eski Türkçede kelimedeki d'ler Eski Anadolu Türkçesinde y'ye dönüşmüştür.

adağ > ayakların (023b/14)

ğod- > koyup (027a/11)

udıku > uykuya (009b/08)

ked- > geydi (012a/13)

adır- > ayırmağ (023a/03)

adruğ > ayruğ (003b/11)

adru > ayru (025b/08)

2.2.3.1.2. Dudaksılaşma

ğ / g > v

ğulağuz > kulavuzlar (004a/01)

ğoğ > kov (008b/05)

soğut- > sovutmağ (009b/07)

Batı Türkçesinde v'li şekilleri mevcut olmasına rağmen metindeki bazı örneklerde “g” sesi kendini muhafaza etmiştir. Bu, Eski Anadolu Türkçesinin ağızlarının metne etkisi olarak düşünülebileceği gibi imla geleneği şeklinde de değerlendirilebilir.

“güvercin” gögercin (023b/07)

“dövmek” dögmek (028a/09)

“söv-” sögmeyesiz (027b/06)

2.2.3.1.3. Ötümlüleşme

k > g

Eski Türkçede kelime başında g sesi yoktu. Batı Türkçesinde kelime başında gördüğümüz g'ler Eski Türkçede k şeklindeydi. Eski Türkçede k ile başlayan bazı kelimeler Batı Türkçesinde ön seste k>g değişimine uğrarlar.¹⁸

a) Kelime Başında Ötümlüleşme (k- > g-)

kel- > gelen (001b/09)

kün > gün (001b/07)

kökçek > gökçek (004a/01)

kemi > gemi (018a/15)

keltür- > getür- (020a/11)

b) Kelime İçinde Ötümlüleşme (-k- > -ğ- ; -k- > -g-)

buyurduğımı (004a/11)

gitmekligi (013a/04)

çoğrulığıla (004a/15)

ëtdügidür (013b/10)

¹⁸ Ergin, a.g.e., s. 85.

uçmağına (015b/10)	Cengi'nde (012a/13)
bırağur (004b/14)	demeğiğündür (022a/10)
durağıdur (010b/15)	getürmeği (004b/05)

t > d

Eski Anadolu Türkçesinde t sesinin d sesine dönüşmesi olayı karışıkır. Nitekim metinde aynı sayfada bile bir kelimenin iki şekline de rastlanabilir. Bu durumun müstensihinden de kaynaklandığı düşünülebilir.

a) Kelime Başında Ötümlüleşme (t- > d-)

Eski Türkçede "t-" olan sesin ötümlüleşerek "d-" olması:

tağı > dağı (002a/08)	teri > deri (016a/04)
teğül > değül (028b/05)	tiri > diri (021a/12)
temir > demür (006a/14)	til > dil (018b/15)
teñiz > deñiz (029b/04)	tile- > dile- (007b/12)

Eski Türkçede "t-" olup metnimizde bu sesi muhafaza eden örnekler:

tađınuñ (018a/15)	toğsan (006a/02)
toğdı (015b/07)	toğına (006b/08)
toğru (004b/01)	toğnuz (013a/14)
toğurur (020b/07)	toğdı (009b/03)

Metnimizde hem d'li hem t'li olarak kullanılan kelimeler:

doğduğında (015a/07) - toğduğından (022a/02)

durdum (004a/11) - tırdı (009b/03)

Bugün İstanbul ağzında t'li şekliyle mevcut olan, metinde ise d ile yazılan kelimeler de şunlardır:

dürlü (029a/04)

dükendi (014b/14)

dutıvêrse (028a/13)

depeledi (014b/03)

b) Kelime içinde Ötümlüleşme (-t- > -d-)

eydür (001b/07)

giderici (006a/ 04)

édicidür (006a/11)

ögredeyin (007b/12)

yaradup (020b/12)

c) Kelime Sonunda Ötümlüleşme (-t > -d)

süd (020b/14)

p > b

a) Kelime Başında Ötümlüleşme (p- > b-)

put > büte (026b/09)

peynir > beynir (028a/01)

Bu kelimeler “b” ile yazılılar da bu durum bir imla özelliği olarak da değerlendirilebilir.

b) Kelime Sonunda Ötümlüleşme (-p > -b)

top > tob (007b/15)

ç > c

Metinde müstensihin, bazı kelimelerde ç sesini bazen c sesi ile karşıladığına; hatta bazı kelimeleri hem ç’li hem de c’li şekillerde yazdığına rastlanabilir. Bu durumu bir imla tutumu olarak değerlendirebiliriz. (bkz. İmla ve Yazım Özellikleri)

Kelime İçinde Ötümlüleşme (-ç- > -c-)

gêçe > gêce (026b/12)

2.2.3.1.4. Ötümsüzleşme

Ötümsüzleşme hadisesi Eski Anadolu Türkçesi için çok da karakteristik bir özellik değildir. Bundan dolayı metnimizde ötümsüzleşme örneği yoktur. Metinde Türkiye Türkçesinde d ile başlayan kelimelerin ötümsüz ünsüz olan “t” ile yazıldığı görülmektedir:

tağınuñ (018a/15) toksan (006a/02)

toğdı (015b/07) tonına (006b/08)

toğru (004b/01) toñuz (013a/14)

toğurur (020b/07) turdı (009b/03)

turağıdur (010b/15) tuydı (010a/05)

2.2.3.2. Ses Düşmesi

Kelimelerdeki bazı seslerin ön, iç ve sonlarda herhangi bir sebeple düşmesi olayıdır. Ses düşmesini ünlü düşmesi ve ünsüz düşmesi olmak üzere iki başlık altında inceledik.

2.2.3.2.1. Ünlü Düşmesi

a) Kelime Başında

uş+ol > şol (001b/02)

uş+imdi > şimdi (016b/11)

uş+öyle > şöyle (019b/06)

b) Kelime Ortasında

Dilimizde orta heceler vurgusuzdur bundan dolayı kelime ortasında vokal düşmesi fazla görülmektedir.¹⁹ Kelimede ya da kelimeye gelen eklerde vokal düşmesinin örnekleri şunlardır:

buyur- :buyruğı (014a/02)

ötürü :ötrü (024b/08)

eyit- :eydür (001b/07)

ayır- :ayruğ (003b/11)

oyun :oynadurın (007b/15)

beñize-:beñzeridi (019a/11)

İçün ve ile: anuñçün (013a/02) diliyle (020a/10)

¹⁹ Timurtaş, a.g.e., s. 339.

İyelik eki ile: göñlin (004a/15) boynın (006b/09) ağzına (022b/01)

i- fiili ile: oturmazdı (029b/01) êderse (005b/11) olurmuş (005b/15)

2.2.3.2.2. Ünsüz Düşmesi

Seslerin birleşmesi sırasında kelime bünyesindeki bir konsonantın bazen düştüğü görülür. Bu hadiseye konsonant düşmesi hadisesi denir.²⁰

İlk seste “b-” düşmesi: bol- > olmadı (004a/13)

İlk seste “y-” düşmesi: yinçkel- > inceldükden (017a/12) yığla- > ağladı (021a/09)

yip > iplik (027b/13)

Orta hecede “-l-” düşmesi: keltür- > getürdi (006a/14) oltur- > oturmuşdum (001b/07)

Orta hecede “-r-” düşmesi: birle “ile birlikte” > bile (028b/12)

Orta hecede “-g- / -ğ-” düşmesi: kergek > gerek (006a/11) şuvğar- > şuvarmağ (027b/11) kılğak > kulağında (022a/14) ilgerü > ilerü (006a/15)

Sonda “-g / -ğ” düşmesi: çerig > çeri (011a/15) kiçig > kiçi (001b/04) tirig > diri (021a/12)

ölüg > öli (028b/15)

kurıg > kurı (005b/02)

kapıg > kapu (011b/15)

²⁰ Ergin, a.g.e., s. 51.

2.2.3.3. Hece Tekleşmesi

Arka arkaya gelen ve ses bakımından birbirine benzeyen iki heceden birinin bazen eridiği ya da düştüğü görülür. Bu ses olayında iki hece, bir hece hâline gelerek tekleşir.²¹

turur > dur-, dür- :

kovucudur (008b/10)

durağıdır (010b/15)

gündür (012b/04)

değindür (017a/14)

kim+er-se > kimse (003b/02)

2.2.3.4. Ses Türemesi

Sesler, yan yana düşerken bazen birbirleriyle doğrudan doğruya birleşemez ve aralarına bağlanmayı sağlayacak ek bir ses alırlar. Bu hadiseye ses türemesi denir.²² Ses türemesini ünlü türemesi ve ünsüz türemesi olmak üzere iki başlık altında inceledik.

2.2.3.4.1. Ünlü Türemesi

Ünlü türemesi metnimizde Arapça, Farsça asıllı sözcüklerde görülen bir ses olayıdır çünkü Arapça, Farsça asıllı sözcükler, Türkçenin söyleyiş özelliklerine uydurulmak istenmiştir. Ayrıca metnimizde “+rak /+rek” karşılaştırma ekinden önce de ünlü türemesinin bir örneğine rastlanmıştır.

ğavl > ğavülde (023a/09)

öndünirekdür (029a/11)

²¹Ergin a.g.e., s. 52.

²²Ergin, a.g.e., s. 51.

ķavm > ķavim (011a/02)

ŗuĥf > ŗuĥuf (013b/02)

aŗl > aŗıl (024b/04)

2.2.3.4.2. Ünsüz Türemesi

(y) Türemesi: Metnimizdeki ünlü ile biten kelimeler ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında aralarında (y) yardımcı ses türemiŗtir.

yurdi+y+ıla (024a/07)

ķiŗi+y+idi (024b/08)

suçlu+y+ı (005b/08)

dê-y-icek (020a/14)

ķılma-y-a (004b/04)

(n) Türemesi: 3. ŗahıs iyelik eki ve isim çekim ekleri arasına giren -n- sesi aslında pronominal n yani zamir n'si dediğimiz sestir.

azuğ+ı+n+dan (011a/13)

barmağ+ı+n+dan (022b/03)

söz+i+n+e (023a/07)

ķul+ı+n+a (006b/02)

evlād+ı+n+ı (014b/08)

“bu, ŗu” zamirlerinin pronominal n'siz örnekleri çoğunluktaiken metinde iki yerde “bu” zamirinin pronominal n almıŗ örneği de mevcuttur.

bunlardur (023b/06), bunlaruñla (019a/06): Metinde iki örneği vardır.

buları (024a/02) : Metinde otuz örneği vardır.

şular (003a/15) : Metinde tek örneği vardır.

2.2.3.5. Ünsüz İkizleşmesi

issi (003b/03)

elli (013b/05)

kiccük (013b/14)

2.2.3.6. Benzeşme

Bir kelimedede bazen yan yana gelen veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan iki sestem birinin diğeriini etkileyerek onu kendisine benzettiği, böylece iki sesin birbirine benzeştiği görülür.²³ Metinde “-mişse” eki benzeşerek “-misse” olmuştur.

dirimisse (029a/01)

2.2.3.7. Geçişme

Ünlü ile biten ve ünlü ile başlayan iki kelimenin birleşmesi sırasında ortaya çıkan bu ses olayının metnimizdeki örnekleri şunlardır:

kendü+özi > kendüzin (028a/12)

ne+ için > niçün (005b/15)

bu+ile > böyle (008b/07)

şu+ile > şöyle (003a/05)

²³Ergin, a.g.e., s. 52.

2.2.3.8. Birleşme

İki kelimenin yan yana gelerek birleşmesi sırasında ortaya çıkan bu ses olayının metnimizdeki örnekleri şunlardır:

ne+ise+ne > nesne (004a/01)

ne+ teg > nite (003b/11)

uş+ol > şol (001b/02)

uş+imdi > şimdi (016b/11)

toğuz+on > toğsan (006a/02)

2.2.3.9. Tekleşme

Metindeki alıntı Arapça kelimelerin çoğu şeddeyle yazılmıştır. Şeddeyle yazılmayan tek örneği “hād” kelimesine rastlanmıştır. Türkçe kelime olarak da “ulu” kelimesinde tekleşme denilen ses olayı gerçekleşmiştir.

hadd > hād “ceza” (028b/01)

ulluğ > ulu (001b/04)

2.2.3.10. Yarı Ünlüleşme

hemze (ء) > y

dā'im > dāyim (006a/11)

ķā'im > ķāyim (004a/11)

fā'ide > fāyideden (012b/03)

g > y

yègni > yèyni (007b/14)

2.2.3.11. Ünsüz Kaynaşması

Eski Anadolu Türkçesinde “ben, sen” kişi zamirlerine gelen yönelme hâl eki “-ğa / -ge” şeklinin kaynaşması sonucu “ğ ve g” sesleri n ile birleşerek ñ olmuştur. Aynı durum “yaña” kelimesinde de mevcuttur.

ben+ge > baña (008a/14)

sen+ge > saña (009a/03)

yan+ğa yaña (012b/06)

2.2.3.12. Ünlü İncelmesi

Bâzı kelimelerde, Eski Türkçe devresinde kalın olan vokaller “ç, ş, y” konsonantları tesiriyle incelmıştır.²⁴

şış > şiş (006a/15)

bıçmağ > biçmek (027b/11)

yaşıl > yeşil (029b/01)

ayıt- > eyit- (006a/08)

2.2.3.13. Nöbetleşe Kullanım

Metinde “pādişāh” şekliyle 19 kez “pāzişāh” şekliyle ise 6 kez yazılmıştır.

pādişāh(008b/02) - pāzişāh (008b/04)

²⁴ Timurtaş, a.g.e., s. 346.

2.3. ŞEKİL BİLGİSİ

2.3.1. İsim Çekim Ekleri

2.3.1.1. Çokluk Eki

Bütün Türkçede olduğu gibi Eski Oğuz Türkçesinin çokluk eki de +lAr'dır.²⁵

kül+lAr+ın (005b/07)	nesne+lAr+den (028a/05)
kovucu+lAr (008b/01)	gün+lAr+den (001b/07)
dutan+lAr (016a/07)	beg+lAr (003a/08)
ton+lAr (022a/15)	kişi+lAr+e (003b/15)
kardeş+lAr+ın (025b/12)	iş+lAr+i (003b/15)

2.3.1.2. İyelik Ekleri

Eklendiği sözcüğün kime, neye ait olduğunu gösteren iyelik ekleri Eski Oğuz Türkçesinde şahıslara göre aşağıdaki gibidir.

Teklik 1. Kişi: + (U)m	Çokluk 1. Kişi: + (U)mUz
Teklik 2. Kişi: +(U)ñ	Çokluk 2. Kişi: + (U)ñUz
Teklik 3. Kişi: +I, +sI	Çokluk 3. Kişi: +lArI

İyelik ekleriyle ilgili vurgulanması gereken en önemli husus 3. teklik ve çokluk kişiler dışında ek ünlülerinin ve yardımcı ünlülerin sürekli yuvarlak ünlülü olduğudur. İyelik ekleri bu durumlarıyla dudak uyumunu bozan ekler arasında yer almaktadır.²⁶

²⁵ Türk, Doğan, Şerifoğlu, a.g.e., s. 48.

²⁶ Türk, Doğan, Şerifoğlu, a.g.e., s. 48.

Teklik 1. Kişi “+ (U)m”:

buyruğumda (004a/11)	yoğsulum (003b/10)	katumda (004b/08)
tuḫāğuma (008a/03)	dilüm (004a/10)	elüme (005a/12)

Teklik 2. Kişi “+(U)ñ”:

suçuñı (006b/03)	aduñ (007a/06)	‘aybuñı (009a/05)
üstüñe (007a/02)	sözüñ (007a/10)	tañrıñ (021a/13)

Teklik 3. Kişi “+I, +sI”:

atasına (021b/07)	ḫayısı (024b/14)	anası (027a/09)
mertebesi (005b/15)	yaşına (018a/07)	evlādını (014b/08)

Çokluk 1. Kişi “+ (U)mUz”:

adumuzla (020a/11)	oğlumuz (021a/12)	boynumuz (011b/13)
içümüzden (010a/15)	cevāblarumuz (002b/05)	atamız (021a/13)

Çokluk 2. Kişi “+(U)ñUz”:

elüñüz (007b/09)	içüñüzde (010a/13)	zāhidüñüzi (016b/04)
du‘āñuz (010a/12)	zārılığuz (010a/12)	

Çokluk 3. Kişi “+IArI”:

boyları (019a/14)	ḫuvvetleriyle (019b/06)	ataları (026a/14)
re’islerine (011b/13)	ecelleriyile (017b/14)	derilerin (019b/06)

2.3.1.3. Hâl Ekleri

2.3.1.3.1. Yalın Hâl

Bu hâl ismin, karşıladığı nesne ve kendisine tabi olan isim dışında hiçbir münasebet ifade etmeyen hâlidir. Demek ki isimlerin başka bir unsura bağlı olmayan normal teklik, çokluk ve iyelik şekilleri yalın hâlleridir.²⁷

süd (020a/11) deve (021a/01)

ton (027b/13) begler (003a/08)

kişiler (003b/04) söz (008b/07)

nesnemüz (020a/10) şu (022b/04)

2.3.1.3.2. İlgi Hâli

Bu hâl ismin başka bir isimle münasebeti olduğunu ifade eden hâlidir. İlgi hâli, ismin bir isimle ilgisi olduğunu, kendisinden sonra gelen bir isme tabi bulunduğunu gösterir.²⁸ Eklendiği ismi bir başka isme bağlayan ilgi hali eki Eski Oğuz Türkçesinde +(n)Uñ biçiminde sürekli yuvarlak ünlülü eklerdendir. Ekin bu yapısı dudak uyumunu bozan ekler arasında yer alması sonucunu doğurur.²⁹

enbiyâ+**nuñ** tevârihîn (001b/13) Allâh u te‘âlâ+**nuñ** vaḥdâniyyetin (002a/01)

an+**uñ** üzerine (002a/06) kûlî+**nuñ** eline (005a/10)

Tañrı+**nuñ** raḥmeti (011a/04) Ādem peygâmbâr+**uñ** mu‘cizâtı (013b/06)

Nûḥ peygâmbâr+**uñ** atasıdur (015b/13) ‘avratları+**nuñ** raḥmin (018a/02)

ol kız+**uñ** adı (018b/11) bular+**uñ** içinde (020b/12)

atası+**nuñ** kız kardaşı (029a/12) Mûsâ+**nuñ** ḥayâtında (029b/12)

²⁷ Ergin, a.g.e., s. 227.

²⁸ Ergin, a.g.e., s. 228.

²⁹ Türk, Doğan, Şerifoğlu, a.g.e., s. 49.

2.3.1.3.3. Belirtme Hâli

Eski Anadolu Türkçesinde belirtme durum eki olarak +(y)I [<<(I)G] kullanılır. Bu dönemde hem isme hem iyelik eki almış kelimelere hem de zamirlere gelebilen karakteristik belirtme hâli budur. Bu şeklin, Eski Türkçede isimlere gelen +(I)G ekinin devamı olduğu yaygın olarak düşünülmektedir. Fakat Mustafa Canpolat, +(I)G şeklindeki G'nin erimesi sonucu bu ek meydana gelseydi, ünlünün yuvarlak olması gerektiğine işaret etmiştir.³⁰

+(y)I [<<(I)G]

vācibdür ki hemîşe üç nesne+y+i (003b/12)

İşhâk peygâambar du‘â+y+ı (024b/07)

belâ+y+ı kendü Allâh u te‘âlâdan diledi (026a/07)

yel bu t̄ayife+y+i şöyle urdı ki i (019b/06)

suçlu+y+ı ‘afv etmekligi beyân eder.(005b/08)

ol deve+y+i boğazlañ, yēñ.” dedi. (021a/02)

ustura+y+ı eline aldı (010a/01)

işbu nesneler+i şenbeh güninde işlemeyesiz (027b/10)

h̄arâc vèren kâfirler+i incitmeye (011a/15)

ol beg+i ‘azl eyledi (003b/09)

ol k̄ul+ı bāzâra koyup şatarıdı (009a/11)

+(n)I

³⁰ Gülsevin, Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yayınları, Ankara, 1997, s. 31.

evlādı+n+i seby ʔdüp ʔul ʔdine (014b/08)

ve anlaruñ içinde ʔan ve toñuz eti+n+i (013a/14)

sebt günü+n+i ya‘nī Şenbih günü+n+i saʔlayasız (027b/07)

+ ʔ

Eski Oğuz Türkçesinde iyelik eki almış bazı isimlerin +I belirtme durum ekini almadan belirtme durumuna girdiği ve söz konusu eki almadan belirtili nesne olduğu görölür. Böyle örneklerde sıfır accusative söz konusudur. Bu durum yalnızca iyelik eki almış kelimelerde görölür.³¹

cellāda emr ʔtdi ki boynın+ʔ ura (006b/09)

urup derilerin+ʔ Şoydı, helāk ʔtdi (019b/09)

Şiş dağı ʔardařın+ʔ zulumıla nāhaʔ yere depeleyene azdur (014b/10)

Őālīh çün bularuñ azđunlıđın+ʔ görđi (021a/14)

cānavarları avlayup derisin+ʔ yüzüp kimin+ʔ geyecek (016a/02)

bunca yıldur bizi devenuñ etin+ ʔ yemege ʔomazduñ etin+ ʔ (021a/11)

yüzin+ʔ Allāh’a dutdı (021a/14)

2.3.1.3.4. Yönelme Hâli

Eski Türkçedeki +KA eki Orta Türkçenin doğudaki lehçelerinde +KA ve +GA olarak görölür. Eski Anadolu Türkçesinde ise (K>) G’lerin süreklileşmesi ve yutulması sonucunda +(y)A olmuştur. Oğuzcanın ilk edebi ürünlerinde geçen birkaç +GA’lı Şekil, bu lehçe için karakteristik değildir.³²

³¹ Türk, Doğan, Şerifoğlu, a.g.e., s. 49.

³² Gülsevin, Gürer, Boz, Erdoğan (2010), *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara, Gazi Kitabevi, (2.Bs.), s. 55

tā Hāḡ te‘ālā celle ve ‘alā siz+e yağmur vère (010b/04)

bu belā+y+a mübtelā olduğına sebep olıdı ki (026a/07)

çeri+y+e ḡamīs dēdiler (013a/02)

ḡātūn kiři+y+e ta‘līm ētdiler (016b/10)

atası+n+a inanmadı (017b/06)

inanmadılar, şeyḡān+a uydılar (020a/06)

çağırdı ve rıḡvān şuyı+n+a bandurdı (022a/15)

taş atmaḡ ve butlar+a ḡapmaḡıdı (023b/10)

bular+a ḡāyet lezzetlü geldi (023b/12)

2.3.1.3.5. Bulunma Hâli

Türkçenin her döneminde bulunma hâli için +dA eki kullanılmıştır. Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde zaman zaman ayrılma, bulunma, belirtme ve eşitlik halleri yerinde de kullanılan bu ekin ünsüzü sürekli ötümlüdür. Ek bu özelliği sebebiyle ünsüz uyumunu bozan bir yapıya sahiptir.³³ Ekin, Eski Türkçe ve bugünkü Türkiye Türkçesinden farklı olarak yalnız ötümlü şekilleri vardır.

her ḡapu+da bir ḡūrī kıızı varıdı (011b/15)

vērđi ve uçmaḡ+da yerin kııldı (013a/11)

evvel dünyā+da geyesi geyüp diken İdrīs’idi (015b/14)

Nūḡ’uñ gemisin+de seksen kiři varıdı (017b/07)

Muḡarrem ayınuñ onuncı ḡünün+de (018a/14)

³³ Türk, Doğan, Şerifoğlu, a.g.e., s. 49.

ne yer+**de** vefât êdûgi bilinmez (028b/05)

köy+**de** vefât êtdi (025b/14)

Bulunma eki şu örneklerde ayrılma işleviyle kullanılmıştır.

getürmişdür ki günler**de** bir gün Arestö, İskender yanında otururdu (004b/10)

günler**de** bir gün iblîs ‘aleyhi'lla’ne Mûsâ peygâmbara uğradı (007b/10)

2.3.1.3.6. Ayrılma Hâli

+**dAn**

Eski Oğuz Türkçesinin yaygın olarak kullanılan ayrılma hali eki +dAn'dır. Ünsüzü sürekli ötümlü olan ek ünsüz uyumunu bozan bir yapıya sahiptir.³⁴

kıyu+**dan** şu içmege başladuğınlayın (021a/05)

uçmak+**dan** aq tınlar geyürdi (022a/15)

yan barmaq+**dan** kereyağı, sirçe barmağın+**dan** şu gelürdi (022b/04)

atasın+**dan** ayru düşdügi (025b/08)

atası türbesin+**den** taşra defn etdiler (025b/15)

evvelki+**den** dağı yeg oldu (026a/06)

bu söz+**den** cevâb eyitmişlerdür (029a/02)

yüri bugünkü gün+**den** gerü ben+**den** âzâd ol (006b/03)

aña bir kişî+**den** söz naql êtse (008b/03)

+**dIn**

³⁴ Türk, Doğan, Şerifoğlu, a.g.e., s. 49.

Eski Anadolu Türkçesi için karakteristik değildir. Çok seyrek görülür. Kullanıldığı örnekler, genellikle ön kelimesi ve bazı edatlarla sınırlıdır.³⁵

İdris ref⁶ olmazdan ön+**din** biñ yaş (015b/04)

2.3.1.3.7. Vasıta Hâli

Bağlama edatı ile'nin (-la, -le şeklinde de) vasıta ve beraberlik eki olarak kullanılışında bugünküne göre farklı bir durum yoktur.³⁶ +IIA, 'ile' edatının ekleşmiş şeklidir. +(I)IA olabildiği gibi, ünlülerle biten kelimelerden sonra +yIIA şeklinde de görülebilir.³⁷

ol kavmi yeri yurdiy+**ıla** havā yüzine götürdi (024a/07)

kızıl mürekkeb+**ile** yazam (002a/05)

kendümi toğru söz+**ile** anlara sevdürdüm (004b/01)

hemîşe iveceklig+**ile** iş işleye (005a/02)

ol 'ayb+**ıla** kabûl ederseñ (009a/12)

kendü hâtûmy+**la** oynamak helâl (012a/06)

vâsıtsuz anuñ+**la** kelecı ederdı (013a/13)

gelsün adumuz+**la** kığırsun (020a/11)

günâhsuz ecelleriy+**ile** ğarğ oldılar (017b/14)

2.3.1.3.8. Eşitlik Hâli

+**cA**: İsim soylu sözcüklere gelerek onlara eşitlik, gibilik, benzerlik anlamı katan bir ektir. Eski Türkçede +çA şeklinde görülen bu ekin Eski Anadolu Türkçesinden sonra ve

³⁵ Gülsevin, Erdoğan, a.g.e., s. 57.

³⁶ Timurtaş, a.g.e., s. 354.

³⁷ Gülsevin, a.g.e., s. 69.

Osmanlı Türkçesinde c'li şekilleri de ortaya çıkmıştır.³⁸ Metnimizdeki örnekleri de ötümlüdür.

peygâmbar buyruğın+ca gâzî olmak (011a/06)

‘İmrân dilin+ce Tañrı kıulı demek (024b/05)

bun+ca nâhâk yere kıan oldu (010a/06)

Eşitlik hâli eki şu örneklerde ayrılma işleviyle kullanılmıştır.

ardın+ca bir köşek çıkdı (020b/09)

‘Ayš’uñ ardın+ca ökçesine yapışup çıkdüğında (024b/03)

2.3.1.3.9. Yön Gösterme Hâli

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde +rA, +ArU ekleri yön gösterme eki olarak kullanılmıştır. +ArU ekinin ikinci ünlüsü sürekli yuvarlaktır ve ek bu yapısıyla dudak uyumu dışında kalmaktadır.³⁹ Yön gösterme eki Eski Türkçede kullanılan +GarU ekinin ek başındaki G sesinin düşmesiyle +ArU olmuştur.

kırk yaşında yuk+aru toköz yüz elli yıl (018a/08)

il+erü geldi ki öñinde kıoya ayağı sürçdi (006a/15)

aşı üz+erü+ne dökdüm ki tâ eşidenler (007a/05)

atası türbesinden taş+ra defn etdiler (025b/15)

³⁸ Ergin, a.g.e., s. 239.

³⁹ Türk, Doğan, Şerifoğlu, a.g.e., s. 50.

2.3.2. Fiil Çekim Ekleri

2.3.2.1. Şahıs Ekleri

2.3.2.1.1. Birinci Tipteki Şahıs Ekleri

Bu ekler kişi zamirleri kaynaklı olup görülen geçmiş zaman, şart ve emir dışındaki çekimlerde kullanılır.

1. tekil kişi: -van, -ven; -vanın, venin; -vam, -vem

-am, -em

-in, -in, -n

2. tekil kişi: -sın, -sin

3. tekil kişi: - Ø

1. çoğul kişi: -vuz, -vüz; -uz, -üz

2. çoğul kişi: -sız, -siz

3. çoğul kişi: -lar, -ler

lafzı geldiyse kızıl mürekkebile yaz-**am** (002a/05)

eyeri uyanıla seksen at yaraqlay-**am** (004b/09)

taşuñ içinde yaradup durur-**ın** (020b/02)

uyura ura-**sın**, yata-**sın** (009b/14)

dura-**sın**, bildüğün éde-**sin** (009b/15)

yéye-**vüz** tā kıyāmete degin diri ola-**vuz** (021a/12)

Mūsā'nuñ hikāyetine şürü' éderse-**vüz** (028b/02)

ya'nī ŧenbih gūnini sađlaya-**sız** (027b/07)

Allāh'a ŧirk getürmeye-**sız** (027b/02)

kimseye sihr étmeye-**sız** (027b/05)

'avratına yakınlık étse oda yağar-**lar** (028a/11)

iŧi güci üzerine bir kimse kıoya-**lar** ki ol kimse (003b/02)

étmeye-**ler** ve tevāzu' kıılmaya-**lar** (006a/01)

2.3.2.1.2. İkinci Tipteki ŧahıs Ekleri

Bu gruptaki ekler iyelik kaynaklıdır, görülen geđmiŧ zaman ve ŧart çekimlerinde kullanılmaktadır. Birinci teklik ŧahıs eki Eski Türkçede -mız, -miz ŧeklindeydi. Batı Türkçesinde bu ek yerine -duğ, -dük partisipinin tesiri ile ortaya -kı, -k eki çıkar.⁴⁰

1. tekil kiŧi: -m

2. tekil kiŧi: -ñ

3. tekil kiŧi: - Ø

1. çoğul kiŧi: -kı, -k

2. çoğul kiŧi: -ñuz, -ñüz

3. çoğul kiŧi: -lar, -ler

gördü-**m** bir sehel suçıçün helāk édersin (007a/04)

bihūde yere incitmedü-**m** (004a/15)

eger ğazab gelip kıa kıyası olursa-**m** (005a/11)

⁴⁰ Ergin, a.g.e., s. 287

devenũ etin yemege omazdu-**ñ** ki (021a/11)

ra'ıyyetũ ri'āyet eyledũ-**ñ** (004a/08)

kāfir erisiyle uğraşdu-****, cenk tdũ-**k** (011b/11)

mecmũ'ı muz esir oldu-**** (011b/12)

deve sũdiyle bay oldu-**ñuz**, dilerse-**ñuz** bu baylığıla (021a/01)

yañlış tdũ-**ñuz** (021a/10)

Hũd'a inanmadı-**lar** (019b/01)

bizi öldürmeğe ıkaradı-**lar** (011b/14)

2.3.2.1.3. Üçüncü Tipteki Şahıs Ekleri

Bu ekler emir kipine aittir.

1. tekil kişi: -ayın, -eyin; -ayım, -eyim

2. tekil kişi: -ğıl, -gil; - Ø

3. tekil kişi: -sun, -sün

1. çoğul kişi: -alum, -elüm

2. çoğul kişi: - ñ, - ñuz, - ñüz

3. çoğul kişi: -sunlar, -sünler

baña ne ziyān eder, şatun al-**ayın** (009b/01)

ben ovuculuk mı d-**eyin** (010b/02)

zāhidũñzi ıkaruñ, nefis vēr-**eyin** (016b/04)

şüş olma-**ğıl** āh-ı seşer-gāhına (004b/13)

ortasında hūkm ēt-**sūn** (016b/05)

duran şayayı ur, şaya yarıl-**sun** (020a/07)

kendū Tañrı'larumuzu řoy-**alum** senūñ Tañrı'ña řap-**alum**, dēdiler (020a/13)

elūñüz çekū-**ñ** 'afv ētdüm (007b/09)

2.3.2.2. Haber Kipleri

2.3.2.2.1. Görülen Geçmiş Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde görülen geçmiş zaman eki -dI/ -dU'dur. Bu dönemde ünsüzü daima ötümlüdür, metinde de ünsüz uyumuna tabi olmayıp sadece ötümlü örnekleri vardır. Ayrıca ekin ünlüsü 3. teklik ve çokluk şahıs çekimlerinde daima düz iken diğer çekimlerinde ise yuvarlaktır. Bu sebeple dudak uyumunu da bozmaktadır.⁴¹

Bu zamanın olumsuz çekimi fiil kök veya gövdesine “-ma / -me” eki getirilerek yapılır.

dēyü ad vür-**düm** ve bēş bāb üzerine müştemil şıl-**dum** (002a/09)

işkence ēt-**düm** edebiçün ēt-**düm**, řaқыyup ētme-**düm** (004a/14)

mecmū'-ı mülküñ ve ra'yyetüñ ri'āyet eyle-**düñ** (004a/08)

azğunlığın gör-**di**, yüzün Allāh'a dut-**dı**, eyit-**di** (021a/14 -15)

niteki yuşaru beyān ēt-**dük** (024a/12)

“yañlıř ēt-**düñüz.**” dē-**di** (021a/10)

anlar dön-**diler** eyit-**diler** (021a/10)

⁴¹ Türk, Doğan, şerifoğlu, a.g.e., s. 50.

2.3.2.2.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman eki, Eski Anadolu Türkçesinde –mİş’tir. Ek, dönemin dil özelliğine uygun olarak daima düz ünlülü yazılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman olarak kullanılan -(y)Up dUr(Ur) şekli metnimizde geçmektedir.

Ādem oğlıdur, Ḥavvā’dan toğ-**mış**dur (014b/01)

yıl eksük yaşa-**mış**ıdı (017b/01)

üzerine bereket du’āsın kııl-**mış**ıdı (018b/03)

Hūd peygāmbara inan-**mış**lardı (019b/10)

evine oğrı gir-**mış**, evin avla-**mış**, ḥaylī kumaşın al-**mış**lar (003b/07-08)

Şālīḥ eşitdi ki deveyi pārele-**mış**ler, üleş-**mış**ler (021a/08)

suçiçün depele-**miş** demeyeler (007a/08)

kiminüñ ba’zı tārīḥin gizle-**mış**ler (022a/07)

tuzāğuma ‘avratlardan yigrek beg bulma-yup **durur**ın (008a/03)

el-ḥāle hāziḥi Bābil’de bir kuyuda saçlarından aşıl-**up dururlar** (016b/14-15)

2.3.2.2.3. Geniş Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde geniş zamanı karşılamak için -r, -Ar, -Ur ekleri kullanılmıştır. Geniş zamanın olumsuzu fiil köküne –maz, -mez getirilerek yapılır.

ben anuñ dīnin ve dünyāsın ziyāna vēr-**ür**in (008a/01-02)

her gün var-**ur** yabanda otla-**r**, tañla gel-**ür**, ḳapudan ḳapuya selām vēr-**ür** (20b/14-15)

yüzine od götür-ürler ve adların yavuz éd-erler (003b/05)

pençşenbe güninde ğazāya gitmekligi fāl gör-ürdi (013a/14)

eyd-ürüz ki bu pençşenbe ‘Arabca yevmü’l ħamīs dē-rler (012b/15)

sāhirlere varup sihr öğren-ürler (016b/15)

2.3.2.2.4. Gelecek Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde en sık görülen gelecek zaman eki -(y)IsAr’dır. Metnimizde sadece istek kipi (-A), gelecek zaman fonksiyonuyla kullanılmıştır.

suçiün depelemiş dēme-yeler mecmū’-ı ħalkuñ melāmet<i> benüm üzerüme ol-a (007a/08)

hiç bir kişiye daħı lāyık olma-ya (009a/01)

anı şatun al-a, (9b/5) aña meşgūl ol-a, seni terk éd-e (009b/04-05)

seni sev-e, ol qaravaşı alma-ya ve aña-ya (009a/10-11)

bir pādīşāh ki ehl-i vaķār ol-a, ‘aklıla ve teenniyile iş işle-ye (004b/15)

2.3.2.2.5.Şimdiki Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman için kullanılan ayrıca bir ek yoktur. Bu dönemde geniş zaman -(V)r eki şimdiki zaman görevinde kullanılmıştır. Çok seyrek olarak da istek kipi -(y)A şimdiki zaman için kullanılmıştır.⁴²

mübārek nāhiyyetinde bir köyde vefāt etti, şimdi anda yat-ur (022b/15)

⁴² Gülsevin, Boz, a.g.e., s. 72-73.

2.3.2.3. Tasarlama Kipleri

2.3.2.3.1. İstek Kipi

Bu kip, metnimizde farklı görevlerde de gördüğümüz “-a,-e” eki ile kurulur.

mürekkebile yaz-**am** ve İncil ve Tevrît ve Zebûr lafzın Türkçe tercüme kıl-**am** (002a/05-06)

eyeri uyanıla seksen at yaraqla-**yam** (004b/09)

Allâh u te‘âlânũ ‘inâyetinden nevmîd olma-**yasın** (004b/12)

ve bir pâdişâh ki ehl-i vaqâr olma-**ya**, hemîşe ivecekligile iş işle-**ye** (005a/02)

kendü Tañrı’larumuzı koy-**alum** senüñ Tañrı’ña tap-**alum** (020a/13)

harb edicek kaçma-**yasız**; onuncı; sebt günini ya‘nî şenbih günini sakla-**yasız** (027b/07)

niçün elden gelen ‘afv étme-**yeler** ve tevâzu‘ kılma-**yalar** (006a/01)

2.3.2.3.2. Gereklilik Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik kipi için istek eki kullanılmıştır. Bu dönemde gereklilik ek haricinde çeşitli sözcük ve yapılarla da ifade edilmiştir. Gerekliliğin daha çok **-mak gerek** yapısıyla karşılandığı görülmektedir.⁴³

pes üç nesnenüñ başı tîz kaçımağımış, andan şağın-**mağ gerek**dür (008a/04)

pes anuñ gibi kişiden şağın-**mağ gerek** ve haqîkatde anı düşmen dut-**mağ gerek** (009a/05-06)

ğâzî olmağ dilerse ol kişi on nesne sakla-**mağ gerek** (011a/06)

2.3.2.3.3. Şart Kipi

Bu kipi eki, Eski Türkçedeki –sAr ekinin son sesinin düşmesi sonucunda oluşan –sA’dır.

⁴³ Türk, Doğan, Şerifoğlu, a.g.e., s. 51-52.

eger gāzab gelip kaçıyası olur-**sam** (005a/11)

ķabūl éder-**señ** şatarın eger ķabūl étmez-**señ** bir ķabūl édene şatarın (009a/12-13)

andan şoñra ol gāzī ağla-**sa**, anlar daķı ağla-**sa** (011a/12-13)

diler-**señüz** bu baylıķıla tā kıyāmete degin ebed ķalasız (021a/01-02)

2.3.2.3.4. Emir Kipi

Emir kipinde her şahıs için ayrı bir ek kullanılır.

Teklik 1. şahıs: -AyIn

baña ne ziyān éder, şatun al-**aym** (009b/01)

Ben ķovucılıķ mı éd-**eyin** (010b/02)

Niçeye degin zaķmet çek-**eyin** (017a/13)

Teklik 2. şahıs: -gil veya eksiz

ol deve içe ve bir gün ol ķavm içe dè-**gil.**” dedi. (020b/04-05)

gözet-**gil**, efendüm ne vaķt ki uyķuya vara (009b/08)

Gérçek peygābarısañ şol duran ķayayı **ur Ø** (020a/07)

Teklik 3. şahıs: -sUn:

ķaya yarıl-**sun**, bir deve çık-**sun**, tüsi za‘ferān ol-**sun** (020a/07-08)

ķapuya gel-sün adumuzla kıģır-**sun** (020a/11)

Çokluk 1. şahıs: -AlUm; Örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk 2. şahıs: -(U)ñ

oķ at-**uñ**, ata bin-**üñ** (012a/04)

zāhidüñüzi çıkar-**uñ** (016b/04)

Çokluk 3. şahıs: -sUnlAr; Örneğine rastlanmamıştır.

2.3.3. Çatı Ekleri

Bu ekler, fiilin çatısını ettirgenlik, edilgenlik, dönüşlülük ve işteşlik bakımından değiştirirler.⁴⁴

2.3.3.1. Geçişli / Ettirgenlik Çatı Ekleri

Bu ekler, geçişsiz fiile eklendiklerinde fiili geçişli yaparlar. Eklendikleri geçişli kök veya tabanları ise ettirgen hale getirirler.⁴⁵ Eski Anadolu Türkçesinin ettirgen çatı ekleri -Ar-, -Ur-, -gUr-, -t-, -dUr-, -Dar- ve -z-'dir.⁴⁶

hazîneyi ve vilâyeti ve memleketi art-**urma**ğda ola (003b/13)

mecmû'ın elden geç-**ür**diler (023b/13)

kendü kendümi toğru sözile anlara sev-**dür**düm (004b/01)

anasından selâm de-**gür**di (024b/15)

şeytân yol buldı, az-**dur**dı (014a/14)

gizlemek için üç yüz otuz yılı gid-**erd**iler (022a/11)

bizi öldürmege çık-**ard**ılar (011b/14)

2.3.3.2. Edilgen Çatı Ekleri

Eski Anadolu Türkçesinde -l- ve -n- edilgen ekleridir. Edilgen çatının asıl eki -l-'dir. -n- eki ünlüyle biten fiillerle /l/ ünsüzüyle biten fiillere gelir.⁴⁷ Edilgen çatının ara vokali bu dönemde genellikle düzdür fakat metinde ekin yuvarlak vokal alan örneği de vardır.

ba'zı yerde gördüm otuz yedi yaz-**ıl**mış (028a/04)

⁴⁴ Gülsevin, a.g.e., s. 138.

⁴⁵ Gülsevin, a.g.e., s. 138.

⁴⁶ Türk, Doğan, Şerifoğlu, a.g.e., s. 46.

⁴⁷ Türk, Doğan, Şerifoğlu, a.g.e., s. 47.

vāki‘ oldu ve dağı vahy kes-ildi (017a/03)

üzerine ki uluya ve kiçiye verib-**in**ilmiştir (001b/04)

hūnı dök-**ül**di ve çāşniğir pīškīr alup Kayşer öninde kodı (006b/06)

ağzına şokdı birinden bal ve birinden süd dök-**ül**di (022b/01)

ne yerde vefāt étdüğü bil-**in**mez (028b/05)

mużtar olanlarıçün feryād erişmeye **kon-uld**ı (029b/04)

2.3.3.3 Dönüşlü Çatı Ekleri

Dönüşlülük eki -n- ve -l-‘dir. Sadece aradaki vokal düzdür.

yere emr eyledi, bir kez depre-**nd**i (026b/11-12)

mecmū‘-ı halk deri geyürdi, deri döşe-**nür**di (016a/04)

şol duran kayayı ur, kaya yarı-**lsun** (0201/07)

2.3.3.4.İşteş Çatı Ekleri

İşteşlik eki -ş-‘dir. Eylemin gösterdiği işi birlikte veya karşılıklı yapma anlamı katar.

ol vaqt hāl diliyle dört dīvār bile ağla-**şur** (011a/03)

şoñra qardaşı ‘Ays’ıla bul-**uş**dı (025a/12)

pāre étdiler, üle-**ş**diler (021a/08)

2.3.4. Yapım Ekleri

2.3.4.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

+**An**: oğl+**an** (023b/11)

+**CAk**: gök+**çek** (004a/01)

+**CI**: kulluk+**çı**+sı (006a/14) kovu+**cı** (008b/03) şahib+**ci**+lerüñ (022a/6)

+**cUk**: oğlan+**cuđ**+laruñ (017b/15) ara+**cuđ**+da (022a/05)buda+**cuđ** (027a/01)

+**dAş**: yol+**daş**+lık (011a/12)kar+**daş**+ı (014a/03)

+**ıl**: yeş+**ıl** (029b/01) kız+**ıl** (002a/05)

+**egü**: bir+**egü**+ye (009a/04)

+**IU**: cān+**lu** (027b/14)

ad+**lu** (029a/10)

hū+**lu** (004a/05)

suç+**lu**+yı (005b/08)

günāh+**lu** (006a/09) hağ+**lu** (016b/05)

sünnet+**lü** (017a/15)

sevgü+**lü** (018b/02) kuvvet+**lü** (019a/11)

şüret+**lü** (020b/09)

lezzet+**lü** (023b/12) şevket+**lü** (024b/08)

+**IUK**, +**IIk**: ip+**lik** (027b/13) yüce+**lik** (005b/13) beg+**lik** (015/15)

peygāambar+**lık** (018a/08)

azğun+lık+lar (019b/15)

sultān+**lık** (025b/14)

sağ+**lık** (026a/08)

pāsubān+**lık** (003b/10)

yıl+**lık** (004b/14)

kul+**luk**+çısı (006a/14)

+**rAk**: yig+**rek** (008a/03)

öñdün+**irek**+dür (029a/11)

+**sUl**: yoh+**sul** (004a/02)

+**sUz**: ‘açıl+**suz** (004a/04)

suç+**suz** (008b/12)

vāsıta+**suz** (013b/09)

şakal+**suz**+ıdı (013b/13)

günāh+**suz** (017b/14) futa+**suz** (023b/08)

+**(I)ncI**: yedi+**nci** (015a/13)

iki+**nci** (027b/03) sekiz+**inci** (027b/06)

bēş+**inci** (002b/04)

+**vaş**: kara+**vaş** (009b/04)

2.3.4.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

+**A-**: göz+**e**-tdi (021a/04)

oyn+a-tmağ (023b/08)

yaş+a-dı (018a/06)

uğr+a-dı (024a/03)

+(A)l-: ince+l-dükden (017a/12)

+(A)r-: şuv+ar-mağ (027b/11)

+DA-: is+te-di (024b/10)

+eT-: göz+et-di (021a/04)

+I-: berk+i-t (020b/03)

+IA-: av+la-yup (016a/02) baş+la-dılar (016b/01) iş+le-meyesiz (027b/10)

boğaz+la-yup (009b/12) altun+la-mağ (012a/12) gümüş+le-mek(012a/12)

+IAn-: çift+len-dürdi (014a/01)

+irge-: es+irge-ye (005b/05)

2.3.4.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

-(A)k+: dur-ağ+ıdur (010b/15) döşe-k (016a/03) eksü-k (014a/09)

-(U)k+: art-uk (011b/09) ayr-uk (003b/11) buyr-ug+umda (004a/11)

böl-ük (013a/02)

-Im+: al-ım+ı (007b/04)

-GU+: sev-gü+lü(002b/15) uy-ku+ya [uyı- ku >uyu- ku] (009b/08)

-GUn+: az-gun+lıklar (019b/15)

-In+: ek-in (027b/11) şat-un (009b/01)

-U,-I+: kork-u+dan (013a/06) öl-i (028b/15) ayr-u [ayır-ı] (025b/08)

-(y)IcI+: ed-ici (003a/02) sev-ici (004a/03) gider-ici (006a/04)

degür-üci (016a/02) yırt-ıcı (016a/01)

-(İ)ş+: sağ-ış+1 (012b/08)

2.3.4.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-**ele-**: dep-**ele-**-yene (014b/11)

-**y-**: ço-**y-**-a (011a/10)

-**ş-**: ağla-**ş-**-ur (011a/03) , üle-**ş-**-diler (021a/08)

-**dur-/dür-**: sev-**dür-**-düm (004b/01), az-**dur-**-dı (014a/14)

2.3.5. Fiilimsiler

Fiilden türeyerek isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılan kelimelere fiilimsi adı verilir.

2.3.5.1. İsim-Fiil Ekleri

Masterlar fiillerin isim şekilleridir. Bu yüzden herhangi bir ismin gireceği bütün hallere girer ve isimlerin aldığı bütün ekleri alırlar.⁴⁸

-**mAK**

kim ki oğ **atmak** öğrense (012a/02)

kovucıyı düşmen **dutmak** vâcibdür (008b/10)

nâhâğ yere göz **çıkar**mak**** ve el kes**mek** ve âdem depe**lemek** gibidür (009a/08-09)

oğ, yay **dut**mak**** helâl, ata bin**mek** ve anı ede**lemek** helâl ve kendü hâtûnıyla oyn**amak** helâl (012a/05-06)

altunla**mak**, gümüş**lemek** harâm degülmiş (012a/12)

kaşuk yol**mak**, koltuk yol**mak**, bıyık kes**mek**, güsül **ét**mek**** (023a/02)

-**mAKLIK**

ve yarlıgan**maklığın** taleb **ède** (006a/12)

⁴⁸ Gülsevin, Boz, a.g.e., s. 95.

gazāya ve sefere çıkma**klığı** severdi (012b/2)

görlü ‘amel ref’ olma**klığı** severdi (012b/08)

-mA

kıyudan şu içme**ge** başladuğınlayın kılıcıla siñirin çaldı (021a/05)

bunca yıldur bizi devenüñ etin ye**me**ge kıomazduñ (021a/11)

‘İsā’nuñ gel**mesin** gizlemek için üç yüz otuz yılı giderdiler (022a/11)

deñiz yüzinde mużtar olanlarıçün feryād eriş**me**ye kıonuldu (029b/04)

-Iş

ikinci, hafta günlerinüñ sağı**şı** (012b/08)

2.3.5.2. Sıfat-Fiil Ekleri

Fiillerin, zamana bağı isim ve sıfat şekilleridir. Fiillerden geçici sıfat yaparlar. İsimler gibi çokluk, iyelik ve hâl eklerini alırlar.⁴⁹

-mİş

gökden in**miş** kitābdan (002a/01)

Allāh u te‘ālāya ħor ve kaç**ımış** kıul (003a/01)

vaķār issi ve işler şın**amış** kışi ola (003b/03)

eyü adlu adı çık**mış** pādişāhıduñ (007a/03)

-mAdUK

güç şın**amaduk** kışi ola andan ırak ola (003b/04)

-dUK

⁴⁹ Gülsevin, Boz, a.g.e., s. 96.

güneş bat**duğı** yere iletdiler (014b/12)

İbrāhīm'ün dur**duğı** müddetden (022b/06)

Muḥammed Resūlullāh tođ**duđı** zamāna degin (023b/01)

bu belāya mübtelā old**duğı**na sebep olıdı (026a/07)

Ḥorāsān'da koç**duğı**ñ begün evine oğrı girmiş (003b/07)

dur**duğı** yerde kendüzin unıtdı (006b/02)

ol nađl ét**dük**leri kişi ḥađđında tecessüs (008b/13)

yere ind**ük**leri sā'at (018a/15)

-AcAK

geleceği vağtı gizleyüp ol gele**cek** mesihā sen degülsin (022a/09)

şenbe gün birin işley**ecek** olursa öldürmeğe müsteḥađ olur (028a/06)

-AsI

eger ğazab gelip kaçıyası olursam (005a/11)

eger sākın olmayası olursa (005a/13)

-An

đanı şimdiye degin ge**çen** oğlumuz (021a/12)

ol and i**çen** kiřiñ 'amelin aşağa vurdum (006a/09)

Ḳur'ān i**çinde** gelen peyġambarlaruñ (013a/08)

ol şatun al**an** şordı (009a/13)

đerü ka**lan** oyun ḥarāmdur (012a/06-07)

gêrçek peygâmbarısañ şol duran kayayı ur (020a/07)

-(U)r

ol kayā ‘avratlar oğlan toğurur gibi inledi (020b/07-08)

2.3.5.3. Zarf-Fiil Ekleri

Zarf-fiiller ya tek başlarına zarf görevinde kullanılırlar ya da yardımcı fiillerin önüne gelerek birleşik fiil yaparlar.⁵⁰

2.3.5.3.1. Zaman Zarf-Fiil Ekleri

-IcAK

‘Ād kavmi helāk olıcağ, Hūd Mekke’ye geldi, anda vefāt etdi (019b/12)

Mūsā’yı anası toğurıcağ korkusından şanduka koyup Nîl’e bırağdı (027a/10-11)

bunı eşidicek ilerü vardum, sordum (011b/07)

bunı göricek Qayşer kağıdı (006b/08)

Qayşer-i Rüm bu sözi eşidicek bir sâ‘at epsem oldı (007a/09)

bu nesneyi göricek ol kavmüñ çoğı inandı (020b/11)

-IncA

Cellād gelip dutınca elindeki aşı Qayşer üzerine dökdi (006b/09-10)

şoñra oğlanlarından kimse yazmadı tā İdrîs peygâmbar gelince (013b/04)

vefāt edince durdı (014b/02-03)

2.3.5.3.2. Hâl Zarf-Fiil Ekleri

-ken

Ādem diriyiken toğdı (017a/11)

⁵⁰ Ergin, a.g.e., s. 339.

-A / -U / -I

az günāhiçün öldürün, dèyü buyurdum (006b/13)

‘Arab, dedeye ata dèyü ıtlāk eder (021b/08)

depelemek, ta‘zîr etmek ya‘nî edepleyü kıatı dögmek (028a/09)

yoldaşınıñ yüzine güle güle baқа (011a/12)

2.3.5.3.3. Bağlama Zarf-Fiil Ekleri**-Up**

cānavarları avlayup derisin yüzüp kimin geyecek, kimin döşek edinen buyıdı (016a/02-03)

ol kıulı bāzāra kıoyup şatarıdı (009a/11)

habîşlerün sözine uyup ‘amel eylemeye (010a/07)

çok yaşayup süñügi inceldükden şoñra (017a/12)

korkusından şanduka kıoyup Nîl’e bıraқdı (027a/11)

2.3.5.3.4. Farklı Ek ve Edatlarla Oluşturulan Birleşik Zarf-Fiil Ekleri**-dUkda**

ud yeri açıldukda örtmeyüp güldüğüün (018b/09)

Nüh peygāambar vefāt etdükde Sām dört yüz yaşındayıdı (018b/06)

-dUk+iyelik+dA

İdrîs peygāambar doğduğında Ādem diriyidi (015a/07)

Nüh gemiden çıkdüğında erden, ‘avratdan ne kıadar kışi varısa (017b/10)

-mAzdAn öñdin

Beyte'l-Muқaddis’i yıkmazdan öñdünirekdür (029a/11)

İdrīs ref' ol**mazdan öñdin** biñ yaş yaşadı (015b/14)

sen vücūda gel**mezden öñdin** (020b/01)

-dUkCA

güçli güci yè**tdükçe** ğazā eyledi (010b/11)

3.METİN

(1b)

(1b/1) Bismi'llāhi'r-raḥmani'r-raḥim

(1b/2) Şükür şol Tañrı'ya ki bir ve qadīmdür. Ve şenā şol pādişāha ki mecmū'ı (1b/3) kılları üzerine raḥīmdür; ve şalavāt-ı nāmiyāt şol Muḥammed-i Muştafā (1b/4) üzerine ki uluya ve kiçiye veribinilmişdür ve ulu ve kiçi günāhlara (1b/5) şefi' kıllınımışdur. Ve anuñ āli⁵¹ ve aşḥābı üzerine ki nücūm-ı hüdā ve rücūm-ı (1b/6) 'idā dururlar. Bilgil ki ez'āf-ı ḥalkū'llāh ve aḥḳar-ı 'ibādu'llāh (1b/7) Sirāc bin 'Abdullāh eydür ki: Günlerden bir gün fāriğü'l bāl oturmışdum, (1b/8) söynük ḥātıra bu düşdi ki Qur'an'dan ve İncil'den ve Zebūr'dan (1b/9) ve Tevrīt'den ve Qur'an içinde gelen tevāriḥ-i enbiyādan ve ḥadiş-i (1b/10) resūldan ve naşāyiḥ-i mülūkdan ve ğazā şevābından birer zerre ve cem' edem. (1b/11) ve ol mecmū'uñ içinde naşāyiḥ-i mülūk tevābi'iyile muḳaddem dutam. Andan (1b/12) şoñra [...] şevābın Resūlullāh ḥadişiyile ve aşḥāb-ı kibār söziyle zıkr (1b/13) edem. [...] Ve Qur'an içinde gelen enbiyānuñ tevāriḥin beyān edem ve Zebūr'uñ (1b/14) ba'zı süresinden naşāyiḥ naql edem ve andan şoñra dört

(2a)

(2a/1) gökden inmiş kitābdan Allāh u te'ālānuñ vaḥdāniyyetin ve Naşārā (2a/2) ve Yehūd dīninüñ buḫlānın beyān eyleyem ve Naşārā ve Yehūd su'allerinden (2a/3) ve bizüm anlara cevāblarumuzdan ve Naşārā'nuñ 'ulemāsi ḍalāletinden (2a/4) 'alā vus'i't-tāḳa getürem ve her ne yerde ki Qur'an ve ḥadiş (2a/5) lafzı geldiyse kıızıl mürekkebile yazam ve İncil ve Tevrīt ve Zebūr (2a/6) lafzın Türkçe tercüme kılam. Ba'de-zān birkaç vaḳt anuñ üzerine (2a/7) meşğūl oldum tā işbu mikdār cüz ve ber-sebīl isti'cāl ḥāşıl oldı. (2a/8) Bundan şoñra ben za'if daḫı bu mikdār cem' olana Mecma'ül Letāyif (2a/9) dēyü ad vürdüm ve bēş bāb üzerine müştemil kıldum ve her bir bābıñ daḫı (2a/10) biri üzerine muḳaddem olduğına vech neydügin teemmül eden bilir vallāhu a'lem. (2a/11) *Bāb-ı evvelki*: (2a/12) Qur'an'ıla ve ḥadişile ve evliyā ve ḥulefā söziyle naşāyiḥ-i mülūkdadır.

⁵¹ Metinde eli şeklinde yazılmıştır.

(2a/13) *Bāb-ı ikinci*: (2a/14) Qur'an'ıla ve hadişile berrün ve bahruñ ğazası şevābın beyān etmekdedür. (2a/15) *Bāb-ı üçünci*:

(2b)

(2b/1) Qur'an içinde gelen tevārīh-i enbiyāyı ve Zebūr'dan naşāyih beyān etmekdedür. (2b/2) *Bāb-ı dördünci*: (2b/3) Qur'an'dan ve İncil'den ve Tevrīt'den ve Naşārā ve Yehūdī'nüñ buṭlān beyān etmekdedür. (2b/4) *Bāb-ı beşinci*: (2b/5) Naşārā ve Yehūd su'allerinüñ ve bizüm anlara cevāblarumuz beyān etmekdedür. (2b/6)

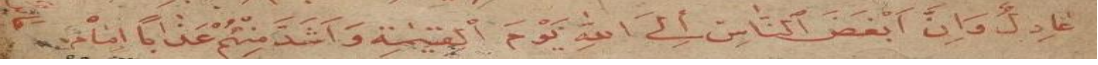
Evvelki Bāb

(2b/7) Qur'an'ıla ve hadişile naşāyih-i mülükı beyān etmekdedür. Qalallāhu te'ālā:

(2b/8) ⁵² Ya'nī “ be-dürüstī Haḡ te'ālā emr (2b/9) eyler ki 'adl édesiz ve iḡsān ve luṭf édesiz.” Ve ġerü bir yérde eydür ki: (2b/10)

 ⁵³ Ya'nī “ ‘adl eyleñ ki bu ‘adl eylemek (2b/11) taḡvāya yaḡındur, ya'nī arılıġıla yaḡındur.” Ve Ebū Sa'īd ve ibni Ebī (2b/12) raḡiyallāhu ‘anhā, Resūl ḡazretinden rivāyet ḡılıp eydür ki Resūl (2b/13) eyitti:

 (2b/14)

(2b/15) Ya'nī “yarın ḡiyāmet ġüninde Allāh u te'ālāya sevgülü ḡul ‘ādil pādişāhdur

(3a)

(3a/1) ve ḡiyāmet ġüninde Allāh u te'ālāya ḡor ve ḡaḡımış ḡul ve ‘azābı ḡatı zālīm ve cevr (3a/2) édici pādişāhdur.” ġerü ve bir yérde peyġāmbar ḡazreti eydür:

 (3a/3)

 Ya'nī (3a/4)

⁵² Nahl Sûresi 90. Ayet “İnnallāhe ye'müru bi'l-'adli ve'l-iḡsāni”

⁵³ Māide Sûresi 8. Ayet “ İ'dilü hüve aḡrabu li't-taḡvā”

“zılm görür kişinüñ du‘āsından saķınıñ kâfirse daķı. Zirā anlaruñ (3a/5) du‘asıyla Allāh u te‘ālā ortasında ĥicāb yokdur.” Ve şöyle buyurdi: (3a/6)

Ve Ebū Hureyre rađiyallāhu ‘anh (3a/7) rivāyet eyler Resūldan, ‘aleyhi's-selām, ki Resūl ĥazreti eydür: Evvel (3a/8) uçmağa giren ‘ādil begler ola ve evvel ŧamuya giren zālīm begler ola. Eger şāh-ı (3a/9) Nūşirevān’uñ ‘adli berekātı olmayadı dūnyāda anuñ adın kim (3a/10) eşideydi ve anuñ ‘adli sebebidür ki iki cihān faħrı Muĥammed-i Muştafā anuñ (3a/11) zamānında dūnyāya geldüğine faħr edüp eyitdi: (3a/12) dēdi. Ya‘nī

“Ben ‘ādil pāzişāh zamānında ŧoğdum.” dēyü faħr etdi. Pes (3a/13) bir pādişāh ki cihānı ābādān eyleye gerekdür. Ĥaķ Te‘ālā celle ve ‘alā anuñ (3a/14) eyü adın cihānda yādigār ķoya. *Şi‘r*: Cihāna gelenler gerü girdiler/ (3a/15) Ölüp ŧoprağa ķarışup yitdiler/ Şular kim işi ‘adlıdı dün ü gün/

(3b)

(3b/1) Olurlar adıyla cihānda füzün. Ve pādişāhlaruñ levāzımındandır ki hemişe (3b/2) işi güci üzerine bir kimse ķoyalar ki ol kimse ‘aķıl ve sākın (3b/3) ve vaķār issi ve işler şınamış kişi ola ve ol kişi gāfil ve ivecek iş (3b/4) güc şınamaduķ kişi ola andan ırāķ ola. Zirā anuñ gibi kişiler pādişāh- (3b/5) laruñ yüzine od getürürler ve adların yavuz ederler. *Taĥfirü'l-Mülūk* da (3b/6) gelmişdür ki Nūş-revān-ı ‘Ādil bir gün taĥtda oturmuşıdı. Ĥaber etdiler (3b/7) ki Ĥorāsān’da ķoduğuñ begüñ evine oğrı girmiş, evin avlamış, ĥayli (3b/8) ķumaşın almışlar, dēdiler. Nūşirevān-ı ‘Ādil bu ĥaberi eşidicek fi'l-ĥāl (3b/9) ol begi ‘azl eyledi, ba‘de ez-ān eyitdi ki: “Şol kimse ki (3b/10) kendü evine pāsübānlıķ edüp şaķlayıbmeye, benüm memleketümi ve yoĥsulum (3b/11) üzerine nite şaķlayıcı ola?” dēdi. Bir ayruķ beg vėribidi. Ve ‘uķalā eyitmişdür: (3b/12) Her pāzişāha vācibdür ki hemişe üç nesneyi ri‘āyet eyleye. Evvel, (3b/13) ĥazıneyi ve vilāyeti ve memleketi arturmaķda ola. İkinci, ra‘iyyete (3b/14) şefķat ve merĥamet ēde. Anlaruñ ortasında ‘adl ēde. Üçüncü, (3b/15) ulu işleri kiçi mertebelü kişilere vėrmeye. Ĥükemā eyitmişdür ki: Dūnyāda

(4a)

(4a/1) gerekli nesne oldur ki bir pādişāhuñ gökçek sözlü ‘adla kulavuzlar (4a/2) ‘aql issi veziri ola. Zirā eyle olsa bay ve yoḥsul ol pādişāhı (4a/3) sevice olur. Ve il ve vilāyet ol ucdan ‘imāret olur. Ve dünyāda (4a/4) çirkin ve şüm nesne oldur ki bir pādişāhuñ ‘aqlsuz zulmıla kulavuzlar, çirkin (4a/5) ḥūlu veziri ola. Zirā anuñ sebebile mecmū‘-ı ḥalk aña ilenç olur. Ve il (4a/6) ve vilāyet ol ucdan ḥarāba varur. *Taḥfīrū’l-Mülūk* da gelmişdür ki (4a/7) Rūm pādişāhı Kayşeri Rūm, ‘Acem Nūşirevān-ı ‘Ādil’e nāme vëribidi. Eyitdi: “Nedendür (4a/8) ki mecmū‘-ı mülküñ ve ra‘iyyetüñ ri‘āyet eyledüñ hiç saña muḥālefet (4a/9) eylemedi.” Nūşirevān-ı ‘Ādil ḥaber vëribidi. Eyitdi: Yëdi nesneyile; evvel: (4a/10) “Kendü dilüm ḥalka türrehāt ëdüp sögmekten saḳladum.” İkinci: (4a/11) “Buyruḡumda kâyim durdum. Bir kez buyurduḡumı gërü bozmadum.” Üçünci: (4a/12) “Va‘demde muḥālefet eylemedüm.” Dördünci: “Her kimseye ki iş buyurdum, aña (4a/13) lâyıḳ buyurdum. Kendü nefsum arzısı olmadı.” Beşinci: “Her kime ki (4a/14) işkence ëtdüm edebiçün ëtdüm, kaḳıyup ëtmedüm.” Altıncı: “Ra‘iyyetüñ (4a/15) göñlin ‘adlıla toḡruluḡıla saḳladum. Bihüde yere incitmedüm.”

(4b)

(4b/1) Yëdinci: “Kendü kendümi toḡru sözile anlara sevdürdüm. Ol sebebden (4b/2) kimse muḥālefet eylemedi.” dëdi. Ve Dürer dërler bir kitāb var. Anda (4b/3) gelmişdür ki her pāzişāha vācibdür ki bir ḥacet issi kişi (4b/4) kendü ḳapusunda ḥor u ḥaḳir ḳılmaya ki Allāh u Te‘ālā dergāhından (4b/5) ḥor ve ḥaḳir olmaya. Ve bir ḥacetlü kişinüñ ḥacetin yerine getürmegi (4b/6) nevāfil ‘ibādete meşḡul olmaḳdan yigrek ola. Enes raḳiyallāhu ‘anh (4b/7) rivāyet ëder peyḡāmbardan; peyḡāambar ḥazreti eydür ki: “Müsülmān ḳardaşuñ (4b/8) ḥacetin revā eylemek benüm ḳatumda sevgülüdür, şundan ki ḡazā yolında (4b/9) eyeri uyanıla seksen at yaraḳlayam.” dëdi. İskendernāme’de (4b/10) getürmişdür ki günlerde bir gün Arestō, İskender yanında otururdu. (4b/11) Naşihat vërup eyitdi ki: “Ëy pādişāh! Dād dëyüp çağrışanlara (4b/12) feryād ëriş ki Allāh u te‘ālānuñ ‘ināyetinden nevmid olmayasın. (4b/13) *Şi’r*: Çü mazlüm inle ye Allāh’na/ Tüş olmaḡıl āh-ı seḥer-gāhına/ (4b/14) Niçe elli yıllıḳ eyü adı bir/ Yavuz ad ayaḡa biraḡur

sır. Büzerci mühr-i Hākīm (4b/15) eydür : Bir pādişāh ki ehl-i vaḳār ola, ‘aklıla ve teennīyile iş işleye, şol

(5a)

(5a/1) güneşe beñzer ki arḳun arḳun yemişē doḳınur ol yemiş ḥāşıl olur. (5a/2) Ve bir pādişāh ki ehl-i vaḳār olmaya, hemişe ivecekligile iş işleye, (5a/3) oda beñzer ki odun yaḳar kül eyler. Fezāyilü'l-A‘māl’da eydür ki: (5a/4) Nüşirevān-ı ‘Ādīl ki kāfiridi, Hāḳ te‘ālā anuñ tenin yere ḥarām eyledi, (5a/5) çürimedi. ‘Adliyiçün uçmağıla ṭamu ortasında aña bir yēr düzdi. (5a/6) Ol yere a‘rāf dērler. ‘Adli berekātıyla ‘aceb imdi bir pādişāh ki (5a/7) müsülmān ola andan soñra ‘ādil ola, Hāḳ te‘ālā celle ve ‘alā anuñiçün (5a/8) neler yaraḳlar ola. *Hikāyet*: Erdeşir bin Bābek dērlerdi bir ‘ādil pādişāh varıdı. (5a/9) Ol pādişāhuñ ‘adli şuña yétmişdi ki üç pāre kāğıda yazmışıdı. (5a/10) Bir ḳulınuñ eline vemişıdı ve ol ḳula ısmarlamışıdı. Her gāh ki (5a/11) bir kişi da‘vīye gele ol vaḳt göresin; eger ḡazab gelip ḳaḳıyası olursam, (5a/12) işbu üç kāğıduñ evvelkisin elüme vèresin. Eger anda ḡazabum sākin (5a/13) olursa hoş, ve eger sākin olmayası olursa ikinci kāğıdı (5a/14) elüme vèresin, anda sākin ola. Ve eger sākin olmayası olursa (5a/15) üçüncü kāğıdı elüme vèresin, anda sākin ola demişıdı. Evvelki

(5b)

(5b/1) kāğıdda bu yazılmışıdı ki:

أَمْسِكَ فَلَسْتَ بِالْمَأْمُونِ أَنْتَ جِدِّيُوشِكْ

(5b/2)

أَنْ يَأْكُلَ بَعْضُ مِثْلَا

Ya‘nī “yıḡlın Tañrı degülsin belki⁵⁴ belki bir ḳurı (5b/3) tensin, yaḳındur ki ba‘zısın ba‘zısı gūr içinde yeye.” Ve ikinci kāğıdda (5b/4) bu yazılmışıdı ki:

أَرْحَمَ عِبَادَ اللَّهِ يَرْحَمُكَ اللَّهُ

Ya‘nī “Tañrı’nuñ (5b/5) ḳullarına şefḳat ve raḥmet èt ya‘nī esirge, Tañrı seni esirgeye.” (5b/6) Ve üçüncü kāğıdda bu yazılmışıdı ki:

أَحْمِلْ عِبَادَ اللَّهِ عَلَى

(5b/7) Ya‘nī “Tañrı’nuñ ḳulların ḥaḳḳı üzerine şor.”

⁵⁴ “belki” kelimesi iki kere yazılmış ve birinin üstü çizilmiştir.

Faşl: fi'l- 'afv

Bu faşıl (5b/8) suçluyu 'afv etməkligi beyān eder.

قال رسول الله ﷺ

(5b/9)

وَأَمَّا الْعَمَلُ فَيَزِيدُ الْعَبْدَ الْأَعْيَانَ فَمَا عَمُوا يَعْزِمُ اللَّهُ وَأَمَّا

(5b/10)

التَّوَاضُّعُ لَا يَزِيدُ الْعَبْدَ إِلَّا رِفْعَةً فَتَوَاضَعُوا يَرْفَعِكُمُ اللَّهُ

Ya'nī (5b/11) "be-dürüstī 'afv eylemek qula ziyāde eylemez, illā ziyāde ederse 'izzet ve hürmet (5b/12) ziyāde eder. Ve te'vāzu' eylemek, ya'nī alçaqlık etmək, qula ziyāde eylemez (5b/13) illā yücelik ziyāde eyler. Pes bir mü'min qul suçluyu 'afv etməkden (5b/14) ve halka edeb tevāzu' etməkden Həq te'ālā katında ziyān etmezmiş. (5b/15) Belki mertebesi ve derecesi ziyāde olurmuş. Niçün elden gelen 'afv

(6a)

(6a/1) etməyeler ve tevāzu' kılmayalar? İmām Kuşeyrī rəhmetullāhi, Həq te'ālānuñ (6a/2) toqsan toquz adınıñ şərhində getürmişdür ki ol toqsan (6a/3) toquz addan birisi el-'Afüvv'dür. Ma'nisi 'afv edici demekdür. Ya'nī (6a/4) günāh eşerlerini gerekli yarlığanmaqlığıla mahvədici, giderici Tañrı'dur. (6a/5) Hikāyetde gelmişdür ki Benū İsrā'īl zamānında şālihlerden bir kişi (6a/6) bir günāh işler bir kişi gördi, eyitdi: "Vallāhi Tañrı te'ālā şol (6a/7) fülān kişi yarlıgamaz." dedi. Həq te'ālā celle ve 'alā, ol zamānuñ (6a/8) peygābarına vahy etdi. Ya'nī eyit ol fülān kişiye seni yarlıgadum. (6a/9) Ol and içen kişinüñ 'amelin aşağa vurdu günāhlu qulumuñ günāhın (6a/10) görüp 'afv etmedügiçün. Pes her kim ki Həq sübhānehü (6a/11) ve te'ālā bile ki 'afv edicidür, dāyim gerek ki anuñ 'afv etməsin (6a/12) ve yarlığanmaqlığın tələb ede. Her kim ki 'afvın tələb ede, (6a/13) gerekdür ki anuñ maqlūqātı günāhından 'afv edüp geçe. Niteki Qays (6a/14) bin 'Aşım'ıñ bir qulluqçısı demür şişile sögölme getürdi. (6a/15) İlerü geldi ki öñinde qoya ayağı sürçdi ve şiş ucı Qays'ıñ

(6b)

(6b/1) oğlancuğına doğıdı fi'l-hāl vefāt etti. Bu kul hacletden (6b/2) durduğı yerde kendüzin unuttı. Qays döndi, kulına eyitdi: (6b/3) “Yüri bugünkü gündən gerü benden āzād ol, suçunu ‘afv etdüm.” (6b/4) Bundan maqşüdü kendü kulunuñ utandığın ve qorkusun gider- (6b/5) mekidi. *Tahfirü'l-Mülük*’da gelmişdür ki Qayşer-i Rüm’uñ bir gün (6b/6) hūnı döküldi ve çāşniğir pīşkīr alup Qayşer öñinde qodı. (6b/7) Andan eline aş aldı ki öñinde qoya. Nāgāh ayağı sürçdi, (6b/8) bu aşdan Qayşer’uñ tonına aş sıçradı. Bunı göricek Qayşer qağıdı (6b/9) cellāda emr etti ki boynın ura. Cellād gelip dutınca elindeki (6b/10) aş Qayşer üzerine dökdi. Qayşer bunı göricek dağı beter qağıdı (6b/11) emr etti ki elbetde boynın uralar. Cellād alup giderken, “Gerü getürüñ!” (6b/12) dedi. Getürdiler. Çāşniğire eyitdi: “Ëy bedbaht! Ben seni evvel, (6b/13) az günāhiçün öldürüñ, deýü buyurdum. Bu soñra üstüme aş dökduğün (6b/14) neyidi?” dedi. Eyitdi ki: “Ëy sultānum! Bilürsin ki dedem, dedeñ (6b/15) hıdmetkārıydı. Atam, atañ hıdmetkārıydı. Uş bunca yıldur ki

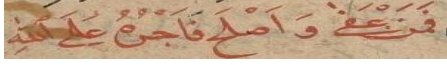
(7a)

(7a/1) ben senüñ hıdmetkārıñın. Bu begler ortasında cür'et edüp (7a/2) soñra üstüne aş dökduğüm andan ötrüdü ki sen bir ‘ādil (7a/3) devletlü, eyü adlu adı çıkmış pādīşāhiduñ. Ben za‘if atadan, dededen⁵⁵ (7a/4) senüñ hıdmetkārıñın. Gördüm bir sehel suçıçün helāk edersin. (7a/5) Ol sebebden mecmū‘-ı aşı üzerine döküm ki tā eşidenler, görenler (7a/6) beni qatı suçlu bilüp melāmet edeler. Senüñ eyü aduñ begler içinde (7a/7) ve ulu kiçi ortasında yavuz olmaya. Bunca yıllık kulluqçısın sehel (7a/8) suçıçün depelemiş demeyeler mecmū‘-ı halkuñ melāmet<i> benüm üzerüme ola.” dedi. (7a/9) Qayşer-i Rüm bu sözi eşidicek bir sâ‘at epsem oldu, bundan (7a/10) soñra eyitdi ki: “Ëy çāşniğir, sözüñ gökçek evet, fi‘lün (7a/11) çirkındır. Şol hoş söziñ sebebiyle fi‘lünden ‘afv etdüm.” dedi. (7a/12) *Kimyā-yı Sa‘ādet*’de getürmişdür ki Ebü Ca‘fer ki ulu halıfeyidi, (7a/13) bir suçlu kişi qatına getürdiler. Buyurdı ki ol kişinüñ boynın (7a/14) uralar. Mübārek ibni Fuzāla dërler qatında bir fāzıl dānişmend kişi (7a/15) varıdı, ol dānişmend kişi eyitdi: “Yā Emire'l- mü'min’in! Bir dem qatlan,

⁵⁵ Metinde “deden” yazılmıştır.

(7b)

(7b/1) Resülullâh hazretinden saña haber véreyin.” dedi, eyitdi ki, Hasan-ı Başrî (7b/2) rahmetu'llâhi ‘aleyh rivâyet eyler Resül’dan: Resül eyitdi ki: “Çün (7b/3) kıyâmet gün ola, ol vaqt mecmû‘-ı halk bir şahrâda cem‘ olalar (7b/4) ve münâdî nidâ ede, eyde; her kimüñ ki Allâhu te‘âlâ katında alımı varısa, (7b/5) ya‘nî haqqı⁵⁶ varısa, gelsün diye hiç âferîde durup varmaya meger şol (7b/6) kimse ki vara bir kişinüñ suçın ‘afv etmiş ola ve bu âyeti ol halîfe (7b/7) katında oqıdı: ⁵⁷ Ya‘nî “Kim ki ‘afv eylese (7b/8) ve iki kişi ortasında işlâh eylese, anuñ şevâbı Allâhu te‘âlâ üzerinedür.” (7b/9) Bu sözi ve bu âyeti eşidicek, halîfe ol cellâdlara, elüñüz çeküñ ‘afv (7b/10) êtdüm, dedi. Ve *Dürer*’de gelmişdür ki günlerde bir gün iblis ‘aleyhi’l- (7b/11) la‘ne Mūsâ peygâmbara uğradı, eyitdi ki: “Ëy Mūsâ! Gel saña (7b/12) üç nesne ögredeyin saña gerek ola. Evet, Allâhu te‘âlâ’dan hâcet dile ki (7b/13) beni yarlıgaya.” Mūsâ eyitdi: “Ol üç nesne nedür?” İblis eyitdi: “Evvelki, (7b/14) tizlik eylemekden saşınasın zîrâ her kim tiz ve yeyni ola, ben anı şöyle (7b/15) oynadurın ki oğlancuqlar tob oynadur gibi. İkinci, bahîllik

(8a)

(8a/1) eylemekden saşınasın. Zîrâ her kim bahîl ola, ben anuñ dînin ve dünyâsın (8a/2) ziyâna vëürin. Üçüncü, ‘avratlardan saşınasın. Zîrâ dünyâda halk (8a/3) azdurmağičün tuzâğuma ‘avratlardan yigrek beg bulmayup dururın.” (8a/4) dedi. Pes üç nesnenüñ başı tiz kaçımamış, andan saşınmağ gerekdür. (8a/5) Gërü *Dürer*’de getürmişdür ki ‘Ömer bin ‘Abdul‘azîz bir gün Bağdâd (8a/6) soğagında giderdi. Nâgâh bir serhōş kişiye uğradı, diledi ki (8a/7) Haq te‘âlânüñ buyruğın anuñ üzerine cârî kıla. Buyurdi, dutdılar, (8a/8) halîfe katına getürdiler. Ol bedbaht halîfe katına gelicek şol kadar (8a/9) türrehât dëyüp halîfeye sögdi ki hiç vaşfa şığmaz. Halîfe (8a/10) bu serhōşuñ herzevâtın ve sögdüğün eşidicek, gërü şaluvërdi. (8a/11) Katındağı kişiler eyitdiler ki: “Yâ halîfe!

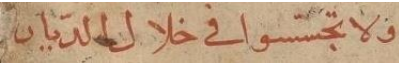
⁵⁶Metinde “haqqı” yazılmıştır.

⁵⁷ Şûrâ Suresi 40. Ayet “ Fe-men ‘afâ ve aşleha fe-ecruhû ‘alallâhi”

Evvel bunuñ üzerine had vācib olmışıdı. (8a/12) Bu kez şimdiki hālde size sögdi, ḥalīfetullāh siz ve emīre'l-mū'minīn siz, (8a/13) bu bedbahtı depelemek gerekidi.” dēdiler. Ḥalīfe eyitdi: Gērçeksiz (8a/14) had vācib olmışıdı. Ammā çünki baña sögdi, ‘afv ētdüm. Zīrā ‘afv ētmesem (8a/15) ğazaba gelmişidüm. Ol Tañrı’nuñ buyruğıyla benüm intikāmum bile olurdı.

(8b)

(8b/1) *Faşl fi'l- ittikā'i 'ani'l-veşāh*

Bu faşl ğammāzlar ve qovucılar sözinden (8b/2) ihtirāz ētmekligi beyān ēder. Her pādīşāha ve iş issi kişiyeye eyle (8b/3) gerekdür ki çün bir qovucu, ğammāz kişi, aña bir kişiden söz naql ētse, (8b/4) ol pāzişāha ve ol kişiyeye vācibdür ki altı nesneyi yerine getüre. (8b/5) Evvel oldur ki: Ol qov getüren kişinüñ sözine inanmaya, zīrā fāsıqdur. (8b/6) Ḥaḡ te‘ālā fāsıkuñ sözin eşitmeñ dēyüp durur. İkinci oldur (8b/7) ki: Ol söz getüreni bunuñ gibi işden nehy ēdeler, ayruḡ böyle ētme, (8b/8) dēyeler. Zīrā nehy-i münker vācibdür. Üçüncü oldur ki: Ol söz (8b/9) getüreni Allāh u te‘ālā’yiçün düşmen dutalar, zīrā nemmāmdur, ya‘nī (8b/10) qovucıdur. Qovucıyı düşmen dutmaḡ vācibdür. Dördüncü oldur ki: Ol (8b/11) kişiden ki söz naql etdiler, anuñ ḡaḡkından yavuz endīşe kılmayalar.⁵⁸ (8b/12) Zīrā suçsuz yere bir müsülmāna yavuz şanu şanmaḡ ḡarāmdur. Bēşinci (8b/13) oldur ki: Ol naql ētdükleri kişi ḡaḡkında tecessüs, ya‘nī cüst (8b/14) u cüylıḡ eylemeye. Zīrā Ḥaḡ te‘ālā (8b/15) dēdi, nehy ētdi. Ve altıncı oldur ki: Ol ki kendüye lāyıḡ olmaya,

(9a)

(9a/1) hīç bir kişiyeye daḡı lāyıḡ olmaya. *Kimyā-yı Sa‘ādet* de getürmişdür. (9a/2) Ḥasan-ı Başrı raḡmetu'llāhi ‘aleyhi eydür ki: Her kim ki biregünüñ sözin (9a/3) ve ‘aybın getürüp saña naql ēde, hīç şek dutma ki senüñ ‘aybıñ (9a/4) daḡı biregüye naql ēder. *Şi‘r*: Her ki ‘aybın biregünüñ gelüp önüñde şayar/ (9a/5) Lācerem ‘aybuñı senüñ varıp ayruḡa diyer.

⁵⁸ “kılmayalar” kelimesindeki -lar eki silik durumdadır.

Pes anuñ gibi kişiden (9a/6) şaķınmak gerek ve haķıķatde anı dūşmen dutmak gerek. Zīrā anuñ (9a/7) gibi kişinüñ işi ğaybat ve ğased ve ğıyānet, ğadir ve ğıl ve nifāķ (9a/8) olur. Bu mecmū‘ı cināyetdür, ya‘nī nāĥaķ yere göz çıķarmak ve el kesmek (9a/9) ve ādem depelemek gibidür. Ve bu ğammāzlık ve ķovucılar sebebiyle bunca nāĥaķ (9a/10) ķanlar dökülür, niteki *Hikāyet*’de gelmişdür. Meger bir kişinüñ bir ķulı varıdı. (9a/11) Ol ķulı bāzāra ķoyup şatarıdı. Bir kişi ol ķulı diledi; ol kişi (9a/12) eyitdi: “Ķulumuñ ‘aybı var ol ‘aybıla ķabūl ēderseñ şatarın eger (9a/13) ķabūl ētmezseñ bir ķabūl ēdene şatarın.” dēdi. Ol şatun alan şordı, (9a/14) “ ‘Aybı nedür?’ Ķul issi eyitdi: “‘Aybı, ķovucıdır.” dēdi. Şatun alan (9a/15) kişi bunı ēşidicek eyitdi: “Ne ola, ķul işin işlesün; ķovucılığı

(9b)

(9b/1) baña ne ziyān ēder, şatun alayın.” dēdi. Akçesin şaydı, oğlanı (9b/2) ol ‘aybıla ķabūl ētdi, aldı, eve getürdi. Oğlan birkaç ğün (9b/3) durdı, bilişdi. Bundan şoñra bir ğün kericesi ķatına girdi, (9b/4) eyitdi: “Efendüm bir ķaravaş ğördi, sevdi. Diler ki anı şatun ala, (9b/5) aña meşğul ola, seni terk ēde.” dēdi. ‘Avrat bunı ēşitdi, (9b/6) ķatı perīşān oldı, döndi. Oğlan eyitdi: “Hiç perīşān olma, (9b/7) ol ķaravaşdan efendümüñ ğöñlüni sovutmak benüm elümdedür.” ‘Avrat (9b/8) eyitdi: “Nite?” Oğlan eyitdi: “Ġözetgil, efendüm ne vaķt ki uyķuya (9b/9) vara, bir tīz ustura al anuñ eñegi altından birkaç ķıl yol ki (9b/10) anuñla saña cāzılık ēdiverem, seni seve, ol ķaravaşı almaya (9b/11) ve añmaya.” dēdi. Bundan şoñra efendisine vardı. Eyitdi: “Efendi, (9b/12) bilmiş ol ki kericem bir kişiye ‘āşık oldı, seni boğazlayup (9b/13) ol ere varmak ister. İmdi gey saķ ol kendüzüñ uyura (9b/14) urasın, yatasın. Ol senüñ üstüñe yavuz ķaşdıla gelicek (9b/15) durasın, bildüğün ēdesin.” dēdi. Er bu sözi ēşidicek durdı,

(10a)

(10a/1) evine geldi, kendüzin uyura urdı, yatdı. ‘Avrat durdı, usturayı (10a/2) eline aldı, erüñ ķatına geldi, saķalına yapışdı ki eñegi altından (10a/3) birkaç ķıl ala. Ol er miskīn, haķıķat boğazlar şandı, dik (10a/4) durugeldi, bu ‘avrat boğazladı. Bu kez bu ‘avratuñ ĥışımları (10a/5) duydu. Ķarış ķatış cenk ētdiler. Bu bir yok yerden ķovucılığıla (10a/6)

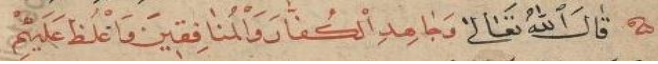
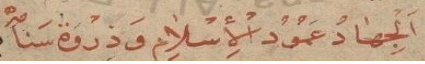
bunca nāḥaḳ yere ḳan oldu. Pes ‘āḳil olan kiři ḳovucularuñ (10a/7) ve ḥabīşleruñ sözine uyup ‘amel eylemeye ve eger ‘amel eylerse nāgāḥ (10a/8) yere ḥayf étmiş olur. Ḥaḳ içinde odlu ve Ḥaḳ ḳatında günāḥlu (10a/9) olur. *Aḥbār*da gelmişdür ki Benū İsrā’īl içinde kızlık oldu. (10a/10) Niçe kez Mūsā peygāmbar ‘aleyhi's-selām, istiskāya çıḳdı, hergiz (10a/11) yağmur yağmadı. Mūsā melūl oldu. Ol melāmet içinde Mūsā’ya (10a/12) nidā geldi, eyitdi ki: “Yā Mūsā! Du‘āñuz ve zārılığñuz ḳabūl étmedüğüm (10a/13) andan ötrüdüdür ki içñüzde bir ḳovucu, ğammāz kiři var.” Mūsā (10a/14) peygāmbar ‘aleyhi's-selām bunu eşidicek eyitdi: “Yā İlähi! Bu Benū (10a/15) İsrā’īl içinde ol ḳovucu kimdür? Bize bildür, içümüzden çıkaralum.

(10b)

(10b/1) Ola ki yağmur yağa, bereket ola.” dēdi. Allāhu te‘ālādan ğerü nidā geldi, (10b/2) eyitdi ki: “Ḳovucu sevmez ve ḳovucu benüm düşmenümdür. Ben ḳovuculuk mı édeyin?” (10b/3) dēdi. Pes Mūsā ‘aleyhi's-selām, bunu eşidicek döndi, ḳavmine (10b/4) eyitdi: “Gelñ ucdan tevbe eyleñ. Tā Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā size yağmur (10b/5) vère.” dēdi. Vardılar ucdan tevbe eylediler. Ḥaḳ te‘ālā bulara yağmur (10b/6) verdi. Bereketlü oldu.

[İkinci Bāb]

Bābü'l-ġazāi fil-berri ve'l-baḥri ve şevābihi

(10b/7) (10b/8) Ḥaḳ te‘ālā ve teḳaddes eydür ki: “Yā Muḥammed! Kāfirlere ġazā eyle ve münāfiḳlara iri (10b/9) ol, ḳatı söyle.” Ve tevārīḥ kitāblarında eydür ki: Şiş kendü ḳardaşı (10b/10) Ḳābil’ile cenk étmişdür tā bizüm peygāmbara deġin, ‘aleyhimü's-selām, ne ḳadar (10b/11) peygāmbar geldiyse ğüçli ğüci yētdükçe ġazā eyledi ve ümmetlerine ġazā (10b/12) étmekligi şordılar, şevābın beyān eyledi. *Feżayilü'l-A‘māl*da gelmişdür. (10b/13) Me‘āzibni Cebel rađiyallāhu ‘anhu, rivāyet eyler Resūl ḥazretinden: Ḥazret-i (10b/14) Resūl eydür ki: Ya’nī “Ġazā eylemek (10b/15) İslām dāninüñ direġi ve örgücinüñ duraġıdır.” ve Me‘āzibni Cebel rivāyet

(11a)

(11a/1) eyler Resül'dan. Resül hazreti eydür: “Kağan bir gāzī kişi gāzāya gönilse, (11a/2) evinde kavim ve kabilesiyle esenleşse, andan soñra ol gāzī ağlasa, (11a/3) anlar dañı ağlasa ol vaqt hāl diliyle dört dīvār bile ağlaşur. Bular (11a/4) mecmū'ı ağlaşduğı vaqt Tañrı'nuñ rahmeti buları kaplar ve Tañrı te'ālā bu (11a/5) mecmū'ın yarlıgar.” ‘Avf bin Mālik eyitdi: “Her kim ki Tañrı, peygāambar (11a/6) buyruğınca gāzī olmağ dilerse ol kişi on nesne saklamak gerek ki (11a/7) tamām gāzī ola. Evvel, gāzāya gitmeye illā atası, anası rızāsıyla (11a/8) gide. İkinci, namāzdan ve zekātdan boynundağı Allāh u te'ālānuñ (11a/9) emānetlerinden ödeye. Üçünci, kendü kavmine, oğluna, kızına ol gāzāda (11a/10) eglendükçe nafağa koyu. Dördünci, nafağası helālden ola. Bēşinci, gāzā (11a/11) yolında begine muṭī' ola, ḥabeşī kul dañı olursa. Altıncı, (11a/12) yoldaşlık ḥaqqın⁵⁹ dāyım sağına, yoldaşınıñ yüzine güle güle bağa ve kendü (11a/13) azuğından ḥācetlü yoldaşına vère ve ḥasta olcağ anuñ ḥavāyicinde (11a/14) sa'y ède, koyup gitmeye. Yedinci, gāzā yolında müsülmānları ve illik (11a/15) ḥarāc vèren kāfirleri incitmeye. Sekizinci, düşmenile bulışcağ çeri içinden

(11b)

(11b/1) kaçmaya. Toğuzuncı, ḡanīmet mālından nesne gizlemeye ve oğurlamaya. Onuncı, (11b/2) gāzāya varıp kāfire kılıç şalduğı i'zāz-ı dīniçün ola, ḥalk görsün (11b/3) ve eşitsün içün olmaya.” *Hikāyet*: Kāsım bin ‘Osmān eydür: “Ḥacca (11b/4) vardum, ṭavāf èderdüm. Nāgāh Ka'be yöresinde bir kişi gördüm ki (11b/5) Ka'be'ye karşı durmuş eydür: (11b/6) Ya'nī, “İlāhī, mecmū'-ı ḥācetlülèrũñ ḥācetin revā kılduñ, benüm ḥācetüm (11b/7) henüz revā olmadı.” dèr. Bunu eşidicek ilerü vardum, sordum, (11b/8) eyitdüm ki: “Èy yigit! Saña ne geldi ki böyle dèrsin; hīç bu sözden (11b/9) artuğ nesne dèmezsın.” Döndi, ol yigit eydür: “Çün şorduñ (11b/10) bārī eydeyin.” Eydür: “Evvel biz yedi yoldaşduğ dāyım kāfir illerine gāzā (11b/11) èderdük. Nāgāh bir def'ada kāfir çerisiyle uğraşduğ, cenk ètdük. (11b/12)

⁵⁹ “ḥaqqın” kelimesi metinde ḥaqqın şeklinde yazılmıştır.

Kâfirlerün niçesin depeledük. ‘Ākıbet mecmū‘umuz esİR olduğ. Duttılar (11b/13) re’İslerine iletdiler. Ol dağı buyurdı ki bizüm boynumuz uralar. Aldılar (11b/14) bizi öldürmege çıkardılar. Ol vaĖt bir kez göge bağdum, gördüm ki (11b/15) gökde yedi Ėapu var; her Ėapuda bir Ėūrİ kıızı varıdı; her Ėūrİ⁶⁰

(12a)

(12a/1) olur. Ėerü Fezāyilü'l-A‘māl’da gelmişdür ki Resūlallāh Ėazreti (12a/2) eydür: “Kim ki oĖ atmaĖ öĖrense Őoİra terk eylese, sūnnet-i (12a/3) Resūlallāh’ı terk etmiş olur. Ėerü Resūlallāh Ėazreti eydür: (12a/4) “OĖ atun, ata binün, baİa sevgülü nesne oĖ atmaĖdur. ÜĖ oyundan (12a/5) artuĖ oyun Ėarāmdur: OĖ, yay dutmaĖ Ėelāl, ata binmek ve anı (12a/6) edelemek Ėelāl ve kendü Ėātūnıyla oynamaĖ Ėelāl, Ėerü Ėalan oyun (12a/7) Ėarāmdur. Ėerü *Meşābih*’de Enes radiyallāhu ‘anhu eydür: “Resūlallāh Ėazretinün (12a/8) gördüm Ėılıcı balĖaĖı Ėümişdenidi.” Ve Hūd bin ‘Abdullāh dedeleri Mezyede’den⁶¹ (12a/9) rivāyet eyles, eydür ki: “Dedem Mezyede’den eşitdüm, eydürdi: “Resūl (12a/10) Ėazreti Mekke Őehrin fetĖ etdüĖinde gördüm, Ėılıcının üstinde (12a/11) altun, Ėümüş varıdı. Pes bu ĖadıŐi delālet eyledi ki Ėazā āletin (12a/12) altunlamaĖ, ĖümüŐlemek Ėarām degülmiş.” Ve Sāyib bin Yezid eydür: “UĖud (12a/13) Cengi’nde gördüm Resūlallāh Ėazreti iki demür Ėöİlek geydi. Pes (12a/14) ĖuĖal cevŐen geymek sūnnet ola.” ‘Abdullāh bin ‘Abbās raĖiyallāhu ‘anh eydür: (12a/15) “Resūlallāh Ėazretinün ‘alemi Ėarayıdı ve bayraĖı aĖıdı.” Ka‘b bin Mālİk raĖiyallāhu ‘anh

(12b)

(12b/1) eydür: “Tebük Ėazā’sında Ėazāya penĖŐenbe Ėün ĖıĖıdı. Hem penĖŐenbe Ėün (12b/2) Ėazāya ve sefere ĖıkmaĖlıĖı severdi.” *MişĖāt ŐerĖi*’nde eydür ki: Resūl (12b/3) Ėazreti Ėazāya ĖönölmeĖi penĖŐenbe Ėüne ta‘yİN kılduğı birĖaĖ fāyideden (12b/4) ötürüdür. Evvel oldur ki bu penĖŐenbe Ėünü mübārek Ėündür. (12b/5) Mecnū‘-ı Ėullarun a‘mālİ ya‘nİ Ėayrdan ve Őerden her ne ki İŐledilerse (12b/6) bu penĖŐenbe Ėüninde ĖaĖ

⁶⁰Aradaki varakların eksik olduğu tespit edilmişdir. Bkz. Ahmet Naim ĖiĖekler, *Sirāc bin Abdullah-Mecma’il Letāyif (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, İstanbül, Kesit Yayınları, 2016, s. 54.

⁶¹“Mezyede’den” ismindeki ablatif ekinin nun harfi silik durumdadır.

te‘ālādan yaña getirilür. Resül hazretinüñ (12b/7) seferi hod dāyim li'llāh, bi'llāh idi. Pes ol günde Hāḡ te‘ālādan yaña (12b/8) görklü ‘amel ref’ olmaqlığı severdi. İkinci, hafta günlerinüñ sağışı (12b/9) anda tamām olurdu. Ol sebebden ol günde sefere çıkmāğı severdi. (12b/10) Üçünci, Resülallāh hazreti pencşenbe gün sefere gönilmegi (12b/11) fāl dutardı. Hem Resülullāh hazretinüñ hemişe adı görklü nesne- (12b/12) leriyle fāl dutmaḡ ‘ādetindenidi. *Su‘āl*: Eger eydürlerse bu pencşenbe (12b/13) güninüñ adı niçün ğazā, seferiçün görklü ola? Cum‘a günü var, dūşenbe (12b/14) günü var, çehārşenbe günü var. Anlar niçün ğazā seferiçün olmadı? (12b/15) *Cevāb*: Eydürüz ki bu pencşenbe ‘Arabca yevmü’l hamīs dērler. Hamīs dēyü

(13a)

(13a/1) çeriye dērler. Ma‘nide yevmü’l hamīs çeri günü dēmek oldı. İmdi (13a/2) çeriye hamīs dēdiler, niçün? Anuñçün ki her çeri bēş bölük olur. (13a/3) Art, öñ, saḡ, şol, orta. Pes Resülullāh hazreti dahı bu (13a/4) pencşenbe güninde ğazāya gitmekligi fāl görürdi. Tā ki ol (13a/5) sefer içinde Allāh u te‘ālā kendüyi ve çerisinüñ saḡın ve şolın, ardın (13a/6) ve öñin ve ortasın saḡlaya. Mecnū‘ı qorqudan emīn duta. Āmīn (13a/7) yā Rabbe'l-‘ālemin.

Üçünci Bāb

(13a/8) Qur‘ān içinde gelen peygāmbarlaruñ tevārīhin ve Zebūr’dan naşāyih (13a/9) ve ba‘zı evliyādan naşāyih beyān ētmekdedür. Evvel, Ādem peygāmbar ‘aleyhi's-selām: (13a/10) Hāḡ te‘ālā celle ve ‘alā anı kendü kudretiyle topraḡdan yaratdı, cān (13a/11) vērđi ve uçmaḡda yērin kıldı, soñra yēre indürdi. Cemī‘-i ādem oḡlanlarinuñ⁶² (13a/12) aşlın kıldı. Ve mecnū‘ı feriştehlere buyurđı, aña secde ētdiler ve Hāḡ (13a/13) te‘ālā vāsıtsuz anuñla kelecı ēderdi. Ve yigirmi bir şuḡf indür- (13a/14) mişidi. Ve anlaruñ içinde ḡan ve toñuz etini ve murdār olımışı ḡarām (13a/15) kılmışıdı. Ba‘zı rivāyetde oḡul, kız üreyüp yēryüzi ‘imāret

(13b)

⁶² Metinde “oḡlanlarinuñ” kelimesindeki genetif eki eksiktir.

(13b/1) olduğdan sonra ‘ömrünüñ beş yüz yılında Hâk te‘âlâ bunu oğlanlarına (13b/2) peygâmbâr kıldı. Ol şuhuf ki helâl, harâm beyân etti, ol vâkt (13b/3) indi ve evvel kalemile hat yazmağı Hâk te‘âlâ aña öğretti. Andan (13b/4) sonra oğlanlarından kimse yazmadı tâ İdrîs peygâmbâr gelince. (13b/5) Rivâyetde gelmişdür ki Hâk te‘âlâ aña günde elli rek‘at namâz farz (13b/6) etmişidi. Ba‘zılar eydür: Âdem peygâmbârıñ tevhiidden artuğ şerî‘atı (13b/7) yoğıdı. Ve Âdem peygâmbârıñ mu‘cizâtı baş yaradıduğdan sonra gövdesine (13b/8) nazâr edüp, canı gövdesine yayıldığıdır ve ferîştehler aña secde (13b/9) etdüğüdür ve uçmak içinde taht urup oturduğıdır ve vâsıtasuz (13b/10) Hâk te‘âlâyıla kelecı etdüğüdür ve Havvâ anamuzı gerü andan zâhir (13b/11) kılduğı ya‘nî anuñ eyegüsinden yaratduğıdır. Vehab eydür, rağiyallâhu (13b/12) ‘anh, Âdem peygâmbâr mecmû‘-ı maħlûkâtuñ ecmeli, ya‘nî hûbıdır ve (13b/13) şakalsuzıdı. Şakal oğlanlarında bitdi. Ve Havvâ anamuz ‘aleyhâ’s-selâm, (13b/14) meşhûrdur. Hâk te‘âlâ anuñ şol eyegülerinde kiccük eyegüsinden (13b/15) kudretiyle yaratdı, aña helâl kıldı, cem‘ oldılar. Niçe biñ oğul,

(14a)

(14a/1) kız oldu. Biribirine çiftlendürdi, yeryüzün ‘imâret eyledi. (14a/2) Ol vâkt Hâk te‘âlânuñ buyruğı eyleyidi ki kız kardeşün (14a/3) er kardeşı ala, tâ şuña değin âdem oğlanı üredi. Andan sonra (14a/4) ol hükm mensüh oldu. Bu hikâyet meşhûrdur. Gerü maşşûda (14a/5) gelem. Bilgil ki Âdem peygâmbâr yaradıduğı zamândan Muħammed (14a/6) Muştafâ ‘aleyhi’s-selâm, dünyâyâ geldüğü zamâna değin beş biñ (14a/7) sekiz yüz yılıdı. Ve Âdem ‘aleyhi’s-selâm toğuz yüz altmış yaş (14a/8) yaşadı. Ba‘zılar eydür: Âdem’üñ biñ yıl ‘ömri oldu. Ve Tevrît (14a/9) eydür: Âdem’üñ biñden yetmiş yıl eksük ‘ömri oldu. Havvâ anamuz (14a/10) ‘aleyhi’s-selâm, Âdem’den öñdin vefât etti. Ol vâkt mecmû‘-ı (14a/11) halk bir millet üzerineyidi ve ferîştehler anları ziyâret ederlerdi (14a/12) ve şerî‘atları hemân tevhiid idi, tâ şuña değin ki Hâk te‘âlâ, (14a/13) İdrîs peygâmbârı göge ref‘ etti. Andan sonra ortalarında (14a/14) ihtilâf vâki‘ oldu. Şeytân yol buldı, azdurdı. (14a/15) İdrîs’den öñ Şîş peygâmbâr geldi. Şîş ‘aleyhi’s-selâm,

(14b)

(14b/1) Ādem oğludur, Havvā’dan doğmuştur. Qābil, Hābil’i öldürdükden sonra (14b/2) Hābil şüretinde dünyāya geldi. Ve Şiṣ demek ‘İbrī dilince (14b/3) ‘ivaz demek olur. Ya’nī çün Qābil, Hābil’i depeledi; Haḫ (14b/4) te‘ālā Hābil yerine ‘ivaz Şiṣ’i vèrdi. Ba‘zilar eydür; adı (14b/5) Hibetullāh’ıdı ve yüzinde Muḫammed Resūlullāh nūrı varıdı ve Haḫ (14b/6) te‘ālā Ādem peygāmbarı dünyādan naql ètdüğinden sonra Şiṣ (14b/7) peygāmbara emr ètdi ki qardaşı Qābil’ile muqātele kıla ve anuñ (14b/8) evlādinı seby èdüp kul èdine. Dèrler ki vardı, cenk (14b/9) ètdi, dutdı, zencire urdı. Qābil çok yalvardı, “raḫm-i (14b/10) ḫaḫkın ṣağın!” dèdi. Şiṣ daḫı qardaşın zulmıla nāḫaḫ yere (14b/11) depeleyene azdur dèdi. Ba‘de-zān zencirile feriştehlere vèrdi, (14b/12) aldılar, güneş batduğı yere iletdiler, anda güneşe qarşu qodılar. Vefāt (14b/13) èdince durdı. Ba‘zı tevārīḫde getürmişdür ki Qābil’uñ nesli (14b/14) münqariż oldı, dükendi ve Ādem’uñ gerü kalan oğlanlarinuñ (14b/15) nesebi belürsüz oldı. Hemān Şiṣ atasinuñ yerine ḫalife oldı.

(15a)

(15a/1) Andan sonra İdrīs peygāmbar geldi. İdrīs peygāmbar ‘aleyhi’s-selām; (15a/2) evvel adı Aḫnūḫ’ıdı. İdrīs dedükleri çok okıyup (15a/3) çok ders eyitdüğüçündür. Ḥükemā İdrīs’uñ adı Hürmüs’ (15a/4) dür dèrler. İdrīs, Enūş oğlı; Enūş, Şiṣ oğlı; Şiṣ, (15a/5) Ādem oğlı. Bir rivāyetde İdrīs İlyā’dur, oğlı İlyā’dur. Mehyāil, (15a/6) Qaynān oğlı; Qaynān, Enūş oğlı; Enūş, Şiṣ oğlı; Şiṣ, (15a/7) Ādem oğlı. Dèrler ki İdrīs peygāmbar doğduğında Ādem diriyidi, (15a/8) yüz yıldan sonra vefāt ètdi. Andan sonra seksen yıl (15a/9) geçdi, İdrīs mürsel oldı. Haḫ te‘ālā otuz ṣaḫife (15a/10) vèribidi ve ol mürsel ki içinde yüz beş yıl daḫı yaşadı. (15a/11) Andan sonra Haḫ te‘ālā anı ref’ etdi.

Niteki Qur’an’da geldi. (15a/12) ⁶³ Bu āyetüñ tefsīrinde iḫtilāf (15a/13) ètdiler. Ba‘zilar eyitdiler ki; ol mekān-ı ‘āliden murād, yèdinci qat (15a/14) gökdür. Ba‘zilar eyitdiler ki; altıncı gökdür. Ba‘zilar eyitdiler ki; (15a/15) uçmaḫdur. Fi’l-cümle Haḫ te‘ālā anı dünyādan dirile aldı. Ne yerde

(15b)

⁶³ Meryem Suresi 57. Ayet “Ve rafa’nāhu mekānen ‘aliyyā”

(15b/1) koduğınun haqıqatın ol bilür. Ve ba‘zı tārīh dutanlar eydür ki (15b/2) Hāq te‘ālā, İdrīs ref‘ êtdüğünde dört yüz bēş yaşında- (15b/3) yıldı. Ammā şāhīb-Keşşāf, ‘Ankebūt sūresinün tefsīrinde (15b/4) getürmişdür ki İdrīs ref‘ olmazdan öñdin biñ yaş (15b/5) yaşadı ve Naşārā tevārīhinden Mahbūb-ı Müntecebī kitābında getür- (15b/6) mişdür ki Ahnūh’ün ya‘nī İdrīs’ün, yüz altmış bēş⁶⁴ yılında (15b/7) oğlı Müteveşleḡ toğdı. Andan şoñra iki yüz yıl yaşadı ve (15b/8) cemī‘-i ‘ömri üç yüz altmış bēş yıl oldu. Bu üç yüz (15b/9) altmış bēş yıl içinde dāyim Hāq te‘ālādan dilerdi ki firdevs (15b/10) uçmağına gire. Du‘āsın kabūl êtdi. Müteveşleḡ iki yüz yaş (15b/11) yaşadüğundan şoñra anı Hāq te‘ālā ref‘ edüp firdevs uçmağına(15b/12) koydı. On üç yıldan şoñra Müteveşleḡ oğlı Lemek toğdı ki (15b/13) Nūḡ peygāmbaruñ atasıdır. ‘Ulemā eydür; İdrīs ‘aleyhi’s-selām, (15b/14) derziyidi. Evvel dünyāda geyesi geyüp diken İdrīs’idi. Bundan (15b/15) öñdün Hūşeng pāzişāhıdı. Evvel dünyāda beglik eden

(16a)

(16a/1) buyıdı. Ādem peygāmbaruñ bu daḡı oğlıyıldı. Yırtıcı ve ziyān (16a/2) degürücü cānavarları avlayup derisin yüzüp kimin geyecek, (16a/3) kimin döşek êdinen buyıdı. İdrīs peygāmbar zamānına degin (16a/4) mecmū‘-ı ḡalk deri geyürdi, deri döşenürdi. Ba‘zılar (16a/5) eydür ki; Ṭahmüreş İdrīs zamānında melikidi. Ehl-i İslām (16a/6) eydür ki; evvel ḡalem dutup yazı yazan, ‘ilm eyden İdrīs’idi. (16a/7) Ve ‘Acem tevārīhın dutanlar eydür; evvel ḡalem dutup kitāb (16a/8) yazan Ṭahmüreş’idi dērler. Mışr şehrinden Şābūr-ı Hākīm eydür; (16a/9) Hāq te‘ālā celle ve ‘alā İdrīs ref‘ êtdi, ḡattā ne ḡadar yılduz (16a/10) varısa burūcdan ve seyyāreden ve şevābitden göklere seyr êdüp (16a/11) gördi. Her birinün ḡıyāsın ve ḡudūdın bildi ve şūretin gördi, (16a/12) tamām esrār-ı nücūma muṭṭalı‘ oldu. Andan şoñra gērü yere indi. (16a/13) Yeryüzinde taşarruf êtdi. Bu ‘ilm-i nücūmı ta‘līm êtdi. Ve ḡisāb (16a/14) baḡladı. Ve eydürler ki Hārūt ve Mārūt ḡışşası bunuñ zamānında- (16a/15) yıldı. Meger feriştehler ādem oğlanın gördiler ki yeryüzin tamām

(16b)

⁶⁴ “bēş” kelimesi satırın sonuna işaret edilerek yazılmıştır.

(16b/1) dutdılar ve fesād işlere başladılar. Eyitdiler: “Yā İlāhumuz! Bu ḥalife (16b/2) dikdüğüñ ādem oğlanına nazar ēde, çün bulardan serzeniş vechile (16b/3) söz geldi. Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā emr eyledi. İçinüzden gāyet (16b/4) zāhidüñüzi çıkaruñ, nefis vēreyin, dāyim insün, ādem oğlanıñ (16b/5) ortasında ḥükm ētsün ve buları ḥaḳlu ḥaḳına sorsun. (16b/6) Meşhūrdur ki bular daḥı Hārūt’ı ve Mārūt’ı ihtiyār eylediler. Niçe (16b/7) müddet ḥükm ētdiler. Zühre adlu bir ḥātün kişi bulara fitne (16b/8) bıraḳdı. Ḥattā süci içdiler ve ādem depelediler ve Tañrı’dan artuğa (16b/9) tapdılar ve ol ism-i a‘zam kim anuñla göge çıkarlar, inerlerdi, bu (16b/10) ḥātün kişiye ta‘līm ētdiler. Ol du‘ā sebebiyle ḥātün kişi (16b/11) göge çıkdı, Ḥaḳ te‘ālā anı meşḥ ēdüp yıldız eyledi. Şimdi (16b/12) zühre dedükleri yıldız oldur. Ve bu iki feriştehlere Ḥaḳ te‘ālā eyitdi: (16b/13) “Dünyā ‘azābıyla āḥiret ‘azābından ḳanḳısın ihtiyār ēdersin?” dedi. (16b/14) Dünyā ‘azābın ihtiyār ētdiler. El-ḥāle hāzihī Bābil’de bir ḳuyuda saçlarından (16b/15) aşı lup dururlar. Sāḥirler varup sihr öğrenürler. Biz gērü İdrīs

(17a)

(17a/1) sözine geelüm. ‘İlm-i nücümü yazıp ta‘līm ētdükden soñra ki Ḥaḳ te‘ālā (17a/2) anı göge ref’ ētdi, andan soñra ḥaḳ ortasında ihtilāf (17a/3) vāḳi’ oldı ve daḥı vaḥy kesildi, hiç bir peygāmbar gelmedi, tā şol (17a/4) vaḳte degin ki Ḥaḳ te‘ālā Nūḥ peygāmbarı veribidi. Nūḥ peygāmbar (17a/5) ‘aleyhi’s-selām: Nūḥ, Lemek oğlu; Lemek, Muteveşleḥ oğlu; Muteveşleḥ, İdrīs (17a/6) peygāmbar oğlu. Nūḥ’uñ anası adı Semḥā’dur. Şiş oğlu anasınıñ (17a/7) kızıdur. Nūḥ’uñ atası ve anası mü’mindiridi. Ba‘zılar bu Nūḥ’a ādem-i (17a/8) āḥir dērler ve adına Seken dērler. Ādem’dan soñra ḥalāyık bunuñ ḳatında (17a/9) sükün ēdüğüçün. Ammā buña Nūḥ dedükleri kendü nefsiçün (17a/10) ve ḳavmiçün saḡu saḡup aḡladuğundan ötürüdür. Ba‘zı tevārīḡde (17a/11) gelmişdür ki Nūḥ peygāmbar, Ādem diriyiken toḡdı. Bir gün Ādem (17a/12) çok yaşayup sünügi inceldükden soñra eyitdi ki: “Yā İlāhī! (17a/13) Niçeye degin zaḫmet çekeyin.” Ḥaḳ te‘ālādan ḥiṭāb geldi ki eyitdi: (17a/14) “Yā Ādem! Zaḫmetüñ şuña degindür ki bir sünnetlü oḡluñ toḡa.” On (17a/15) ḳarından soñra Nūḥ sünnetlü toḡdı. Ol vaḳt Ādem biñden elli

(17b)

(17b/1) yıl eksük yaşamıştı. Ba'zılar eydürler ki Nūḥ peygāmbarıla Ādem (17b/2) ortasında biñ iki yüz yılıdı. Tūfāndan soñra mecmū'-ı ḥalk (17b/3) Nūḥ peygāmbaruñ üç oğlundan ḥāşıl oldu. Evvel Nūḥ'uñ oğludur (17b/4) dërler: Sām, Ḥām, Yāfeş, Ken'ān idi. Ba'zılar bu Ken'ān dedükleri (17b/5) yerine Yām dediler. Fi'l-cümle gerekse Yām olsun, gerekse olmasun, (17b/6) anasıyla kâfir oldu, atasına inanmadı. Oğlı, kızıyla, 'avratıyla tūfānda (17b/7) ğarḳ oldu. Eydürler ki Nūḥ'uñ gemisinde seksen kişi vardı. (17b/8) Kırk er ve kırk 'avrat. Mecmū'ısı Sām, Ḥām, Yāfiş oğlanlarıydı. (17b/9) Ve Daḥḥāk raḍiyallāhu 'anh rivāyet eyler ibn-i 'Abbās'dan. İbn-i 'Abbās eydür: (17b/10) Nūḥ gemiden çığduğında erden, 'avratdan ne kadar kişi varısa (17b/11) vefāt êtdiler. Hemān Nūḥ kendü oğlanlarıyla ḳaldı. Mecmū'-ı ḥalk (17b/12) andan soñra üredi. Ba'zılar eydür; ğarḳ olan kâfirlerüñ oğla- (17b/13) ncuḳları günāhlarından ötürü ğarḳ olmadılar, belki ḳuşlar ve cānavarlar (17b/14) gibi günāhsuz ecelleriyile ğarḳ oldılar. Ba'zılar eydür; evvel Ḥaḳ (17b/15) te'ālā ḳuşlaruñ ve cānavarlaruñ ve ma'sūm tıfıl oğlancuḳlaruñ

(18a)

(18a/1) cānların ḳabz êtdi. Andan soñra tūfān veribiyüp 'āşileri (18a/2) ğarḳ êtdi. Ba'zılar eydür; on beş yıl tamām 'avratlarınuñ raḥmin (18a/3) ḳurutdı, oğlana ḳalmadılar. Tūfān ki geldi 'azāba müstahaḳ olanlara (18a/4) geldi. Rivāyetde gelmişdür ki Nūḥ'uñ peygāmbarlığı müddeti yedi yüz (18a/5) elli yılıdı ve tūfāndan soñra elli yıl daḥı yaşadı. Ba'zılar eydür; (18a/6) İki yüz yıl daḥı yaşadı. Ser-cümle toḳuz yüz elli yıl olur. (18a/7) *Tefsīr-i-Begavī*'de ibn-i 'Abbās eydür; Nūḥ peygāmbar kırk yaşına yêtdüğünde (18a/8) peygāmbarlık geldi. Kırk yaşından yukaru toḳuz yüz elli yıl ḥalkı (18a/9) dīne da'vet êtdi. Andan soñra tūfān geldi. Tūfāndan (18a/10) ḳurtulıcak altmış yıl daḥı 'ömri oldu. *Tefsīr-i-Teyisīr*'inde Vehab (18a/11) raḍiyallāhu 'anhu eydür; ser-cümle Nūḥ peygāmbaruñ 'ömri biñ dört (18a/12) yüz yılıdı. Müddet-i tūfān altı ayıdı. Evvel Receb āḥir-i zülḥicce ayıydı, (18a/13) ya'nī Nūḥ'uñ gemisi altı ay şu üstinde yürüdi. Andan soñra (18a/14) Muḥarrem ayınuñ onuncı gününde ki 'āşüre günü dërler, ol günde (18a/15) gemi Cūdī Dağı'nuñ üstinde yere êrişdi. Yere indükleri sâ'at

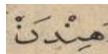
(18b)

(18b/1) kurtıldukları şükrānesi bayrāmlaştılar. Ol vaktten berü ‘aşüre (18b/2) bayrāmı sünnet oldu. Sām ibn-i Nūḥ ‘aleyhi's-selām: Nūḥ’uñ sevgülü oğlu Sām (18b/3) idi. Ve Nūḥ bunuñ üzerine bereket du‘āsın kılmışdı. Ol sebebden (18b/4) mecmū‘-ı peygāmbarlar Sām aşlından kopdı. Ve daḥı Türk’den ya’nī Tatar’dan (18b/5) ve Ḥabeş’den ve Hind’den⁶⁵ artuḥ ne qadar ḥalk varısa aşlından kopdı. (18b/6) Ve Nūḥ peygāmbar vefāt étdükde Sām dört yüz yaşındaydı. Ve Nūḥ’dan (18b/7) soñra iki yüz yıl daḥı ‘ömri oldu. Ser-cümle Sām’uñ altı yüz yıl (18b/8) ‘ömri oldu. Ḥām bin Nūḥ ‘aleyhi's-selām: Ḥām egerçi ki mü’minidi, ammā (18b/9) atası aña yavuz du‘ā kılmışdı. Ud yeri açıldıḡda örtmeyüp güldüḡiçün. (18b/10) Qaralar, ya’nī Hindular ve Ḥabeş mecmū‘-ı bunuñ aşlından kopdı. Bu Ḥām, Der- (18b/11) mesīl oğlu Yāreb kızın almışdı. Ol kızuñ adı Teḥallüb idi. (18b/12) Ḥām’uñ üç oğlu oldu. Köş ve Qarta ve Ken‘ān. Köş’den (18b/13) Ḥabeşe ve Sind ve Hind oldu. Ve Ken‘ān’dan Zenc ve Nūbe ve Nuṭ ve Zuḡul (18b/14) ve Zuḡāve ve Berber oldu ki bular qatı qaralardur. Ve Qırt’dan Qıptī’ler oldu. (18b/15) Bunuñ oḡlanları daḥı on yedi dil söylediler. Yāfeş bin Nūḥ ‘aleyhi's-selām:

(19a)

(19a/1) Türk’uñ ya’nī Tatar’uñ ve Ye’cüc’uñ ve Me’cüc’uñ ve Oḡuz’uñ aşlıdur. İşbu (19a/2) mecmū‘-ı ṭāyife Yāfeş’uñ yedi oḡlındandır. Cumer ve Māric ve Vāyil (19a/3) ve Cevāz ve Şuyil ve Hūşeng ve Ters ve kızından ki adı Sebek idi, (19a/4) bu mecmū‘ altı dil söylediler. Ve Dermesīl oğlu Merāzil kızından (19a/5) bu yedi oḡul ve bir kız toḡdı. Fi’l-cümle bu üç oḡuldan ki (19a/6) Sām ve Ḥām ve Yāfiş’dür, evlādı mütevellid oldu. Ve dünyā bunlaruñla ṭoldı (19a/7) ve dünyāda cebābire çoḡ oldu, azdı, el götürdi, ḥalk put- (19a/8) perest oldu. Ḥaḡ te‘ālā Hūd peygāmbarı veribidi. Hūd peygāmbar (19a/9) ‘aleyhi's-selām: Hūd, Ḥulūd oḡlıdur. Ḥulūd, Sa‘īd oḡlıdur. Sa‘īd, ‘Ādil (19a/10) oḡlı; ‘Ādil, İrem oḡlı; İrem, Sām oḡlı; Sām, Nūḥ oḡlı. Hūd, tāciridi (19a/11) ve güzelidi. Ādem peygāmbara beñzeridi. Bunuñ qavmi iri ve quvvetlü qavmıdı. (19a/12) Her

⁶⁵ “Hind’den” kelimesinde, ablatif eki eksik yazılmıştır.

birinüñ boyı yüz eriş yüz elli erişdi. Bularuñ şıfatın işbu (19a/13) āyetde beyān eder.

⁶⁷Ba‘zılar eydür; boyları on erişidi. Ve Ebū Ḥalīfe (19a/15) raḍiyallāhu ‘anhu eydür; altmış erişidi. Hūd peygāmbar buları da‘vet

(19b)

(19b/1) etdi. Hūd’a inanmadılar, “Bize muḳābil kim olur?” dediler. ‘Āḳıbetü'l-emr Ḥaḳ (19b/2) te‘ālā bularuñ üzerine yedi gün yel musaḥḥar eyledi ve bir pāre ḳara bulut (19b/3) veribidi. Ol bulutdan bularuñ üzerine kül ve toprak yağardı. Ol yel (19b/4) buları sol büyük gövdeyle havā yüzine döñdürdi, biribirine urdı, (19b/5) helāk eyledi. Bularuñ ba‘zıları el alışup yele ḳarşu vardılar (19b/6) ki ḳuvvetleriyle yeli def‘ edeler. Yel bu t̄ayıfeyi şöyle urdı ki derilerin (19b/7) şoyup çatlu süñük ḳaldı. Ba‘zıları kendülerin yel almasun (19b/8) d̄eyü kimi dizine degin kimi beline degin göme ḳodılar. Anlaruñ daḡı yel (19b/9) urup derilerin şoydı, helāk etdi. Anlar ki Hūd peygāmbara (19b/10) inanmışlardı, selāmet ḳurtıldılar. Hūd’uñ daḡı üç yüz yıl ‘ömri (19b/11) oldı. Ebū Ḥuzeyfe eydür; dört yüz kırık yıl ‘ömri oldı. (19b/12) Veheb eydür; ‘Ād ḳavmi helāk olıcaḳ, Hūd Mekke’ye geldi, anda vefāt etdi. (19b/13) İbni İshāḳ raḍiyallāhu ‘anhu, ‘Alī’den rivāyet eder ki Hūd’uñ meşhedı (19b/14) Ḥaḍramūt’da Keyşeb Aḥmer ḳatında bir mağaradadır. Hūd vefāt etdükd̄en (19b/15) soñra gerü dünyāyı cebābire dutdı, azḡunlıḳlar çok oldı. Ḥaḳ te‘ālā

(20a)

(20a/1) Şālih peygāmbarı veribidi. Şālih peygāmbar ‘aleyhi's-selām: Şālih, Kānuk oḡlı; (20a/2) Kānuk, ‘Ubeyd oḡlı; ‘Ubeyd, ‘Āmir oḡlı; ‘Āmir, Şemūd oḡlı; Şemūd, İrem (20a/3) oḡlı; İrem, Sām oḡlı; Sām, Nūḥ oḡlı. Şālih peygāmbar ḳavmine Şemūd (20a/4) ḳavmi d̄erler. Niteki Hūd ḳavmine ‘Ād ḳavmi d̄erler. Şālih ḳavminüñ Ḳaḍade (20a/5) adlu bir pādişāh varıdı. Şālih peygāmbar bu ḳavmi d̄ine da‘vet (20a/6) edicek inanmadılar, şeytāna uydılar anuñ vesvāstıyla Şālih’e (20a/7) eyitdiler: “Gerçek

⁶⁶ Fecr Suresi 6. Ayet “Elem tera keyfe fe‘ale rabbūke bi-âdin. İrame zâti'l- ‘ibâdi.”

⁶⁷ Fecr Suresi 8. Ayet “Elletî lem yuḥlaḳ mişlüha fi'l-bilâdi.”

peygāmbarısañ şol duran qayayı ur, qaya yarılısun, (20a/8) bir deve çıqsun, tüsi za‘ferān olsun, gözleri güher (20a/9) olsun, ayakları ‘anber, yüzi güzel ‘avrat yüzi gibi olsun. (20a/10) Faşih diliyle söylesün, bizüm nesnemüz yemesün, her tañla qapudan (20a/11) qapuya gelsün adumuzla qıgırsun, “Ëy fülān getür qabuñı süd vèreyin.” (20a/12) dësün, qabların dolduru süd vèrsün; biz dañı saña inanalum. (20a/13) Kendü Tañrı’larumuzu qoyalum senüñ Tañrı’ña tapalum, dèdiler. Bular eyle (20a/14) dèyicek Şālih bir dem sākıt oldı. Cebrā’il ‘aleyhi’s-selām geldi, (20a/15) eyitdi: “Yā Şālih! Tañrı saña selām kıılır, eydür ki kırk yıl sen vücūda

(20b)

(20b/1) gelmezden öñdin bular senden diledügi deve gibi köşekile ol (20b/2) taşuñ içinde yaradup dururın. Hiç qayd yeme evet, bular (20b/3) şarb qavmdür. Qavlüñ qatı berkit ki ol deveden irak olalar ve ol (20b/4) qavmüñ bir gün şuyın ol deve içe ve bir gün ol qavm içe (20b/5) dègil.” dèdi. Çün Şālih peygāmbar Cebrā’il’den bu haberi eşitdi, şād (20b/6) oldı. Durdı ol qaya qatına geldi, iki rek‘at namāz kııldı. Elindeki (20b/7) ‘aşasıyla ol qayayı dürtti, ol qaya ‘avratlar oğlan toğurur (20b/8) gibi inledi, soñra çatladı, qan revān oldı. Ol dèdükleri (20b/9) şüretlü bir deve çıqdı. Ardınca bir köşek çıqdı. Faşih (20b/10) diliyle eyitdi ki es-selāmu ‘aleyke yā Şālih, sen Tañrı’nuñ (20b/11) haq peygāmbarısın. Bu nesneyi göricek ol qavmüñ çoğı inandı, (20b/12) müsülmān oldı. Andan soñra kırk yıl bu deve bularuñ içinde (20b/13) oldı. Her gün varur yabanda otlar, tañla gelür, qapudan qapuya (20b/14) selām vèrür, faşih diliyle gelüñ süd vèreyin, dèr. Çün kırk yıl tamām (20b/15) oldı şeytān bir aq pır şüretinde geldi, buları azdurdı,

(21a)

(21a/1) eyitdi ki; “İşde bu deve südiyle bay olduñuz, dilersenüz bu baylıgıla (21a/2) tā kıyāmete degin ebed qalasız. Ol deveyi boğazlañ, yeñ.” dèdi. Çün (21a/3) bu sözi eşitdiler anuñ ardınca oldılar. Bir bed-bāht. şakī kışi (21a/4) vèribidiler. Ol deveyi gözetdi. Nevbet vaqtında başın soqup (21a/5) kıyudan şu içmege başladuğınlayın kıılıcıla siñirin çaldı, deve (21a/6) düşdi, köşek anı göricek qaçdı. Ol bed-bāht ardına düşdi. (21a/7) Köşek vardı ol qayaya girdi. Bundan soñra ol deveyi pāre (21a/8) pāre

étdiler, üleşdiler. Şālih eşitdi ki deveyi pārelemişler, üleşmişler. (21a/9) Çok hasret yédi, ağladı, eyitdi: “Éy bed-bāht kavm! Yañlış (21a/10) étdüñüz.” deddi. Anlar döndiler eyitdiler: “Éy Şālih! Sen bir bahīl kişi- (21a/11) yimişsin. Bunca yıldur bizi devenüñ etin yemege qomazduñ ki (21a/12) yéyevüz tā kıyāmete degin diri olavuz, qanı şimdiye degin gezen oğlumuz, (21a/13) kızımız, atamız, anamız, qardaşımız. Yüri⁶⁸ ne sen ol ne Tañrıñ olsun.” (21a/14) dediler. Şālih çün bularuñ azğunlğın gördi, yüzün Allāh’a (21a/15) dutdı, eyitdi: “İlāhī! Ol suçsuz devenüñ bulardan intikāmın sen

(21b)

(21b/1) al.” deddi. Bundan soñra üç gün geçdi, Hāq te‘ālā bularuñ (21b/2) üzerine taş yağdurdı. Mecnū‘ı helāk oldı. Şālih peygāmbaruñ (21b/3) dağı ‘ömri üç yüz elli yılıdı. İbrāhīm peygāmbar ‘aleyhi’s-selām: (21b/4) İbrāhīm Tāreḥ oğlıdur. Ve İbrāhīm peygāmbaruñ Nemrūd’ıla qazıyyesi (21b/5) meşhurdur, bu muhtaşara şığmaz. Bir rivāyetde İbrāhīm, Āzer oğlıdur. (21b/6) Ba‘zılar eydür ki; Āzer ve Tāreḥ ikisi birdür. Zīrā Qur‘ān’da İbrāhīm’üñ (21b/7) atasına Āzer dèyü añar. Ba‘zılar eydür; Āzer, İbrāhīm’üñ dedesidür. (21b/8) ‘Arab, dedeye ata dèyü ıtlāq éder. Ve tevārīḥ kitāblarında Tāreḥ dèyü (21b/9) añar. Ba‘zı tevārīḥde ensābın zıkr édicek eydür ki: İbrāhīm, Āzer (21b/10) oğlı; Āzer, Tāreḥ oğlı; Tāreḥ, Nāḥor oğlı; Nāḥor, Şārūḡ oğlı; (21b/11) Şārūḡ, Argū oğlı; Argū, Fālīḡ oğlı; Fālīḡ, ‘Ābir oğlı; ‘Ābir, Şālih (21b/12) oğlı; Şālih, Erfāşşed oğlı; Erfāşşed, Sām oğlı; Sām, Nūḥ (21b/13) oğlı. Onuncı atada Nūḥ’a érişür. Naşārā tevārīḥinde Tivrīt-i (21b/14) şahīḥde naql étdükleri tārīḥ kitābında eydür ki tūfāndan (21b/15) iki yıl soñra Sām’uñ oğlı Erfāşşed toḡdı. Yüz otuz bès

(22a)

(22a/1) yıldan soñra Erfāşşed oğlı Qaynān toḡdı. Yüz otuz toḡuz (22a/2) yıldan soñra Şālih toḡdı. Ve bu Qaynān Şālih toḡduḡından soñra (22a/3) üç yüz otuz yıl ‘ömri oldı. Qabīle başıydı. Eyle olsa (22a/4) bunuñ ḥayātı dört yüz altmış toḡuz yıl olmuş olur. Maqşşud (22a/5) bu aracuqda Qaynān’ı zıkr étmekidi. Zīrā bu şimdiki Yehūdiler (22a/6)

⁶⁸ “Yüri” kelimesinin yazımı eksiktir.

bunuñ adın ve tārīhin ve yılın ve ba‘zı mülük ve enbiyānuñ ve şāhib- (22a/7) cileruñ kimin bi-tamāmihi kiminüñ ba‘zı tārīhin gizlemişler ve Tevrīt’lerinde (22a/8) taḥrīf êtmışlerdür. Maḫşūdları bu nesneden ‘İsā peygāmbaruñ (22a/9) gelecegi vaḫtı gizleyüp ol gelecek mesihā sen degülsin, anuñ (22a/10) vaḫtı henüz gelmedi dēmeğiçündür. Eyle olsa bu Ḳaynān’da Cuhūdlar (22a/11) ‘İsā’nuñ gelmesin gizlemek için üç yüz otuz yılı giderdiler. (22a/12) *Ḳaşaşü'l-Enbiyā* da dēr ki⁶⁹ İbrāhīm peygāmbār Muḫarrem ayında cum‘a (22a/13) gēcesi ki ‘āşūrā gēcesiyidi toğdı. Ve Cebra’il anuñ (22a/14) göbegin kesdi ve ḳulağında “Sen Tañrı’nuñ arı ḳulısın” dēyü (22a/15) çağırđı ve rıdvān şuyına bandurdı ve uçmaḫdan aḫ ṭonlar geyürdi

(22b)

(22b/1) ve iki barmağın ağızına şoḫdı birinden bal ve birinden süd döküldi. (22b/2) Ka‘bu'l-Aḫbār rivāyetinde eydür ki beş barmağın bile emerdi. Baş (22b/3) barmağından bal, şehādet barmağından süci, orta barmağından (22b/4) süd, yan barmağdan kereyağı, sirçe barmağından şu gelürdi. (22b/5) Ve ba‘zılar eydür; Nūḫ’uñ vefātından İbrāhīm’e degin biñ yüz kırḳ (22b/6) yılıdı ve İbrāhīm’uñ durduğı müddetden Muḫammed’uñ şallāllāhu ‘aleyhi (22b/7) ve sellem, Mekke’den Medīne’ye hicret êtdügi zamāna degin iki biñ (22b/8) sekiz yüz toḫsan üç yıldur. Ve Cuhūdlar tārīhinüñ muḫtezāsınca (22b/9) iki biñ dört yüz otuz iki yıldur. Ve İbrāhīm’uñ yüz yetmiş (22b/10) beş yıl ‘ömri oldı. Veheb eydür; iki yüz yıl ‘ömri varıdı. (22b/11) Sevāde, Küfe’den Kūşārbā dērler bir köyde toğdı. Ba‘zılar eydür ki (22b/12) Rūḫā’da toğdı, ya’nī Küfe şehrinüñ yöresinde Kūşārubbā köyinde. (22b/13) Şoñra Ḥaḳ te‘ālā emr êtdi, Arz-ı Bābil’den Şām’a hicret êtdi. Şām (22b/14) ḫaḳm ve Ḳuds-i mübārek ḫaḳm da‘vet êtdi. Andan şoñra Ḳuds-i (22b/15) mübārek nāhiyyetinde bir köyde vefāt êtdi, şimdi anda yatur. Aña Ḳuds-i

(23a)

(23a/1) Ḥalīl dērler. Ve oğlanlarına on nesne sünnet ḳodı. Sünnet êtmek, istincā, (23a/2) ḳaşuḳ yolmaḳ, ḳoltuḳ yolmaḳ, bıyık kesmek, güsül êtmek, ağıza şu (23a/3) vèrmek,

⁶⁹ “ki” iki kez yazılmış ve birinin üzeri çizilmiştir.

burnına şu vèrmek, misvāk ètmek, saç ikin⁷⁰ ayırma. (23a/4) Bundan sonra bir biri ardınca peygāmbarlar geldi. Lūt peygāmbar ki (23a/5) İbrāhīm'ün atası kardaşı oğludur. İbrāhīm'i oda atduklarında imān (23a/6) getürmişidi. Bu dağı İbrāhīm peygāmbarın peygāmbarıdır. Yèrinde gelicek (23a/7) dèyevüz biz İsmā'il ve İshāk sözine gelelüm. İsmā'il 'aleyhi's-selām: (23a/8) İbrāhīm peygāmbar oğludur. İshāk peygāmbardan ba'zılar on yıl (23a/9) öndin toğıdı dèdiler. Bir kavülde İsmā'il'ün yüz otuz yèdi (23a/10) yıl 'ömri oldu. Bir kavülde yüz otuz yıl 'ömri oldu. İbrāhīm vefāt (23a/11) ètdüğünde İsmā'il seksen toktuz yaşındaydı. İbrāhīm'ün kurbān (23a/12) olan oğı İsmā'il'dür. Bir kavülde İshāk'dur. 'Arab'ün atası İsmā'il'dür. (23a/13) Ve Rüm dağı İsmā'il peygāmbar kızından ve İshāk oğı 'Ays'dandır.⁷¹ (23a/14) Ve peygāmbarımız Muḥammed Resūlullāh ḥazreti İsmā'il oğlanlarındandır. (23a/15) Ve bākī peygāmbarlar İshāk peygāmbar aşlındandır ve İsmā'il peygāmbar

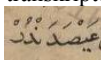
(23b)

(23b/1) vefāt èddiği zamāndan Muḥammed Resūlullāh toğıduğı zamāna degin iki biñ (23b/2) altı yüz yıldur. Cuhūdlar eydür; iki biñ iki yüz yıldur. Lūt peygāmbar 'aleyhi's-selām: (23b/3) Hārān oğludur. Hārān, Tāreḥ oğludur. Hārān, İbrāhīm peygāmbaruñ kardaşıdır. (23b/4) Lūt kavminün şehrine Sedüm dèrler. Ba'zılar eydürler; Lūt'ün kavmi bès (23b/5) mu'azzam şehrün kavmiyidi: Sedüm, Şamūrā, Şagūrā, Dūma, 'Amūrā. (23b/6) Mü'tekifāt dèdükleri bunlardır. Ve meliklerün adı dağı Sedüm'ıdır. (23b/7) Hārağ oğı Şemūd aşlından bularuñ fişkları: Oğlan dutmağ, gögercin (23b/8) oynatmağ, bidnūs talaşdurmağ, kelb talaşdurmağ, ḥammāma futasuz gir- (23b/9) mek, ud yèrin birbirine göstermek, aya karşımağ, ısıklık vèrmek, (23b/10) kemen göre atmağ, barmağıyla uvağ taş atmağ ve bütlerle tıpmakıdır. Rivāyetde (23b/11) şöyle gelmişdür ki şeytān güzel oğlan şüretinde bularuñ ortasına (23b/12) düşdi, azdurdı. Bulara gāyet lezzetlü geldi. Şol kadar oldu ki (23b/13) hiç kimsenün oğı kalmadı. Mecmū'ın elden geçürdiler. Bu kez er biri- (23b/14) birine başladı. 'Avratlar gibi ellerin ayakların

⁷⁰Metnin anlam bütünlüğüne göre yazımı transkripte düzeltilmiştir.

⁷¹ Metinde “ ‘Aysa” şeklinde yazılmıştır.

kınaladılar, oturdukları (23b/15) şöbetde birbirine āşikāre cimā‘ étdiler. Hattā şöyle oldu ki yola

(24a)

(24a/1) çıkdılar her kimi ki buldılar cimā‘ étdiler. Lūt peygāambar niçe ki cehd (24a/2) étdi buları bu işden yığamadı, ‘āciz kaldı. Meşhürdur ki Hāḡ te‘ālā (24a/3) celle ve ‘alā Cebrā‘il’i birkaç firişteyle veribidi. Geldi, evvel İbrāhīm’e uğradı, (24a/4) oğlu muştıladı ya‘nī İshāḡ’ı; anda Lūt’a vardı, eyitdi: “Yā Lūt! Al (24a/5) saña uyan kavmi, işbu kavm ortasından çık. Evet, ‘avratuñ alıp (24a/6) gitme zīrā ol daḡı bulardandur.” dēdi. Lūt kendü kavmin aldı, çıkdı. (24a/7) Andan sonra Cebrā‘il ol kavmi yeri yurdiyıla havā yüzine götürdi, (24a/8) döñdürdi. Mecmū‘ı helāk oldu. Lūt kavminüñ hikāyetin daḡı yigrek (24a/9) bileyin dēyen *Tefsīr-i Begāvi*’ye nazar eylesün. Dērler ki İsmā‘il peygāambarıkan (24a/10) Lūt daḡı peygāambarıdı. İshāḡ peygāambar Lūt’dan şöñradur. İshāḡ (24a/11) peygāambar ‘aleyhi's-selām: İshāḡ, İbrāhīm peygāambar oḡlıdur. Bir kavülde ḡurbān (24a/12) oḡlı budur. Niteki yukaru beyān étdük. Naşārā’nuñ ve Yehūd’uñ ittifāḡı (24a/13) bu kavil üzerinedür. Ba‘zılar eydür; Rüm ve Yünān ve Ermen daḡı ne ki bulara (24a/14) beñzer ḡayife varısa İshāḡ aşlındandur ve yüz seksen yıl ‘ömri (24a/15) oldu. Vefāt étdükden şöñra atası İbrāhīm ḡatında defn oldu.

(24b)

(24b/1) Ya‘ḡūb peygāambar ‘aleyhi's-selām: Ya‘ḡūb, İshāḡ oḡlıdur; İshāḡ, (24b/2) İbrāhīm oḡlıdur. Ya‘ḡūb’a, Ya‘ḡūb dēdükleri anasından ḡoḡıcak (24b/3) kendüden öñ ḡoḡan ḡardaşı ‘Ayš’uñ ardınca öḡçesine (24b/4) yapışup çıḡduḡından ötürüdür. Ya‘ḡūb’uñ aşıl adı İsrā‘il’dür. (24b/5) ‘İmrān dilince Tañrı ḡulı dēmek olur. Benī İsrā‘il Ya‘ḡūb oḡlan- (24b/6) ları dēmekdür. Tevāriḡde gelmişdür ki İshāḡ’dan ‘Ayš’ıla Ya‘ḡūb (24b/7) ortasında ‘adāvet düşdi. Sebeb İshāḡ peygāambar du‘āyı (24b/8) Ya‘ḡūb’içün ḡıldıḡından ötrü. Bu ‘Ayš ḡuvvetlü ve şevketlü kişiyidi. (24b/9) Mecmū‘ı terekeyi aldı, Ya‘ḡūb’a nesne vērmedi, belki öldürmek (24b/10) istedi. Anaları gördi ki ortalarında ‘adāvet düşdi, (24b/11) Ya‘ḡūb’a eyitdi: “Oḡıl! Hārārān ilinde bir ḡayıñ vardı, Lāyān’dur, (24b/12) bir rivāyetde Lāvān’dur dērler. Mālī ḡoḡ, ḡızları var. Anuñ ḡatına deḡin

(24b/13) git, seni hoş dutar ve kızlarından birin saña vere.” dedi. Durdı. (24b/14) Ya‘küb anası söziyle Harrân şehrinde tayısı Lâyân’ı buldı, (24b/15) anasından selâm degürdi. Kışsa çok; Ya‘küb’ı hoş dutdı.

(25a)

(25a/1) Bu Lâyân’uñ dört kıızı varıdı. Adları işbudur ki *Kaşasu'l-Enbiyâ* da (25a/2) zıkr olundu: Leyyâ, Vaşfâ, Şerûba, Râhîl. Ammâ Tevrît’den menkûl budur (25a/3) ki Leyyâ ve Râhîl, şulbî kıızıdur ve Zilyâ ve Bilhâ cāriyelerdür. Zilyâ, Leyyâ’nuñ (25a/4) cāriyesidür ve Bilhâ, Râhîl cāriyesidür. Vaşfâ ve Şerûba lafzı yokdur. Fi- (25a/5) 'l-cümle kışsa çok. Evvel Ya‘küb Leyyâ’yı aldı, andan soñra Râhîl’i aldı. (25a/6) Leyyâ’dan altı oğlı oldı ve bir kıızı oldı. Revbîl, Şem‘ün, Lāvî, (25a/7) Yehüd, Yessâhar, Zebûlün ve kızuñ adı Dîna’dur. Ve Râhîl’den iki oğlı (25a/8) oldı, Yūsuf ve Bünyâmîn. Ve Zilyâ’dan ve Şafâ’dan ve Şerûba’dan iki oğlı (25a/9) oldı. Cāz ve Āşîr. Benü İsrâîl dedükleri işbu on iki oğuldur. Bulardan (25a/10) üreyen halk on iki sıbtür. Bu oğlanları tamâm toğdukdan soñra (25a/11) Ya‘küb kırk yaşındaydı. Haq te‘âlâ celle ve ‘alâ Ken‘ân kavmine peygâmbar (25a/12) veribidi. Söz çok geldi. Soñra qardaşı ‘Ays’ıla buluşdı. Birbirine (25a/13) hamle êtdi, nübüvvet kuvvetiyle ‘Ays’ı götürdi yere urdı. ‘Ays ağladı. (25a/14) Ya‘küb şefeķat êtdi. ‘Ays tevbe ve istiğfâr êtdi. Ya‘küb du‘â kıldı. (25a/15) Haq te‘âlâ ‘Ays dahı nübüvvetden maħrûm ķomadı, anuñ aşlından Eyyûb

(25b)

(25b/1) peygâmbarı veribidi. ‘Ays, Ya‘küb peygâmbaruñ ulu qardaşıdur. (25b/2) İsmâ‘îl peygâmbaruñ kıızı Nesme hâtün almışdı. ‘Ays şaruşın (25b/3) kişiyidi. Rûm derler ki bu İsmâ‘îl peygâmbaruñ kıızıyla ‘Ays’dan oldı. (25b/4) Ve Ya‘küb’uñ bir rivâyetde yüz yétmiş yıl ‘ömri oldı. Bir rivâyetde (25b/5) yüz kırk yedi yıl ‘ömri oldı. Mışır’da oğlı katında vefât êtdi. (25b/6) Atam İshâķ katında defn edesiz dëyü vaşıyyet êtmişidi. Yūsuf ol (25b/7) vaşıyyeti yerine getürdi, dedesi İshâķ katında defn êtdi. Yūsuf (25b/8) peygâmbar ‘aleyhi’s-selâm: Ya‘küb peygâmbar oğlıdur. Atasından ayru düşdügi (25b/9) müddeti kırk yıldur. Bir ķavülde seksen yıldur. Yüz yigirmi yıl ‘ömri (25b/10) oldı. Mışır’da vefât êtdi. Ba‘zılar eydür; Yūsuf’a Mışır şehrinde (25b/11) peygâmbarlık

gelicek melik Reyyān'ı da'vet etdi, uymadı. Yūsuf (25b/12) dağı qardaşların ve oğlanların aldı, Mışır'dan çığdı. Mışır'a üç (25b/13) günlük yerde bir köy yaptı. Mışır'da imāna gelen anuñ qatına cem' (25b/14) oldu. Köyde vefāt etdi. Şoñra Quds'e getürdiler. Sulţānlıq (25b/15) etdügiçün atası türbesinden taşra defn etdiler. Dêrler ki Yūsuf'ıla

(26a)

(26a/1) Mūsî arası dört yüz yıldur. Eyyüb peygāambar 'aleyhi's-selām: Eyyüb, Amüş oğlı; (26a/2) Amüş, 'Āyil oğlı; 'Āyil, 'Ays oğlı; 'Ays, İşhāk peygāambar oğlıdur. (26a/3) Eyyüb'uñ anası Lût peygāambar neslindendür. Altmış üç yıl 'ömri oldu. (26a/4) Tenin qurt yedüginüñ müddeti yedi yılıdı. Yedi yıl be-tamāmihi tenin qurt (26a/5) hemān kemük ile siñir qaldı. Andan şoñra Haq te'ālā şifā vêrdi. (26a/6) Evvelkiden dağı yeg oldu. Raħıme Hātün ki 'avratıydı sađ olduğdan (26a/7) şoñra bilmedi; bu belāya mübtelā olduğına sebep olıdı ki belāyı kendü Allāh u (26a/8) te'ālādan diledi ki sağlık içinde ve ni'met içinde niçe şükr êderse (26a/9) belā içinde dağı eyle şükr êde. Bir rivāyet oldur ki bir belāya uğramış (26a/10) kişi görmüş. "Ēy miskīn! Bu belāya nite mübtelā olduñ?" demiş. Ol (26a/11) sebebden kendü dağı mübtelā oldu ve'sselām. Zülkifil peygāambar (26a/12) 'aleyhi's-selām: Bu Zülkifil, Eyyüb peygāambar oğlıdur. Adı Yesir'dür, (26a/13) laqabı Zülkifil'dür. Aña Zülkifil dedükleri andan ötrüdür; (26a/14) dediler ki ataları vefāt etdükdên şoñra bir zālim pāzişāh varıdı. (26a/15) Bunuñ qardaşların dutdı, māl istedi. Yesir ya'nî Zülkifil,

(26b)

(26b/1) anlardan kefil oldu, ol sebebden Zülkifil dediler. Şu'ayb (26b/2) peygāambar 'aleyhi's-selām: Şu'ayb, Şā'ün oğlı; Şā'ün, 'Ankā oğlı; (26b/3) Mey'ün, 'Ankā Medyen oğlı; Medyen, İbrāhīm oğlı. Ve Ebū Yezid Belh (26b/4) *Tevārihi*'nde getürmişdür; Şu'ayb, Nüyeb oğlı; Ra'vil oğlı; (26b/5) Ra'vil, Hurā oğlı; Hurā, 'Ankā oğlı; 'Ankā, Medyen oğlı; Medyen, İbrāhīm (26b/6) peygāambar oğlıdur. Bu Medyen bir şehr yaptı, ol şehre gerü Medyen (26b/7) dēyü ad vêrdi. Bu Şu'ayb peygāambarı Medyen hālkına peygāambar veribidi. (26b/8) Anuñ qavmin da'vet etdi, inanmadılar. Ol qavmüñ işi eksük (26b/9) kile dutmaq ve eksük taş dutmağıdı. Ve büte taparlardı. Aşlā (26b/10) Şu'ayb'a

inanmadılar. “Sen bir za‘if âdemisin, peygâmbarlık saña (26b/11) gelince bize gelse nedi.” dödiler. Hâk te‘âlâ celle ‘azametühü yere emr eyledi, (26b/12) bir kez deprendi. Mecmû‘ı bir gecede birbiri üzerine düşdiler, helâk (26b/13) oldılar. Ve şu‘ayb Mûsî peygâmbardan öndündür ve kayın-atasıdır. (26b/14) Ve şu‘ayb’uñ adı Kıaşaş’da Pîrüz’dur. şu‘ayb dedükleri andan (26b/15) ötürüdür ki atası eyitdi: “İlâhî! şu‘abımı⁷² bereketlü kııl.” dödî, du‘â

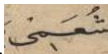
(27a)

(27a/1) kııldı. Ol sebebden şu‘ayb dödiler. Ya‘nî budacuk demek olur. (27a/2) Ammâ Tevrît içinde adı Mîkâ’il’dür. Kileyi eksük dutanları (27a/3) da‘vet êdügüçün tevârîhde eydür ki bu şu‘ayb ‘âlim ve (27a/4) faşîh dillü olduğüçün haşîbü'l-enbiyâdur, dödiler. Mûsî peygâmbar ‘aleyhi's-selâm: (27a/5) Mûsî, ‘İmrân oğlıdur; ‘İmrân, Yaşher oğlı; Yaşher, Fâheş (27a/6) oğlı; Fâheş, Lāvâ oğlı; Lāvâ, Ya‘kûb oğlı; Ya‘kûb, İşhâk (27a/7) oğlı; İşhâk, İbrâhîm oğlı ‘aleyhimü's-selâm Mışır vilâyetinde toğdı. (27a/8) Anası adı Ebâhad’ıdı. Gerü Lāvâ oğlanlarındandır. Tevrît’de (27a/9) eydür: Anası adı Nohabez idi ve Mûsâ’nuñ kıız kıardaşı adı Meryem (27a/10) idi. Yehüdâ aşlından Yûkanâ’nuñ ‘avratıydı. Mûsâ’yı anası (27a/11) toğurıcak kıorkusından şanduka kıoyup Nîl’e bıraşdı. Fir‘avn’uñ (27a/12) sarâyı altından çıkıdı. Fir‘avn öñinde⁷³ bêslendi. Aña Mışır’da (27a/13) Fir‘avn oğlı dödiler. Andan řoñra Mışır’da bir Kıbtî öldürdi. şu‘ayb (27a/14) kıatına vardı, anuñ kıızın aldı. Ol kıızuñ adı şafûrâ’yıdı. (27a/15) Andan řoñra peygâmbarlık vêrdi Hâk te‘âlâ. Ve Fir‘avn’ı da‘vet

(27b)

(27b/1) êtmege vêribidi ve Tûr Dağı’nda zümüröd taşından taştalar üzerine (27b/2) yazılmış Tevrît’den on kelime indürdi. Evvel, Allâh’a şirk getürmeyesiz; (27b/3) ikinci, oğurlık êtmeyesiz; üçünci, zinâ êtmeyesiz; dördünci, nâhâk yere (27b/4) kıan êtmeyesiz; bêsinci, suçsuz kışi bir sultân kıatında yavuzluğıla (27b/5) añup depelemeyesiz; altıncı,

⁷² Metinde “şu‘amı” şeklinde yazılmıştır.

⁷³ “öñinde” kelimesinin yazımında sağır keç silinmiştir.

kimseye sihr  tmeyesiz; y dinci; rib  y meyesiz; (27b/6) sekizinci, mu şine ‘avrata s gmeyesiz; to uzuncu, k firlere harb (27b/7)  dicek ka mayasız; onuncu; sebt günini ya‘n  Şenbih günini sa layasız. (27b/8) Ba‘zilar eydür; Tevr t be-tam mihi elv h  üzerine yazılıp inmiŐid r. (27b/9) Ba‘zilar eydür; ol Şenbih güni sa layasız d mekden mur d işbu (27b/10) nesneleri Şenbeh güninde işlemeyesiz d mek olur. Y ri nadas  tmek, (27b/11) ekin ekmek, biçmek, ekin Őuvarmak, yaya  yaymak suda, s d sa mak, (27b/12) odun yarmak, od yakmak, aş biŐ rmek, un yo urmak, etmek (27b/13) eylemek, to  dikmek, to  yumak⁷⁴, b z do ımak, iki iplik ge  rmek, (27b/14) iki harf yazmak, iki harf bozmak, av dutmak, c nlu sürmek, c n- (27b/15) ludan çıkmak, bir y rden yöre gitmek⁷⁵, almak, Őatmak, o itmek, odun

(28a)

(28a/1) kesmek, dökmek, beynir kesmek, at dögmek, at na‘lın iŐl h (28a/2)  tmek, ka an uvansa tavar y min kaçmak ve yazıcı kişi ka emile çıkmak (28a/3) ve derzi olan ignesiyle menzilinden çıkmamak. İŞbu yazılan (28a/4) otuz dört nesne, ba‘zı y rde gördüm otuz y di yazılmış, (28a/5) u ın bulmadum. Yeh d  Őer ‘atında budur ki işbu yazılan nesnelere (28a/6) Őenbe gün birin iŐleyecek olursa öldürmege m ste ak olur (28a/7) ve her kim ki nefsin öldürmege tesl m ötmeye, bularu  d ninde mel‘ n (28a/8) olur. Ve ba‘zilar eydür; Yeh d ler Őer ‘atında h d d beŐd r. Oda (28a/9) yakmak, recm  tmek, depelemek, ta‘z r  tmek ya‘n  edepley  ka ı dögmek (28a/10) ve ta r m ya‘n  ödetmek, ka ın-anasına ve o  k zına ve o  anasına (28a/11) ve o lı ‘avratına yakınlık  tse oda yaşarlar kim  dem depelese (28a/12) depelerler, eger zin   tse y  o lan dutsa y  bir ‘avrat, kendüzin (28a/13) beh meye ya‘n   Őik re a na be zer nesneyi dutiv rse⁷⁶ recm öderler. (28a/14) Eger bir kimse kimseye ka ef  tse ya‘n  zin  lafzıyla s gse, ta‘z r (28a/15)  derler. Eger bir kimse bir kiŐin  nesnesin o urlasa ta r m öderler,

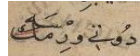
(28b)

⁷⁴ yumak fiili y mek Şeklinde yazılmıştır.

⁷⁵ Kelimenin altına açıklamak için ‘‘dönmek’’ ibaresi yazılmıştır.

⁷⁶ Metinde ‘‘dutivelemek’’ kelimesinde yanlış yazılan –mek ekinin üstü çizilmiŐ ‘‘dutivelemek’’ Şeklinde düzeltilmiştir.

(28b/1) ya'nî oda ururlar. Dêrler ki bu bês had dağı Tevrît elvâhında (28b/2) yazılmış. İndi eger Mūsâ'nuñ hikâyetine şürü' édersevüz kitâb (28b/3) uzun olur. Hikâyetleri meşhûrdur, ammâ dêrler ki 'ömri yüz yigirmi (28b/4) yıl oldı. Andan şoñra Ƙuds-i mübârek yöresinde bir yazıda vefât (28b/5) étdi. Meşhedi bellü degül, ne yerde vefât étdüğü bilinmez. Ādem'ile Mūsî 'aleyhi's-selâm, (28b/6) arasındagı müddeti üç biñ tokuz yüz on sekiz yıldur. İbrâhîm'ile (28b/7) Mūsî 'aleyhi's-selâm, arasındagı müddeti bês yüz altmış bês yıldur. Bir kavülde (28b/8) bês yüz kırk yedi yıldur. Ammâ Yehüdîler katında bu ikisinüñ arasındagı (28b/9) müddet biñ sekiz yüz oğsan iki yıldur. Hârûn en-nebî 'aleyhi's-selâm: (28b/10) Bu Hârûn Mūsâ'nuñ kardaşındur. 'İmrân oğlıdur ve buña (28b/11) peygâmbarlık ve Mūsâ'ya vezîr olmak Mışır'da vahy olundı. Fir'avn'ı (28b/12) dîne da'vet édicek Mūsâ'yıla bile étdiler. Evet bu Hârûn (28b/13) Mūsâ'dan öñdün vefât étdi. Hızır en-nebî 'aleyhi's-selâm. Bir kavülde (28b/14) Hızır peygâmbardur, bir kavülde velîdür. Dêrler ki Mūsâ peygâmbar zamânında (28b/15) bu Hızır varıdı. Ve şimdiye degin diri midür, öli midür hilâf var.

(29a)

(29a/1) Bir kavülde diridür, bir kavülde vefât étmışdür. Eger dirimisse⁷⁷ Muğammed-i Muştafâ'ya (29a/2) ziyârete geleyidi. Bu sözden cevâb eyitmişlerdür Resûlullâh hazreti (29a/3) kardaşum Hızır dirimisse baña ziyârete geleyidi dedüğinden şoñra şâyed (29a/4) geldi ola dediler. Ammâ bu Hızır'ıñ adında ve nesebinde birkaç dürlü rivâyet (29a/5) étmışlerdür. Vehab rağiyallâhu 'anhu, eydür; Hızır'ıñ adı Belyâ'dur, Melikân (29a/6) oğlıdur; Melkân, Fâlığ oğlıdur; Fâlığ, 'Ābir oğlıdur; 'Ābir, Şâlih oğlıdur; (29a/7) Şâlih, Erfahşed oğlıdur; Erfahşed, Sâm oğlıdur; Sâm, Nûh oğlıdur. (29a/8) Ba'zılar eydür; Hızır, 'Āmil oğlıdur, İbrâhîm oğlanlarından. Ebû Huzeyfe (29a/9) eydür; bu Hızır'ıñ adı Ermiyâ'dur. Ol Hızır'dur ki Mūsâ'ya muşâhib olmışdur. (29a/10) Evet peygâmbarlığı te'hîr kılınmışdır. Nâşid adlu bir meliküñ zamânına degin (29a/11) ki Buhtenaş Beyte'l-Muğaddis'i yıkmazdan öñdünirekdür. Ba'zılar eydür; meşhûr- (29a/12) dur Zülkarneyn'ıñ vezîriyidi ve çeri başıydı ve atasınıñ kız kardaşı (29a/13) oğlıydı. Ve ibni 'Abbâs'dan şöyle rivâyet olundı ki Hızır dedükleri (29a/14) Elyesa' peygâmbardur.

⁷⁷ "diri" sözcüğüne getirilen -misse eki EAT döneminde -imişse anlamında kullanılan ektir.

Evet Hızır dedükleri andan ötürüdür ki dünyāda (29a/15) uçmaq çeşmesinden āb-ı hayvān içdi. Ol sebebden hiç ayağın yere

(29b)

(29b/1) başmazdı veyā bir yerde oturmazdı, illā ol yer yeşil çemen olurdu. (29b/2) Yeşil nesneye ‘Arab ahzar der. Hızır’a dağı anuñiçün Hızır dediler. Bir kavülde (29b/3) tā kıyāmete degin yeryüzinde dermānda qalmışlara feryād erişmekiçün konuldu. (29b/4) Bir kavülde deñiz yüzinde mużtar olanlariçün feryād erişmeye konuldu, eşağ (29b/5) bu kavüldür. Ba‘zılar eydür; ihtilāf olundu şol Mūsā’da ki Hızır’uñ (29b/6) şöhetin taleb etdi. Bir kavülde anı taleb eden Mūsā bin ‘İmrān’dur. (29b/7) Ehl-i Tevrīt kavlinde Mūsā bin Mişā bin Yūsuf bin Ya‘küb’dur. Bu Mūsā (29b/8) dağı ‘İmrān oğlı Mūsī’den öñdün peygāambarıdı. İşde Hızr’uñ (29b/9) adında ve nesebinde ihtilāf bu kadardur ki beyān etdük. Ammā hikāyet (29b/10) uzun ve meşhürdur anuñiçün bu muhtaşara getürmedüm. Yerine taleb olına (29b/11) ve’s-selām. Yūşa‘ en-nebī ‘aleyhi’s-selām: Yūşa‘, Nūn oğlıdur. Mūsā’nuñ hāş (29b/12) şākirdidür ve kız kardaşı oğlıdur ve Mūsā’nuñ hayātında buña nübüvvet (29b/13) gelmişdür ve Mūsā’nuñ yararlarından bundan ulusu yoğdı. Mūsā vefāt (29b/14) etdükden soñra yerine halife bu oldu. Anuñ şerī‘atına halkı da‘vet (29b/15) etdi. Kırk yıl peygāambarlık ve beglik eyledi. Belkā’da cebābire kırdı. Dêrler ki

4. ÇEVİRİ (1b)

Râhman ve râhim olan Allah'ın adıyla...

Şükür o Tanrı'ya ki birdir ve evveli yoktur. Ve övgü o padişaha ki bütün kullarına merhametlidir ve salavat o Muhammed Mustafa'ya ki büyükten küçüğe (herkese) gönderilmiştir ve büyük ile küçük günahların affı için aracı olarak yaratılmıştır ve (yine salavat) Allah'ın yıldızları olan onun aile ve dostlarıdır. Bil ki Allâh'ın yarattıklarının en zayıfı ve kullarının en değersizisi Sirâc bin Abdullâh der ki: Günlerden bir gün gönlü ferah bir şekilde oturmuştum, sönük düşünceye Kur'an'dan ve İncil'den ve Zebûr'dan ve Tevrat' tan ve Kur'an'da geçen peygamberler tarihinden ve Hz. Muhammed'in hadislerinden ve hükümdarlara verilen öğütlerden ve kutsal savaşların sevabından birer parça toparlayayım ve o toplananın içinde de hükümdarlara verilen öğütlere tabi olanları önde tutayım. Ondan sonra [...]sevabını Resulüllâh'ın hadisiyle ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) seçkin dostlarının sözleriyle zikredeyim. [...] ve Kur'an'da geçen peygamberler tarihini açıklayayım ve Zebûr'un bazı sûrelerinden nasihatler anlatayım ve ondan sonra

(2a)

gökten inmiş dört kitaptan Allâhu teâlânın birliğini ve Hristiyan ile Yahudi dininin bâtil olma durumunu açıklayayım ve Hristiyanlar ile Yahudilerin sorularından ve bizim onlara verdiğimiz cevaplarımızdan ve Hristiyan âlimlerinin yanlış yolda oluşlarından en iyi şekilde anlatmaya çabalayayım ve nerede Kur'an ve hadis sözü geçerse kırmızı mürekkeple yazayım ve İncil, Tevrat, Zebûr sözünü Türkçe tercüme edeyim. Bundan sonra bir süre onun üzerinde meşgul oldum, ta ki işte bu bir kısmı çabucak meydana geldi. Bundan naçizane ben bu topladığım kadarına *Mecma'ül Letâyif* diye ad verdim ve beş bölüme ayırdım ve her bir bölümün bir değerine göre neden önde olduğunu düşünen bilir, en iyisini Allâh bilir. Birinci bölüm: Kur'an'la, hadisle, evliya ve halifelerin sözleriyle, hükümdarlara verilen öğütlerle ilgilidir. İkinci bölüm: Kur'an'la ve hadisle kara ve deniz savaşının sevabını açıklamaktadır. Üçüncü bölüm:

(2b)

Kur'ân'da geçen peygamberler tarihini ve Zebûr'dan nasihatler açıklamaktadır. Dördüncü bölüm: Kur'ân, İncil ve Tevrat'ta geçen Hristiyan ve Yahudilerin bâtil inançlarını açıklamaktadır. Beşinci bölüm: Hristiyan ve Yahudilerin sorularını ve bizim onlara verdiğimiz cevaplarımızı açıklamaktadır.

Birinci Bölüm

Kur'ân ve hadisle hükümdarların nasihatlarını açıklamaktadır. Allâhu teâlâ hazretleri

şöyle buyurdu ki: yani “Şüphesiz Hak teâlâ; âdil olmayı, iyilik yapmayı ve yakınlarınızda olanlara yardım etmeyi emreder.” Ve yine

başka bir yerde der ki: yani “Adaletli olun ki adaletli olmak, takvaya yakınlıktır yani saflığa yakınlıktır.” Ve *Ebû Sa'id* ve *İbni Ebi*, Allâh onlardan razı olsun, Resûl hazretinden rivayet edip der ki Resûl söyledi:

yani “Kıyamet gününde Allâhu teâlâyâ göre sevilen kul, âdil paşişahtr

(3a)

ve kıyamet gününde Allâhu teâlâyâ göre değersiz ve azarlanmış kul; çok azap eden, zâlim, zulmeden paşişahtr.” Yine bir yerde peygamber hazreti der:

yani

“Zulmedilen kişi kâfirse dahi onun duasından sakının. Çünkü onların duasıyla Allâhu

teâlâ arasında bir perde yoktur.” Ve şöyle buyurdu:

Ve *Ebu Hureyre*, Allah ondan

razı olsun, Resûl' den, Allâh' ın selamı üzerine olsun, riveyet eder; Resûl hazreti der:

“İlk önce cennete girecek olanlar, âdil beylerdir ve cehenneme ilk girecek olanlar da

zâlim beylerdir.” Eğer Padişah *Nûşirevân*’ ın adaleti olmasaydı dünyada onun namını kim duyabilirdi ve onun adaletinden dolayıdır ki iki dünyanın övgüsü *Muhammed Mustafa*, onun zamanında dünyaya gelişiyle gururlanıp söyledi:

dedi. Yani “Ben âdil padişahın döneminde doğdum.” diye övündü. Öyleyse bir padişahın dünyayı şenlendirmesi gerekir. Hak teâlâ, yüce ve ulu olsun, onun iyi adını dünyaya yadigâr bıraksın. Şiir: Dünyaya gelenler geri gittiler / Ölüp toprağa karışıp kayboldular / Gece gündüz işi adil olanlar /

(3b)

Adlarıyla dünyada çoğalırlar. Ve padişahlara daima gereken şeylerden biri; işi gücü başına getireceği kişi akıllı, sakin, ağırbaşlı ve tecrübeli olmalı ve işinin başına getireceği kişi dalgın, aceleci ve tecrübesiz biriye ondan uzak durmalıdır. Çünkü bu tür kişiler padişahın yüzünü karalarlar ve isimlerini kötülerler. *Tahfirü'l Mülûk* ta şöyle geçer; *Nûşirevân-ı Âdil* bir gün tahtta oturmuştu. Haber verdiler ki “Horâsân’a yerleştirdiğin beyin evine hırsız girmiş, evini soymuş, epey kumaşını almışlar.” dediler. *Nûşirevân-ı Âdil* bu haberi işitir işitmez o anda o beyi görevden aldı ve sonra dedi ki: “Kendi evine bekçilik edip kendi eşyalarını koruyamayan biri, benim memleketime ve yoksulumu nasıl koruyucu olur?” dedi. Başka bir bey gönderdi. Ve bilginler şöyle demiştir: “Her padişah, dinen yapılması gereken bu üç şeyi daima gözetmeli. İlki; hazineyi, ili ve memleketi arttırmalı ve pekiştirmeli. İkincisi; halka şevkatli ve merhametli olmalı, onların arasında âdil olmalı. Üçüncüsü; büyük işleri, düşük dereceli kişilere vermemeli. Bilgeler demiştir ki: “Dünyada

(4a)

gerekli olan şey; bir padişahın güzel sözlü, âdil bir şekilde rehberlik eden, akıllı bir veziri olmasıdır. Çünkü öyle olursa zengin ve yoksul o padişahı sever. İl ve vilayetler bu sebeple bayındır hale gelir. Ve dünyada çirkin ve uğursuz olan şey; bir padişahın akılsız, zulmederek rehberlik eden, kötü huylu bir veziri olmasıdır. Bu sebeple bütün halk, padişaha beddua eder. İl ve vilayetler bu sebeple harap olur.” *Tahfirü'l Mülûk* ta şöyle

geçer ki; Rum padişahı *Kayseri Rûm*, Acem *Nûşirevân-ı Âdil*'e mektup gönderdi. Dedi: “Mülkün tamamını ve halkını gözettiğinde hiç kimse sana karşı çıkmadı, nedeni nedir ki?” *Nûşirevân-ı Âdil* cevap gönderdi. Dedi: “Yedi şeyle; birincisi: Kendi dilimi, halka boş sözler söyleyip sövmekten sakındım. İkincisi: Emrimde kararlı durdum. Bir kez emrettiğimden dönmedim. Üçüncüsü: Verdiğim sözlerde aykırı olmadım. Dördüncüsü: Her kime bir işi yapması için emrettiysem ona uygun olanı emrettim, kendi isteğine göre davranmadım. Beşincisi: Her kime işkence ettiysem edebi için ettim, azarlayarak davranmadım. Altıncısı: Halkın gönlünü adaletle, doğrulukla sakladım; boş yere incitmedim.

(4b)

Yedincisi: Kendi kendimi doğru sözle onlara sevdirdim. O sebeple kimse muhalefet olmadı.” dedi. Ve *Dürer* adında bir kitap var. Onda yazılıdır ki her padişahın dinen uyması gereken şey; ihtiyaç sahibi bir kişiyi kendi kapısında değersiz ve önemsiz görmesin ki o da Allâhu teâlâ katında değersiz ve önemsiz olmasın. Ve ihtiyaç sahibi bir insanın ihtiyacını yerine getirmeyi nafîle ibadetlerle meşgul olmaktan daha çok önemsesin. *Enes*, Allah ondan razı olsun, peygamberlerden rivayet eder; peygamber hazreti der ki: “Müslüman kardeşinin ihtiyacını uygun görmek benim katımda, gaza yolunda eyeriyle, dizginiyle seksen at hazırlamaktan değerlidir.” dedi. *İskendername*' de yazılmıştır ki günlerden bir gün *Aristo*, *İskender*' in yanına oturdu. Nasihat verip dedi ki: “Ey padişah! Adalet diye çağrışanlara, sıkıntılarında ulaş ki Allâhu teâlâ lütfundan ümitsiz olmasınlar. Şiir: Mazlum inlediği için Allâh'ına / Hedef olma seher vakti ahına / Birçok elli yıllık adı bir / Kötü ad ayağa bırakır, bozar. *Büzerci mühr-i Hakâm* der: Bir padişah ki ağırbaşlı olursa ve aklıyla ağır ağır işini yaparsa

(5a)

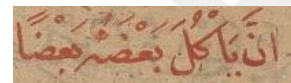
yavaş yavaş yemişe dokunup o yemişi olgunlaştıran güneşe benzer. Ve bir padişah ki ağırbaşlı olmasa daima acelelikle işini yapsa, ateşe benzer ki odunu yakar, kül eder. *Fezâyilü'l -A'mâl* der ki: *Nûşirevân-ı Âdil* kâfirdi, Hak teâlâ onun tenini yere haram kıldı, çürümedi. Adaletinden dolayı cennet ile cehennem arasında ona bir yer verdi. O

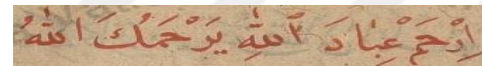
yere arâf derler. Adalet ve bereketiyle bir padişah ki Müslüman olsa ondan sonra âdil olsa, Hak teâlâ, yüce ve ulu olsun, onun için neler neler hazırlar! Hikâye: *Erdeşir bin Babek* denilen bir padişah vardı. O padişahın adaleti şuna yetmişti ki üç parça kâğıda yazmıştı. Bir kulunun eline vermişti ve o kula ısmarlamıştı: “Her ne zaman bir kişi hakkını aramaya gelse o vakit bak; eğer kızgın gelip onu azarlarsam işte bu üç kâğıttan ilkinin ver. Eğer o anda kızgınlığım geçer de sakinleşirsem iyi fakat sakinleşmezsem ikinci kâğıdı elime ver ki o anda sakinleşeyim fakat sakinleşmezsem üçüncü kâğıdı elime ver, o anda sakinleşirim.” demişti. İlk

(5b)

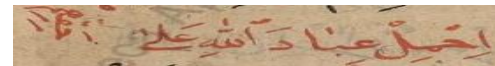
kâğıtta bu yazılmıştı ki:

 yani “Sen Tanrı değilsin, sakın, sadece mezarın içinde bazılarının yediği bir kuru tensin.” Ve ikinci kâğıtta bu yazılmıştı ki:

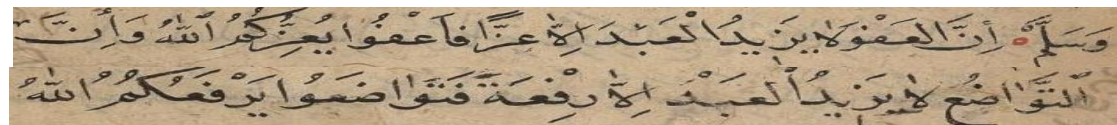
yani “Tanrı’nın kullarına, şefkatli ve merhametli ol yani bağışla ki Tanrı da seni bağışlasın.” Ve üçüncü kâğıtta bu yazılmıştı ki:

yani “Tanrı’nın kullarının hakkını gözet.”

Fasıl: Af

Bu fasıl, suçluyu affetmeyi açıklar.

Yani “Şüphesiz, affetmek kula çok gelmez, artacak bir şey varsa o da affedenin değeri ve saygısının artmasıdır. Ve tevazu sahibi olmak, yani alçakgönüllülük, kula çok gelmez artacak olan şey kulun yüceliği olur. Öyleyse bir mümin kul, suçlu birini affederse ve halka karşı terbiyede alçakgönüllü olursa Hak teâlâ katında kaybetmezmiş. Sadece kademe ve derecesi artarmış. Niçin ellerinden gelen affi

(6a)

etmezler ve alçakgönüllü olmazlar? *İmâm Kuşeyri*, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, Hak teâlânın doksan dokuz adının şerhinde bildirmiştir ki: o doksan dokuz addan birisi el-Afüvv'dür. Anlamı affedici demektir. Yani günahkâr olanların günahlarını yerinde bağışlamalarla affeden Tanrı'dır. Hikâyede geçer ki; İsrailoğulları zamanında günahsız kullardan bir kişi bir günah işledi, başka bir kişi bunu gördü ve konuştu: "Vallahi Tanrı teâlâ şu kişiyi bağışlamaz." dedi. Hak teâlâ, yüce ve ulu olsun, o dönemin peygamberlerine vahiy gönderdi. "Yani o kişiye de ki seni bağışladım. O yemin eden kişinin de amelini değersiz gördüm, günahkâr kulunun günahını görüp affetmediği için." Öyleyse herkes bilsin ki Hak, yüce ve noksan sıfatlardan uzak Allah bile affedicidir, daima kullarının da affetmesini ve bağışlamasını ister. Her kim ki af dilerse öncelikle onun insanları affedip geçmesi gerekir. Nitekim *Kays bin Âsım*'ın bir hizmetkârı, demir şişle kebab getirdi. Önüne koymak için ilerledi ki ayağı takıldı ve şişin ucu *Kays*'ın

(6b)

küçük çocuğuna saplandı, o anda öldü. Bu kul utancından durduğu yerde kendini unuttu. *Kays* döndü, kuluna dedi: "Yürü bugünden itibaren serbestsin, suçunu affettim. Bundan kastı kendi kulunun utancını ve korkusunu gidermekti. *Tahfirü'l -Mülûk*'ta geçer ki *Kayser-i Rûm*'un bir gün kanı aktı ve çeşneci havlu alıp *Kayser*'in önüne koydu. Önüne koymak için ondan eline yemek aldı. Ansızın ayağı takıldı, bu yemekten *Kayser*'in elbisesine yemek sıçradı. Bunu görünce *Kayser* azarladı, cellada boynunu vurmasını emretti. Cellad gelip tutunca elindeki yemeği *Kayser*'in üzerine döktü. *Kayser* bunu görünce daha beter azarladı, kesinlikle boynunu vurmalarını emretti. Cellad alıp giderken, "Geri getirin!" dedi. Getirdiler. Çeşneci dedi: "Ey talihsiz! Ben, seni önce azıcık günahın için öldürün, diye buyurdum. Peki, sonra üstüme yemek dökmenin amacı neydi?" dedi. Dedi ki: "Ey sultanım! Bilirsin ki dedem, dedenin hizmetkârıydı; babam, babanın hizmetkârıydı. İşte bunca yıldır ki

(7a)

ben senin hizmetkârım. Bu beylerin önünde cüret edip üzerine yemek dökmemin nedeni; sen âdil bir devlet adamı, iyi şanlı padişahsın. Ben zayıf bir babadan, dededen senin hizmetkârım. Gördüm ki basit bir suç için beni öldürtürsün. O nedenle bütün yemeği üzerine döktüm ki bunu duyan, gören herkes beni çok fazla suçlu bulup kınasınlar. Senin iyi şanın beyler arasında ve büyük-küçük herkesçe kötü olmasın. Bunca yıllık hizmetkârımı basit bir suç için öldürmüş demesinler, bütün halkın azarı benim üstüme olsun.” dedi. *Kayser-i Rûm* bu sözleri işitince bir saat suskunlaştı, ondan sonra dedi ki: “Ey hizmetkâr, sözün güzel evet, davranışın çirkindir. Şu hoş sözünden dolayı davranışını affettim.” dedi. *Kimyâ-yı Sa’âdet*’te yazılmıştır ki *Ebu Ca’fer* ulu halifeydi, suçlu bir kişiyi karşısına getirdiler. O kişinin boynunu vursunlar diye emretti. Yanında *Mübarek ibni Fuzâla* adında erdemli bir bilgin kişi vardı, o bilgin kişi konuştu: “Ya müminlerin lideri! Haydi toparlan,

(7b)

Resûlullâh hazretlerinden sana bilgi vereceğim.” dedi. Anlattı ki *Hasan-ı Basri*, Allâh’ın rahmeti üzerine olsun, Resûl’den rivayet eder; Resûl dedi ki: “Kıyamet günü geldiği zaman bütün halk bir ovada toplansa ve tellal seslense, dese; Her kimin, Allahu teâlâdan alacağı varsa yani hakkı varsa gelsin, hiçbir yaratılmış kimse gitmez sadece birini affetmiş olan kimse gider. Ve bu ayeti o halife karşısında okudu:

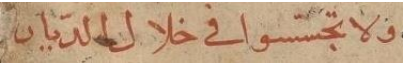

Yani “ Kim affetse ve iki kişinin arasını düzeltse onun sevabı Allahu teâlâ yanındadır.” Bu sözü ve bu ayeti işitince halife o cellatlara, elinizi çekin, affettim, dedi. Ve *Dürer*’de yazılmıştır ki günlerden bir gün İblis, Allâh’ın laneti üzerine olsun, *Mûsâ* peygambere uğradı, dedi ki: “Ey *Mûsâ*! Gel sana lazım olan üç şey öğreteyim. Evet, Allâhu teâlâyâ dua et ki beni bağışlasın.” *Mûsâ* konuştu: “O üç şey nedir?” İblis konuştu: “İlki, acele etmekten sakın çünkü her kim aceleci ve itibarsız olursa, ben onu, küçük çocukların top oynaması gibi oynatırım. İkinci, cimrilik

(8a)

etmekten sakın çünkü kim cimri olsa ben onun dinini ve dünyasını zarara uğrattırım. Üçüncü, kadınlardan sakın çünkü dünyada halkı azdırmak için tuzağıma kadınlardan daha iyi bey bulamıyorum.” dedi. Öyleyse üç şeyin başı çabuk kızmakmış, ondan sakınmak gerekir. Yine *Dürer*'de yazılmıştır ki *Ömer bin Abdul'aziz* bir gün Bağdad sokağından geçirdi. Ansızın sarhoş bir kişiye rastladı, Hak teâlânın emrini onun üzerinde gerçekleştirmek istedi. Emretti, tuttular, halifenin huzuruna getirdiler. O talihsiz halifenin huzuruna çıkınca vasfa sığmayan birçok saçma söz söyleyip halifeye sövdü. Halife, sarhoşun bu saçmalıklarını ve sövdüklerini işittikten sonra geri salıverdi. Huzurundaki kişiler dediler ki: “Ya halife! Önce buna ceza verilmişti. Daha sonra size sövdü, halife ve müminlerin lideri sizin bu talihsizi öldürmeniz gerekirdi.” dediler. Halife konuştu: “Haklısınız, bana sövdü, cezayı hak etmişti fakat affettim çünkü affetmesem öfkeme yenik düşmüş olurum. Bu durumda Tanrı'nın emrini yerine getirmekle birlikte kendi intikamımı da almış olurum.”

(8b)

Bu fasıl gammazlar ve dedikoduculardan sakınmayı açıklar. Her padişaha ve iş sahibi kişiye eğer bir dedikoducu, bir gammaz; ona bir kişiden söz taşırsa o padişaha ve o kişiye bu altı şeyi yerine getirmek vaciptir. İlki şudur ki: O dedikodu getiren kişinin sözüne inanmayın, çünkü günahkârdır. Hak teâlâ, günahkârın sözünü işitmeyin diyor. İkincisi şudur ki: O söz getireni bu gibi davranıştan men etsinler, artık böyle yapma, desinler. Çünkü dinimizin yasakladığı şeylerden men etmek vaciptir. Üçüncüsü şudur ki: O söz taşıyanı, Allahu teâlâ için düşman bilsinler. Çünkü arabozucudur yani dedikoducudur. Dedikoducuyu düşman bilmek vaciptir. Dördüncüsü şudur ki: O hakkında konuşulan kişi için kötü bir vesveseye düşmesinler çünkü suçsuz bir yere Müslüman için kötü düşünmek haramdır. Beşinci şudur ki: O hakkında konuşulan kişi için söylenenlerin aslını sorgulasınlar yani araştırmasınlar. Çünkü Hak teâlâ dedi, yasakladı. Ve altıncı şudur ki: O kendine uygun görmediğini

(9a)

hiç kimseye de uygun görme. *Kimya-yı Sa'âdet*'te yazılmıştır. *Hasan-ı Basri*, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, der ki: "Her kim, bir başkasının sözünü ve aybını getirip sana söylese hiç şüphe etme ki senin de aybını bir başkasına söyler. Şiir: Her kim bir başkasının aybını gelip önünde söyler / Şüphesiz senin de aybını bir başkasına der. Öyleyse bunun gibi kişiden sakınmalı ve gerçekte onu düşman bilmeli. Çünkü onun gibi kişinin işi; gıybet, kıskançlık, haksızlık, kin ve nifak olur. Bunların hepsi cinayettir yani haksız yere göz çıkartmak, el kesmek ve adam öldürmek gibidir. Bu gammazlık ve dedikoduculuk yüzünden haksız yere nice kanlar dökülür nitekim *Hikâyet*'te bahsedilmiştir. Bir kişinin bir kulu vardı. O kulu pazara çıkartıp satarmış. Bir kişi o kulu istedi, o kişi konuştu: "Kulumun aybı var o aybıyla kabul edersen satarım eğer etmezsen kabul eden başka birine satarım." dedi. Satın alan o kişi, sordu: "Aybı nedir?" Kulun sahibi, dedi: "Aybı, dedikoduculuktur." dedi. Satın alan kişi, bunu duyunca konuştu: "Ne olacak, kul işini yapsın; dedikoduculuğu

(9b)

bana ne zarar verir, satın alayım." dedi. Parasını saydı, oğlanı o aybı ile kabul etti, eve getirdi. Oğlan birkaç gün durdu, tanıştı. Ondan sonra bir gün hanımının yanına gitti, konuştu: "Efendim, bir cariye gördü; sevdi. İster ki onu satın alsın, onunla ilgilenin, seni terk etsin." dedi. Kadın bunu duydu, çok üzüldü, döndü. Oğlan konuştu: "Hiç üzülmeye; efendimi, o cariyeden soğutmak benim elimdedir." Kadın konuştu: "Nasıl?" Oğlan konuştu: "Gözlemlerle, efendim ne zaman uykuya dalarsa hemen bir ustura al, onun çenesinin altından birkaç kıl yol ki onunla sana büyü yapayım, seni sevsin, o cariyeyi almasın ve anmasın." dedi. Ondan sonra efendisine gitti, konuştu: "Efendi, bilmiş ol ki hanımım bir kişiye âşık oldu, seni boğazlayıp o adama varmek ister. Şimdi çok uyanık ol, kendini uyur gibi göster, yat. O senin üzerine kötü niyetle gelince dur, bildiğin gibi davran." dedi. Adam bu sözü duyunca durdu,

(10a)

evine geldi, uyur gibi yaptı, yattı. Kadın durdu, usturayı eline aldı, adamın yanına geldi, çenesinin altından birkaç kıl almak için sakalına yapıştı. O uyuşuk adam, gerçekten

boğazladığını sandı, karşı çıkıverdi, bu kadını boğazladı. Bu kez bu kadının akrabaları duydu. Birbirlerine girip dövüştüler. Bu olayda, yok yere dedikoduculukla, haksız yere bunca kan döküldü. Öyleyse akıllı olan kişi, dedikoduların ve kötülerin sözüne uyup hareket etmesin eğer hareket ederse boş yere zulmetmiş olur. Halk arasında kötü, Hak katında günahkâr olur. *Ahbar*'da yazılmıştır ki; İsrailoğullarında kıtlık oldu. Çoğu kez *Mûsâ* peygamber, Allâh'ın selamı üzerine olsun, su istemeye çıktı hiçbir zaman yağmur yağmadı. *Mûsâ*, üzüldü. O kınandığı esnada *Mûsâ*'ya ses geldi, dedi ki: “Ya *Mûsâ*! Duanızı ve yakarmanızı kabul etmemem şundan dolayıdır; içinizde dedikoducu, gammaz bir kişi var.” *Mûsâ* peygamber, Allâh'ın selamı üzerine olsun, bunu duyunca konuştu: “Ya İlahi! İsrailoğulları içinde o dedikoducu kimdir? Bize bildir çimizden çıkartalım,

(10b)

yağmur yağsın, bereket olsun.” dedi. Allâhu teâlâdan tekrar ses geldi, dedi ki: “Dedikoduyu sevmem ve dedikoducu benim düşmanımdır. Ben dedikoduculuk mu yapayım?” dedi. Öyleyse *Mûsâ*, Allâh'ın selamı üzerine olsun, bunu duyunca döndü, kavmine seslendi: “Gelin, bu sebeple tövbe edin ki Halk teâlâ, aziz ve ulu olsun, size yağmur versin.” dedi. Geldiler bu sebepten tövbe ettiler. Hak teâlâ bunlara yağmur verdi, bereketli oldu.

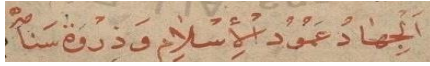
İkinci Bölüm

Kara ve Deniz Savaşlarının Sevapları Bölümü

Hak teâlâ, aziz ve ulu olsun, der ki:”

Ya *Muhammed*! Kâfirlerle din uğruna savaş ve arabozuculara karşı sert ol, sert konuş.” Ve tarih kitaplarında der ki: *Şis*, kendi kardeşi *Kabil* ile savaştı. Ta ki bizim peygamberimize kadar, Allah'ın selamı üzerine olsun, ne kadar peygamber geldiyse gücü yettiği kadar din uğruna savaştı. Ve ümmetlerine din uğruna savaşmayı sordular, sevabını açıkladı. *Fezayilü'l – A'mâl*'da bahsedilmiştir. *Me'âz ibni Cebel*, Allâh ondan razı olsun, Resûl hazretinden rivayet eder: Hazreti Resûl der ki:

yani; “Din uğruna savaşmak, İslam dininin temelidir ve hörgücünün durağıdır.” Ve *Me’âz ibni Cebel* rivayet

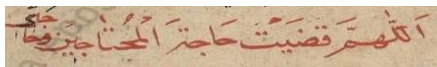
(11a)

eder Resûl’den; Resûl hazreti der: “Ne zaman bir gazi kişi din uğruna savaşmaya gitse, evinde kavim ve kabilesiyle vedalaşsa ondan sonra gazi ağlasa onlar da ağlasa o zaman durum itibariyle dört duvar bile ağlaşır. Bunların hepsi ağlaştığı zaman Tanrı’nın rahmeti bunları kaplar ve Tanrı teâlâ bunların hepsini bağışlar.” *Avf bin Malik* konuştu: “Her kim ki Tanrı, peygamber emrine uyarak gazi olmak isterse o kişi on şeyi saklamalı ki tam bir gazi olsun. Birinci; gazaya kesinlikle babası ve annesinin rızasıyla gitsin. İkinci; Allahu teâlânın emanetleri namaz ve zekâtta, ona farz olanları yerine getirsin. Üçüncü; o gazada kaldıkça kendi kavmine, oğluna, kızına nafaka ayırsın. Dördüncü; nafakası helal olsun. Beşinci; gaza yolunda Habeşistanlı kul olsa da beyine itaat etsin. Altıncı; yoldaşlık hakkını daima sakınsın, yoldaşının yüzüne güle güle baksın ve kendi yiyeceğinden ihtiyacı olan yoldaşına versin ve hasta olunca onun ihtiyaçlarını gidersin, bırakıp gitmesin. Yedinci; gaza yolunda Müslümanları ve haraç veren kâfirleri incitmesin. Sekizinci; düşmanla karşılaşınca askerlerin arasından

(11b)

kaçmasın. Dokuzuncu; ganimet malından mülk gizlemesin ve çalmasın. Onuncu; gazaya varınca kâfire kılıç salması, dinin yüceltilmesi için olsun, halk görsün ve işitsin diye olmasın.” Hikayet: *Kasım bin Osman* der: “Hacca vardım, tavaf ediyordum. Ansızın

Ka’be yöresinde bir kişi gördüm ki Ka’be ye karşı durmuş konuşur:

yani, “İlahi, bütün muhtaçların ihtiyaçlarını yerine getirdin, benim ihtiyacımı daha yerine getirmedin.” der. Bunu duyunca ilerledim, sordum, dedim ki: “Ey yiğit! Sana ne oldu ki böyle dersin, bu sözden başka hiçbir şey demezsin.” Döndü, o yiğit konuştu: “Madem sordun o hâlde söyleyeyim.” Konuştu: “Önce biz yedi yoldaştık, daima kâfir illerine gaza ederdik. Bir sefer ansızın kâfir

askeriyle karşılaştık, savaştık. Kâfirlerin çoğunu öldürdük sonunda hepimiz esir olduk. Yazdılar, reislerine iletiler. O da bizim boynumuzu vursunlar diye emretti. Aldılar, bizi öldürmeye götürdüler. O an bir kez göğe baktım, gördüm ki gökte yedi kapı var, her kapıda bir huri kızı vardı, her huri⁷⁸

(12a)

olur. Yine *Fezayilü'l A'mâl*'da bahsedilmiştir ki Resûlullâh hazreti der: “Kim ok atmayı öğrenirse sonra terk etse, Resûlullâh'ın sünnetini terk etmiş olur. Yine Resûlullâh hazreti der: “Ok atın, ata binin, benim sevdiğim şey ok atmaktır. Üç oyundan başka oyun haramdır: “Ok-yay tutmak helal, ata binmek ve onu tımar etmek helal, kendi hanımıyla oynamak helal; başka oyun haramdır.” Yine *Mesâbih'de Enes*, Allâh ondan razı olsun, der: “Resûlullâh hazretinin kılıcının sapını gördüm gümüşlendi.” Ve *Hûd bin 'Abdullâh* dedeleri *Mezyede*'den rivayet eder, der ki: “Dedem *Mezyede*'den duydum, söylerdi: “Resûl hazreti, Mekke şehrini fethettiğinde gördüm; kılıcının üstünde altın, gümüş vardı. Öyleyse bu hadisi kılavuz gösterdi ki gaza aletini altınlamak, gümüşlemek haram değilmiş.” Ve *Seyib bin Yezid* der: “Uhud Savaşı'nda gördüm Resûlullâh hazreti iki demir gömlek giydi, öyleyse örme zırh giymek sünnet olsun.” *'Abdullâh bin 'Abbâs*, Allâh ondan razı olsun, der: “Resûlullâh hazretinin işareti karaydı ve bayrağı aktı.” *Ka'b bin Mâlik*, Allâh ondan razı olsun,

(12b)

der: “Tebük Savaşı'nda gazaya perşembe günü çıktı. Hem perşembe günü gazaya ve sefere çıkmayı severdi.” *Miškât Şerhi*'nde der ki: Resûl hazreti gazaya yönelmeyi, perşembe günü olarak belirlenmesinin nedeni birkaç faydadan ötürüdür. Birinci şudur ki; perşembe günü mübarek gündür. Bütün kulların amelleri yani hayırlı veya kötü her ne işledilerse bu perşembe gününde Hak teâlâyâ bildirilir. Resûl hazretinin seferi daima, bizzat Allah'a mahsus, Allah içindi. Öyleyse o günde Hak teâlâdan yana güzel amel ile yükselmeyi severdi. İkinci; hafta günlerinin sayısı onda tamamlanırdı, o sebeple o günde sefere çıkmayı severdi. Üçüncü; Resûlullâh hazreti, perşembe günü sefere çıkmaya niyet

⁷⁸ Aradaki varakların eksik olduğu tespit edilmiştir.

ederdi. Hem Resûlullâh hazretinin her zaman, adı güzel nesnelere niyet etmek, âdetindendi. Soru: Eğer derlerse bu perşembe gününün adı niçin gaza, sefer için güzeldir? Cuma günü var pazartesi günü var, çarşamba günü var... Onlar neden gaza seferi için seçilmedi? Cevap: Deriz ki bu perşembeye Arapça ‘yevmül hamis’ derler, hamis diye

(13a)

askere derler. Anlamda “hamis günü” asker günü demektir. Şimdi askere hamis demeleri, niçin? Bundan dolayıdır ki her asker beş bölüktür: arka, ön, sağ, sol, orta. Öyleyse Resûlullâh hazreti de perşembe gününde gazaya gitmeye niyet ederdi ki o seferde Allahu teâlâ, kendisinin ve askerlerinin sağını ve solunu; arkasını ve önünü ve ortasını korusun. Hepsi güvenilir olsun, korkmasın. Âmin, ya âlemlerin Rabbi!

Üçüncü Bölüm

Kur’ân’da geçen peygamberler tarihini ve Zebûr’dan öğütleri ve bazı evliyalarından nasihatler açıklamaktadır. Birinci, Âdem peygamber, Allâh’ın selamı üzerine olsun: Hak teâlâ, aziz ve ulu olsun, onu kendi kudretiyle topraktan yarattı, can verdi ve cennette yerini hazırladı, sonra yeryüzüne gönderdi. Bütün insanoğullarının aslını başlattı. Ve bütün meleklerle emretti, ona secde ettiler ve Hak teâlâ, aracı olmadan onunla konuştu. Ve yirmi bir sayfa indirmişti. Ve onların içinde kan ve domuz etini ve iğrenç olanı haram kılmıştı. Bazı rivayetlerde oğul ve kızları çoğalıp yeryüzü bayındır

(13b)

hale geldikten sonra ömrünün beş yüzüncü yılında Hak teâlâ bunu, oğlanlarına peygamber ilan etti. O sayfalarda helali, haramı açıkladı; o vakit indi ve önce kalemle yazı yazmayı Hak teâlâ, ona öğretti. Ondan sonra oğullarından kimse yazmadı ta ki İdris peygamber gelene kadar. Rivayette denilmiştir ki Hak teâlâ, ona günde elli rekât namaz farz etmişti. Bazıları der: “Âdem peygamberin, Allâh’ın birliğinden başka şeriatı yoktu. Ve Âdem peygamberin mucizeleri; başı yaratıldıktan sonra gövdesine bakıp canının gövdesine yayılması, meleklerin ona secde etmesi, cennetin içine taht koyup oturması,

aracısız Hak teâlâ ile konuştuğu ve *Havva* anamızı, yine ondan ortaya çıkarttığı yani onun kaburga kemiğinden yarattığıdır. *Veheb* der, Allâh ondan razı olsun, *Âdem* peygamber; bütün yaratılmışların en iyisi yani en güzeldir ve sakalsızdı. Sakal çocuklarında çıktı. Ve *Havva* annemiz, Allâh'ın selamı üzerine olsun, meşhurdur. Hak teâlâ, onun sol kaburga kemiklerindeki küçük kemiğinden kendi kudretiyle yarattı, ona helal kıldı, bir araya geldiler. Nice bin oğlan,

(14a)

ve kız doğdu. Birbiriyle eşleştirdi, yeryüzünü bayındır hale getirdi. O zaman Hak teâlânın emri şöyle ki; insanoğlu üreyene kadar kız kardeş erkek kardeşini alsın. Ondan sonra hüküm silindi. Bu hikâye meşhurdur. Tekrar, asıl niyete gelelim. Bil ki *Âdem* peygamberin yaratıldığı zaman ile *Muhammed Mustafa'nın*, Allâh'ın selamı üzerine olsun, dünyaya geldiği zaman aralığı beş bin sekiz yüz yıldır. Ve *Âdem*, Allâh'ın selamı üzerine olsun, dokuz yüz altmış yıl yaşadı. Bazıları da şöyle der: *Âdem'in* bin yıl ömrü oldu. Ve Tevrat'ta denir ki; *Âdem'in* binden yetmiş yıl eksik ömrü oldu. *Havva* annemiz, Allâh'ın selamı üzerine olsun, *Âdem'den* önce vefat etti. O zaman bütün halk tek milleti ve melekler onları ziyaret ederlerdi ve şeriatleri sadece Allâh'ın birliğine inanmaktı, ta ki Hak teâlâ *İdris* peygamberi göğe yükseltene kadar. Ondan sonra aralarında anlaşmazlık ortaya çıktı. Şeytan yolunu buldu, azdırdı. *İdris'ten* önce *Şis* peygamber geldi. *Şis*, Allâh'ın selamı üzerine olsun,

(14b)

Âdem'in oğludur. *Havva'dan* doğmuştur. *Kabil*, *Habil'i* öldürdükten sonra *Habil* suretinde dünyaya geldi. Ve *Şis'in* anlamı Yahudi dilinde bedel demektir. Yani *Kabil*, *Habil'i* öldürdüğü için; Hak teâlâ *Habil* yerine bedel olarak *Şis'i* verdi. Bazıları der: adı *Hibetullâh'tı* ve yüzünde *Muhammed Resulullâh* nuru vardı. Ve Hak teâlâ *Âdem* peygamberi dünyadan gönderdikten sonra *Şis* peygambere emretti ki kardeşi *Kabil* ile vuruşsun ve onun evladını esir edip kul etsin. Derler ki gitti savaştı, tuttu, zincire vurdu. *Kabil* çok yalvardı, “ Hakkın rahmetini düşün!” dedi. *Şis'de* kardeşini zulüm ile haksız yere öldürene azdır, dedi. Ondan sonra meleklerle verdi, aldılar, güneşin battığı yere

götürdüler, orada güneşe karşı bıraktılar. Vefat edince durdu. Bazı tarihlerde yazılmıştır ki *Kabil*'in nesli yok oldu, tükendi ve *Âdem*'in arda kalan oğlanlarının soyu belirsiz oldu. Hemen *Şis* babasının yerine halife oldu.

(15a)

Ondan sonra *İdris* peygamber geldi. *İdris* peygamber, Allâh'ın selamı üzerine olsun, önceki adı *Ahnûh*'tu. *İdris* demelerinin nedeni çok okuyup çok ders verdiği içindir. Bilgeler, *İdris*'in adı *Hürmüs*'tür derler. *İdris*, *Enûş*'un oğlu; *Enûş*, *Şis*'in oğlu; *Şis*, *Âdem*'in oğludur. Bir rivayette *İdris İlyâ*'dır, oğlu *İlyâ*'dır. *Mehyâil*, *Kaynân*'ın oğlu; *Kaynân*, *Enûş*'un oğlu; *Enûş*, *Şis*'in oğlu; *Şis*, *Âdem*'in oğludur. Derler ki *İdris* peygamber doğduğunda *Âdem* yaşıyordu, yüz yıl sonra vefat etti. Ondan sonra seksen yıl geçti, *İdris* peygamber oldu. Hak teâlâ otuz sayfa gönderdi ve o peygamber olarak yüz beş yıl daha yaşadı. Ondan sonra Hak teâlâ onu göğe yükseltti. Nitekim Kur'ân'da geçti.

Bu ayetin yorumunda ihtilaf ettiler. Bazıları dediler ki; o yüce yerden kastedilen, yedinci kat göktür. Bazıları dediler ki; altıncı göktür. Bazıları dediler ki; cennettir. Sonuçta Hak teâlâ onu dünyadan diri hâlde aldı. Hangi yerde

(15b)

olduğunun aslını o bilir. Ve bazı tarih yazarları der ki Hak teâlâ, *İdris*'i yükselttiğinde dört yüz beş yaşındaydı. Ama *Keşşaf*'ın yazarı, *Ânkebût* sûresinin yorumunda yazmıştır ki *İdris* yükseltilmeden önce bin yıl yaşadı ve Hristiyanların tarihinden *Mahbub-ı Müntecebi* kitabında yazılmıştır ki *Ahnûh*'un yani *İdris*'in yüz altmış beş yaşında oğlu *Müteveşleh* doğdu. Ondan sonra iki yüz yıl daha yaşadı ve toplam ömrü üç yüz altmış beş yıl oldu. Bu üç yüz altmış beş yıl boyunca daima Hak teâlâdan, Firdevs cennetine girmeyi dilerdi. Duasını kabul etti. *Müteveşleh* iki yüz yıl yaşadıktan sonra onu, Hak teâlâ yükseltip Firdevs cennetine gönderdi. On üç yıldan sonra *Müteveşleh*'in oğlu *Lemek* doğdu ki *Nûh* peygamberin babasıdır. Âlimler der: *İdris*, Allâh'ın selamı üzerine olsun, terziydi. Dünyada ilk giysi giyip diken, *İdris*'ti. Bundan önce Hûşeng padişahı. Dünyada ilk beylik eden

(16a)

buydu. Bu da *Âdem* peygamberin oğluydu. Yırtıcı ve zarar veren canavarları avlayıp derisini yüzüp kimini giyecek kimini döşek yapan buydu. *İdris* peygamber zamanına kadar bütün halk deri giyerdi, deri döşenirdi. Bazıları der ki; *Tahmûres*, *İdris* zamanında hükümdardı. İslam halkı der ki; ilk kalem tutup kitap yazan, ilim öğreten *İdris*'ti. Ve İran tarihini yazanlar der; ilk kalem tutup kitap yazan *Tâhmûres*'ti, derler. Mısır şehrinde *Sâbûr-ı Hakîm* der; Hak teâlâ, ulu ve aziz olsun, *İdris*'i göğe yükseltti, hatta ne kadar yıldız varsa gökyüzünden ve gezegenlerden ve sabit yıldızlardan göklerde seyredip gördü. Her birinin kıyasını ve sınırını bildi ve suretini gördü, bütün yıldızların sırlarına vakıf oldu. Ondan sonra tekrar yere indi. Sahip olduğu şeyi yeryüzünde kullandı. Bu yıldızlar ilmini, öğrendi ve hesapladı. Ve derler ki *Hârût* ve *Mârût* kıssası bunun zamanındaydı. Meğer melekler, insanoğlunu görmüşler ki yeryüzünün tamamına

(16b)

yayıldılar ve fesatçılığa başladılar. Dediler ki: “ Ya İlahimiz! Bu halife gönderdiğin insanoğlunu gözetmeli çünkü bunlardan sitem edercesine söz geldi. Hak teâlâ, aziz ve ulu olsun, emretti. İçinizden en dindarınızı çıkartın, nefis vereyim temelli insan, insanoğlunun yanında hükümler ve bunları hak ederek sorsun. Meşhurdur ki bunlar da *Hârût* ve *Mârût*'u seçtiler. Bir süre hükmettiler. *Zühre* isimli bir kadın bunların arasına fitne soktu. Hatta içki içtiler, adam öldürdüler ve Tanrı'dan başkasına taptiler. Ve göğe inip çıkmalarını sağlayan o ism-i a'zamı, bu kadına öğrettiler. O dua ile kadın göğe çıktı, Hâk teâlâ onu meshedip yıldıza çevirdi. Şimdi *Zühre* denilen yıldız odur. Ve bu iki meleğe Hak teâlâ seslendi: “Dünya azabıyla ahiret azabından hangisini seçersin?” dedi. Dünya azabını seçtiler Hâlâ Bâbil'de bir kuyuda saçlarından asılıdılar. Sihirbazlar gidip sihir öğrenirler. Biz yine *İdris*'in

(17a)

sözüne gelelim. Yıldız ilmini yazıp öğrendikten sonra Hak teâlâ onu göğe yükseltti, ondan sonra halk arasında anlaşmazlıklar meydana çıktı ve vahiy gönderildi, Hak teâlâ,

Nûh peygamberi gönderene kadar başka hiçbir peygamber gelmedi. *Nuh* peygamber, Allâh'ın selamı üzerine olsun: *Nûh*, *Lemek*'in oğlu; *Lemek*, *Müteveşleh*'in oğlu; *Müteveşleh*, *İdris* peygamberin oğludur. *Nûh*'un annesinin adı *Semha*'dır. *Şis*'in oğlunun annesinin kızıdır. *Nûh*'un babası ve annesi müminlerdi. Bazıları bu *Nûh*'a son *Âdem* derler ve *Seken* adını verirler, *Âdem*'den sonra insanlar bunun yanına yerleştiği için. Ama buna *Nûh* demeleri, kendi nefsi için ve kavmi için yas tutup ağladığından ötürüdür. Bazı tarihlerde bahsedilmiştir ki *Nûh* peygamber, *Âdem* sağken doğdu. Bir gün *Âdem* yaşı ilerleyip kemiği inceldikten sonra dedi ki: “Ya İlahi! Daha ne zamana kadar eziyet çekeyim.” Hak teâlâdan hitap geldi, dedi ki: “Ya *Âdem*! Eziyetin şu zamana kadardır ki; sünnetli bir oğlun doğsun.” On karından sonra sünnetli *Nûh* doğdu. O zaman *Âdem* binden elli

(17b)

yıl eksik yaşamıştı. Bazıları derler ki *Nûh* peygamber ile *Âdem* arasında bin iki yüz yıl vardı. Tufandan sonra bütün halk *Nûh* peygamberin üç oğlundan meydana geldi. Öncelikle *Nûh*'un oğludur dedikleri: *Sam*, *Ham*, *Yafes*, *Kenan*'dır. Bazıları bu *Kenan* dediklerinin yerine *Yam* dediler. Sonuçta isterse *Yam* olsun isterse olmasın, annesiyle kâfir oldu, babasına inanmadı. Oğlu, kızıyla, eşiyle tufanda boğuldu. Derler ki *Nûh*'un gemisinde seksen kişi vardı. Kırk erkek, kırk kadın. Hepsi *Sam*, *Ham*, *Yafes*'in oğullarıydı. Ve *Dahhak*, Allâh ondan razı olsun, rivayet eyler *ibn-i Abbâs*'tan; *ibn-i Abbâs* der: *Nûh* gemiden çıktığında erkek, kadın ne kadar insan varsa öldüler. Sadece *Nûh* kendi çocuklarıyla kaldı. Bütün halk ondan sonra üredi. Bazıları der; boğulan kâfirlerin küçük çocukları günahlarından dolayı boğulmadılar, belki kuşlar ve vahşi hayvanlar gibi günahsız bir şekilde ecelleriyle boğuldular. Bazıları der; önce Hak teâlâ kuşların, vahşi hayvanların ve masum küçük çocukların

(18a)

canlarını aldı. Ondan sonra tufan vererek isyan edenleri boğdu. Bazıları der; on beş yıl bütün kadınların rahmini kuruttu, hamile kalmadılar. Tufan, azabı hak edenlere geldi. Rivayet edilmiştir ki, *Nûh*'un peygamberliği yedi yüz elli yıl kadardı ve tufandan sonra

elli yıl daha yaşadı. Bazıları der; iki yüz yıl daha yaşadı. Toplamda dokuz yüz elli yıl olur. *Tefsir-i Begavi*'de *ibn-i Abbâs* der; *Nûh* peygamber kırk yaşına geldiğinde peygamberlik geldi. Kırk yaşından sonra dokuz yüz elli yıl halkı dine davet etti. Ondan sonra tufan geldi. Tufandan kurtulduktan sonra altmış yıl daha yaşadı. *Tefsir-i Teysir*'inde *Veheb*, Allâh ondan razı olsun, der; toplamda *Nûh* peygamberin ömrü, bin dört yüz yıldır. Tufanın süresi altı aydır. Receb ayında başlayıp Zilhicce ayında bitti. *Nûh*'un gemisi altı ay su üstünde yüzdü. Ondan sonra Muharrem ayının onuncu gününde ki Aşure Günü derler, o günde gemi Cudi Dağı'nın üstünde karaya erişti. Karaya indikleri zaman

(18b)

kurtulmalarının şükran belirtisi olarak bayramlaştılar. O zamandan itibaren Aşure Bayramı sünnet oldu. *Sam ibn-i Nûh*, Allâh'ın selamı üzerine olsun, *Nûh*'un sevdiği oğlu *Sam*'di. Ve *Nûh* bunun üzerine bereket duasını okumuştur. O sebeple bütün peygamberler *Sam*'in aslından çoğaldı. Ve hatta Türk'ten yani Tatar'dan, Habeş'ten, Hint'ten başka ne kadar halk varsa onun aslından çoğaldı. Ve *Nûh* peygamber vefat ettiğinde *Sam*, dört yüz yaşındaydı. Ve *Nûh*'tan sonra iki yüz yıl daha yaşadı. Toplamda *Sam* altı yüz yıl yaşadı. *Ham bin Nûh*, Allâh'ın selamı üzerine olsun: *Ham* aslında mûmindir fakat babası ona beddua etmişti. Avret yeri açık kalınca örtmeyip güldüğü için. Siyâhiler yani Hintler ve Habeşilerin hepsi bunun aslından gelir. Bu *Ham*, *Dermesil*'in oğlu *Yareb*'in kızını almıştı. O kızın adı *Tehallüb*'tü. *Ham*'ın üç oğlu oldu. *Köş*, *Karta* ve *Ken'ân*. *Köş*'ten; Habeşiler, Pakistanlılar ve Hintliler üredir. Ve *Ken'ân*'dan; Zenci, Nûbe, Nut, Zungul, Zugâve ve Berber ırkları üredir ki bunlar en kara olanlardır. Ve *Kirt*'tan; Kıptiler üredir. Bunun çocukları da on yedi dil konuşurlar. *Yafes bin Nûh*, Allâh'ın selamı üzerine olsun:

(19a)

Türk'ün yani Tatar'ın, Yecüc, Mecüc ve Oğuz'un aslıdır. İşte bu bütün topluluklar *Yafes*'in yedi oğlundandır. Cumer, Mâric, Vâyil, Cevâz, Suyil, Huşeng, Ters ve kızından ki adı Sebek'ti, hepsi altı dil konuşurlar. Ve *Dermesil*'in oğlu *Merâzil*'in kızından bu yedi oğul ve bir kız doğdu. Sonuçta bu üç oğul olan *Sam*, *Ham* ve *Yafes*'ten çocukları

doğdu. Ve dünya bunlarla doldu ve dünyada zorbalara çoğaldı, azdı, herkesi kendi yanlarına çektiler, halk putperest oldu. Hak teâlâ, *Hûd* peygamberi gönderdi. *Hûd* peygamber, Allah'ın selamını onun üzerine olsun: *Hûd*, *Hulûd*'un oğludur; *Hulûd*, *Sa'id*'in oğludur; *Sa'id*, *Âdil*'in oğlu; *Âdil*, *İrem*'in oğlu; *İrem*, *Sam*'in oğlu; *Sam* *Nûh*'un oğludur. *Hûd*, tüccardı ve güzeldi. *Âdem* peygambere benzerdi. Bunun kavmi iri ve kuvvetli bir kavimdi. Her birinin boyu yüz -yüz elli ölçüydü. Bunların tasvirini işte bu

ayette açıklar.

Bazıları der; boyları on ölçüydü. Ve *Ebû Halife*, Allâh ondan razı olsun, der; altmış ölçüydü. *Hûd* peygamber bunları dine davet

(19b)

etti, *Hûd*'a inanmadılar, “Bize kim karşı çıkabilir?” dediler. Emrin sonunda Hak teâlâ, bunların üzerine yedi gün yel estirdi ve bir parça kara bulut gönderdi. O buluttan bunların üzerine kül ve toprak yağdırdı. O yel bunları o büyük gövdeleriyle hava üzerine yükseltti ve birbirine vurdu, helak etti. Bunların bazıları el ele tutuşup yele karşı geldiler ki kuvvetleriyle yelden kurtulsunlar. Yel bu topluluğu şöyle vurdu ki; derilerini soyup kemiklerle çevrili kaldı. Bazıları kendilerini yel almasın diye kimi dizine kadar kimi beline kadar kendilerini gömdüler. Onları bile yel vurup derilerini soydu, helak etti. *Hûd* peygambere inananlar ki selametle kurtuldular. *Hûd*'un da üç yüz yıl ömrü oldu. *Ebû Huzeyfe* der; dört yüz kırk yıl yaşadı. *Veheb* der; Âd kavmi helak olunca, *Hûd* Mekke'ye geldi, orda vefat etti. *İbni İshak*, Allâh ondan razı olsun, *Âli*'den rivayet eder ki *Hûd*'un şehitliği Hadramut'ta Keyseb Ahmer muhitinde bir mağaradadır. *Hûd* vefat ettikten sonra yine dünyayı zorbalara bastı, azgınlar çoğaldı. Hak teâlâ,

(20a)

Sâlih peygamberi gönderdi. *Sâlih* peygamber, Allâh'ın selamını onun üzerine olsun: *Sâlih*, *Kânuk*'un oğlu; *Kânuk*, *'Ubeyd*'in oğlu; *'Ubeyd*, *'Âmir*'in oğlu; *'Âmir*, *Semûd*'un oğlu; *Semûd*, *İrem*'in oğlu; *İrem* *Sâm*'in oğlu; *Sâm*, *Nûh*'un oğludur. *Sâlih* peygamberin

kavmine Semûd kavmi derler. Nitekim *Hûd* kavmine ‘Âd kavmi derler. Salih peygamberin kavminin Kadede adlı bir padişahı vardı. *Sâlih* peygamber bu kavmi dine davet edince inanmadılar, şeytana uydular, onun vesvesesiyle *Sâlih*’e söylediler: “Gerçek peygambersen şu duran kayaya vur, kaya yarılsın, bir deve çıksın, tüyü safran olsun, gözleri cevher olsun, ayakları güzel kokular saçsın, yüzü güzel kadının yüzü gibi olsun, anlaşılır bir dille konuşsun, bizim yiyeceklerimizi yemesin, her sabah kapıdan kapıya gelsin, adımızla çağırsın: ‘Ey falan, getir kabını süt vereyim!’ desin. Kaplarını doldurarak süt versin, biz de sana inanalım. Kendi tanrımızdan vazgeçip senin Tanrı’na tapalım.” dediler. Bunlar öyle diyince *Sâlih* bir an sessizleşti. Cebrâil, Allâh’ın selamı üzerine olsun, geldi, dedi: “Ya *Sâlih*! Tanrı sana selam eder, der ki sen dünyaya gelmeden kırk yıl

(20b)

önce bunların senden istediği gibi deve ve yavrusunu o taşın içinde yaratmıştım. Hiç endişelenme, evet, bunlar kötü kavimdir. Sözüünü iyice dinlettir ki o deveden uzak olsunlar ve o kavmin suyunu bir gün deve içsin, bir gün o kavim içsin, de.” dedi. *Sâlih* peygamber Cebrâil’den bu haberi işittiği gibi sevindi. Durdu, o kayanın yanına geldi, iki rekât namaz kıldı. Elindeki asasıyla kayayı dürttü. O kaya, kadınların çocuk doğurduğu gibi inledi, sonra çatladı, kan revan oldu. O istedikleri vasıflarda bir deve çıktı. Ardından bir deve yavrusu çıktı. Anlaşılır bir dille dedi ki, selam olsun sana ya *Sâlih*, sen Tanrı’nın hak peygamberisin. Bu olanları görünce o kavmin çoğu inandı, Müslüman oldu. Ondan sonra kırk yıl bu deve bunlarla yaşadı. Her gün varır ıssız yerde otlar, sabahleyin gelir, kapıdan kapıya selam verir, anlaşılır bir dille gelin, süt vereyim, der. Kırk yıl tamamlandığı gibi şeytan bir ak ihtiyar suretinde geldi, bunları azdırdı,

(21a)

dedi ki; “ İşte bu devenin sütüyle zengin oldunuz, isterseniz bu zenginlikle ta kıyamete kadar sonsuz kalın. O deveyi boğazlayın, yiyin.” dedi. Bu sözü işittikleri gibi onun peşine düştüler. Bir bedbaht haydut gönderdiler, o deveyi izledi. Nöbet vaktinde başını sokup kayadan su içmeye başladığında kılıçla sinirini vurdu, deve düştü, devenin

yavrusu onu görünce kaçtı. O bedbaht peşine düştü. Deve yavrusu gitti, o kayaya girdi. Ondan sonra o deveyi parça parça ettiler, paylaştılar. *Sâlih* duydu ki deveyi parçalamışlar, paylaşmışlar. Çok hasret çekti, ağladı, dedi: “ Ey talihsiz kavim! Yanlış yaptınız. ” dedi. Onlar döndüler, dediler : “Ey *Sâlih*! Sen cimri bir kişiymişsin. Bunca yıldır bizi devenin etini yemekten alıkoydun ki yiyelim de ta kıyamete kadar diri olalım. Hani şimdiye kadar geçen oğlumuz, kızımız, babamız, annemiz, kardeşimiz... Yürü ne sen ol ne Tanrı'n olsun.” dediler. *Sâlih*, bunların azgınlığını gördüğü gibi yüzünü Allâh'a çevirdi, dedi: İlahi! O suçsuz devenin intikamını sen, bunlardan

(21b)

al.” dedi. Ondan sonra üç gün geçti. Hak teâlâ, bunların üzerine taş yağdırdı. Hepsi öldü. *Sâlih* peygamberin de ömrü üç yüz elli yıldır. *İbrâhim*, Allâh'ın selamı üzerine olsun: *İbrâhim Târeh*'in oğludur. Ve *İbrâhim* peygamberin *Nemrud* ile meselesi meşhurdur, bu özete sığmaz. Bir rivayette *İbrâhim*, *Âzer*'in oğludur. Bazıları der ki; *Âzer* ve *Târeh* ikisi birdir. Çünkü Kur'ân'da *İbrâhim*'in babası, *Âzer* diye geçer. Bazıları der; *Âzer*, *İbrâhim*'in dedesidir. Araplar dedeye ata diye seslenir. Ve tarih kitaplarında *Târeh* diye geçer. Bazı tarihler de soylarını söyleyerek der ki: *İbrâhim*, *Âzer*'in oğlu; *Âzer*, *Târeh*'in oğlu; *Târeh*, *Nâhor*'un oğlu; *Nâhor*, *Şaruğ*'un oğlu; *Şaruğ*, *Argû*'nun oğlu; *Argû*, *Fâliğ*'in oğlu; *Fâliğ*, *Âbir*'in oğlu; *Âbir*, *Şalih*'in oğlu; *Şalih*, *Erfahşed*'in oğlu; *Erfahşed*, *Sâm*'in oğlu; *Sâm*, *Nuh*'un oğludur. Onuncu atada, *Nûh*'a ulaşır. Hristiyanların tarihinde gerçek Tevrat'ta aktardıkları tarih kitabında der ki tufandan iki yıl sonra *Sâm*'in oğlu *Erfahşed* doğdu. Yüz otuz beş

(22a)

yıl sonra *Erfahşed*'in oğlu *Kaynân* doğdu. Yüz otuz dokuz yıl sonra *Sâlih* doğdu. Ve bu *Kaynân*, *Sâlih* doğduktan sonra üç yüz otuz yıl yaşadı. Kabilenin başıydı. Öyleyse bunun hayatı dört yüz altmış dokuz yıl olur. Niyetimiz bu arada *Kaynân*'ı zikretmekti. Çünkü şimdiki bu Yahudiler; bunun adını, tarihini, yılını, ve bazı tarihlerini gizlemişler ve Tevrat'larında değiştirmişlerdir. Bundan niyetleri; *İsa* peygamberin geleceği vakti gizleyip o gelecek olan mesih sen değilsin onun vakti henüz gelmedi, demek içindir.

Öyleyse Yahudiler, *İsa* 'nın geleceğini gizlemek için *Kaynân*'ın yaşından üç yüz otuz yılı yok saydılar. *Kasasü'l-Enbiya*'da der ki; *İbrâhim*, Muharrem ayında Cuma gecesi - Aşure Gecesi doğdu. Ve Cebrail onun göbeğini kesti ve kulağına "Sen Tanrı'nın temiz kulusun." diye çağırdı, cennet suyuna soktu, beyaz elbiseler giydirdi,

(22b)

iki parmağını ağzına soktu, birinden bal ve birinden süt döküldü. *Ka'bu'l-Ahbâr*'da geçen rivayette, der ki beş parmağını emerdi. Baş parmağından bal, şahadet parmağından şarap, orta parmağından süt, yan parmağından tereyağı, serçe parmağından su gelirdi. Ve bazıları der; *Nûh*'un vefatından *İbrâhim*'e kadar bin yüz kırk yıldır ve *İbrahim*'in yaşadığı zamandan *Muhammed*'in, salât ve selâm onun üzerine olsun, Mekke'den Medine'ye hicret ettiği zamana kadar iki bin sekiz yüz doksan üç yıldır. Ve Yahudiler tarihi gereğince iki bin dört yüz otuz iki yıldır. Ve *İbrâhim* yüz yetmiş beş yıl yaşadı. *Veheb* der; İki yüz yıl ömrü vardı. Sevâde, Küfe'de Kûsârbâ denilen bir köyde doğdu. Bazıları der ki; Rûha'da doğdu, yani Küfe şehrinin yöresinden Kûsârubbâ köyünde. Sonra Hak teâla emretti, Bâbil şehrinde Şâm'a göç etti. Şâm halkını ve Kudüs'ün mübarek halkını dine davet etti. Ondan sonra mübarek Kudüs civarlarında bir köyde vefat etti. Şimdi orada yatıyor. Ona Halil Kudüs

(23a)

derler. Ve oğullarına on şeyi sünnet bıraktı. Sünnet etmek, necasetten temizlenme, avret yerini tıraş etmek, koltuk altını tıraş etmek, bıyığını kesmek, boy abdesti almak, ağzını çalkalamak, burnunu yıkamak, misvak kullanmak, saçını ikiye ayırmak. Ondan sonra birbiri ardınca peygamberler geldi. *Lût* peygamber, *İbrâhim*'in kardeşinin oğludur. *İbrâhim*'i ateşe attıklarında imana gelmişti. Bu da, *İbrâhim* peygamberken peygamberdi. Yeri gelmişken *İsmâil* ve *İshâk*'tan söz edelim. *İsmâil*, Allâh'ın selamı üzerine olsun: *İbrâhim* peygamberin oğludur. Bazıları, *İshâk* peygamberden on yıl önce doğdu, dediler. Bir sözde *İsmâil*'in yüz otuz yedi yıl ömrü oldu. *İbrâhim* vefat ettiğinde *İsmâil* seksen dokuz yaşındaydı. *İbrâhim*'in kurban olan oğlu *İsmâil*'dir, bir sözde *İshâk*'tır. Arapların atası *İsmâil*'dir. Ve Rumlar bile *İsmâil* peygamberin kızından ve *İshâk*'ın oğlu

Ays'tandır. Ve peygamberimiz *Muhammed Resûlullâh* hazreti *İsmâil*'in oğullarındandır. Ve diğer kalan peygamberler de *İshâk* peygamberin soyundandır. Ve *İsmâil* peygamberin

(23b)

vefat ettiği zamandan *Muhammed Resûlullâh*'ın doğduğu zamana kadar olan süre iki bin altı yüz yıldır. Yahudiler de; iki bin iki yüz yıldır, derler. *Lût* peygamber Allâh'ın selâmı üzerine olsun: *Hârân*'ın oğludur. *Hârân*, *Târeh*'in oğludur. *Hârân*, *İbrâhim* peygamberin kardeşidir. *Lût* kavminin şehrine Sedûm derler. Bazıları der; *Lût*'un kavmi, beş büyük şehirden oluşuyordu: Sedûm , Samûrâ, Sagûrâ, Dûma, Amûrâ. Alt üst edilen yer olarak adlandırdıkları bunlardır. Ve hükümdarlarının adı da *Sedûm*'du. *Hârak*'ın oğlu *Semûd*'un soyundan olanların ahlaksızlıkları: oğlan tutmak, güvercin oynatmak, horoz boğuşturmak, köpek boğuşturmak, hamama peştemalsiz girmek, avret yerini birbirine göstermek, alkışlamak, ıslık çalmak, görerek kemend atmak, parmağıyla ufak taş atmak, ve putlara tapmaktı. Rivayette şöyle denmiştir ki; şeytan güzel oğlan suretinde bunların arasına girdi, azdırdı. Bunlara gayet güzel geldi. O hâle geldi ki hiç kimsenin oğlu kalmadı. Hepsini elden geçirdiler. Artık erkekler birbirine başladı. Kadınlar gibi ellerini ayaklarını kınaladılar; oturdukları sohbetta birbirleriyle çiftleştiler. Hatta şöyle oldu ki yola

(24a)

çıktilar ve her kimi gördülse cinsel münasebete geçtiler. *Lût* peygamber ne kadar bunlarla savaştıysa da bunları bu yaptıklarından vazgeçiremedi, çaresiz kaldı. Bilinir ki Hak teâlâ, aziz ve ulu olsun, Cebrâil'i birkaç melekke gönderdi. Geldi, öncelikle *İbrâhim*'e uğradı, oğlunu müjdeledi yani *İshak*'ı, oradan *Lût*'a gitti, dedi: “ Ya *Lût*! Al sana inanan kavmi, bu kavmin yanından çık. Evet, eşini alıp gitme çünkü o da bunlardandır.” dedi. *Lût* kendi kavmini aldı, çıktı. Ondan sonra Cebrâil o kavmi yeri yurduyla havanın üstüne çıkardı, çevirdi. Bütün halk öldü. *Lût* kavminin hikâyesini daha

iyi bileyim diyen, *Tefsir-i Begavi*'ye baksın. Derler ki *İsmâil* peygamberken *Lût* da peygamberdi. *İshâk* peygamber, Allâh'ın selamı üzerine olsun: *İshâk*, *İbrâhim* peygamberin oğludur. Bir sözde kurban olan oğlu budur. Nitekim yukarıda açıkladık. Hristiyanların ve Yahudilerin anlaşması bu söz üzerinedir. Bazıları der: Rum, Yunan ve Ermeni hatta bunlara benzer ne kadar topluluk varsa *İshâk*'ın soyundandır. Ve yüz seksen yıl ömrü oldu. Vefat ettikten sonra babası *İbrâhim*'in yanına defnedildi.

(24b)

Yakûb peygamber Allâh'ın selamı üzerine olsun: *Yakûb*, *İshâk*'ın oğludur. *İshâk*, *İbrâhim*'in oğludur. *Yakûb*'a, *Yakûb* demeleri; annesinden doğunca kendinde önce doğan kardeşi *Ays*'in ardından topuğuna yapışıp çıkmasından ötürüdür. *Yakûb*'un asıl adı *İsrâil*'dir. İbranice Tanrı'nın kulu demektir. İsrâiloğulları, *Yakûb*'un oğulları demektir. Tarihlerde bahsedilmiştir ki *İshâk*'tan dolayı *Ays* ile *Yakûb*'un arasında düşmanlık başladı. Sebebi *İshâk* peygamber, duasını *Yakûb*'a ettiği içindir. Bu *Ays*, kuvvetli ve haşmetli biriydi. Bütün mirası aldı, *Yakûb*'a hiçbir şey vermedi, öldürmek de istedi. Anneleri gördü ki aralarında düşmanlık başladı, *Yakûb*'a dedi: "Oğul! Harrân ilinde *Lâyân* adında bir dayın vardı, bir rivayette *Lâvân*'dır, derler. Çok malı ve kızları var. Onun yanına git, seni iyi ağırlar ve kızlarından birini sana versin." dedi. Durdu, *Yakûb* annesinin sözüyle Harrân şehrinde dayısı *Lâyân*'ı buldu, annesinden selam yolladı. Hikâye çok; *Yakûb*'u güzel ağırladı.

(25a)

Bu *Lâyân*'ın dört kızı vardı. Adları işte bunlardır, *Kıssasu'l-Enbiyâ*'da anıldı: *Leyyâ*, *Vasfâ*, *Şerûba*, *Râhil*. Ama Tevrat'tan aktarılan şudur ki *Leyyâ* ve *Râhil*, kendi kızıdır; *Zilyâ* ve *Bilhâ* cariyeleridir. *Zilyâ*, *Leyyâ*'nın cariyesidir; *Bilhâ*, *Râhil*'in cariyesidir. *Vasfâ* ve *Şerûba*'dan bahsedilmez. Sonuçta hikâye çok. Önce *Yakûb*, *Leyyâ*'yı aldı ondan sonra *Râhil*'i aldı. *Leyyâ*'dan altı oğlu ve bir kızı oldu. *Revbil*, *Şem'ûn*, *Lâvi*, *Yehûd*, *Yessâher*, *Zebûlûn* ve kızın adı *Dinâ*'dır. Ve *Râhil*'den iki oğlu oldu: *Yûsuf* ve *Bünyâmin*. *Zilyâ*, *Safâ* ve *Şerûba*'dan iki oğlu oldu: *Câz* ve *Âşir*. İsrailoğulları dedikler işte bu on iki oğlandır. Bunlardan üreyen halk on iki torundur. Bu oğlanların hepsi

doğduktan sonra *Yakûb* kırk yaşındaydı. Hak teâlâ, aziz ve ulu olsun, Ken'ân kavmine peygamber gönderdi. Çok söz söylendi. Sonra kardeşi 'Ays'la buluştu. Birbirlerine hamlede bulundular, peygamberlik kuvvetiyle , 'Ays'ı alıp yere vurdu. 'Ays tövbe etti. *Yakûb* dua etti. Hak teâlâ, 'Ays'ı bile peygamberlikten yoksun bırakmadı, onun aslından *Eyyûb*

(25b)

peygamberi gönderdi. 'Ays, *Yakûb* peygamberin büyük kardeşidir. *İsmâil* peygamberin kızı *Nesme* Hanım'ı almıştı. 'Ays, sarışın biriydi. Derler ki Rumlar bu *İsmâil* peygamberin kızıyla 'Ays'tan oldu. Ve bir rivayette *Yakûb* yüz yetmiş yıl yaşadı. Bir rivayette yüz kırk yedi yıl yaşadı. Mısır'da oğlunun yanında vefat etti. Babam *İshâk*'ın yanına defnedin diye vasiyet etmişti. *Yûsuf* o vasiyeti yerine getirdi, dedesi *İshâk*'ın yanına defnetti. *Yûsuf* peygamber, Allâh'ın selamı üzerine olsun: *Yakûb* peygamberin oğludur. Babasından ayrı kaldığı süre, kırk yıldır. Bir sözde seksen yıldır. Yüz yirmi yıl yaşadı. Mısır'da vefat etti. Bazıları der; *Yûsuf*'a, Mısır şehrinde peygamberlik gelince hükümdar *Reyyân*'ı dine davet etti, uymadı. *Yûsuf* da kardeşlerini ve çocuklarını aldı, Mısır'dan çıktı. Mısır'a üç gün uzaklıkta bir yerde bir köy kurdu. Mısır'da iman edenler onun yanına toplandı. Köyde vefat etti. Sonra Kudüs'e getirdiler. Sultanlık yaptığı için babasının türbesinin dışına defnettiler. Derler ki *Yûsuf*'la

(26a)

Mûsa'nın arasında dört yüz yıl vardır. *Eyyûb* peygamber, Allâh'ın selamı üzerine olsun: *Eyyûb*, *Amûs*'un oğlu; *Amûs*, 'Âyil'in oğlu; 'Âyil, 'Ays'ın oğlu; 'Ays, *İshâk* peygamberin oğludur. *Eyyûb*'ün annesi *Lût* peygamberin neslindedir. Altmış üç yıl yaşadı. Kurdun tenini yemesinin süresi yedi yıldır. Yedi yıl teninin tamamını kurt yedi, sadece kemik ile sinir kaldı. Ondan sonra Hak teâlâ ona şifa verdi. İlk halinden daha iyi oldu, *Rahime Hâtûn* ki eşiydi sağ olduktan sonra bunları hatırlamadı. Bu belaya düşmesine sebep şeydu; belayı Allahu teâlâdan kendi istedi ki sağlık ve nimet içinde nasıl şükrettiyse bela içinde de öyle şükretsin. Bir rivayet de şudur ki; belaya uğramış bir kişi görmüş. "Ey durgun! Bu belaya nasıl düştün?" demiş. Bu sebeple kendi de belaya düştü, işte bu

kadar. *Zülkifil* peygamber, Allâh'ın selamı üzerine olsun: Bu *Zülkifil*, *Eyyûb* peygamberin oğludur. Adı *Yesir*'dir, lakabı *Zülkifil*'dir. Ona *Zülkifil* demeleri bundan ötürüdür; dediler ki babaları vefat ettikten sonra zâlim bir padişah vardı. Bunun kardeşlerini tuttu, mal istedi. *Yesir* yani *Zülkifil*

(26b)

onlara kefil oldu, o sebeple *Zülkifil* dediler. *Şu'ayb*, Allâh'ın selamı üzerine olsun: *Şu'ayb*, *Sâ'ûn*'un oğlu; *Sâ'ûn*, 'Ankâ'nın oğlu; *Mey'ûn* 'Ankâ, *Medyen*'in oğlu; *Medyen*, *İbrâhim*'in oğludur. Ve *Ebu Yezid*, *Belh Tarihi*'nde yazmıştır; *Şu'ayb*, *Nûyeb*'in oğlu; (*Nûyeb*), *Ra'vil*'in oğlu; *Ra'vil*, *Hurâ*'nın oğlu; *Hûra*, 'Ankâ'nın oğlu; 'Anka, *Medyen*'in oğlu; *Medyen*, *İbrâhim* peygamberin oğludur. Bu *Medyen* bir şehir yaptı o şehre de yine *Medyen* adını verdi. Bu *Şu'ayb* peygamberi *Medyen* halkına peygamber gönderdi. Onun kavmini dine davet etti, inanmadılar. O kavmin işi eksik tartmak ve eksik taş koymaktı ve puta taparlardı. Hiçbir zaman *Şu'ayb*'e inanmadılar "Sen zayıf bir adamsın, peygamberlik bize geleceğine niçin sana gelsin?" dediler. Hak teâlâ, aziz ve ulu olsun, yere emretti, bir kez teprendi. Hepsi bir gecede birbirinin üzerine düştüler, öldüler. Ve *Şu'ayb*, *Mûsa* peygamberden öncedir ve kayınpederidir. Ve *Şu'ayb*'in adı *Kasas*'da *Pirûz*'dur. *Şu'ayb* demeleri bundan ötürüdür ki babası dedi: "İlahi! Dallarına bereket ver." dedi. Dua

(27a)

etti, o sebeple *Şu'ayb* dediler. Yani dal, budak demektir. Ama Tevrat'ta adı *Mikâil*'dir. Eksik tartanları, dine davet ettiği için tarihlerde der ki bu *Şu'ayb*'e, anlaşılır dili ve âlim olduğu için "Peygamberlerin hâtibi" dediler. *Mûsa* peygamber, Allâh'ın selamı üzerine olsun: *Mûsa*, 'İmran'ın oğludur; 'İmran, *Yasher*'in oğlu; *Yasher*, *Fâhes*'in oğlu; *Fâhes*, *Lâvâ*'nın oğlu; *Lâvâ*, *Yakûb*'un oğlu; *Yakûb*, *İshâk*'ın oğlu; *İshâk*, *İbrâhim*'in oğludur, Allâh'ın selamı onların üzerine olsun. Mısır ilinde doğdu. Annesinin adı *Ebâhad*'di. Yine *Lâvâ*'nın oğlanlarındandır. Tevrat'ta der: Annesinin adı *Nohabez*'di ve *Mûsa*'nın kız kardeşinin adı *Meryem*'di. *Yehûdâ*'nın soyundan *Yûkanâ*'nın eşiydi. *Mûsa*'yı annesi doğurunca korkusundan sandığa koyup Nil'e bıraktı. *Firavun*'un sarayının altından çıktı.

Firavun'un yanında beslendi. Ona Mısır'da *Firavun*'un oğlu dediler. Ondan sonra Mısır'da yerli halktan bir Kıpti öldürdü. *Şu'ayb*'in yanına gitti, onun kızını aldı. O kızın adı *Safûrâ*'ydı. Ondan sonra Hak teâlâ, peygamberlik verdi, *Firavun*'u dine davet

(27b)

etmeye gönderdi ve Tur Dağı'nda zümrüt taşından tahtalar üzerine yazılmış Tevrat'tan on söz indirdi. Birinci, Allâh'a şirk koşmayın; ikinci, hırsızlık yapmayın; üçüncü, zina yapmayın; dördüncü, haksız yere kan dökmeyin; beşinci, suçsuz birini sultanın karşısında kötülükle suçlayıp öldürmeyin; altıncı, kimseye sihir yapmayın; yedinci, faiz yemeyin; sekizinci, iyi bir kadına sövmeyin; dokuzuncu, kâfirlerle savaşınca kaçmayın; onuncu, cumartesi gününü saklayın. Bazıları der; Tevrat'ın tamamı levhalar üzerine yazılıp inmiştir. Bazıları der; o cumartesi gününü saklayın demekten kasıt, işte bu sayılacak olanları cumartesi gününde yapmayın, demektir. Tarlayı sürüp dinlenmeye bırakmak, ekin ekmek, biçmek, ekin sulamak, suda yayık çalkalamak, süt sağmak, odun kesmek, ateş yakmak, yemek pişirmek, hamur yoğurmak, ekmek yapmak, elbise dikmek, elbise yıkamak, bez dokumak, iki iplik geçirmek, iki harf yazmak, iki harf bozmak, avlanmak, hayvan sürmek, doğurmak, bir yerden bir yere gitmek, almak, satmak, öğütmek, odun

(28a)

kesmek, dökmek, peynir kesmek, at bağlamak, atın nalını düzeltmek, ne zaman uyansa davarın yemini karıştırmak, yazan kişinin kalemiyle çıkması, terzinin iğnesiyle gideceği yere gitmesi. İşte bu yazılan otuz dört söz, bazı yerlerde gördüm ki otuz yedi yazılmış, sebebini bulamadım. Yahudi şariatında işte bu yazılanlardan, cumartesi günü birini yapacak olursa öldürülmeyi hak eder ve her kim nefsini köreltmezse bunların içinde lanetlenmiş olur. Ve bazıları der; Yahudilerde şariat cezası beştir: Ateşe atmak, taşlamak, öldürmek, azarlamak yani uslandırana kadar çok fazla dövmek ve ödetmek. Kaynanasına, üvey kızına, üvey annesine ve oğlu, eşine yakınlık etse ateşe atarlar; kim adam öldürse, öldürürler; eğer zina yaparsa ya da oğlanı taciz etse ya da bir kadın, kendini dört ayaklı hayvana yani açıkça ona benzer bir nesneye tutuverse taşlarlar. Eğer

bir kimse bir başkasına küfür etse yani zina bahsiyle sövse azarlarlar. Eğer bir kimse bir kişinin bir şeyini çalsa ödetirler,

(28b)

yani ateşe atarlar. Derler ki bu beş ceza bile Tevrat levhasında yazılmış. Şimdi eğer *Mûsa*'nın hikâyesine başlarsak kitap uzun olur. Hikâyeleri meşhurdur, ama derler ki yüz yirmi yıl yaşadı. Ondan sonra mübarek Kudüs yöresinde bir ovada vefat etti. Şehitliği belli değil, nerede vefat ettiği bilinmez. *Âdem*'le *Mûsa*, Allâh'ın selamı üzerine olsun, aralarındaki zaman üç bin dokuz yüz on sekiz yıldır. Bir sözde beş yüz kırk yedi yıldır. Ama Yahudilere göre bu ikisinin arasındaki zaman bin sekiz yüz doksan iki yıldır. *Hârûn* peygamber, Allâh'ın selamı üzerine olsun: Bu *Hârûn*, *Mûsâ*'nın kardeşidir. *İmran*'ın oğludur, buna peygamberlik ve *Mûsâ*'ya vezir olmak Mısır'da vahyolundu. *Firavun*'u, *Mûsâ*'yla birlikte dine davet ettiler. Evet, bu *Hârûn*, *Mûsâ*'dan önce vefat etti. *Hızır* peygamber, Allâh'ın selamı üzerine olsun. Bir sözde *Hızır*, peygamberdir; bir sözde velidir. Derler ki *Mûsâ* peygamber zamanında bu *Hızır* vardı. Ve şimdiye kadar diri mi, ölü mü olduğu konusunda hilaf vardır.

(29a)

Bir sözde diridir, bir sözde vefat etmiştir. Eğer diri olsaydı *Muhammed Mustafa*'ya ziyarete gelirdi. Bu söze cevap vermişlerdir; Resûlullah hazreti, “Kardeşim *Hızır* diriye bana ziyarete gelseydi.” dedikten sonra belki de geldi, dediler. Ama bu *Hızır*'ın adında ve soyunda birkaç farklı rivayette bulunmuşlardır. *Veheb*, Allâh ondan razı olsun, der: *Hızır*'ın adı *Belyâ*'dır, *Melikân*'ın oğludur; *Melikân*, *Falığ*'ın oğludur; *Falığ*, *Âbir*'in oğludur; *Âbir*, *Şâlih*'in oğludur; *Şâlih*, *Erfahşed*'in oğludur; *Erfahşed*, *Sâm*'in oğludur; *Sâm*, *Nûh*'un oğludur. Bazıları der; *Hızır*, *Âmil*'in oğludur, *İbrâhim*'in oğullarından. *Ebû Huzeyfe* der; bu *Hızır*'ın adı *Ermiyâ*'dır. O *Hızır*'dır ki *Mûsâ*'ya arkadaş olmuştur. Evet, peygamberliği ertelenmiştir; *Nâşid* adında bir hükümdarın zamanına kadar ki *Buhtenasr*, Kudüs şehrini yıkmadan daha önce olmuştur. Bazıları der; meşhurdur *Zülkarneyn*'in veziriydi ve askerlerin başıydı ve babasının kız kardeşinin oğluydu. Ve *ibni 'Abbâs*'tan şöyle rivayet edildi ki *Hızır* dedikleri *Elyasa* peygamberdir. Evet, *Hızır*

dedikleri ondan ibarettir ki dünyada cennet çeşmesinden ölümsüzlük suyu içti. O sebeple ayağını hiç yere

(29b)

basmazdı veya bir yere oturmazdı çünkü bastığı her yer yeşil çimen olurdu. Yeşile Araplar, ahzar der. *Hızır*'a da onun için *Hızır* dediler. Bir sözde; ta kıyamete kadar yeryüzüne, yardıma muhtaçlara yetişmek için, gönderildi. Bir sözde; deniz üstündeki çaresizlere yetişmek için gönderildi, gerçek olan bu sözdür. Bazıları der; şu konuda ihtilaf oldu ki: *Mûsâ*, *Hızır*'ın sohbetini istedi. Bir sözde onu isteyen *Mûsâ bin 'İmrân*'dır. Tevrat'a inananlara göre *Mûsâ bin Mişâ bin Yûsuf bin Yakûb*'tur. Bu *Mûsâ*, *'İmrân*'ın oğlu *Mûsâ*'dan önce peygamberdi. İşte *Hızır*'ın adında ve soyundaki çelişkiler bu kadardır ki açıkladık. Ama hikâyesi uzun ve meşhurdur onun için özetlemedim. Yerinde istensin, son söz budur. *Yûşa* peygamber, Allâh'ın selamı üzerine olsun: *Yuşâ*, *Nûh*'un oğludur. *Mûsâ*'nın has öğrencisidir ve kız kardeşinin oğludur. *Mûsâ*'nın yaşadığı sırada buna peygamberlik gelmiştir ve *Mûsâ*'ya olan faydalarından dolayı bundan yücesi yoktu. *Mûsâ* vefat ettikten sonra yerine bu halife oldu. Onun şeriatine halkı davet etti. Kırk yıl peygamberlik ve beylik yaptı. *Belkâ*'da zorbaları öldürdü. Derler ki

5. SÖZLÜK

A

- āb** [Far.] Su
 ā.-ı ḥayvān Ölümsüzlük suyu
 029a/15
- ābādān** [Far.] Bayındır, mamur, şen
 ā. eyleye 003a/13
- ‘aceb** [Ar.] Şaşılacak şey, gariplik
 ‘a. 005a/06
- ‘Acem** [Ar.] İranlı
 ‘A. 004a/07, 016a/07
- ‘āciz** [Ar.] Güçsüz, çaresiz
 ‘ā. ḳaldı 024a/02 Bütün çabalarına
 rağmen bir işi yapamaz duruma düşmek;
 çaresiz kalmak
- açıl -** [ET. aç-ıl-] Açılmak
 a.- duḳda 018b/09
- ad** [ET. āt > ad] İsim, unvan
 a. 002a/09, 004b/14, 026b/07
 a.+ dan 006a/03
 a.+ ı 004b/14, 007a/03, 012b/11,
 012b/13, 014b/04, 015a/02, 015a/03,
 017a/06, 018b/11,
 019a/03, 023b/06, 024b/04, 025a/07,
 026a/12, 026b/14, 027a/02, 027a/08,
 027a/09, 027a/14, 029a/05, 029a/09
 a.+ ın 003a/09, 003a/14, 022a/06
 a.+ ina 017a/08
 a.+ ında 029a/04, 029b/09
 a.+ inuñ 006a/02
- a.+ ıyla 003b/01
 a.+ ları 025a/01
 a.+ ların 003b/05
 a.+ umuzla 020a/11
 a.+ uñ 007a/06
- ‘Ād** [Ar.] Hūd peygamberin kavmi
 ‘Ā. 019b/12, 020a/04
- ‘adāvet** [Ar.] Düşmanlık, kin
 ‘a. düşdi Düşmanlığın ortaya çıkması
 024b/07, 024b/10
- ādem** [Ar.] İnsan, kişi
 ā. 009a/09, 013a/11 014a/03,
 016a/15, 016b/02, 016b/04, 016b/08,
 028a/11
 ā.-i āḫir 017a/07 son Adem (Nuh a.s.)
- ādemī** [Ar.] İnsan, insanla ilgili
 ā.+ sin 026b/10
- ‘ādet** [Ar.] Alışılmış faaliyet, gelenek
 ‘ā.+ indenidi 012b/12
- ‘ādil** [Ar.] Adaletli
 ‘ā. 002b/15, 003a/08, 003a/12,
 005a/07, 005a/08, 007a/02, 019a/09
- ‘adl** [Ar.] Adalet, doğruluk, tarafsızlık
 ‘a.+ a 004a/01
 ‘a. ède 003b/14
 ‘a. èdesiz 002b/09
 ‘a. eylemek 002b/10
 ‘a. eyleñ 002b/10

‘a.+ ıdı 003a/15
 ‘a.+ ıla 004a/15
 ‘a.+ i 003a/09, 003a/10, 005a/06,
 005a/09

‘a.+ iyiçün 005a/05

adlu [ET. āt+lığ > adlu] Adlı,
 isimli, adında

a. 007a/03, 016b/07, 020a/05,
 029a/10

āferīde [Far.] Yaratılmış, mahlûk

ā. 007b/05

‘**afv** [Ar.] Birinin suçunu bağışlama

‘a. 005b/07

‘a. êdici 006a/03

‘a. êdicidür 006a/11

‘a. edüp 006a/13

‘a. êtdüm 006b/03, 007a/11, 007b/09,
 008a/14

‘a. êtmedügiçün 006a/10

‘a. êtmekden 005b/13

‘a. êtmekligi 005b/08

‘a. êtmesem 008a/14

‘a. êtmesin 006a/11

‘a. êtmeyeler 005b/15

‘a. êtmiş 007b/06

‘a. eylemek 005b/11

‘a. eylese 007b/07

‘a.+ ın 006a/12

ağız [ET. ağız] Ağız

a.+ a 023a/02

a.+ ina 022b/01

ağla - [ET. ığ~yığ (acı, üzüntü anlamında
 ünlem) ığ+la- > ağ+la-] Ağlamak

a.- dı 021a/09, 025a/13

a.- duğundan 017a/10

a.- sa 011a/02, 011a/03

ağlaş - [ığ~yığ > ağ+la-ş-] Ağlaşmak

a.- duğı 011a/04

a.- ur 011a/03

āh [Far.] Feryat, inleyip sızlama

ā.-ı seḥergāhına 004b/13

āhır [Ar.] Son, sonuncu

ādem-i ā. 017a/08

ā.+ i 018a/12

āhıret [Ar.] Ölümden sonra gidilecek dünya

a. 016b/13

aḥqar [Ar.]En aciz

a.-ı ‘ibādullāh 001b/06 Kulların en
 değersiz

aḥzar [Ar.] Yeşil

a. 029b/02

aḳ [ET. aḳ] Beyaz

a. 020b/15, 022a/15

a.+ ıdı 012a/15

aḳçe [*âḳ+ça] Para, akçe

a.+ sin 009b/01

‘**āḳıbet** [Ar.] Son, gelecek

‘ā. 011b/12

‘ā.-emr 019b/01 İşin sonunda

‘**aḳılsuz** [Ar. ‘aḳıl +T. sız] Akılsız

‘a. 004a/04

‘**āḳil** [Ar.] Akıllı

- ‘**ākī** [Ar.] Akıl
 ‘a. 004a/02
 ‘a.+ ıla 004b/15
- al -** [ET. al-] Almak
 a.- 009b/09, 021b/01, 024a/04
 a.- a 010a/03, 014a/03
 şatun a.- a 009b/04
 şatun a.- an 009a/13, 009a/14
 şatun a.- ayın 009b/01
 a.- dı 006b/07, 009b/02, 010a/02,
 015a/15, 024a/06, 024b/09, 025a/05,
 025b/12, 027a/14
 a.- dılar 011b/13, 014b/12
 a.- ıp 024a/05
 a.- maḳ 027b/15
 a.- masun 019b/07
 a.- maya 009b/10
 a.- mışıdı 018b/11, 025b/02
 a.- mışlar 003b/08
 a.- up 006b/06, 006b/11
- ‘**alā** [Ar.] Yücelik
 ‘a. 003a/13, 005a/07, 010b/04,
 013a/10, 016a/09, 016b/03, 024a/03,
 025a/11
- ‘**alā vus‘iṭ tāḳa** [Ar.] Gücüm yettiğince
 ‘a. 002a/04
- alçaklık** [*alt+ça- ḳ > ET. alçaḳ > alçaḳ+lık]
 Alçakça davranış
 a. 005b/12
- ‘**alem** [Ar.] Bayrak, işaret
- ‘a.+ i 012a/15
- ālet** [Ar.] Alet, araç
 a.+ in 012a/11
- ‘**aleyhā's-selām** [Ar.] Allah’ın selamı onun
 (dişil) üzerine olsun
 ‘a. 013b/13
- ‘**aleyhi'l-la‘ne** [Ar.] (Şeytan için) lanet ona!
 ‘a. 007b/10
- ‘**aleyhimü's-selām** [Ar.] Allah’ın selamı
 onların üzerine olsun
 ‘a. 010b/10
- ‘**aleyhi's-selām** [Ar.] Allah’ın selamı üzerine
 olsun
 ‘a. 003a/07, 010a/10, 010a/14,
 010b/03, 013a/09, 014a/06, 014a/07,
 014a/10, 014a/15, 015a/01, 015b/13,
 017a/05, 018b/02, 018b/08, 018b/15,
 019a/09, 020a/01, 020a/14, 021b/03,
 023a/07, 023b/02, 024a/11, 024b/01,
 025b/08, 026a/01, 026a/12, 026b/02,
 027a/04, 028b/05, 028b/07, 028b/09,
 028b/13, 029b/11
- alım** [al- > al-ım] Alacak, hak
 a.+ ı 007b/04
- āl** [Ar.] Aile
 ā.+i 001b/05
- ‘**ālī** [Ar.] Yüce, yüksek
 mekân-ı ā.+ den 015a/13
- ‘**ālim** [Ar.] Alim, çok bilen
 ‘ā. 027a/03
- Allāh** [Ar.] Allah

- A.+ a 021a/14, 027b/02
A.+ ina 004b/13
- Allāh u te‘ālā** [Ar.] Yüce Allah
A. 003a/05, 004b/04, 007b/04,
007b/08, 013a/05
A.+ dan 007b/12, 010b/01, 026a/07
A.+ nuñ 002a/01, 004b/12, 011a/08
A.+ ya 002b/15, 003a/01
A.+ yiçün 008b/09
- alt** [al (aşağı) > al+t] Alt, aşağı
a.+ indan 009b/09, 010a/02, 027a/12
- altı** [ET. altı] Altı
a. 008b/04, 018a/12, 018a/13,
018b/07, 019a/04, 023b/02, 025a/06
- altıncı** [ET. altı+nç+ı] Altıncı
a. 004a/14, 008b/15, 011a/11,
015a/14, 027b/05
- altmış** [ET. altı + mış > altmış] Altmış
a. 014a/07, 015b/06, 015b/08,
015b/09, 018a/10, 019a/15, 022a/04,
026a/03, 028b/07
- altun** [ET. altun] Altın
a. 012a/11
- altunla** - [altun+la-] Altınla kaplamak,
yaldızlamak
a.- mağ 012a/12
- a‘māl** [Ar.] İşler, ameller
a.+ ı 012b/05
- ‘amel** [Ar.] İş
‘a. 012b/08
‘a. eylemeye 010a/07
- ‘a. eylerse 010a/07
‘a.+ in 006a/09
- āmīn** [Ar.] “Kabul eyle!” anlamında
duadan sonra söylenen dilek ifade eden söz
ā. 013a/06
- ammā** [Ar.] Ama, fakat
a. 008a/14, 015b/03, 017a/09,
018b/08, 025a/02, 027a/02, 028b/03,
028b/08, 029a/04,
029b/09
- añ -** [ET. añ-] Hatırlamak
a.- ar 021b/07, 021b/09
a.- maya 009b/11
a.- up 027b/05
- aña** [ol (o) > an+ğa > aña] Ona
004a/05, 004a/12, 005a/05, 008b/03,
009b/05, 013a/12, 013b/03, 013b/05,
013b/08, 013b/15, 018b/09, 022b/15,
026a/13, 027a/12, 028a/13
- ana** [AT. *āna > ET. ana] Anne
a.+ ları 024b/10
a.+ muz 013b/13, 014a/09, 021a/13
a.+ muzı 013b/10
a.+ sı 011a/07, 017a/06, 017a/07,
024b/14, 026a/03, 027a/08, 027a/09,
027a/10
a.+ sina 028a/10
a.+ sindan 024b/02, 024b/15
a.+ sinuñ 017a/06
a.+ sıyla 017b/06
- ‘anber** [Ar.] Güzel kokular saçan

- ‘a. 020a/09
- and** [ET. ant] Yemin
a. içen 006a/09
- anda** [ol (o) > an+ta / an+da] Onda
004b/02, 005a/12, 005a/14, 005a/15,
012b/09, 014b/12, 019b/12, 022b/15,
024a/04
- andan** [ol (o) > an > an+dan] Ondan
001b/11, 001b/14, 003b/04, 005a/07,
006b/07, 007a/02, 008a/04, 010a/13,
011a/02, 013b/03, 013b/10, 014a/03,
014a/13, 015a/01, 015a/08, 015a/11,
015b/07, 016a/12, 017a/02, 017b/12,
018a/01, 018a/09, 018a/13, 020b/12,
022b/14, 024a/07, 025a/05, 026a/05,
026a/13, 026b/14, 027a/13, 027a/15,
028b/04, 029a/14
- anı** [ol (o) > an > an+ı] Onu
007b/14, 009a/06, 009b/04, 012a/05,
013a/10, 015a/11, 015a/15, 015b/11,
016b/11, 017a/02, 021a/06, 029b/06
- anlar** [ol (o) > an > an+lar]Onlar
011a/03, 012b/14, 019b/09, 021a/10
a.+ a 002a/03, 002b/05, 004b/01
a.+ dan 026b/01
a.+ ı 014a/11
a.+ uñ 003a/04, 003b/14, 013a/14,
019b/08
- anuñ** [ol (o) > an+uñ] Onun
001b/05, 002a/06, 003a/09, 003a/10,
003a/13, 003b/04, 004a/05, 005a/04,
006a/11, 006a/13, 007b/08, 008a/01,
008a/07, 008b/11, 009a/05, 009a/06,
009b/09, 011a/13, 013b/11, 013b/14,
014b/07, 020a/06, 021a/03, 022a/09,
022a/13, 024b/12, 025a/15, 025b/13,
026b/08, 027a/14, 029b/14
a.+ çün 013a/02
a.+ içün 005a/07, 029b/02, 029b/10
a.+ la 009b/10, 013a/13, 016b/09
- ara** [ET. ara] Mesafe, ara
a.+ sı 026a/01
a.+ sındağı 028b/06, 028b/07,
028b/08
- ‘Arab** [Ar.] Arap
‘A. 021b/08, 029b/02
‘A.+ uñ 023a/12
- ‘Arabca** [Ar. ‘Arab +T. ca] Arapça
‘A. 012b/15
- aracuk** [ET. ara+cuk] Yer
a.+ da 022a/05
- a‘rāf** [Ar.] Cennet ile Cehennem arasındaki
yer
a. 005a/06
- ard** [ET. art > ard] Arka, geri
a.+ ın 013a/05
a.+ ina 021a/06
a.+ inca 020b/09, 021a/03, 023a/04,
024b/03
- arı** [ET. arı- (temizlenmek) arı-ğ > arığ
> aru >arı] Temiz, pak
a. 022a/14

arılığ [ET. arı- (temizlenmek) arı-ğ+ılığ]	a.+ ın 013a/12
Temizlik, saflık	a.+ ından 018b/04, 018b/05, 018b/10,
a.+ ıla 002b/11	023b/07, 025a/15, 027a/10
arķun [ET. aķru (yavaş, sessiz) > aķru+n >	a.+ ındandır 023a/15, 024a/14
arķun] Yavaş, ağır	‘āřī [Ar.] İsyān eden
a. 005a/01	‘ā.+ leri 018a/01
art [ET. art] Arka taraf, geri	ařlā [Ar.] Asla, hiķbir zaman
a. 013a/03	a. 026b/09
artuķ [art- (artmak, arta kalmak) > art-uķ]	aş [ET. aş] Yemek
Başka	a. 006b/07, 006b/08, 006b/13,
a. 011b/09, 012a/05, 013b/06,	007a/02, 027b/12
018b/05	a.+ dan 006b/08
a.(ğ)a 016b/08	a.+ ı 006b/10
artur - [ET. art-ur-] Fazlalaştırmak, artırmak	mecmū‘-ı a.+ ı 007a/05
a.- maķda 003b/13	ařağā [ET. ařaķ+ğā > ařaķā >ařağā] Aşağı
arż [Ar.] Ülke, memleket	a. 006a/09
a.-ı Bābilden 022b/13Babil şehri	‘āřıķ [Ar.] Açık
arżū [Far.] İstek, dilek	‘ā. oldı 009b/12
a.+ sı 004a/13	āřıkāre [Far.] Aķık, belli
aşıl - [as-ı-l-] Asılmak	ā. 023b/15, 028a/13
a.-up 016b/15	‘āřūrā [Ar.] Muharrem ayının onuncu gūnū
‘ařā [Ar.] Baston, değnek	‘ā. 022a/13, 018a/14, 018b/01
‘a.+ sıyla 020b/07	at [ET. at] Binek hayvanı, at
ařhāb [Ar.] Hz. Muhammed (s.a.v.) ile	a. 004b/09, 028a/01
gōrūřmūř kimseler	a.+ a 012a/04, 012a/05,
a.-ı kibār 001b/12 Hz. Muhammed’in	at - [ET. at-] Atmak
(s.a.v.) seķkin dostları, ashabı	a.- duķlarında 023a/05
a.+ ı 001b/05	a.- maķ 012a/02, 023b/10
aşıl [Ar.] Kaynak, esas	a.- maķdur 012a/04
a. 024b/04	a.- uñ 012a/04
a.+ıdur 019a/01	ata [ET. ata] Baba, ata

- a. 021b/08
a.+ da 021b/13
a.+ dan 007a/03
a.+ ları 026a/14
a.+ m 006b/15, 025b/06
a.+ muz 021a/13
a.+ ñ 006b/15
a.+ sı 011a/07, 017a/07, 018b/09,
023a/05, 023a/12, 024a/15, 025b/15,
026b/15
a.+ sıdur 015b/13
a.+ sına 017b/06, 021b/07
a.+ sından 025b/08
a.+ sınıñ 014b/15, 029a/12
- av** [ET. ab > av] Av
a. 027b/14
- avla -** [ET. ab+la- > av+la-] Avlamak
a.- miş 003b/07
a.- yup 016a/02
- ‘avrat** [Ar.] Kadın, eş
‘a. 009b/05, 009b/07, 010a/01,
010a/04, 017b/08, 020a/09, 028a/12
‘a.+ a 027b/06
‘a.+ dan 017b/10
‘a.+ ina 028a/11
‘a.+ ıydı 026a/06, 027a/10
‘a.+ ıyla 017b/06
‘a.+ lar 020b/07, 023b/14
‘a.+ lardan 008a/02, 008a/03
‘a.+ larınıñ 018a/02
‘a.+ uñ 010a/04, 024a/05
- ay** [ET. ay] Ay
a. 018a/13
a.+ ıdı 018a/12
a.+ ında 022a/12
a.+ inuñ 018a/14
a.+ ıydı 018a/12
- aya** [ET. aya] Avuç içi
a. karşımağ 023b/09 El çırpmağ,
alkışlamak
- ayağ** [ET ağak > ayak] Ayak
a.+(ğ) a 004b/14
a.+(ğ) ı 006a/15, 006b/07
a.+(ğ) in 029a/15
a.+ ları 020a/09
a.+ ların 023b/14
- ‘ayb** [Ar.] Ayıp, kusur
‘a.+ ı 009a/12, 009a/14
‘a.+ ıla 009a/12, 009b/02
‘a.+ in 009a/03, 009a/04
‘a.+ inñ 009a/03
‘a.+ uñı 009a/05
- āyet** [Ar.] Ayet
ā.+ de 019a/13
ā.+ i 007b/06, 007b/09
ā.+ üñ 015a/12
- ayır -** [ET. ağ-ı-r- > ayır-] Ayırmak
a.- mağ 023a/03
- ayru** [ET. ad-ı-r-u > adru > ayru] Ayır,
başka
a. 025b/08

- ayruḳ** [ET. ad-ı-r-uḳ > adruḳ > ayruḳ] ā. ol 006b/03 Serbest olmak
- Başka, artık, bundan sonra
- a. 003b/11, 008b/07
- a.+(ğ) a 009a/05
- az** [ET. az] Az, biraz, yetersiz
- a. 006b/13
- a.-dur 014b/11
- az -** [ET. az-] Yoldan çıkmak, azmak
- a.- dı 019a/07
- ‘azāb** [Ar.] Azap, acı
- ‘a.+ a 018a/03
- ‘a.+ ı 003a/01
- ‘a.+ ın 016b/14
- ‘a.+ ından 016b/13
- ‘a.+ ıyla 016b/13
- āzād** [Far.] Serbest
- bāb** [Ar.] Kitapların bölümlerinden her biri
- b. 002a/09, 002b/06
- b.-1 beşinci 002b/04
- b.-1 dördüncü 002b/02
- b.-1 evvelki 002a/11
- b.-1 ikinci 002a/13
- b.-1 üçüncü 002a/15
- b.-1 üçüncü 013a/07
- b.+ ın 002a/09
- ba‘de** [Ar.] Sonra
- b.+ ezān. 003b/09 Bundan sonra
- ba‘dezān** [Ar.]Bundan sonra
- b. 002a/06, 014b/11
- a‘zam** [Ar.] En büyük
- ism-i ‘a. 016b/09
- ‘azametühü** [Ar.] Büyük, ulu, yüce
- ‘a. 026b/11
- azdur -** [az-dur-] Yoldan çıkarmak
- a.- dı 014a/14, 020b/15, 023b/12
- a.- mağıçün 008a/03
- azğunluk** [az-ğun+lık] Azgınlık
- a.+ (ğ)ın 021a/14
- a.+ lar 019b/15
- ‘azl** [Ar.] Görevden alma
- ‘a. eyledi 003b/09
- azuḳ** [ET. azuḳ] Yiyecek
- a.+ ından 011a/13
- B**
- bağla -** [ET. ba-ğ+la-] Bağlamak
- b.- dı 016a/14
- baḥīl** [Ar.] Cimri, hasis, pinti
- b. 008a/01, 021a/10
- baḥīllık** [Ar. baḥīl+ T.lık] Cimrilik
- b. 007b/15
- baḥr** [Ar.] Deniz
- b.+ uñ 002a/14
- baḳ -** [ET. baḳ-] Bakmak
- b.- a 011a/12
- b.- dum 011b/14
- bākī** [Ar.] Sonsuz
- b. 023a/15
- bal** Bal

- b. 022b/01, 022b/03
- balçak** Kılıç kabzası, kılıç sapı
b.+(ğ) ı 012a/08
- baña** [*ben+ğa > ET. baña]
b. 008a/14, 009b/01, 012a/04,
029a/03
- bandur** - [ban-dur-] Bandırmak, batırmak
b.- dı 022a/15
- bārī** [Far.] Hiç olmazsa, hiç değilse
b. 011b/10
- barmak** [OT. barmak] Parmak
b.+ dan 022b/04
b.+(ğ)ın 022b/01, 022b/02
b.+(ğ)ından 022b/03, 022b/04
b.+(ğ)ıyla 023b/10
- baş** - [baş-] Basmak
b.- mazdı 029b/01
- baş I** [ET. baş] İnsan vücudunun en üst kısmı, kafa, kelle
b. 013b/07, 022b/02
b.+ ın 021a/04
- baş II** [baş] Lider, öncü
b.+ ı 008a/04
b.+ ıydı 022a/03, 029a/12
- başla** - [ET. baş+la-] Başlamak
b.- dı 023b/14
b.- dılar 016b/01
b.- duğınlayın 021a/05
- bat** - [bat-] Batmak
b.- duğı 014b/12
- bay** [ET. bay] Zengin
- b. 004a/02
b. olduñuz 021a/01
- baylık** [ET. bay+lık] Zenginlik
b.+ ıla 021a/01
- bayrak** [ET. batrak > bağrak > bayrak]
Bayrak
b.+ ı 012a/15
- bayrām** [ET. bağram (sevinç günü) >
bayram] Bayram
b.+ ı 018b/02
- bayrāmlaş** - [bayrām+la-ş-] Bayramlaşmak
b.- dılar 018b/01
- bāzār** [Far.] Pazar
b.+ a 009a/11
- ba‘zı** [Ar.] Bazı, kimi
b. 001b/14, 013a/09, 013a/15,
014b/13, 015b/01, 017a/10, 021b/09,
022a/06, 022a/07, 028a/04
b.+ lar 013b/06, 014a/08, 014b/04,
015a/13, 015a/14, 016a/04, 017a/07,
017b/01, 017b/04, 017b/12, 017b/14,
018a/02, 018a/05, 019a/14, 021b/06,
021b/07, 022b/05, 022b/11, 023a/08,
023b/04, 024a/13, 025b/10, 027b/08,
027b/09, 028a/08, 029a/08, 029a/11,
029b/05
b.+ ları 019b/05, 019b/07
b.+ sı 005b/03
b.+ sın 005b/03
- bedbaht** [Far.] Talihsiz
b. 006b/12, 008a/08

- b. 021a/03, 021a/06, 021a/09
b.+ ı 008a/13
- bedürüstî** [Far.] Gerçekten, doğrusu
b. 002b/08, 005b/11
- beg** [ET. beg] Bey
b. 003b/11, 008a/03
b.+ i 003b/09
b.+ ine 011a/11
b.+ ler 003a/08, 007a/01, 007a/06
b.+ üñ 003b/07
- beglik** [beg+lik] Beylik
b. 015b/15, 029b/15
- behîme** [Ar.] Dört ayaklı hayvan
b.+ ye 028a/13
- bel** [ET. bel] Bel
b.+ ine 019b/08
- belâ** [Ar.] Bela, felaket
b. 026a/09
b.+ ya 026a/07, 026a/09, 026a/10
b.+ yı 026a/07
- belki** [Ar. bel (olabilir) + Far. ki > belki]
Belki, muhtemelen
b. 005b/02, 005b/15, 017b/13,
024b/09
- bellü** [ET. bel+gü+lü > bel+lü] Belli,
açıkça
b. 028b/05
- belürsüz** [ET. bel+gü+r-ü+süz > bel+
ür+süz] Belirsiz
b. 014b/15
- ben** [ET. ben / men] Ben
b. 002a/08, 003a/12, 006b/12,
007a/01, 007a/03, 007b/14, 008a/01,
010b/02
b.+ den 006b/03
b.+ i 007a/06, 007b/13
b.+ üm 003b/10, 004b/08, 007a/08,
008a/15, 009b/07, 010b/02, 011b/06
- Benî İsrâ'îl** [Ar.] İsrail oğulları (krş. Benü
İsrâ'îl)
B. 024b/05
- Benü İsrâ'îl** [Ar.] İsrail oğulları (krş. Benî
İsrâ'îl)
B. 006a/05, 010a/09, 010a/14,
025a/09
- beñze** - [ET. meñ(i)z+e- > beñ(i)z+e-]
Benzemek
b.- r 005a/01, 005a/03, 024a/14,
028a/13
b.- ridi 019a/11
- berekât** [Ar.] Bereketler
b.+ ı 003a/09
b.+ ıyla 005a/06
- bereket** [Ar.] Bereket, bolluk
b. 018b/03
b. ola 010b/01
- bereketlü** [Ar. bereket +T. lü] Bereketli,
verimli
b. kıl 026b/15 Bereketli etmek
b. oldı 010b/06 Bereketli olmak
- berkit-** [berk+i-t-] Sağlamlaştırmak
b. 020b/03

- berr** [Ar. berr] Kara, toprak
b.+ üñ 002a/14
- ber-sebîl** [Far.] ...yoluyla
b. 002a/07
- berü** [ET. *be+rü] Beri
b. 018b/01
- bêslen** - [ET. bês(i)+le-n-] Beslenmek
b.- di 027a/12
- bêş** [ET. bêş] Beş
b. 002a/09, 013a/02, 013b/01,
014a/06, 015a/10, 015b/02, 015b/06,
015b/08, 015b/09, 018a/02, 021b/15,
022b/02, 022b/10, 023b/04, 028b/01,
028b/07, 028b/08
b.+ dür 028a/08
- bêşinci** [bêş+(i)nç+i] Beşinci
b. 004a/13, 008b/12, 011a/10,
027b/04
bâb-ı b. 002b/04
- betamâmihi** [Ar.] Tamamıyla, tamamen
b. 026a/04, 027b/08
- bêter** [Far.] Daha kötü, daha fena
b. 006b/10
- beyân** [Ar.] Açıklama, bildirme
b. êdem 001b/13
b. êder 005b/08, 008b/02, 019a/13
b. êtdi 013b/02
b. êtdük 024a/12, 029b/09
b. êtmekdedür 002a/14, 002b/01,
002b/03, 002b/05, 002b/07, 013a/09
b. eyledi 010b/12
- b. eyleyem 002a/02
- beynir** [Far.] Peynir
b. 028a/01
- Beyte'l- Muqaddis** [Ar.] Kudüs şehri
B.+ i 029a/11
- bêz** [ET. böz > bêz] Pamuk ve ketenden
yapılmış dokuma
b. 027b/13
- bıraç** - [bıraç-] Bırakmak
b.- dı 016b/08, 027a/11
b.- ur 004b/14
- bıyık** [ET. bıdıq > bıyık] Bıyık
b. 023a/02
- biç** - [ET. bıç- > biç-] Kesmek, bölmek,
biçmek
b.- mek 027b/11
- bidnüs** [Yun. peteinos] Horoz
b. 023b/08
- bil** - [ET. bil-] Bilmek
b.- di 016a/11
b.- düğün 009b/15
b.- e 006a/11, 008a/15, 011a/03,
022b/02, 028b/12
b.- eyin 024a/09
b.- gil 001b/06, 014a/05
b.- ir 002a/10
b.- medi 026a/07
b.- miş 009b/12
b.- üp 007a/06
b.- ür 015b/01
b.- ürsin 006b/14

- bildür** - [ET. bil-tür- > bil-dür-] Bildirmek
b. 010a/15
- bilin** - [ET. bil-i-n-] Bilinmek
b.- mez 028b/05
- bi'llāh** [Ar.] Allah için
b.+ idi 012b/07
- bilış-** [ET. bil-i-ş-] Tanımak, tanışmak
b.-di 009b/03
- bin** - [ET min- ~ bin-] Binmek
b.- mek 012a/05
b.- üñ 012a/04
- bin** [Ar.] Oğlu
b. 018b/08, 018b/15
- biñ** [ET. biñ ~ miñ] Bin
b. 013b/15, 014a/06, 014a/08,
015b/04, 017b/02, 018a/11, 022b/05,
022b/07, 022b/09, 023b/01, 023b/02,
028b/06, 028b/09
b.+ den 014a/09, 017a/15
- bir** [ET. bir] Bir
b. 001b/02, 001b/07, 002a/09,
002b/09, 003a/02, 003a/13, 003b/02,
003b/06, 003b/11, 004a/01, 004a/04,
004a/11, 004b/02, 004b/03, 004b/05,
004b/10, 004b/14, 004b/15, 005a/02,
005a/05, 005a/06, 005a/08, 005a/10,
005a/11, 005b/02, 005b/13, 006a/05,
006a/06, 006a/14, 006b/05, 007a/02,
007a/04, 007a/09, 007a/13, 007a/14,
007a/15, 007b/03, 007b/06, 007b/10,
008a/05, 008a/06, 008b/03, 008b/12,
009a/01, 009a/10, 009a/11, 009a/13,
009b/03, 009b/04, 009b/12, 010a/05,
010a/13, 011a/01, 011b/04, 011b/11,
011b/14, 011b/15, 013a/13, 014a/11,
015a/05, 016b/07, 016b/14, 017a/03,
017a/11, 017a/14, 019a/05, 019b/02,
019b/14, 020a/05, 020a/08, 020a/14,
020b/04, 020b/09, 020b/15, 021a/03,
021a/10, 021b/05, 022b/11, 022b/15,
023a/09, 023a/10, 023a/12, 024a/11,
024b/11, 024b/12, 025a/06, 025b/04,
025b/09, 025b/13, 026a/09, 026a/14,
026b/06, 026b/10, 026b/12, 027a/13,
027b/04, 027b/15, 028a/12, 028a/14,
028a/15, 028b/04, 028b/07, 028b/13,
028b/14, 029a/01, 029a/04, 029a/10,
029b/01, 029b/02, 029b/06
b.+ dür 021b/06
b.+ i 002a/10
b.+ inüñ 016a/11, 019a/12
b.+ isi 006a/03
- birbiri** [bir+i+bir+i] Birbiri (krş. biribiri)
b. 023a/04, 026b/12
b.+ ne 025a/12
- biregü** [ET. bir+egü] Bir kimse, başkası
b.+ nüñ 009a/02, 009a/04
b.+ ye 009a/04
- birer** [ET. bir+er] Her birine bir
b. 001b/10
- biri** [ET bir+i] Herhangi biri
b.+ n 024b/13, 028a/06

- b.+ nden 022b/01
- biribiri** [bir+i+bir+i] Birbiri (krş. birbiri)
b.+ ne 014a/01, 019b/04, 023b/09,
023b/13, 023b/15
- birkaç** [bir+kaç] Birkaç
k. 002a/06, 009b/02, 009b/09,
010a/03, 012b/03, 024a/03, 029a/04
- Bismi'llāhi'rrahmani'rrahim** [Ar.] Rahman
ve rahim olan Allah'ın adıyla
B. 001b/01
- bişür** - [biş-ür-] Pişirmek
b.- mek 027b/12
- bit** - [ET. büt-> bit-] (Sakal, tüy, kıl için)
deri üstüne çıkmak, büyümek
b.- di 013b/13
- bitamāmihi** [Ar.] Tam olarak
b. 022a/07
- bihūde** [Far.] Boş, gereksiz
b. 004a/15
- biz** [ET. biz] Biz
b. 011b/10, 016b/15, 020a/12,
023a/07
b.+ e 010a/15, 019b/01, 026b/11
b.+ i 011b/14, 021a/11
b.+ üm 002a/03, 002b/05, 010b/10,
011b/13, 020a/10
- boğazla** - [ET. boğuz+la- > boğaz+la-]
Boğazlamak
b.- dı 010a/04
b.- ñ 021a/02
b.- r 010a/03
- b.- yup 009b/12
- boy** [ET. boğ (vücut, beden) > boy] Boy
b.+ ı 019a/12
b.+ ları 019a/14
- boyun** [ET. boyun > boyun] Boyun
b.+ ın 006b/09, 006b/11, 007a/13
b.+ umuz 011b/13
b.+ undağı 011a/08
- boz** - [ET. buz- (yıkamak, kırmak) > boz-]
Bozmak
b.- madum 004a/11
b.- mağ 027b/14
- bölük** [böl-ük] Bölük
b. 013a/02
- böyle** [bu+ ile > böyle] Böyle
b. 008b/07, 011b/08
- bu** [ET. bu] Bu (İşaret sıfatı)
b. 001b/08, 002a/08, 002b/10,
003b/08, 005b/01, 005b/04, 005b/06,
005b/07, 006b/01, 006b/08, 006b/13,
007a/01, 007a/09, 007b/06, 007b/09,
008a/10, 008a/12, 008b/01, 009a/08,
009a/09, 009b/15, 010a/04, 010a/05,
010a/14, 011a/04, 011b/08, 012a/11,
012b/04, 012b/06, 012b/12, 012b/15,
013a/03, 014a/04, 015a/12, 015b/08,
016a/01, 016a/13, 016b/01, 016b/09,
016b/12, 017a/07, 017b/04, 018b/10,
019a/04, 019a/05, 019b/06, 020a/05,
020b/05, 020b/11, 020b/12, 021a/01,

021a/03, 021b/05, 022a/02, 022a/05,
022a/08, 022a/10, 023a/06, 023b/13,
024a/02, 024a/13, 024b/08, 025a/01,
025a/10, 025b/03, 026a/07, 026a/10,
026a/12, 026b/06, 026b/07, 027a/03,
028b/01, 028b/08, 028b/10, 028b/12,
028b/15, 029a/02, 029a/04, 029a/09,
029b/05, 029b/07, 029b/09, 029b/10,
029b/14, 008a/13

b.+ dur 024a/12, 025a/02, 028a/05

b.+ yıldı 016a/01, 016a/03

budacuk [ET. *büt+ıç > but+aç+cuk >
budacuk] Kısım, dal, budak

b. 027a/01

bugünkü [bu+gün+ ki] Bugünkü

b. 006b/03

bul - [ET. bul-] Bulmak

b.- dı 014a/14, 024b/14

b.- dılar 024a/01

b.- ışcaç 011a/15

b.- madum 028a/05

b.- mayup 008a/03

bular [ET. bo+lar > bular] Bunlar

b. 011a/03, 016b/06, 018b/14,
020a/13, 020b/01, 020b/02

b.+ a 010b/05, 016b/07, 023b/12,

024a/13

b.+ dan 016b/02, 021a/15, 025a/09

b.+ dandur 024a/06

b.+ ı 011a/04, 016b/05, 019a/15,

019b/04, 020b/15, 024a/02

b.+ uñ 019a/12, 019b/02, 019b/03,
019b/05, 020b/12, 021a/14, 021b/01,
023b/07, 023b/11, 028a/07

buluş - [ET. bul-u-ş] Karşılaşmak, kavuşmak
b.- dı 025a/12

buña [ET. bu+n+ğa > buña] Buna
b. 017a/09, 028b/10, 029b/12

bunca [ET. bu+n+ça > bunca] Bunca
b. 006b/15, 007a/07, 009a/09,
010a/06, 021a/11

bundan [bu+n+dan] Bundan

b.+ ndan 002a/08, 006b/04, 007a/09,
009b/03, 009b/11, 015b/14, 021a/07,
021b/01, 023a/04, 029b/13

bunı [bu+nı] Bunu

b. 006b/08, 006b/10, 009a/15,
009b/05, 010a/14, 010b/03, 011b/07,
013b/01

bunlar [bu+n+lar] Bunlar

b.+dur 023b/06

b.+uñla 019a/06

bunuñ [bu+nuñ] Bunun

b.+ nuñ 008a/11, 008b/07, 016a/14,
017a/08, 018b/03, 018b/10, 018b/15,
019a/11, 022a/04, 022a/06, 026a/15

bulut [ET. bulıt > bulut] Bulut

b. 019b/02

b.+ dan 019b/03

burūc [Ar.]Burçlar

b.+ dan 016a/10

burun [ET. *bur-u-n] Burun

- b.+ ina 023a/03
- buṭlān** [Ar.] Batıl olma durumu
- b. 002b/03
- b.+ in 002a/02
- buyruk** [ET. buyur-uḡ] Emir, hüküm
- b.+ ı 014a/02
- b.+ in 008a/07
- b.+ınca 011a/06
- b.+ ıyla 008a/15
- b.+ umda 004a/11
- buyur -** [ET. buyur-] Buyurmak
- b.- dı 003a/05, 007a/13, 008a/07,
011b/13, 013a/12
- b.- duḡumı 004a/11
- b.- dum 004a/12, 004a/13, 006b/13
- büt** [Fa.] Put
- b.+ e 026b/09
- b.+ lere 023b/10
- büyük** [ET. bedü-k > beḡük > beyük >büyü-
k] Büyük
- b. 019b/04
- C**
- cān** [Far.] Can
- c.+ ı 013b/08
- c.+ ların 018a/01
- c. vèrdi 013a/10 Can vermek
- cānavar** [Far.] Vahşi ve yırtıcı hayvan,
canavar
- c.+ lar 017b/13
- c.+ ları 016a/02
- c.+ laruñ 017b/15
- cānlu** [Far.cān+T. lu] Canlı olan, yaşayan
- c. 027b/14
- c.+ dan 027b/14
- cārī** [Ar.] Yürürlükte olan, geçerli
- c. kıla 008a/07 Geçerli yapmak
- cāriye** [Ar.] Cariye, odalık, hizmetçi
- c.+ lerdür 025a/03
- c.+ sidür 025a/04
- cāzılık** [Far. cāzı+T. lık] Cadılık, huysuzluk
- c. 009b/10
- cebābire** [Ar.] Baskı kuranlar
- c. 019a/07, 019b/15, 029b/15
- Cebra'ıl** [Ar.] Dört büyük melekten Allah'ın emirlerini vahiy yoluyla peygamberlere getirmekle görevli olanı
- C. 020a/14, 022a/13, 024a/07
- C.+ den 020b/05
- C.+ i 024a/03
- cehd** [Ar.] Çalışma, çabalama
- c. ètdi 024a/01
- cellād** [Ar.] Cellat
- c. 006b/09, 006b/11
- c.+ a 006b/09
- c.+ lara 007b/09
- celle** [Ar.] “Yüce , aziz ve ulu olsun! ” anlamında dua sözü
- c. 003a/13, 013a/10, 016a/09,
024a/03, 025a/11, 026b/11
- c.005a/07, 010b/04, 016b/03
- c.+ ve.‘alā. 006a/07 “Celil ve yüce olsun” anlamındaki dua sözü

- cem'** [Ar.]Biriktirme,
toplama
c. 002a/08
c. edem 001b/10
c. olalar 007b/03
c. oldu 025b/13
c. oldılar 013b/15
- cemî'** [Ar.] Bütün, hep
c.-i 'ömri 015b/08
c.+ i 013a/11
- cenk** [Far.] Savaş
c.+(g)inde 012a/13
c. etdi 014b/08
c. etdiler 010a/05
c. etdük 011b/11
c. etmişdür 010b/10
- cevâb** [Ar.] Cevap
c. 012b/15, 029a/02
c.+ larumuz 002b/05
c.+ larumuzdan 002a/03
- cevr** [Ar.] Cefa, zulüm
c. edici 003a/01
- cevşen** [Far.] Örme zırh,
eskiden giyilen bir savaş elbisesi
c. 012a/14
- ciftlen** - [cift+le-n-] Eşleşmek, evlenmek
c.- dürdi 014a/01
- cihân** [Far.] Dünya
c. 003a/10
c.+ a 003a/14
c.+ da 003a/14, 003b/01
- c.+ ı 003a/13
- cimâ'** [Ar.](İnsanlar için) cinsel birleşme,
çiftleşme
c. etdiler 023b/15, 024a/01 Cinsel
ilişkide bulunmak
- cinâyet** [Ar.] İnsan öldürme, cinayet
c.+ dür 009a/08
- Cuhūd** [Ar.] Yahudi
C.+ lar 022a/10, 022b/08, 023b/02
- cum'a** [Ar.] Cuma günü
c. 012b/13, 022a/12
- cür'et** [Ar.] Cesaretle ortaya atılmak
c. edüp 007a/01
- cüst u cüylük** [Far. cüsten (aramak) > cüst/
Far. cū/cūy+T. lık] Arama, araştırma
c. eylemeye 008b/13 Araştırmak
- cüz** [Ar.] Kısım, parça
c. 002a/07
- Ç**
- çağır** - [AT.*çā (yansıma)+kır- > ça+kır- >
çağır-] Çağırarak
ç.- dı 022a/15
- çağırış** - [AT.*çā (yansıma)+kır-ı-ş- > çağır-
ış-] Çağırışmak
ç.- anlara 004b/11
- çal** - [çal-] Vurmak, kesici bir
aleti sallamak, kesmek
ç.- dı 021a/05
- çāşniğir** [Far.] Saraylarda yemekleri
hazırlayıp pişiren, tadını kontrol eden ve
sunma işlerini yürüten kimselere verilen ad

- ç. 006b/06, 007a/10
ç.+ e 006b/12
çatla - [çat (yansıma) + la-] Çatlamak
ç.- dı 020b/08
çatlu [çat-ı-l-u] Çevrelenmiş, sarılmış,
dolanmış
ç. 019b/07
çehârşenbe [Far.] Çarşamba günü
ç. 012b/14
çek - [çek-] Katlanmak
zağmet ç.- eyin 017a/13
ç.- üñ 007b/09
çemen Çimen, yeşillik
ç. 029b/01
çeri [ET. çerig> çeri] Asker
ç. 011a/15, 013a/01, 013a/02,
029a/12
ç.+ sinüñ 013a/05
ç.+ siyle 011b/11
ç.+ ye 013a/01, 013a/02
çeşme [Far.] Çeşme
ç.+ sinden 029a/15
çık - [ET. çık-] Çıkmak
ç. 024a/05
ç.- arlar 016b/09
ç.- dı 010a/10, 012b/01, 016b/11,
020b/09, 024a/06, 025b/12, 027a/12
ç.- dılar 024a/01
ç.- duğında 017b/10
ç.- duğından 024b/04
ç.- mağı 012b/09
ç.- mağ 027b/15, 028a/02
ç.- mamağ 028a/03
ç.- mağlığı 012b/02
ç.- miş 007a/03
ç.- sun 020a/08
çıkar - [ET. çık-ar-] Çıkarmak
ç.- alum 010a/15
ç.- dılar 011b/14
ç.- mağ 009a/08
ç.- uñ 016b/04
çirkîn [Far.] Güzel olmayan, çirkin
ç. 004a/04
ç.+ dür 007a/11
çok [çok] Çok, fazla
ç. 014b/09, 015a/02, 015a/03,
017a/12, 019a/07, 019b/15, 021a/09,
024b/12, 024b/15, 025a/05, 025a/12
ç.+ ı 020b/11
çuğal [çoğal ~ çuğal] Eskiden
savaşlarda atlara giydirilen zırhlı örtü
ç. 012a/14
çü [Far.] Gibi
ç. 004b/13
çün [Far.] Gibi, madem
ç. 007b/02, 008b/03, 011b/09,
014b/03, 016b/02, 020b/05, 020b/14,
021a/02, 021a/14
çünki [Far.] Madem ki
ç. 008a/14
çüri - [çüri-] Çürümek, bozulmak
ç.- medi 005a/05

D

dād [Far.] Doğruluk, adalet
d. 004b/11

daḥı [ET. taş-ı / daḥı > daḥı] de/da, dahi,
başka, daha
d. 002a/08, 002a/09, 003a/04,
006b/10, 009a/01, 009a/04, 011a/03,
011a/11, 011b/13, 013a/03, 014b/10,
015a/10, 016a/01, 016b/06, 017a/03,
018a/05, 018a/06, 018a/10, 018b/04,
018b/07, 018b/15, 019b/08, 019b/10,
020a/12, 021b/03, 023a/06, 023a/13,
023b/06, 024a/06, 024a/08, 024a/10,
024a/13, 025a/15, 025b/12, 026a/06,
026a/09, 026a/11, 028b/01, 029b/02,
029b/08

dalālet [Ar.] Yanlış yolda olmak, sapkınlık
d+ inden 002a/03

dānişmend [Far.] Bilgili, bilgin kişi
d. 007a/14, 007a/15

da‘vet [Ar.] Çağırma, davet
d. edecek 020a/05, 028b/12
d. etti 018a/09, 019a/15, 022b/14,
025b/11, 026b/08, 029b/14
d. etdüğiçün 027a/03
d. etmege 027a/15

da‘vī [Ar.] Hak arama, dava
d.+ ye 005a/11

dāyim [Ar.] Devamlı, daima
d. 006a/11, 011a/12, 011b/10,
012b/07, 015b/09, 016b/04

dē - [ET. tē- > dē-] Söylemek
d.- di 003a/12, 003b/11, 004b/02,
004b/09, 006a/07, 006b/12, 006b/14,
007a/08, 007a/11, 007b/01, 007b/10,
008a/04, 008b/15, 009a/13, 009a/14,
009b/01, 009b/05, 009b/11, 009b/15,
010b/01, 010b/03, 010b/05, 014b/10,
014b/11, 016b/13, 020b/05, 021a/02,
021a/10, 021b/01, 024a/06, 024b/13,
026b/15
d.- diler 003b/08, 008a/13, 013a/02,
017b/05, 019b/01, 020a/13, 021a/14,
023a/09, 026a/14, 026b/01, 026b/11,
027a/01, 027a/13, 029a/04, 029b/02
d.- diler 027a/04
d.- düğinden 029a/03
d.- dükleri 015a/02, 016b/12,
017a/09, 017b/04, 020b/08, 023b/06,
024b/02, 025a/09, 026a/13, 026b/14,
029a/13, 029a/14
d.- gil 020b/05
d.- megiçündür 022a/10
d.- mek 013a/01, 014b/02, 014b/03,
024b/05, 027a/01, 027b/10
d.- mekden 027b/09
d.- mekdür 006a/03, 024b/06
d.- meyeler 007a/08
d.- mezsın 011b/09
d.- miş 026a/10
d.- mişidi 005a/15
d.- r 011b/07, 020b/14, 029b/02

d.- r 022a/12
 d.-r ler 004b/02, 005a/06, 007a/14,
 012b/15, 013a/01, 014b/08, 015a/04,
 015a/07, 016a/08, 017a/08, 017b/04,
 018a/14, 020a/04, 022b/11, 023a/01,
 023b/04, 024a/09, 024b/12, 025b/03,
 025b/15, 028b/01, 028b/03, 028b/14,
 029b/15

d.- rlerdi 005a/08

d.- rsin 011b/08

d.- sün 020a/12

d.- yeler 008b/08

d.- yen 024a/09

d.- yer 009a/05

d.- yevüz 023a/07

d.- yicek 020a/14

d.- yüp 004b/11, 008a/09, 008b/06

dede Dede

d.+ den 007a/03

d.+ leri 012a/08

d.+ m 006b/14, 012a/09

d.+ ñ 006b/14

d.+ si 025b/07

d.+ sidür 021b/07

d.+ ye 021b/08

def [Ar. Savma, kovma

d. édeler 019b/06

def'a [Ar.] Kere, defa

d.+ da 011b/11

defn [Ar. defn] Gömmek

d. édesiz 025b/06

d. étidi 025b/07

d. etdiler 025b/15

d. oldı 024a/15 Gömüldü

degin [dek (kadar) > dek+i+n > degin]

Değın, kadar

d. 010b/10, 014a/03, 014a/06,

014a/12, 016a/03, 017a/04, 017a/13,

019b/08, 021a/02, 021a/12, 022b/05,

022b/07, 023b/01, 024b/12, 028b/15,

029a/10, 029b/03

d.+ dür 017a/14

degül [ET. dāğ (değil) + ol (o) > tegül >

degül] Değil

d. 028b/05

d.+ miş 012a/12

d.+ sin 005b/02, 022a/09

degür - [ET. teg-ür- > deg-ür-] (Haber, selam
 vb. için) ulaştırmak, yetiştirmek, duyurmak

selām d.- di 024b/15

degürüci [ET. teg-ür- > deg-ür- üci]

Ulaştıran, duyuran

d. 016a/02

delālet [Ar.] Kılavuzluk, yol gösterme

d. eyledi 012a/11

dem [Far.] Zaman, an

d. 007a/15, 020a/14

demür [ET. temir > demür > demir] Demir

d. 006a/14, 012a/13

deñiz [ET. teñiz > deñiz] Deniz

d. 029b/04

depele - [ET. töpü+le- (başına vurmak) >

depe+le-] Öldürmek

d.- di 014b/03

d.- diler 016b/08

d.- dük 011b/12

d.- mek 008a/13, 009a/09, 028a/09

d.- meyesiz 027b/05

d.- miş 007a/08

d.- rler 028a/12

d.- se 028a/11

d.- yene 014b/11

depren - [ET. tepre-n- (kıpırdamak) > depren-] Hareket etmek, kıpırdanmak

d.- di 026b/12

derece [Ar.] Rütbe, seviye, mertebe

d.+ si 005b/15

dergāh [Far.] Ön, mahal

d.+ ndan 004b/04

deri [ET. teri > deri] Deri

d. 016a/04

d.+ lerin 019b/06, 019b/09

d.+ sin 016a/02

dermān [Far.] Çare, şifa, ilaç

d.+ da 029b/03

ders [Ar.] Ders

d. 015a/03

derzi [Far.] Terzi

d. 028a/03

d.+ yidi 015b/14

deve [ET. tebe ~ teve ~ deve] Deve

d. 020a/08, 020b/01, 020b/04,
020b/09, 020b/12, 021a/01, 021a/05

d.+ den 020b/03

d.+ nüñ 021a/11, 021a/15

d.+ yi 021a/02, 021a/04, 021a/07,

021a/08

devletlü [Ar. devlet+T. lü] Mutluluk ve refah içinde olan; devlet sahibi olan; talihli

d. 007a/03

déyü [tè-yü > de- yü] Diyerek, diye

d. 002a/09, 003a/12, 006b/13,

012b/15, 019b/08, 021b/07, 021b/08,
022a/14, 025b/06,

026b/07

dik [ET. tik > dik] Dik durmak

d. durugeldi 010a/03 Karşı çıkmak

dik - [ET. tik- > dik-] Dikmek, koymak

d.- düğüñ 016b/02

d.- en 015b/14

d.- mek 027b/13

dil [ET. tıl (söz) > tıl > dil] Lisân

d. 018b/15, 019a/04

d.+ ince 014b/02, 024b/05

d.+ iyle 011a/03, 020a/10, 020b/10,

020b/14

d.+ üm 004a/10

dile - [ET. tile- > dile-] İstemek, dilemek

d. 007b/12

d.- di 008a/06, 009a/11, 026a/08

d.- dügi 020b/01

d.- r 009b/04

- d.- rdi 015b/09
d.- rse 011a/06
d.- rseñüz 021a/01
- dillü** [ET. til+lig > dil+ lü] Konuşkan
d. 027a/04
- dīn** [Ar.] Din
d.+ e 018a/09, 020a/05, 028b/12
i'zāz-ı d.+ için 011b/02 Dinin
yüceltilmesi
d.+ in 008a/01
d.+ inde 028a/07
d.+ inüñ 002a/02, 010b/15
- direk** [ET. tire- (dayamak) > tire-k > dire-
k] Temel, destek, dayanak
d.+(g) i 010b/15
- diri** [ET. tir- (yaşamak) > tir-i-g > dir-i]
Canlı, yaşayan
d. 021a/12, 028b/15, 029a/01,
029a/03
d.+ dür 029a/01
d.+ le 015a/15
d.+ misse 029a/01, 029a/03
d.+ yidi 015a/07
d.+ yiken 017a/11
- dīvār** [Far.] Duvar
d. 011a/03
- diye** [ET. tē-yü > deyü > diyü ~ diyi~
diye] Diyerek, diye
d. 007b/05
- diz** [ET. tiz > diz] Diz
d.+ ine 019b/08
- doğ** - [ET. toğ- (dümdüz yükselmek) >
doğ-] Dünyaya gelmek
d.- duğında 015a/07
d.- mışdur 014b/01
- doğu** - [ET. toğu- > doğu-] Dokumak
d.- mağ 027b/13
- doğun** - [ET. toğu-n- (vurmak, dövmek,
sokmak) > doğu-n-] Dokunmak, değmek
(krş. doğun-)
d.- ur 005a/01
- doğun** - [ET. toğu-n- (vurmak, dövmek,
sokmak) > doğu-n-] Dokunmak, değmek
(krş. doğun-)
d.- dı 006b/01
- doldur**- [ET. tol-tur- > dol-dur-] Doldurmak
d.- u 020a/12
- dög** - [ET. tög- > dög-] Dövmek, darp
etmek
d.- mek 028a/09
- dök** - [ET. tök- > dök-] Dökmek
d.- di 006b/10
d.- düğüm 007a/02
d.- düğüñ 006b/13
d.- düm 007a/05
d.- mek 028a/01
d.- üldi 006b/06, 022b/01
d.- ülür 009a/10
- dön** - [ET. tön- > dön-] Dönmek
d.- di 006b/02, 009b/06, 010b/03,
011b/09
d.- diler 021a/10

döndür- [ET. tön- dür- > döñ-dür-]

Döndürmek, çevirmek

d.- di 019b/04

d.- di 024a/08

dördüncü [ET. tört+ünç+i > dört+ünç+i]

Dördüncü

d. 004a/12, 008b/10, 011a/10,

027b/03

bāb-ı d. 002b/02

dört [ET. tört > dört] Dört

d. 001b/14, 011a/03, 015b/02,

018a/11, 018b/06, 019b/11, 022a/04,

022b/09, 025a/01, 026a/01, 028a/04

döşek [ET. töşe-k > döşe-k] Yatak

d. 016a/03

döşen - [ET. töşe-n- > döşe-n-] Serilmek,

yayılmak

d.- ürdi 016a/04

du‘ā [Ar.]Dua

d. 016b/10

d. kıldı 025a/14, 026b/15

d. kılmışdı 018b/09

d.+ ñuz 010a/12

d.+ sın 015b/10

d.+ sın kılmışdı 018b/03

d.+ sından 003a/04

d.+ sıyla 003a/05

d.+ yı 024b/07

dur - [ET. тұr- (ayağa kalkmak, dikilmek)

> dur-] Durmak

d.- dum 004a/11

d.- ur 008b/06

d.- urlar 001b/06, 016b/15

d.+ urın 008a/03, 020b/02

düşenbe [Far.] Pazartesi günü

d. 012b/13

dut - [ET. tut- > dut-] Tutmak, yerine getirmek, kabul etmek, yazmak

d.- a 013a/06

d.- alar 008b/09

d.- am 001b/11

d.- anlar 015b/01, 016a/07

d.- anları 027a/02

d.- ar 024b/13

d.- dı 014b/09, 019b/15, 021a/15,

026a/15

hoş d.- dı 024b/15

d.- dılar 008a/07, 011b/12, 016b/01

d.- ınca 006b/09

şek d.- ma 009a/03

d.- mağıdı 026b/09

d.- mağ 008b/10, 012a/05, 023b/07,

027b/14

düşmen d.- mağ 009a/06

fāl d.- ardı 012b/11

fāl d.- mağ 012b/12

kile d.- mağ 026b/09

d.- sa 028a/12

d.- up 016a/06, 016a/07

dutivér - [ET. tut-ı+ver- > dut-ı+ver]

Tutuvermek

d.- se 028a/13

düg - [ET. tüg-> düg-] Bağlamak,
dügümlemek

d.- mek 028a/01

düken - [ET. tüke- (bitirmek) > tüke-n- >
düke-n-] Tükenmek, bitmek

d.- di 014b/14

dün ü gün [ET. tün (gece) /dün+ ü (ve
bağlacı) + ET. kün (gündüz) / gün] Gece
gündüz, sürekli

d. 003a/15

dünyā [Ar.] Dünya, alem

d. 016b/13, 016b/14, 019a/06

d.+ da 003a/09, 003b/15, 004a/03,

008a/02, 015b/14, 015b/15, 019a/07,
029a/14

d.+ dan 014b/06, 015a/15

d.+ sın 008a/01

d.+ ya 003a/11, 014a/06, 014b/02

d.+ yı 019b/15

dürlü [ET. tür-lüg > dür-lü] Türlü, çeşitli

d. 029a/04

dürt - [ET. türt- (sürmek, sıvamak,
sıvazlamak) > dürt-] Birini elle veya bir
şeyle hafifçe dokunarak uyarmak

d.- di 020b/07

düş - [ET. tüş- (inmek, oturmak) > düş-]
Düşmek, inmek

d.- di 001b/08, 021a/06, 023b/12

d.- di 024b/07, 024b/10

d.- dügi 025b/08

d.- ler 026b/12

düşmen [Far.] Düşman

d. 008b/09, 008b/10

d. dutmağ 009a/06

d.+ ıla 011a/15

d.+ umdur 010b/02

düz - [ET. tüz- > düz-] Meydana getirmek,
hazırlamak

d.- di 005a/05

E

ebed [Ar.] Sonsuz

e. kalasız 021a/02

ecel [Ar.] Hayatın sonu

e.+ leriyle 017b/14

ecmel [Ar.] En güzel, pek güzel

e.+ i 013b/12

edeb [Ar.] Terbiye, güzel ahlak

e. 005b/14

e.+ için 004a/14

edeple - [Ar. edeb +T. le-] Uslandırmak,
tımar etmek

e.- mek 012a/06

e.- yü 028a/09

efendi [Yun. afentis] Sahip (krş. efendü)

e. 009b/11

e.+ sine 009b/11

efendü [Yun.] Sahip (krş. efendi)

e.+ m 009b/04, 009b/08

e.+ müñ 009b/07

eger [Far.] Eğer, şayet

e. 003a/08, 005a/11, 005a/12,

005a/13, 005a/14, 009a/12, 010a/07,

012b/12, 028a/12, 028a/14, 028a/15,
028b/02, 029a/01

egerçi [Far.] Her ne kadar, gerçi
e. 018b/08

eglen - [egle- n-] Vakit geçirmek, oyalanmak
e.- dükçe 011a/10

ehl [Ar.] Halk, topluluk
e.-i İslām 016a/05
e.-i Tevrīt 029b/07
e.-i vaqār 004b/15, 005a/02

ek - [ET. ek-] Bir tohumu bitki
yetiştirmek üzere toprağa gömmek
ekin e.- mek 027b/11

ekin [ek-i-n] Ekin
e. ekmek 027b/11
e. şuvarmağ 027b/11

eksük [ET. egsü-k > eksük] Eksik, noksan
e. 014a/09, 017b/01, 026b/08,
026b/09, 027a/02

el [ET. elig > el] El
e. 009a/08, 019a/07
e. alışıp 019b/05 Birbirinin elini
tutmak, el tutuşmak.
e.+ den 005b/15, 023b/13
e.+ indeki 006b/09, 020b/06
e.+ ine 005a/10, 006b/07, 010a/02
e.+ lerin 023b/14
e.+ ümdedür 009b/07
e.+ üme 005a/12, 005a/14, 005a/15
e.+ üñüz 007b/09

el‘Afüvv [Ar.] Allah’ın isimlerinden, affi
çok olan, günahları silip affeden
e.+ dür 006a/03

elbetde [Ar.] Kuşkusuz, şüphesiz, mutlaka
e. 006b/11

el-ḥāle ḥāziḥi [Ar.] Şimdiki, hâlâ
e. 016b/14

elli [ET. ellig > elli] Elli
e. 004b/14, 013b/05, 017a/15,
018a/05, 018a/06, 018a/08, 019a/12,
021b/03

elvāḥ [Ar.] Levhalar
e.+ ı 027b/08
e.+ ında 028b/01

em - [ET. em-] Emmek
e.- erdi 022b/02

emānet [Ar.] Emanet
e.+ lerinden 011a/09

emīn [Ar.] Güvenilir, emin
e. 013a/06

emīre'l-mū'minīn [Ar.] Müminlerin lideri,
önderi
e.- mū'minīn 007a/15

e. 008a/12
emr [Ar.] Buyruk, emir
e. étđi 006b/09, 006b/11, 014b/07,
022b/13

e. eyledi 016b/03, 026b/11
e. eyler 002b/08

enbiyā [Ar.] Peygamberler
tevārīḥ-i e.+ dan 001b/0

- e.+ nuñ 001b/13, 022a/06
tevärih-i e. +y1 002b/01
- endişe** [Far.] Vesvese, kuruntu, endişe
e. kılmaya 008b/11
- eñek** [ET. eñgek > eñek] Çene kemiği altı
e.+ i 009b/09, 010a/02
- en-nebî** [Ar.] Peygamber
e. 028b/09, 029b/11
- ensâb** [Ar.] Kökler, soylar
e.+ in 021b/09
- epsem** Sessiz, susan
e. 007a/09
- er** [ET. er] Erkek, adam
e. 009b/15, 010a/03, 014a/03,
017b/08, 023b/13
e.+ den 017b/10
e.+ e 009b/13
e.+ üñ 010a/02
- eriş** [Far.] Uzunluk ölçüsü
e. 019a/12
e.+ di 019a/12
e.+ idi 019a/14, 019a/15
- êriş -** [ET. êr- (ulaşmak) > êr-(i)ş-]
Erişmek, ulaşmak
è. 004b/12
è.- di 018a/15
è.- mekiçün 029b/03
è.- meye 029b/04
è.- ür 021b/13
- Ermen** [Far.] Ermeniler
E. 024a/13
- eşah** [Ar.] Gerçek, doğru
e. 029b/04
- esenleş -** [esen+le-ş-] Vedalaşmak
e.- se 011a/02
- eşer** [Ar.] Eser
e.+ lerini 006a/04
- esîr** [Ar.] Tutsak, esir
e. 011b/12
- esirge -** [ET. *es+irke- > esirge-] Esirgemek,
sakinmek, bağışlamak
e. 005b/05
e.- ye 005b/05
- esrâr** [Ar.] Sırlar, gizler
e.-ı nücûma 016a/12 Yıldızların
sırları
- es-selâmu ‘aleyke** [Ar.] “Allah’ın selamı
üzerine olsun” anlamındaki dua sözü
e. 020b/10
- êşit -** [ET. êşid- > êşit-] İşitmek è.- di
009b/05, 020b/05, 021a/08
è.- diler 021a/03
è.- düm 012a/09
è.- meñ 008b/06
è.- sün 011b/03
è.- (d)enler 007a/05
è.- (d)eydi 003a/10
è.- (d)icek 003b/08, 007a/09,
007b/09, 008a/10, 009a/15, 009b/15,
010a/14, 010b/03, 011b/07
- et** [ET. et] Et
e.+ in 021a/11

e.+ ini 013a/14

ét - [ET. ét-] **1. Yapmak, etmek 2.**
 “Yapmak, etmek, kılmak” anlamında yardımcı fiil

‘adl è.- (d)e 003b/14
 merhâmet è.- (d)e 003b/14
 naql è.- (d)e 009a/03
 nazâr è.- (d)e 016b/02
 nidâ è.- (d)e 007b/04
 sa’y è.- (d)e 011a/14
 şükr è.- (d)e 026a/09
 terk è.- (d)e 009b/05
 taleb è.- (d)e 006a/12
 def’ è.- (d)eler 019b/06
 melâmet è.- (d)eler 007a/06
 nehî è.- (d)eler 008b/07
 beyân è.- (d)em 001b/13
 cem’ è.- (d)em 001b/10
 naql è.- (d)em 001b/14
 zîkr è.- (d)em 001b/12
 è.- (d)en 002a/10, 015b/15
 taleb è.- (d)en 029b/06
 kabul è.- (d)ene 009a/13
 è.- (d)er 009b/01
 beyân è.- (d)er 005b/08, 008b/02,
 019a/13

ıtlâk è.- (d)er 021b/08
 naql è.- (d)er 009a/04
 rivâyet è.- (d)er 004b/07, 019b/13
 ziyâde è.- (d)er 005b/12
 kelecî è.- (d)erdi 013a/13

ğazâ è.- (d)erdük 011b/11
 tavâf è.- (d)erdüm 011b/04
 è.- (d)erler 003b/05
 recm è.- (d)erler 028a/13
 ta’zîr è.- (d)erler 028a/15
 tağrîm è.- (d)erler 028a/15
 ziyâret è.- (d)erlerdi 014a/11
 şükr è.- (d)erse 026a/08
 ziyâde è.- (d)erse 005b/11
 kabul è.- (d)erseñ 009a/12
 şürû’ è.- (d)ersevüz 028b/02
 helâk è.- (d)ersin 007a/04
 ihtiyâr è.- (d)ersin 016b/13
 è.- (d)esin 009b/15
 ‘adl è.- (d)esiz 002b/09
 defn è.- (d)esiz 025b/06
 luţf è.- (d)esiz 002b/09
 è.- (d)eyin 010b/02
 da’vet è.- (d)icek 020a/05, 028b/12
 harb è.- (d)icek 027b/07
 zîkr è.- (d)icek 021b/09
 ‘afv è.- (d)ici 006a/03
 cevr è.- (d)ici 003a/02
 ‘afv è.- (d)icidür 006a/11
 vefât è.- (d)ince 014b/12
 è.- (d)ine 014b/08
 è.- (d)inen 016a/03
 cāzılık è.- (d)iverem 009b/10
 è.- (d)üp 003b/10
 ‘afv è.- (d)üp 006a/13
 cür’et è.- (d)üp 007a/01

faḥr è.- (d)üp 003a/11	vaḥy è.- di 006a/08
meşḥ è.- (d)üp 016b/11	vefât è.- di 006b/01, 014a/10,
naẓar è.- (d)üp 013b/08	015a/08, 019b/12, 022b/15, 025b/05,
ref ^ç è.- (d)üp 015b/11	025b/10, 025b/14, 028b/05,
sebî è.- (d)üp 014b/08	028b/13
seyr è.- (d)üp 016a/10	ref ^ç è.- di 015a/11
türehhât è.- (d)üp 004a/10	defn è.- diler 025b/15
raḥmet è. 005b/05	naql è.- diler 008b/11
è.- di 016a/13	è.- diler 003b/06, 021a/08, 028b/12
beyân è.- di 013b/02	cenk è.- diler 010a/05
cehd è.- di 024a/01	cimâ' è.- diler 023b/15, 024a/01
cenk è.- di 014b/08	ḥükm è.- diler 016b/07
da'vet è.- di 018a/09, 019b/01,	iḥtilâf è.- diler 015a/12
022b/14, 025b/11, 026b/08, 029b/15	iḥtiyâr è.- diler 016b/14
defn è.- di 025b/07	secde è.- diler 013a/12
emr è.- di 006b/09, 006b/11,	ta'lîm è.- diler 016b/10
014b/07, 022b/13	vefât è.- diler 017b/11
faḥr è.- di 003a/12	hicret è.- dügi 022b/07
ğarḳ è.- di 018a/02	vefât è.- dügi 023b/01, 028b/05
ḥamle è.- di 025a/13	è.- dügiçün 025b/15
helâk è.- di 019b/09	da'vet è.- dügiçün 027a/03
hicret è.- di 022b/13	sükün è.- dügiçün 017a/09
istiğfâr è.- di 025a/14	keleci è.- dügidür 013b/10
ḳabul è.- di 015b/10	secde è.- dügidür 013b/08
ḳabûl è.- di 009b/02	feth è.- düginde 012a/10
ḳabz è.- di 018a/01	ref ^ç è.- düginde 015b/02
neh-y è.- di 008b/15	vefât è.- düginde 023a/10
ref ^ç è.- di 014a/13, 016a/09, 017a/02	naql è.- düginden 014b/06
şefeḳat è.- di 025a/14	beyân è.- dük 024a/12, 029b/09
ta'lîm è.- di 016a/13	cenk è.- dük 011b/11
ṭaleb è.- di 029b/06	vefât è.- dükde 018b/06

ta‘līm è.- dükden 017a/01	‘afv è.- mesin 006a/11
vefât è.- dükden 019b/14, 024a/15, 026a/14, 029b/14	teslīm è.- meye 028a/07
naql è.- dükleri 008b/13, 021b/14	‘afv è.- meyeler 006a/01
è.- düm 004a/14	қан è.- meyesiz 027b/04
‘afv è.- düm 006b/03, 007a/11, 007b/09, 008a/14	oğurlıq è.- meyesiz 027b/03
işkence è.- düm 004a/14	sihr è.- meyesiz 027b/05
è.- düñüz 021a/10	zinā è.- meyesiz 027b/03
è.- me 008b/07	ziyān è.- mezmiş 005b/14
‘afv è.- medügiçün 006a/10	qabul è.- mezseñ 009a/13
qabül è.- medügüm 010a/12	‘afv è.- miş 007b/06
è.- medüm 004a/14	hayf è.- miş 010a/08
da‘vet è.- mege 027b/01	terk è.- miş 012a/03
è.- mek 005b/12	cenk è.- mişdür 010b/10
ğusül è.- mek 023a/02	vefât è.- mişdür 029a/01
işlāh è.- mek 028a/02	farz è.- mişidi 013b/05
misvāk è.- mek 023a/03	vaşiyet è.- mişidi 025b/06
nadas è.- mek 027b/10	rivāyet è.- mişlerdür 029a/05
recm è.- mek 028a/09	tahrif è.- mişlerdür 022a/08
sünnet è.- mek 023a/01	è.- se 028a/11
ta‘zīr è.- mek 028a/09	qazef è.- se 028a/14
beyān è.- mekdedür 002a/14, 002b/01, 002b/05, 002b/07, 013a/09	naql è.- se 008b/03
è.- mekden 005b/14	zinā è.- se 028a/12
‘afv è.- mekden 005b/13	hük̄m è.- sün 016b/05
zıkr è.- mekidi 022a/05	etmek [ET et-mek > ekmek] Ekmek
‘afv è.- mekligi 005b/08	e. 027b/12
ğazā è.- mekligi 010b/11	ev [ET. eb > ew > ev] Ev
ihtirāz è.- mekligi 008b/02	e.+ e 009b/02
‘afv è.- mesem 008a/14	e.+ in 003b/07
	e.+ inde 011a/02
	e.+ ine 003b/07, 003b/10, 010a/01
	evet Evet

e. 007a/10, 007b/12, 020b/02,
024a/05, 028b/12, 029a/10, 029a/14

evlād [Ar.] Çocuklar

e.+ ı 019a/06

e.+ ını 014b/08

evliyā [Ar.] Veliler, Allah'a daha yakm
olanlar

e. 002a/12

e.+ dan 013a/09

evvel [Ar.] Önce, birinci

e. 003a/07, 003a/08, 003b/12,
004a/09, 006b/12, 008a/11, 008b/05,
011a/07, 011b/10, 012b/04, 013a/09,
013b/03, 015a/02, 015b/14, 015b/15,
016a/06, 016a/07, 017b/03, 017b/14,
018a/12, 024a/03, 025a/05, 027b/02

evvelki [Ar. evvel +Fa. ki] Önceki

e. 002b/06, 005a/15, 007b/13

bāb-ı e. 002a/11

e.+ den 026a/06

e.+ sin 005a/12

éy [éy (yansıma)] Seslenme, hitap
ünlemi

è. 004b/11, 006b/12, 006b/14,
007a/10, 007b/11, 011b/08, 020a/11,
021a/09, 021a/10, 026a/10

eyt - [ET. ay-ı-t- > eyit- >eyt-] Söylemek,
anlatmak, konuşmak (krş. eyit-)

e.- (d)e 007b/04

e.- (d)en 016a/06

e.- (d)eyin 011b/10

e.- (d)ür 001b/07, 002b/09, 002b/12,
003a/02, 003a/07, 004b/07, 004b/15,
005a/03, 009a/02, 010b/08, 010b/09,
010b/14, 011a/01, 011b/03, 011b/05,
011b/09, 011b/10, 012a/02, 012a/03,
012a/07, 012a/09, 012a/12, 012a/14,
012b/01, 012b/02, 013b/06, 013b/11,
014a/08, 014a/09, 014b/04, 015b/01,
015b/13, 016a/05, 016a/06, 016a/07,
016a/08, 017b/09, 017b/12, 017b/14,
018a/02, 018a/05, 018a/07, 018a/11,
019a/14, 019a/15, 019b/11, 019b/12,
020a/15, 021b/06, 021b/07, 021b/09,
021b/14, 022b/02, 022b/05, 022b/10,
022b/11, 023b/02, 024a/13, 025b/10,
027a/03, 027a/09, 027b/08, 027b/09,
028a/08, 029a/05, 029a/08, 029a/09,
029a/11, 029b/05

e.- (d)ürdi 012a/09

e.- (d)ürler 016a/14, 017b/01,
017b/07, 023b/04

e.- (d)ürlerse 012b/12

e.- (d)ürüz 012b/15

eyegü Kaburga kemiği

e.+ lerinde 013b/14

e.+ sinden 013b/11, 013b/14

eyer [ET. eğer >eyer] Binek hayvan eyeri

e.+ i 004b/09

eyit - [ET. ay-ı-t- > eyit-] Söylemek,
anlatmak, konuşmak (krş. eyd-)

e. 006a/08

e.- di 003a/11, 003b/09, 004a/07,
004a/09, 004b/11, 006a/06, 006b/02,
006b/12, 006b/14, 007a/10, 007a/15,
007b/01, 007b/02, 007b/11, 007b/13,
008a/13, 009a/12, 009a/14, 009a/15,
009b/04, 009b/06, 009b/08, 009b/11,
010a/12, 010a/14, 010b/02, 010b/04,
011a/05, 016b/12, 017a/12, 017a/13,
020a/15, 020b/10, 021a/01, 021a/09,
021a/15, 024a/04, 024b/11, 026b/15

e.- diler 008a/11, 015a/13, 015a/14,
016b/01, 020a/07, 021a/10

e.- düğünçüdür 015a/03

e.- düm 011b/08

e.- mişdür 003b/11, 003b/15

e.- mişlerdür 029a/02

e.- ti 002b/13

eyle - [ET. ed+le- (yararlı kılmak, işlemek)

> eyle-] Yapmak, kılmak, etmek

ğazā e. 010b/08

e.- di 016b/11, 029b/15

e.- diler 010b/05

ihtiyār e.- diler 016b/06

ri‘āyet e.- düñ 004a/08

muḥālefet e.- medi 004a/09, 004b/02

muḥālefet e.- medüm 004a/12

e.- mek 027b/13

‘adl e.- mek 002b/10

‘afv e.- mek 005b/11

ğazā e.- mek 010b/14

revā e.- mek 004b/08

te‘vāzu‘ e.- mek 005b/12

e.- mekden 007b/14, 008a/01

‘amel e.- meye 010a/07

cüstucuyлық e.- meye 008b/14

ziyāde e.- mez 005b/11, 005b/12

e.- ñ 010b/04

‘adl e.- ñ 002b/10

e.- r 005a/03

emr e.- r 002b/08

rivāyet e.- r 003a/07, 007b/02,

010b/13, 011a/01, 012a/09, 017b/09

ziyāde e.- r 005b/13

‘amel e.- rse 010a/07

‘afv e.- se 007b/07

ıslāḥ e.- se 007b/08

terk e.- se 012a/02

nazar e.- sün 024a/09

e.- ye 003a/13

ri‘āyet e.- ye 003b/12

beyān e.- yem 002a/02

‘azl e.- di 003b/09

beyān e.- di 010b/12

delālet e.- di 012a/11

emr e.- di 016b/03, 026b/11

ğazā e.- di 010b/11

ḥarām e.- di 005a/04

helāk e.- di 019b/05

musahḥar e.- di 019b/02

‘imāret e.- di 014a/01

eyle [ET. *ayla > eyle] Öyle

e. 004a/02, 008b/02, 020a/13,
022a/03, 022a/10, 026a/09

e.+ yidi 014a/02

eyü [ET. ed+gü > edgü> *eygü > eyü] İyi

e. 003a/14, 004b/14, 007a/03,
007a/06

eż'af [Ar.] En zayıf

e.-ı halkullāh 001b/06 Allah'ın
yarattıklarının en zayıfı

F

fahr [Ar.] Övünme, gururlanma

f. ödüp 003a/11

f. etti 003a/12

f.+ ı 003a/10

fāl [Ar.] İyiyeye yorumlanan şey

f. dudardı 012b/11 Bir işi
gerçekleştirmeye niyet etmek

f. dutmak 012b/12

f. görürdi 013a/04

fāriğ [Ar.] Vazgeçmiş, rahat

f.gü'l-bāl 001b/07 Başı dinç, gönlü
rahat

farz [Ar.] Müslümanlıkta, özür olmadıkça
yapılması zorunlu, yapılmaması günah
sayılan ibadet

f. etmişidi 013b/05

fāsıķ [Ar.] Allah'ın

emirlerine karşı gelen, günahkâr

f.+ dur 008b/05

f.+ uñ 008b/06

faşıl [Ar.] Bölüm, kısım (krş. fşl)

f. 005b/07

faşih [Ar.] Açık, doğru, anlaşılır

f. 020a/10, 020b/09, 020b/14,

027a/04

faşl [Ar.] Bölüm, kısım (krş. faşıl)

f. 008b/01

f.+ ı 005b/07

fāyide [Ar.] Fayda

f.+ den 012b/03

fāzıl [Ar.] Değerli, erdemli ve bilgin

kimse

f. 007a/14

feriştah [Far.] Melek (krş. firişte)

f.+ ler 013b/08, 014a/11, 016a/15

f.+ lere 013a/12, 014b/11, 016b/12

feryād [Far.] Haykırış, bağırıp çağırma

f. 004b/12, 029b/03, 029b/04

fesād [Ar.] Fesat, bozukluk

f. 016b/01

feth [Ar.] Bir ülkeyi İslamiyete

açma

f. etdiğinde 012a/10

fisk [Ar.] Ahlaksızlık, dinsizlik

f.+ ları 023b/07

fi'l [Ar.] Hareket, niyet

f.+ üñ 007a/10

f.+ üñden 007a/11

fi'l-cümle [Ar.] Sonuçta

f. 015a/15, 017b/05, 019a/05,
025a/04

fi'l-hāl [Ar.] O anda

f. 003b/08, 006b/01	ğ. etti 018a/02
firdevs [Far. firdevs] Cennet	ğ. olan 017b/12
f. 015b/09, 015b/11	ğ. oldu 017b/07
firişte [Far.] Melek (krş.feriştah)	ğ. oldılar 017b/14
f.+ yle 024a/03	ğ. olmadılar 017b/13
fitne [Ar.] Bela, sıkıntı, fitne	ğaybat [Ar.] Gıybet, dedikodu
f. 016b/07	ğ. 009a/07
futa [Ar.] Peştemal	ğāyet [Ar.] Son derece, pek çok, çok
f.+ suz 023b/08	ğ. 016b/03, 023b/12
fülān [Ar.] Herhangi bir kimse, falan	ğāzā [Ar.] İslam dinini korumak veya
f. 006a/07, 006a/08, 020a/11	yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara
füzūn [Far.] Çok fazla	karşı yapılan savaş, kutsal savaş
f. 003b/01	ğ. 001b/10, 004b/08, 011a/10,
	011a/14, 012a/11, 012b/13, 012b/14
G	ğ.+ da 011a/09
ğadir [Ar.] Haksızlık eden	ğ. ederdük 011b/10
ğ. 009a/07	ğ. etmekligi 010b/11
ğāfil [Ar.] Çevresinde	ğ. eyle 010b/08
olup bitenleri göremeyen, dalgın	ğ. eyledi 010b/11
ğ. 003b/03	ğ. eylemek 010b/14
ğāh [Far.] Vakıt, an	ğ.+ sı 002a/14
g. 005a/10	ğ.+ sında 012b/01
ğammāz [Ar.] Söz taşıyan	ğ.+ ya 011a/01, 011a/07, 011b/02,
ğ. 008b/03, 010a/13	012b/01, 012b/02, 012b/03, 013a/04
ğ.+ lar 008b/01	ğāzab [Ar.] Gazap, kızgınlık
ğammāzlık [Ar. ğammāz +T. lık] Söz	ğ. 005a/11
taşıyıcılık	ğ.+ a 008a/15
ğ. 009a/09	ğ.+ um 005a/12
ğanīmet [Ar.] Savaşta düşmandan ele	ğāzī [Ar.] Gaza eden
geçirilen her türlü mal, eşya, para vb. şeyler.	ğ. 011a/01, 011a/02, 011a/06,
ğ. 011b/01	011a/07
ğarq [Ar.] Suya batma	

- géce** [ET. kiç-e > kèçe > géce] Gece
 g.+ de 026b/12
 g.+ si 022a/13
 g.+ siyidi 022a/13
- geç** [ET. keç- > geç-] Geçmek
 g.- e 006a/13
 g. -en 021a/12
 g.- di 015a/09, 021b/01
- geçür -** [geç-ür-] Geçirmek
 g.- diler 023b/13
 g.- mek 027b/13
- gel -** [ET. kel- > gel-] Gelmek
 g. 007b/11
 g.- di 006a/15, 010a/01, 010a/02,
 010a/12, 010b/01, 011b/08, 014a/15,
 014b/02, 015a/01, 015a/11, 016b/03,
 017a/13, 018a/03, 018a/04, 018a/08,
 018a/09, 019b/12, 020a/14, 020b/06,
 020b/15, 023a/04, 023b/12, 024a/03,
 025a/12, 029a/04
 g.- diyse 002a/05, 010b/11
 g.- dügi 014a/06
 g.- dügine 003a/11
 g.- e 005a/11
 g.- ecegi 022a/09
 g.- ecek 022a/09
 g.- elüm 014a/05, 017a/01, 023a/07
 g.- en 001b/09, 001b/13, 002b/01,
 005b/15, 013a/08, 025b/13
 g.- enler 003a/14
 g.- eyidi 029a/02, 029a/03
- g.- ıcek 008a/08, 009b/14, 023a/06,
 025b/11
 g.- ince 013b/04, 026b/11
 g.- ip 005a/11, 006b/09
 g.- medi 017a/03, 022a/10
 g.- mesin 022a/11
 g.- mezden 020b/01
 g.- mişdür 003b/06, 004a/06,
 004b/03, 006a/05, 006b/05, 007b/10,
 009a/10, 010a/09, 012a/01, 013b/05,
 017a/11, 018a/04, 023b/11, 024b/06,
 029b/13
 g.- mişdür 010b/12
 g.- mişidüm 008a/15
 g.- se 026b/11
 g.- sün 007b/05, 020a/11
 g.- üñ 010b/04, 020b/14
 g.- üp 009a/04
 g.- ür 020b/13
 g.- ürdi 022b/04
- gemi** [ET. kèmi > gemi] Gemi
 g. 018a/15
 g.+ den 017b/10
 g.+ si 018a/13
 g.+ sinde 017b/07
- gerçek** [ET. kèrtü+cek > gerçek] Gerçek
 g. 020a/07
 g.+ siz 008a/13
- gerək** [ET. kerge- > kerge-k > gere-k] İcap,
 lazım

g. 006a/11, 007b/12, 009a/06,
011a/06

g.+ dür 003a/13, 006a/13, 008a/04,
008b/03

g.+ idi 008a/13

g.+ se 017b/05

gerekli [ET. kerge-k > gere-k > gerek+lü]

Gerekli

g. 004a/01, 006a/04

gèrü [ET. kè+rü > gèrü] 1. yine, tekrar,
sonra; 2. geri

g. 002b/09, 003a/02, 003a/14,
004a/11, 006b/03, 006b/11, 008a/05,
008a/10, 010b/01, 012a/01, 012a/03,
012a/06, 012a/07, 013b/10, 014a/04,
014b/14, 016a/12, 016b/15, 019b/15,
026b/06, 027a/08

getür - [ET. kel-tür- > getür-] 1. Getirmek; 2.
Aktarmak, nakletmek, hikâye etmek, rivayet
etmek

g. 020a/11

g.- di 006a/14, 009b/02, 025b/07

g.- diler 006b/12, 007a/13, 008a/08,
025b/14

g.- e 008b/04

g.- em 002a/04

g.- en 008b/05

g.- eni 008b/07, 008b/09

g.- ilür 012b/06

g.- medüm 029b/10

g.- megi 004b/05

g.- meyesiz 027b/02

g.- mişdür 004b/10, 006a/02,
007a/12, 008a/05, 014b/13, 015b/04,
015b/05, 026b/04

g.- mişdür 009a/01

g.- mişidi 023a/06

g.- üñ 006b/11

g.- üp 009a/03

g.- ürler 003b/05

gey [ET. keç > gey] Çok, iyi, iyice

g. 009b/13

gey - [ET. keç- > gey-] Giymek

g.- di 012a/13

g.- mek 012a/14

g.- üp 015b/14

g.- ürdi 016a/04, 022a/15

geycek [gey-ecek] Giyecek, giysi

g. 016a/02

geyesi [gey-esi] Elbise, çamaşır

g. 015b/14

gıl [Ar.] Gizli düşmanlık, kin

ğ. 009a/07

gibi [ET. kip (ölçü, kalıp, denk) > kip+i >
gibi] Gibi

g. 003b/04, 007b/15, 008b/07,
009a/05, 009a/07, 017b/14, 020a/09,
020b/01, 020b/08,

023b/14

g.+ dür 009a/09

gider - [ET. kèt-er- > gider-] Ortadan
kaldırmak

- g.- diler 022a/11
g.- mekidi 006b/04
- giderici** [git- er-ici > giderici] Yok eden,
gideren
g. 006a/04
- gir -** [ET. ki-r- > gir-] Girmek
g.- di 009b/03, 021a/07
g.- e 015b/10
g.- en 003a/08
g.- mek 023b/08
g.- miş 003b/07
- git -** [ET. kêt- > git-] Gitmek
g. 024b/13
g.- e 011a/08
g.- erdi 008a/06
g.- erken 006b/11
g.- diler 003a/14
g.- me 024a/06
g.- mek 027b/15
g.- mekligi 013a/04
g.- meye 011a/07, 011a/14
- gizle -** [ET. kiz+le- > giz+le-] Gizlemek
g.- mek 022a/11
g.- meye 011b/01
g.- mişler 022a/07
g.- yüp 022a/09
- göbek** [ET. *köbek > göbek] Göbek
g.+ in 022a/14
- gögercin** [ET. kök+ü-r-ç-gün > kökerçin >
gögercin] Güvercin
g. 023b/07
- gök** [ET. kök > gök] Gök
g.+ e 011b/14, 014a/13, 016b/09,
016b/11, 017a/02
g.+ de 011b/15
g.+ den 002a/01
g.+ dür 015a/14
g.+ lere 016a/10
- gökçek** [ET. kök+çek > gök+çek] Güzel,
sevimli, hoş
g. 004a/01, 007a/10
- göm -** [ET. köm- > göm-] Gömmek
g.- e 019b/08
- gönül -** [ET. kön- (doğrulmak) kön-i-l > gön-
il-] Yönelmek, yüzünü döndürmek (krş.
gönül-)
g.- se 011a/01
g.-megi 012b/10
- göñlek** [ET. köñlek > göñlek] Gömlek
g. 012a/13
- göñül** [ET. köñül > göñül] Gönül
g.+ in 004a/15
g.+ üni 009b/07
- gönül-** [ET. kön-(doğrulmak) > gön-(ü)l-]
Yönelmek, yüzünü döndürmek (krş.gönül-)
g.-megi 012b/03
- gör -** [ET. kör-> gör-] Görmek
g.- di 006a/06, 009b/04, 016a/11,
021a/14, 024b/10
g.- diler 016a/15
g.- düm 007a/04, 011b/04, 011b/14,
012a/08, 012a/10, 012a/13, 028a/04

- g.-e 023b/10
g.- enler 007a/05
g.- esin 005a/11
g.- ıcek 006b/08, 006b/10, 020b/11,
021a/06
g.- miş 026a/10
g.- sün 011b/02
g.- üp 006a/10
g.- ür 003a/04
g.- ürdi 013a/04
görlü [ET. kör-k+lüg > görlü] Güzel,
gösterişli
g. 012b/08, 012b/11, 012b/13
göster - [ET. körse-t- > görset-(metatez
yoluyla) > göster-] Göstermek
g.- mek 023b/09
götür - [ET. kötür- > götür-] Götürmek
g.- di 019a/07, 024a/07, 025a/13
gövde [ET. kövtöñ (ceset, beden) / kevde >
gevde > gövde] Gövde,
g.+ sine 013b/07, 013b/08
g.+ yile 019b/04
göz [ET. köz > göz] Göz
g. 009a/08
g.+ leri 020a/08
gözet - [ET. *kü-d-e-z- > gözet-] Gözetmek,
korumak
g.- di 021a/04
g.- gil 009b/08
gür [Far.] Mezar, kabir
g. 005b/03
- güsül** [Ar.] Boy abdesti, güsül
ğ. etmek 023a/02
güç [ET. küç > güç] Güç
g. 003b/04
g.+(c)i 003b/02, 010b/11
güçli [ET. küç+lüg > güç+li] Güçlü
g. 010b/11
güher [Far.] Cevher
g. 020a/08
gül - [ET. kül- > gül-] Gülmek
g.- düğün 018b/09
g.- e 011a/12
gümüş [ET. kümüş > gümüş] Gümüş (krş.
gümüş)
g.+ denidi 012a/08
gümüşle - [ET. kümüş+le- > gümüş+le-]
Gümüşle kaplama veya süslemek işi
g.- mek 012a/12
gümüş [ET. kümüş > gümüş] Gümüş (krş.
gümüş)
g. 012a/11
gün [ET. kün > gün] Gün
g. 001b/07, 003b/06, 004b/10,
006b/05, 007b/03, 007b/10, 008a/05,
009b/02, 009b/03,
012b/01, 012b/10, 017a/11, 019b/02,
020b/04, 020b/13, 021b/01, 028a/06
g.+ de 012b/07, 012b/09, 013b/05,
018a/14
g.+ den 006b/03
g.+ dür 012b/04

g.+ e 012b/03
 g.+ i 012b/04, 012b/13, 012b/14,
 013a/01, 018a/14, 027b/09
 g.+ inde 002b/15, 003a/01, 012b/06,
 013a/04, 018a/14, 027b/10
 g.+ ini 027b/07
 g.+ inüñ 012b/13
 g.+ lerde 004b/10, 007b/10
 g.+ lerden 001b/07
 g.+ lerinüñ 012b/08
günāh [Far.] Günah
 g. 006a/04
 g.+ için 006b/13
 g.+ in 006a/09
 g.+ indan 006a/13
 g. işler 006a/06
 g.+ lara 001b/04
 g.+ larından 017b/13
günāhlu [Far. günāh+ T. lu] Günahı olan,
 günahkar
 g. 006a/09, 010a/08
günāhsuz [Far. günāh+ T. suz] Günahsız
 g. 017b/14
güneş [ET. kün+eş > güneş] Güneş
 g. 014b/12
 g.+ e 005a/01, 014b/12
günlük [ET. kün+lük > günlük] O günkü, o
 günle ilgili
 g. 025b/13
güzel [göz+el > güzel] Güzel
 g. 020a/09, 023b/11

g.+ idi 019a/11

H

haber [Ar.] Haber, rivayet
 h. 003b/06
 h.+ i 003b/08, 020b/05
 h. vèreyin 007b/01
 h. vèribidi 004a/09
habeşî [Ar.] Habeşistanlı
 h. 011a/11
habîş [Ar.] Kötü, aşağılık, alçak
 h.+ lerüñ 010a/07
Hac [Ar.] Hac ibadeti
 H.+ a 011b/03
hâcet [Ar.] Gereklilik, lüzum, ihtiyaç
 h. 004b/03, 007b/12
 h.+ in 004b/05, 004b/08, 011b/06
 h.+ üm 011b/06
hâcetlü [Ar. hâcet+ T.lü] İhtiyaç sahibi
 kimse
 h. 004b/05, 011a/13
 h.+ lerüñ 011b/06
haclet [Ar.] Utanma, şaşırma
 h.+ den 006b/01
had [Ar.] Ceza
 h. 008a/11, 008a/14, 028b/01
hadîş [Ar.] Hz. Muhammed'in gelişen
 olaylar ve konular üzerinde müminleri
 aydınlatmak, Kur'an'ın bazı ayetlerini
 açıklamak için söylediği sözler
 h. 002a/04

- h.-i resūldan 001b/09 Hz.
 Muhammed'den (s.a.v.) nakledilen söz
 h.+ i 012a/11
 h.+ ile 002a/12, 002a/14, 002b/07
 h.+ iyile 001b/12
- hafta** [Far. heft (yedi) > hefte] Hafta
 h. 012b/08
- Hak** [Ar. Hak] Allah
 H. 006a/10, 010a/08, 020b/11
- hakikat** [Ar.] Çelişkisiz ve yalansız, doğru,
 gerçek
 h. 010a/03
 h.+ de 009a/06
 h.+ ın 015b/01
- hakir** [Ar.] Küçük, önemsiz, değersiz
 h. 004b/04, 004b/05
- hak** [Ar.] Kişiyi adaletin, hukukun
 tanıdığı, ayırdığı şey
 h.+ ı 005b/07, 007b/05
 h.+ ın 011a/12, 014b/10
 h.+ ına 016b/05
 h.+ ında 008b/13
 h.+ ından 008b/11
- haklu** [Ar. hak + T. lu] Haklı
 h. 016b/05
- Hak te'ālā** [Ar.] Yüce Allah
 H. 002b/08, 003a/13, 005a/04,
 005a/07, 005b/14, 006a/07, 008b/06,
 008b/14, 010b/04, 010b/05, 010b/08,
 013a/10, 013a/12, 013b/01, 013b/03,
 013b/05, 013b/14, 014a/12, 014b/03,
 014b/05, 015a/09, 015a/11, 015a/15,
 015b/02, 015b/11, 016a/09, 016b/03,
 016b/11, 016b/12, 017a/01, 017a/04,
 017b/14, 019a/08, 019b/15, 021b/01,
 022b/13, 024a/02, 025a/11, 025a/15,
 026a/05, 026b/11, 027a/15, 019b/01
 H.+ dan 012b/06, 012b/07, 015b/09,
 017a/13
 H.+ nuñ 006a/01, 008a/07, 014a/02
 H.+ yıla 013b/10
- hāl** [Ar.] Durum, vaziyet
 h. 011a/03
 h.+ de 008a/12
- halāyık** [Ar.] Halk, insanlar
 h. 017a/08
- halife** [Ar.] Birinden sonra yüksek bir
 makama geçen kimse
 h. 007b/06, 007b/09, 008a/08,
 008a/09, 008a/11, 008a/13, 014b/15,
 016b/01, 029b/14
 h.+ ye 008a/09
 h.+ yidi 007a/12
- halifetullāh** [Ar.] Allah'ın halifesi
 h. 008a/12
- halk** [Ar.] Halk
 h. 008a/02, 010a/08, 011b/02,
 017a/02, 018b/05, 019a/07, 025a/10
 mecmū'-ı h. 004a/05, 007b/03,
 014a/10, 016a/04, 017b/02, 017b/11
 h.+ a 004a/10, 005b/14
 h.+ ı 018a/08, 029b/14

- h.+ in 022b/14
h.+ ina 026b/07
mecmū'-ı h.+ uñ 007a/08
- hamīs** [Ar.] Asker; Öncü, sağ, sol, artçı ve merkez güçlerinden meydana gelmiş büyük ordu
h. 012b/15, 013a/02
- hamle** [Ar.] Hamle, atılış
h. êtdi 025a/13
- hammām** [Ar.] Hamam, banyo
h.+ a 023b/08
- harāb** [Ar.] Harap, yıkık
h.+ a 004a/06
- harāc** [Ar.] Haraç, vergi
h. 011a/15
- harām** [Ar.] İslamiyet'te yasaklanan nesnelere ve işlere
h. 012a/12, 013b/02
h.+ dur 008b/12, 012a/05, 012a/07
h. eyledi 005a/04
h. kılmışdı 013a/14
- harb** [Ar.] Savaş
h. êdicek 027b/06
- harf** [Ar.] Harf
h. 027b/14
- hāş** [Ar.] Belli bir kişiye veya nesneye ait, mahsus; özgü
h. 029b/11
- hased** [Ar.] Kıskançlık, çekememezlik
h. 009a/07
- hāşıl** [Ar.] Meydan gelen h. olur 005a/01
h. oldı 002a/07, 017b/03
- hasret** [Ar.] Keder, üzüntü, acı
h. yêdi 021a/09
- hasta** [Far.] Hasta
h. 011a/13
- hattā** [Ar.] Bile, üstelik, dahi
h. 016a/09, 016b/08, 023b/15
- hātūn** [ET. katun > hātūn] Kadın
h. 016b/07, 016b/10, 025b/02, 026a/06
h.+ ıyla 012a/06
- haṭ** [Ar.] Yazı
h. 013b/03
- hātır** [Ar.] Düşünme, hatır
h.+ a 001b/08
- haṭībū'l-enbiyā** [Ar.] Peygamberlerin hatibi
h.+ dur dēdiler 027a/04
- havā** [Ar.] Hava
h. 019b/04, 024a/07
- havāyic** [Ar.] Gerekli olan şeyler, ihtiyaçlar
h.+ inde 011a/13
- hayāt** [Ar.] Hayat
h.+ ı 022a/04
h.+ ında 029b/12
- hayf** [Ar.] Haksızlık, zulüm
h. êtmiş 010a/08
- haylī** [Far.] Çok sayıda, oldukça çok, epey
h. 003b/07
- hayr** [Ar.] Hayır, iyilik, yarar
h.+ dan 012b/05

ḥayvān [Ar.] Canlılık, dirilik

āb-ı ḥ. 029a/15 Hayat suyu

ḥazīne [Ar.] Altın,

gümüş, mücevher gibi değerli maden ve mal yığını, hazine

ḥ.+ yi 003b/13

ḥazret [Ar.] Kutsal sayılan isimlerin önüne getirilen saygı sözü

ḥ.-i Resūl 010b/13

ḥ.+ i 003a/02, 003a/07, 004b/07,

011a/01, 012a/01, 012a/03, 012a/10,

012a/13, 012b/03, 012b/10, 013a/03,

023a/14, 029a/02

ḥ.+ inden 002b/12, 007b/01, 010b/13

ḥ.+ inüñ 012a/07, 012a/15, 012b/06,

012b/11

helāk [Ar.] Yok olma, tükenme

h. edersin 007a/04

h. etdi 019b/09

h. eyledi 019b/05

h. oldu 021b/02, 024a/08

h. oldılar 026b/12

h. olıcaḳ 019b/12

ḥelāl [Ar.] İslamiyet'in yasaklamadığı, yapılmasında veya kullanılmasında bir sakınca olmayan

ḥ. 012a/05, 012a/06, 013b/02,

013b/15

h.+ den 011a/10

hem [Far.] Üstelik, bir de, zaten

h. 012b/01, 012b/11

hemān [Far.] Derhal, hemen

h. 014a/12, 014b/15, 017b/11,

026a/05

hemīşe [Far.] Her zaman, daima

h. 003b/01, 003b/12, 005a/02,

012b/11

henüz [Far.] Daha şimdi, az önce, yeni

h. 011b/07, 022a/10

her [Far.] Tüm, bütün, hep

h. 002a/04, 002a/09, 003b/12,

004a/12, 004a/13, 004b/03, 005a/10,

006a/10, 006a/12, 007b/04, 007b/14,

008a/01, 008b/02, 009a/02, 009a/04,

011a/05, 011b/15, 012b/05, 013a/02,

016a/11, 019a/12, 020a/10, 020b/13,

024a/01, 028a/07

hergiz [Far.] Asla, hiçbir vakit

h. 010a/10

herzevāt [Far. herze + Ar. -vāt] Saçmalıklar, boş sözler

h.+ ın 008a/10

ḥidmetkār [Ar. ḥidmet + Far. -kār] Hizmet eden kimse, erkek hizmetçi

ḥ.+ ıydı 006b/15

ḥ.+ uñın 007a/01, 007a/04

ḥışım [Ar.] Akriba

ḥ.+ ları 010a/04

ḥıyānet [Ar.] Hainlik

ḥ. 009a/07

ḥicāb [Ar.] Utanma, utanç

ḥ. 003a/05

- hicret** [Ar.] Hz. Muhammed'in (s.a.v.) 622 yılında Mekke şehrinden Medine şehrine göç etmesi
 h. étدی 022b/13
 h. étdügi 022b/07
- hiç** [Far.] Hiç
 h. 004a/08, 007b/05, 008a/09, 009a/01, 009a/03, 009b/06, 011b/08, 017a/03, 020b/02, 023b/13, 029a/15
- hikāyet** [Ar.] Hikaye, kıssa
 h. 005a/08, 011b/03, 014a/04, 029b/09
 h.+ de 006a/05, 009a/10
 h.+ in 024a/08
 h.+ ine 028b/02
 h.+ leri 028b/03
- hilāf** [Ar.] Karşıt, zıt, aykırı
 h. 028b/15
- Hindu** [Far.] Hint
 H.+ lar 018b/10
- hisāb** [Ar.] Hesap
 h. 016a/13
- hitāb** [Ar.] Hitap, söz söyleme
 h. 017a/13
- hod** [Far.] Kendi, bizzat
 h. 012b/07
- hor** [Far.] Aşağılık, bayağı, değersiz
 h. 003a/01, 004b/05
 h.+ u 004b/04
- hoş** [Far.] Güzel, beğenilen, zevk veren
 h. 005a/13, 007a/11, 024b/13
- h. dutdı** 024b/15
- hū** [Far.] Huy, tabiat, ahlak
 h.+ lu 004a/05
- hūb** [Far.] Güzel, iyi
 h.+ ıdur 013b/12
- hudūd** [Ar.] Sınır
 h. 028a/08
 h.+ ın 016a/11
- hulefā** [Ar.] Halifeler
 h. 002a/12
- hūn** [Far.] Kan
 h.+ ı 006b/06
- hūrī** [Ar.] Cennette yaşadığına inanılan güzel kızlara verilen isim
 h. 011b/15
- hūdā** [Ar.] Doğru yolu gösterme
 nücūm-ı h. 001b/05
- hükemā** [Ar.] Bilgeler, hakimler, filozoflar
 h. 003b/15, 015a/03
- hükūm** [Ar.] Hüküm, karar
 h. 014a/04
 h. étdiler 016b/07
 h. etsün 016b/05
- hürmet** [Ar.] Saygı, değer, hürmet
 h. 005b/11
- I**
- ırak** [ET. (y)ıra- (uzaklaşmak) +k >ırak]
 Uzak
 1. 003b/04
 1. olalar 020b/03
- ısıklık** [ısıklık] Islık

1. vermek 023b/09
- ışlāh** [Ar.] Düzeltme, iyileştirme
1. etmek 028a/01
1. eylese 007b/08
- ısmarla** – [Fa. sipār > sımar +T. la > ısmarla-]
- İsmarlamak
- 1.- mıştı 005a/10
- ıtlāk** [Ar.] Bırakma, salıverme
1. eder 021b/08
- İ**
- i -** [ET. er- > ér- / ir- > i-] İsim, sıfat, zamir gibi isim soylu kelimelerin cümlede yüklem olarak kullanılmasını sağlayan ve kökü (i-mek) kaybolmuş sadece eklerden meydana gelmiş bir yardımcı fiil; ek eylem; ek fiil
- i.- di 014a/12, 017b/04, 018b/03, 018b/11, 019a/03, 027a/09, 027a/10
- ‘ibādet** [Ar.] İbadet, tapma
- ‘i.+ e 004b/06
- ‘ibādullāh** [Ar.] Allah’ın kulları, Allah’a ibadet edenler
- aḥḳar-ı ‘i. 001b/06
- iblis** [Ar.] Şeytan
- i. 007b/10, 007b/13
- ibni** [Ar.] Oğul, erkek evlat, (Unvanlarda) oğlu, zade
- i. 018b/02
- ‘İbrī** [Ar.] Yahudi, İbrani
- ‘İ. 014b/02
- iç** [ET. iç] İç
- i.+ inde 001b/09, 001b/11, 001b/13, 002b/01, 005b/03, 007a/06, 010a/08, 010a/09, 010a/11, 010a/15, 013a/05, 013a/08, 013a/14, 013b/09, 015a/10, 015b/09, 020b/02, 020b/12, 026a/08, 026a/09, 027a/02
- i.+ inden 011a/15
- i.+ iñüzden 016b/03
- i.+ ümüzden 010a/15
- i.+ üñüzde 010a/13
- iç -** [ET. iç-] İçmek
- i.- di 029a/15
- i.- diler 016b/08
- i.- e 020b/04
- and i.- en 006a/09
- i.- mege 021a/05
- içün** [ET. uç (sebeup) > uç+u+n > üçün > içün] İçin, diye
- i. 011b/03, 022a/11
- ‘idā** [Ar.] Emanet
- olarak verme
- rücüm-ı ‘i. 001b/06
- igne** [ET. yigne ~ igne] İğne
- i.+ siyle 028a/03
- iḥsān** [Ar.] Bağışlama
- i. 002b/09
- iḥtilāf** [Ar.] Ayrılık, uyuşmazlık, bozuşma
- i. 014a/14, 017a/02, 029b/09
- i. etdiler 015a/12
- i. olundu 029b/05

ih̄tirāz [Ar.] Çekingen durma, çekinme, sakınma

i. étmekligi 008b/02

ih̄tiyār [Ar.] Seçme, tercih etme

i. ét- Seçmek

i. édersin 016b/13

i. étdiler 016b/14

i. eylediler 016b/06

iki [ET. éki > iki] İki

i. 003a/10, 007b/08, 012a/13, 015b/07, 015b/10, 016b/12, 017b/02, 018a/06, 018b/07, 020b/06, 021b/15, 022b/01, 022b/07, 022b/09, 022b/10, 023b/01, 023b/02, 025a/07, 025a/08, 025a/09, 025a/10, 027b/13, 027b/14, 028b/09

i.+ si 021b/06

i.+ sinüñ 028b/08

ikin [iki+n] İkili, ikişer

i. 023a/03

ikinci [ET. éki+ nç+i > ikinci] İkinci

i. 003b/13, 004a/10, 005a/13, 005b/03, 007b/15, 008b/06, 011a/08, 012b/08, 027b/03

bāb-ı i. 002a/13

il [ET. él ~ il] Memleket, ülke

i. 004a/03, 004a/05

i.+ inde 024b/11

i.+ lerine 011b/10

İlāh [Ar.] Tanrı

İ.+ umuz 016b/01

İlāhī [Ar.] (Allah'a hitap için) ey Allah'ım, yarabbi !

İ. 010a/14, 011b/06, 017a/12,

021a/15, 026b/15

ile [ET. birle > bile > ile] İle

i. 026a/05, 028b/05

ilenç [ET. ilen-ç] Kötü dilek, beddua

i. 004a/05

ilerü [ET. il+gerü > ilerü] İleri

i. 006a/15, 011b/07

ilet - [ET. él-e-t- > ilet-] İletmek

i.- diler 011b/13, 014b/12

illā [Ar.] Ne olursa olsun, mutlaka, özellikle

i. 005b/11, 005b/13, 011a/07,

029b/01

illik [el (yabancı) > el+lik > il+lik]

Başkasına verilecek, başkasına gidecek şey

i. 011a/14

'ilm [Ar. 'ilm] İlim, bilim

'i. 016a/06

'i.-i nücümü Astroloji 016a/13,

017a/01

īmān [Ar.] İslamiyet'e inanma

ī.+ a 025b/13

ī. getürmüşidi 023a/05

'imāret [Ar.] Bayındırlık, yapılaşma

'i. 004a/03

'i. éyledi 014a/01

'i. olduğdan 013a/15

imdi [ET. amtı / amdı > emdi > imdi]

Şimdi, artık

è. 005a/06, 009b/13, 013a/01

‘İmrān [Ar.] İbranice

‘İ. dilince 024b/05

in - [ET. en- > in-] İnmek

i.- di 013b/03, 016a/12, 028b/02

i.- dükleri 018a/15

i.- erlerdi 016b/09

i.- miş 002a/01

i.- mişidür 027b/08

i.- sün 016b/04

inan - [ET. ina-n- > ina-n-] İnanmak

i.- alum 020a/12

i.- dı 020b/11

i.- madı 017b/06

i.- madılar 019b/01, 020a/06,

026b/08, 026b/10

i.- maya 008b/05

i.- mişlardı 019b/10

‘ināyet [Ar.] İyilik, lütuf

‘i.+ inden 004b/12

incel - [ET. yinçge ~ inçge > ince+I-]

İncelmek

i.- dükden 017a/12

İncīl [Ar.] Hz. İsa’ya indirilen kutsal

kitap

İ. 002a/05

İ.+ den 001b/08, 002b/03

incit - [ET. inci-t-] İncitmek

i.- medüm 004a/15

i.- meye 011a/15

indür - [in-dür-] İndirmek

i.- di 013a/11, 027b/02

i.- mişidi 013a/13

iñle - [iñ (yansıma) > ET. iñ+i+le- > iñle-]

İnlemek

i.- di 020b/08

i.- ye 004b/13

intikām [Ar.] Öç, intikam

i.+ m 021a/15

i.+ um 008a/15

iplik [ET.yıp > yip > ip+lik] İplik

i. 027b/13

iri [ET. irig > iri] İri, kocaman

i. 010b/08, 019a/11

İslām [Ar.] İslam dini

İ. 010b/15

ehl-i İ. 016a/05

ism [Ar.] İsim, ad

i.-i ‘azam 016b/09

issi [ET idī+si > issi] Sahip, malik

i. 003b/03, 004a/02, 004b/03,

008b/02, 009a/14

iste - [ET. iz + de- > iste- (ardından

gitmek, aramak)] İstemek

i.- di 024b/10, 026a/15

i.- r 009b/13

isti‘cāl [Ar.] Sabırsızlanma, acele etme

i. 002a/07

istiğfār [Ar.] Tövbe etme

i. etdi 025a/14

istincā [Ar.] Taharetlenme, necasetten temizlenme

i. 023a/01

istiskā [Ar.] Susama, su isteme

i.+ ya 010a/10

iş [ET. iş] Çalışma, faaliyet, emek

i. 003b/03, 004a/12, 004b/15,

005a/02, 008b/02

i.+ den 008b/07, 024a/02

i.+ i 003a/15, 003b/02, 009a/07,

026b/08

i.+ in 009a/15

i.+ ler 003b/03

i.+ lere 016b/01

i.+ leri 003b/15

işbu [uş (işte)+bu > işbu] İşte bu

i. 002a/07, 005a/12, 019a/01,

019a/12, 024a/05, 025a/09, 027b/09,

028a/03, 028a/05

i.+ dur 025a/01

işde İşte

i. 021a/01, 029b/08

işkence [Far.] Bir kimseye

maddi ve manevi olarak yapılan aşırı eziyet, azap

i. étdüm 004a/14

işle - [ET. iş+le- > işle-] İşlemek

i.- dilerse 012b/05

i.- meyesiz 027b/10

i.- sün 009a/15

i.- ye 004b/15, 005a/02

i.- yecek 028a/06

günāh i.- r 006a/06

ittifāk [Ar.] Görüş birliğine varma, uyuşma, anlaşma

i.+ ı 024a/12

‘ivāz [Ar.] Bedel, karşılık

‘i. 014b/03, 014b/04

ivecek [ET. év - > iv-ecek] Acele

i. 003b/03

iveceklık [ET. év- > iv-ecek+lık] Acelecilik

i.+ (g)ile 005a/02

i‘zāz [Ar.] Saygı ile ağırlama

i.-ı dīniçün Dinin yüceltilmesi

011b/02

‘izzet [Ar.] Değer, saygı

‘i. 005b/11

K

ķap [ET. ķap] Kap

k.+ uñı 020a/11

ķ.+ ların 020a/12

ķabile [Ar.] Kabile

ķ. 022a/03

ķ.+ siyle 011a/02

ķabla- [ķap+la-] Kaplamak

ķ.-r 11a/04

ķabūl [Ar.] Benimseme

ķ. édene 009a/13

ķ. éderseñ 009a/12

ķ. étdi 015b/10

ķ. étmezseñ 009a/13

ķ. étdi 009b/02

- k. étmedügüm 010a/12
ķabz [Ar.] Kavrama, zaptetmek
 k. étdi 018a/01
ķaç - [ET. ķaç-] Kaçmak
 k.- dı 021a/06
 k.- maya 011b/01
 k.- mayasız 027b/07
ķaçan [ET.* ka+ça+n > ķaçan] Ne zaman
 k. 011a/01, 028a/02
ķadar [Ar.] Ölçüsünde, derecesinde
 k. 008a/08, 010b/10, 016a/09,
 017b/10, 018b/05, 023b/12
 k.+ dur 029b/09
ķadım [Ar.] Çok eski
 k.+ dür 001b/02
ķāfir [Ar.] Allah'ın varlığını ve birliğini
 kabul etmeyen, tanrı tanımaz, dinsiz
 k. 011b/10, 011b/11, 017b/06
 k.+ e 011b/02
 k.+ idi 005a/04
 k.+ lere 010b/08, 027b/06
 k.+ leri 011a/15
 k.+ lerüñ 011b/12, 017b/12
 k.+ se 003a/04
ķāğıd [Far.] Kağıt
 k.+ a 005a/09
 k.+ da 005b/01, 005b/03, 005b/06
 k.+ ı 005a/13, 005a/15
 k.+ uñ 005a/12
ķakı - [ET. ķakı-] Azarlamak, kızmak
 k.- dı 006b/08, 006b/10
 k.- mağımış 008a/04
 k.-miş 003a/01
 k.- yası 005a/11
 k.- yup 004a/14
ķal - [ET. ķal-] Kalmak
 k.- an 012a/06, 014b/14
 ebed ķ.- asız 021a/02
 k.- dı 017b/11, 019b/07, 026a/05
 'āciz ķ.- dı 024a/02
 k.- madı 023b/13
 k.- madılar 018a/03
 k.- mışlara 029b/03
ķalallāhu te'ālā [Ar.] Allahu Teala hazretleri
 şöyle buyurdu...
 K. 002b/07
ķalem [Ar.] Kalem
 k. 016a/06, 016a/07
 k.+ ile 013b/03, 028a/02
ķan [ET. ķan] Kan
 k. 010a/06, 013a/14, 020b/08
 k. étmeyesiz 027b/04
 k.+ lar 009a/10
ķanı [ET. *ķa+n+ı] Hani, nerede
 k. 021a/12
ķankı [ET. ķanı+ķı >ķankı] Hangi
 k.+ sın 016b/13
ķapu [ET. ķap- (örtmek) > ķap-(ı)ğ >
 ķapu] Kapı
 k. 011b/15
 k.+ da 011b/15
 k.+ dan 020a/10, 020b/13

- kı. + sında 004b/04
 kı. + ya 020a/11, 020b/13
kar - [ET. kar-] Karmak, karıştırmak
 kı.- mağı 028a/02
kara [ET. kara] Kara, siyah
 kı. 019b/02
 kı. + lar 018b/10
 kı. + lardur 018b/14
 kı. + yıldı 012a/15
karavaş [ET. kara+baş >karavaş] Cariye,
 hizmetli, kız köle
 kı. 009b/04
 kı. + dan 009b/07
 kı. + ı 009b/10
kardeş [ET. 1. ka (aile)+daş > kardeş 2.
 karındaş > kardeş] Kardeş
 kı. + ı 010b/09, 014a/03, 014b/07,
 023a/05, 024b/03, 025a/12, 027a/09,
 029a/12, 029b/12
 kı. + ıdur 023b/03, 025b/01, 028b/10
 kı. + ımuş 021a/13
 kı. + ın 014a/02, 014b/10
 kı. + ların 025b/12, 026a/15
 kı. + um 029a/03
 kı. + uñ 004b/07
karın [ET. karın] Karın
 kı. + dan 017a/15
karış - [ET. kar- (katmak) > kar-ı-ş-] Karışık
 hale getirmek, karışmak
 kı.- up 003a/15
karış kıtış [ET. kar-ış / kıat-ış]
 Karmakarışık
 kı. 010a/05
karıs - [kars-] El çırpmaç
 aya kı.- mağı 023b/09
karşı [ET.> kar(ı)ş-ı >karşı > karşı] Karşı
 kı. 011b/05, 014b/12, 019b/05
kaşd [Ar.] Niyet, istek, amaç
 kı. + ıla 009b/14
kaşuk [ET. *kas- (ürpermek) > kaş-(ı)k >
 kaşuk] Kasık
 kı. 023a/02
kat 1 [ET. kıat] Huzur, ön
 kı. + ına 007a/13, 008a/08, 009b/03,
 010a/02, 020b/06, 024b/12, 025b/13,
 027a/14
 kı. + ında 005b/14, 007a/14, 007b/04,
 007b/07, 010a/08, 017a/08, 019b/14,
 024a/15, 025b/05, 025b/06, 025b/07,
 027b/04, 028b/08
 kı. + ındağı 008a/11
 kı. + umda 004b/08
kat 2 [ET. kıat] Tabaka
 kı. 015a/13
katı [ET. kıat- (sertleşmek) > kıat-(ı)ğ >
 kıatı] Sert, katı, sağlam
 kı. 003a/01, 007a/06, 009b/06,
 010b/09, 018b/14, 020b/03, 028a/09
katlan - [ET. kıat-ı-ğ+la-n- > kıatlan-]
 Katlanmak
 kı. 007a/15

ķavim [Ar.] Kavim, topluluk (krş. ķavm)

ķ. 011a/02

ķavl [Ar.] Sz, kelam

ķ. 024a/13

ķ.+ inde 029b/07

ķ.+ ũñ 020b/03

ķavm [Ar.] Kavim, topluluk (krş. ķavim)

ķ. 020b/04, 021a/09, 024a/05

k.+ i 024a/05

ķ.+ dũr 020b/03

ķ.+ ıdı 019a/11

ķ.+ i 019a/11, 019b/12, 020a/04,

020a/05, 023b/04, 024a/07

ķ.+ iķũn 017a/10

ķ.+ in 024a/06, 026b/08

ķ.+ ine 010b/03, 011a/09, 020a/03,

020a/04, 025a/11

ķ.+ inũñ 020a/04, 023b/04, 024a/08

ķ.+ iyidi 023b/05

ķ.+ ũñ 020b/04, 020b/11, 026b/08

ķavũl [Ar.] Rivayet, haber

ķ.+ de 023a/09, 023a/10, 023a/12,

024a/11, 025b/09, 028b/07, 028b/13,

028b/14, 029a/01, 029b/02, 029b/04,

029b/06

ķ.+ dũr 029b/05

ķaya [ET. ķaya] Kaya

ķ. 020a/07, 020b/06, 020b/07

ķ.+ ya 021a/07

ķ.+ yı 020a/07, 020b/07

ķayd [ET. ķad- (ilgilenmek) > ķad-ı-t >

ķayd] Endiŕe, kaygı, tasa

ķ. yeme 020b/02

ķaymana [ET. ķā > ķadın > ķayın+ana]

Hısım, akraba

ķ.anasına Kayınvalide 028a/10

k.atasıdur Kayınbaba 026b/13

ķāyim [Ar.] Sağlam, dayanıklı

ķ. 004a/11

ķayŕer [Ar.] Rum hũkũmdarlarına verilen

ad

ķ. 006b/06, 006b/08, 006b/10

ķ.-i Rũm 004a/07, 007a/09

ķ.-i Rũmuñ 006b/05

ķ.+ ũñ 006b/08

ķazef [Ar.] Namuslu bir kadını zina ile

suçlama, kũfũr etme

ķ. etse 028a/14

ķazıyye [Ar.] Mesele

ķ.+ si 021b/04

kefil [Ar.] Kefil

k. oldı 026b/01

kelb [Ar.] Köpek

k. 023b/08

keleci [Moğ. kele+ T.ci] Söz, lakırdı

k. ederdı 013a/13 Konuŕmak

k. etdũgidũr 013b/10

kelime [Ar.] Kelime

k. 027b/02

kemen [Far.] Ucu ilmiklenmiŕ ip

k. 023b/10

kemük Kemik	Ḳ. 027a/13
k. 026a/05	Ḳ.+ ler 018b/14
kendü [ET. kentü >kendü] Kendi	ķıġır - [ET. ķı+kır- > ķıġır-] Çaġırmak,
k. 003b/10, 004a/10, 004a/13,	davet etmek, seslenmek
004b/01, 004b/04, 006b/04, 010b/09,	ķ.- sun 020a/11
011a/09, 011a/12,	ķıl - [ET. ķıl-] Yapmak, etmek, yardımcı
012a/06, 013a/10, 017a/09, 017b/11,	fiil
020a/13, 024a/06, 026a/07, 026a/11	bereketlü ķ. 026b/15
k.+ den 024b/03	cārī ķ.- a 008a/07
k.+ lerin 019b/07	muķātele ķ.- a 014b/07
k.+ mi 004b/01	tercüme ķ.- am 002a/06
k.+ ye 008b/15	ķ.- dı 013a/11, 013a/12, 013b/02,
k.+ yi 013a/05	013b/15
kendüz [ET. kendü+öz >kendüz] Kendisi,	du‘ā ķ.- dı 025a/14, 027a/01
şahsı	namāz ķ.- dı 020b/06
k.+ in 006b/02, 010a/01, 028a/12	ta‘yīn ķ.- duġı 012b/03
k.+ üñ 009b/13	zāhir ķ.- duġı 013b/10
kereyaġı [Far. kere +T. yaġ+ı] Tereyaġı	ķ.- duġından 024b/08
k. 022b/04	ķ.- dum 002a/09
kerice Eş, karı, hanım	ķ.- duñ 011b/06
k.+ m 009b/12	ķ.- inmişdur 001b/05
k.+ si 009b/03	ķ.- maya 004b/04
kes - [ET. kes-] Kesmek	endişe ķ.- maya 008b/11
k.- di 022a/14	tevāzu‘ ķ.- mayalar 006a/01
k.- ildi 017a/03	du‘ā ķ.- mışdı 018b/09
k.- mek 009a/08, 023a/02, 028a/01	du‘āsın ķ.- mışdı 018b/03
kez [ET. kez] Kere, defa	ħarām ķ.- mışdı 013a/14
k. 004a/11, 008a/12, 010a/04,	rivāyet ķ.- up 002b/12
010a/10, 011b/14, 023b/13, 026b/12	selām ķ.- ur 020a/15
ķıbī [Ar.] Mısır’ın eski yerli halkından	ķıl [ET. ķıl] Tüy, kıl
olan, çingene	ķ. 009b/09, 010a/03

- kılıç** [ET. kılıç] Kılıç
 k. 011b/02
 k.+ ı 012a/08
 k.+ ıla 021a/05
 k.+ inuñ 012a/10
- kılm** - [ET. kıl- > kıl-ı-n-] Edilmek,
 yapılmak
 tā'hīr k.- mışıdur 029a/10
- kınala** - [Ar. hinnā' > kına + T. la-] Kına
 sürmek
 k.- dılar 023b/14
- kır** - [ET. kır-] Kırmak
 k.- dı 029b/15
- kırk** [ET. kırk] Kırk
 k. 017b/08, 018a/07, 018a/08,
 019b/11, 020a/15, 020b/12, 020b/14,
 022b/05, 025a/11,
 025b/05, 025b/09, 028b/08, 029b/15
- kışsa** [Ar.] Hikaye, kıssa
 k. 024b/15, 025a/05
 k.+ sı 016a/14
- kıyāmet** [Ar.] Kıyamet, hesap günü
 k. 002b/15, 003a/01, 007b/03
 k.+ e 021a/02, 021a/12, 029b/03
- kıyās** [Ar.] Karşılaştırma
 k.+ in 016a/11
- kız** [ET. kız] Kız
 k. 013a/15, 014a/01, 014a/02,
 019a/05, 027a/09, 029a/12, 029b/12
 k.+ ı 011b/15, 025a/01, 025a/06,
 025b/02
- k.+ ıdur 017a/07, 025a/03
 k.+ ımuz 021a/13
 k.+ ın 018b/11, 027a/14
 k.+ ina 011a/09, 028a/10
 k.+ ından 019a/03, 019a/04, 023a/13
 k.+ ıyla 017b/06, 025b/03
 k.+ ları 024b/12
 k.+ larından 024b/13
 k.+ uñ 018b/11, 025a/07, 027a/14
- kızıl** [ET. kız (kırmızı, kızıl) > kız+ı+l]
 Çok kırmızı olan, parlak kırmızı olan, kızıl
 renk
 k. 002a/05
- kızlık** [kız (kıt, pahalı) > kız+lık] Kıtılık
 k. 010a/09
- ki** [Far.] Ki bağlacı
 k. 001b/02, 001b/04, 001b/05,
 001b/06, 001b/07, 001b/08, 002a/04,
 002b/09, 002b/10, 002b/12, 003a/07,
 003a/10, 003a/13, 003b/01, 003b/02,
 003b/06, 003b/07, 003b/09, 003b/12,
 003b/15, 004a/01, 004a/04, 004a/06,
 004a/08, 004a/12, 004a/13, 004b/03,
 004b/04, 004b/07, 004b/08, 004b/10,
 004b/11, 004b/12, 004b/15, 005a/01,
 005a/02, 005a/03, 005a/04, 005a/06,
 005a/09, 005a/10, 005b/01, 005b/03,
 005b/04, 005b/06, 006a/02, 006a/05,
 006a/10, 006a/11, 006a/12, 006a/13,
 006a/15, 006b/05, 006b/07, 006b/09,
 006b/11, 006b/14, 006b/15, 007a/02,

007a/05, 007a/10, 007a/12, 007a/13,
 007b/01, 007b/02, 007b/04, 007b/06,
 007b/07, 007b/10, 007b/11, 007b/12,
 007b/14, 007b/15, 008a/05, 008a/06,
 008a/09, 008a/11, 008b/03, 008b/04,
 008b/05, 008b/07, 008b/08, 008b/10,
 008b/11, 008b/13, 008b/15, 009a/02,
 009a/03, 009a/04, 009b/04, 009b/08,
 009b/09, 009b/12, 010a/02, 010a/09,
 010a/12, 010a/13, 010b/01, 010b/02,
 010b/08, 010b/09, 010b/14, 011a/05,
 011a/06, 011b/04, 011b/08, 011b/13,
 011b/14, 012a/01, 012a/02, 012a/09,
 012a/11, 012b/02, 012b/04, 012b/05,
 012b/15, 013a/02, 013a/04, 013b/02,
 013b/05, 014a/02, 014a/05, 014a/12,
 014b/07, 014b/08, 014b/13, 015a/07,
 015a/10, 015a/13, 015a/14, 015b/01,
 015b/04, 015b/06, 015b/09, 015b/12,
 016a/05, 016a/06, 016a/14, 016a/15,
 016b/06, 017a/01, 017a/04, 017a/11,
 017a/12, 017a/13, 017a/14, 017b/01,
 017b/07, 018a/03, 018a/04, 018a/14,
 018b/08, 018b/14, 019a/03, 019a/05,
 019b/06, 019b/09, 019b/13, 020a/15,
 020b/03, 020b/10, 021a/01, 021a/08,
 021a/11, 021b/06, 021b/09, 021b/14,
 022a/12, 022a/13, 022b/02, 022b/11,
 023a/04, 023b/11, 023b/12, 023b/15,
 024a/01, 024a/02, 024a/09, 024a/13,

024b/06, 024b/10, 025a/01, 025a/03,
 025b/03, 025b/15, 026a/06, 026a/07,
 026a/08, 026a/09, 026a/14, 026b/15,
 027a/03, 028a/05, 028a/07, 028b/01,
 028b/03, 028b/14, 029a/09, 029a/11,
 029a/13, 029a/14, 029b/05, 029b/09,
 029b/15

kibār [Ar.] Seçkinler

aşhâb-ı k. 001b/12

kiccük [ET. kiçig > kiçik] Küçük

k. 013b/14

kiçi [ET. kiçig > kiçi] Küçük

k. 001b/04, 003b/15, 007a/07

k.+ ye 001b/04

kile [Ar.] Bir tür ölçü birimi

k. dutmağ 026b/09

k.+ yi 027a/02

kim 1 Ki bağlacı

k. 003a/09, 003a/15, 006a/10,

006a/12, 008a/01, 009a/02, 011a/05,

012a/02, 016b/09, 019b/01, 028a/07,

028a/11

kim 2 [ET. kim] İnsanlar için kullanılan soru

ve belirsizlik zamiri

k. 007b/07, 007b/14

k.+ dür 010a/15

k.+ e 004a/13

k.+ i 019b/08, 024a/01

k.+ in 016a/02, 016a/03, 022a/07

k.+ inüñ 022a/07

k.+ üñ 007b/04

kimse [ET. kim + er-ser > kim + i-se > kimse] Herrhangi bir kişi

k. 003b/02, 003b/09, 004b/02,
007b/06, 013b/04, 028a/14, 028a/15
k.+ nũñ 023b/13
k.+ ye 004a/12, 027b/05, 028a/14

kişi [ET. kişi] şahıs, kişi, insan

k. 003b/03, 003b/04, 004b/03,
005a/11, 006a/05, 006a/06, 006a/07,
007a/13, 007a/14, 007a/15, 007b/08,
008b/03, 008b/13, 009a/11, 009a/15,
010a/06, 010a/13, 011a/01, 011a/06,
011b/04, 016b/07, 016b/10, 017b/07,
017b/10, 021a/03, 026a/10, 027b/04,
028a/02
k.+ den 008b/03, 008b/11, 009a/05
k.+ ler 003b/04, 008a/11
k.+ lere 003b/15
k.+ nũñ 003a/04, 004b/05, 006a/09,
007a/13, 007b/06, 008b/05, 009a/07,
009a/10, 028a/15
k.+ ye 006a/08, 008a/06, 008b/02,
008b/04, 009a/01, 009b/12, 016b/10
k.+ yidi 024b/08, 025b/03
k.+ yimişsin 021a/10

kitāb [Ar.] Kitap

k. 004b/02, 016a/07, 028b/02
k.+ dan 002a/01
k.+ ında 015b/05, 021b/14
k.+ larında 010b/09, 021b/08

ķo - [ET. ķo-] Koymak, bırakmak

ķ.- dı 006b/06, 023a/01

ķ.- dılar 014b/12, 019b/08

ķ.- duđınuñ 015b/01

ķ.- duđıñ 003b/07

maħrũm ķ.- madı 025a/15

ķ.- mazduñ 021a/11

ķoltuķ [ET. ķol+tuķ] Koltuk altı

ķ. 023a/02

ķonul - [ET. ķo-n-u-l-] Konulmak, konmak

ķ.- dı 029b/03, 029b/04

ķop - [ET. ķop-] Kopmak

ķ.- dı 018b/04, 018b/05, 018b/10

ķorķu [ķorķ- >ķorķ-u] Korku

ķ.+ dan 013a/06

ķ.+ sın 006b/04

ķ.+ sindan 027a/11

ķov [ET. ķođ > ķov] Dedikodu, gıybet

ķ. 008b/05

ķovucı [ET. ķov+ (u)+cı] Dedikoducu,

gammaz

ķ. 008b/03, 010a/13, 010a/15,

010b/02, 010b/02

ķ.+ dur 008b/10, 009a/14

ķ.+ lar 008b/01, 009a/09

ķ.+ larıñ 010a/06

ķ.+ yı 008b/10

ķovucılıķ [ET. ķov+ (u)+cu+lıķ] Dedikodu

yapma, ķekiřtirme, gıybet etme

ķ. 010b/02

ķ.+ ı 009a/15

ķ.+ ıla 010a/05

ķoy - [ET. ķo- (koymak) > ķo-d- > ķoy-]

Koymak, bırakmak

ķ.- a 003a/14, 006a/15, 006b/07,

011a/10

ķ.- alar 003b/02

ķ.- alum 020a/13

ķ.- dı 015b/12

ķ.- up 009a/11, 011a/14, 027a/11

ķōšek Deve yavrusu

k. 020b/09, 021a/06, 021a/07

k.+ ile 020b/01

ķōy [Far. kūy] Kōy

k. 025b/13

k.+ de 022b/11, 022b/15, 025b/14

k.+ inde 022b/12

ķudret [Ar.] Güç, kuvvet, iktidar

ķ.+ iyle 013a/10, 013b/15

ķul [ET. ķul] Allah tarafından

yaratılmış insan, kul

ķ. 002b/15, 003a/01, 005b/13,

006b/01, 009a/14, 009a/15, 011a/11,

014b/08

ķ.+ a 005a/10, 005b/11, 005b/12

ķ.+ ı 009a/10, 009a/11, 024b/05

ķ.+ ina 006b/02

ķ.+ inuñ 005a/10, 006b/04

ķ.+ ısın 022a/14

ķ.+ ların 005b/07

ķ.+ larına 005b/05

mecmū'-ı ķ.+ları 001b/02

mecmū'-ı ķ.+ laruñ 012b/05

ķ.+ umuñ 006a/09, 009a/12

ķulak [ET. ķul+gak > ķulak] Kulak

ķ.+ (ğ)ında 022a/14

ķulavuzla- [ET. ķulağuz > ķulavuz+la-]

Rehberlik etmek

ķ.- r 004a/01, 004a/04

ķulluķçı [ET. ķul+luķ+çı] Hizmetkâr

ķ.+ sı 006a/14

ķ.+ sın 007a/07

ķumaş [Ar.] Kumaş

ķ.+ ın 003b/08

ķur'an [Ar.] Hz. Muhammed'e (s.a.v.) inen

kutsal kitap

ķ. 001b/09, 001b/13, 002a/04,

002b/01, 013a/08

ķ.+ da 015a/11, 021b/06

ķ.+ dan 001b/08, 002b/03

ķ.+ ıla 002a/12, 002a/14, 002b/07

ķurbān [Ar.] Kurban

ķ. 023a/11, 024a/11

ķurı [ET. ķurı-ğ > ķuru-ğ > ķuru] Kuru,

yaş olmayan

ķ. 005b/02

ķurt [ET. ķurt] Kurt, böcek

ķ. 026a/04

ķurtıl - [ET. *ķurt-ı-l-] Kurtulmak (krş.

ķurtul-)

ķ.- dılar 019b/10

ķ.- duķları 018b/01

ķurtul - [ET. *ķurt-u-l-] Kurtulmak

ķ.- ıcaķ 018a/10

kurut - [ET. kıru-t-] Kurutmak

kı.- dı 018a/03

kuş [ET. kuş] Kuş

kı.+ lar 017b/13

kı.+ laruñ 017b/15

kuvvet [Ar.] Kuvvet, güç

kı.+ iyle 025a/13

kı.+ leriyle 019b/06

kuvvetlü [Ar. kuvvet + T. lü] Güçlü, kuvvetli

kı. 019a/11, 024b/08

kuyu [ET. kud-(u)ğ (dökmek) > kudug >

kuyuğ > kuyu] Kuyu

kı.+ da 016b/14

kı.+ dan 021a/05

kül [ET. kül] Kül

k. 005a/03, 019b/03

L

lâcerem [Ar.] Şüphesiz

l. 009a/05

lafz [Ar.] Söz, laf

l.+ ı 002a/05, 025a/04

l.+ ın 002a/06

l.+ ıyla 028a/14

laķab [Ar.] Takma ad

l.+ ı 026a/13

lâyık [Ar.] Uygun, yaraşır

l. 004a/13

l. olmaya 008b/15, 009a/01

levâzım [Ar.] Gerekli olan şeyler, ihtiyaçlar

l.+ ındandır 003b/01

lezzetlü [Ar. lezzet + T. lü] Lezzetli

l. 023b/12

li'llâh [Ar.] Allah'a mahsus, Allah aşkına

l. 012b/07

luţf [Ar.] İyilik, iyi davranış

l. edesiz 002b/09

M

mağara [Ar.] Mağara

m.+ dadur 019b/14

maħlūkāt [Ar.] Yaratılmışlar, canlılar

m.+ ı 006a/13

mecmū'-ı m.+ uñ 013b/12

maħrūm [Ar.] Yoksun, nasipsiz

m. kıomadı 025a/15

maħvêdici [Ar. maħv+ T. êt-(i)ci >

maħvêdici] Mahveden, yok eden

m. 006a/04

maķşūd [Ar.] Niyet edilen, istenilen

m. 022a/04

m.+ a 014a/04

m.+ ı 006b/04

m.+ ları 022a/08

māl [Ar.] Mal, varlık, servet

m. 026a/15

m.+ ı 024b/12

m.+ ından 011b/01

ma'nî [Ar.] Anlam, mana

m.+ de 013a/01

m.+ si 006a/03

ma'sūm [Ar.] Suçsuz, günahsız

m. 017b/15

mazlūm [Ar.] Zulüm görmüş, ezilmiş

m. 004b/13

mecmū' [Ar.] Bütün, hep, bir araya getirilmiş

m. 019a/04

m.-ı aşu Yemeğinin tamamı 007a/05

m.-ı hâcetlülerüñ Bütün ihtiyaçlar 011b/06

m.-ı halk Halkın tamamı 004a/05, 007b/03, 014a/10, 016a/04, 017b/02, 017b/11

m.-ı halkuñ 007a/08

m.-ı kulları Kulların tamamı 001b/02

m.-ı kullaruñ 012b/05

m.-ı maḥlūḳātuñ Canlıların tümü 013b/12

m.-ı mülküñ Mülkün tamamı 004a/08

m.-ı peygâmbarlar Bütün peygamberler 018b/04

m.-ı terekeyi Tahılın tümü 024b/09

m.-ı ḫâyife Cemaatin tamamı 019a/02

m.+ ı 009a/08, 011a/04, 013a/06, 013a/12, 018b/10, 021b/02, 024a/08, 026b/12

m.+ ımuz 011b/12

m.+ ın 011a/05, 023b/13

m.+ ısı 017b/08

m.+ uñ 001b/11

meger [Far.] Oysaki, ancak

m. 007b/05, 009a/10, 016a/15

mekân [Ar.] Yer

m.-ı âliden 015a/13

melâmet [Ar.] Azarlama, ayıplama, kınama

m. 010a/11

m.+ <i> 007a/08

m. edeler 007a/06

melik [Ar.] Hükümdar, padişah

m. 025b/11

m.+ idi 016a/05

m.+ lerüñ 023b/06

m.+ üñ 029a/10

melül [Ar.] Usanmış, bezmiş

m. oldı 010a/11

mel'ün [Ar.] Allah'ın lanetine uğramış

m. olur 028a/07

memleket [Ar.] Ülke, yurt

m.+ i 003b/13

m.+ ümi 003b/10

menḳül [Ar.] Nakledilmiş

m. 025a/02

mensüh [Ar.] Geçersiz

m. oldı 014a/04

menzil [Ar.] Varılacak yer

m.+ inden 028a/03

merḫamet [Ar.] Acıma, üzüleme

m. ede 003b/14

mertebe [Ar.] Kademe, derece

m.+ si 005b/15

mertebelü [Ar. mertebe + T. lü] Rütbeli, derece sahibi

m. 003b/15

mesh [Ar.] Elle sıvazlama

m. edüp 016b/11

mesihā [Ar.] Hz. İsa'nın adlarından biri
m. 022a/09

meşgūl [Ar.] Meşgul, bir şeyle uğraşan
m. ola 009b/05
m. oldum 002a/07
m. olmakdan 004b/06

meşhed [Ar.] Bir kimsenin şehit düştüğü yer,
bir şehidin gömüldüğü
yer
m.+ i 019b/13, 028b/05

meşhūr [Ar.] Tanınmış, ünlü
m.+ dur 013b/14, 014a/04, 016b/06,
021b/05, 024a/02, 028b/03, 029a/11,
029b/10

mı/mi Soru eki
m. 010b/02
m.+ dür 028b/15

mikdār [Ar.] Bir şeyin ölçüsü, miktar
m. 002a/07, 002a/08

millet [Ar.] Millet, ulus
m. 014a/11

miskīn [Ar.] Son derece uyuşuk olan,
çalışmaktan ve çaba göstermekten kaçınan,
tembel, uyuşuk
m. 010a/03, 026a/10

misvāk [Ar.] Misvak
m. etmek 023a/03

mu'azzam [Ar.] Muhteşem, çok büyük
m. 023b/05

mu'cizāt [Ar.] Mucizeler
m.+ ı 013b/07

muḥālefet [Ar.] Karşı çıkma, direnme
m. eylemedi 004a/08, 004b/02
m. eylemedüm 004a/12

muḥarrem [Ar.] Muharrem ayı, Aşure ayı
m. 018a/14, 022a/12

muḥşine [Ar.] İyilik eden
m. 027b/06

muḥtaşar [Ar.] Kısaltılmış, özetlenmiş olan
m.+ a 021b/05, 029b/10

muḳābil [Ar.] Karşısında bulunan
m. 019b/01

muḳaddem [Ar.] Önde olan, önceki
m. 001b/11, 002a/10

muḳātele [Ar.] Birbirini öldürme, vuruşma,
savaş
m. kıla Öldürmek 014b/07

muḳtezā [Ar.] Gereken
m.+ sınca Gereğince 022b/08

mü'min [Ar.] İman eden
m. 005b/13
m.+ idi 018b/08
m.+ leridi 017a/07

murād [Ar.] Arzu, istek
m. 015a/13, 027b/09

murdār [Far.] Kirli, pis, iğrenç
m. 013a/14

münāfik [Ar.] Ara bozucu, iki yüzlü
m.+ lara 010b/08

musahḫar [Ar.] Ele geçirilmiş, tutulmuş
m. eyledi 019b/02

muşāhib [Ar.] Dost, arkadaş

m. olmuşdur Dost olmak 029a/09

muştıla - [Far. mujda > muştu + T.+la-]

Müjde vermek, müjdelemek

m.- dı 024a/04

muṭī' [Ar.] İtaat eden, boyun eğen

m. ola İtiat etmek 011a/11

muṭṭali' [Ar.] Bilen, haberli, öğrenen

m. oldu Öğrenmek 016a/12

muṣṭar [Ar.] Çaresiz

m. olanlarıçün 029b/04

mübārek [Ar.] Bereketli, mübarek

m. 012b/04

Ḳuds-i m. 022b/14, 028b/04

mübtelā [Ar.] Düşkün, tutulmuş

m. 026a/07

m. oldu 026a/11

m. olduñ 026a/10

müddet [Ar.] Süre

m. 016b/07, 028b/09

m.-i ṭūfān 018a/12

m.+ den 022b/06

m.+ i 018a/04, 025b/09, 026a/04,

028b/06, 028b/07

mülk [Ar.] Mülk

mecmū'-ı m.+ üñ 004a/08

mülūk [Ar.] Hükümdarlar, padişahlar,

melikler

m. 022a/06

naşāyih-i m. 001b/11

naşāyih-i m. +dadur 002a/12

naşāyih-i m. +dan 001b/10

naşāyih-i m.+ı 002b/07

münādi [Ar.] Tellal, ilan eden kimse

m. 007b/04

münḳariz [Ar.] Yok olmuş, tükenmiş

m. 014b/14

münker [Ar.] Kabul edilmeyen, inkar edilen

nehy-i m. 008b/08

mürekkēb [Ar.] Kâğıt, karton, kumaş vb.

üzerine yazı yazmak, basmak veya desen

çizmekte kullanılan çeşitli renk ve

kıvamlarda birleşik madde

m.+ ile 002a/05

mürsel [Ar.] Peygamber, gönderilmiş

m. 015a/10

m. oldu 015a/09

müsteḥaḳ [Ar.] Hak etmiş, layık olan

m. olanlara 018a/03

m. olur 028a/06

Müsülmān [Ar.] Müslüman

M. 004b/07, 005a/07, 020b/12

m.+ a 008b/12

m.+ ları 011a/14

müştemil [Ar.] Kapsayan

m. 002a/09

mütevellid [Ar.] Doğmuş

m. oldu 019a/06

N

nadas [Yun. neatos] Daha iyi verim almak

amacıyla toprağı sürdükten sonra bir yıl boş

bırakmak

n. étmek 027b/10

nafaqa [Ar.] Temel ihtiyaçların karşılanması için gerekli olan şeylerin tümü

n. 011a/10

n.+ sı 011a/10

nāgāh [Far.] Vakitsiz, ansızın

n. 006b/07, 008a/06, 010a/07, 011b/04, 011b/11

nāhāk [Far. nā + Ar. hāk] Haksız, gereksiz, boşu boşuna

n. 009a/08, 009a/09, 010a/06, 014b/10, 027b/03

nāhiyyet [Ar.] Çevre, civar

n.+ inde 022b/15

naql [Ar.] Götmek, hikayeci

n. éde 009a/03

n. édem 001b/14

n. éder 009a/04

n. etdiler 008b/11

n. étdüğinden 014b/06

n. étdükleri 008b/13, 021b/14

n. étse 008b/03

na'1 [Ar.] Nal

n.+ ın 028a/01

namāz [Far.] Namaz

n. 013b/05

n.+ dan 011a/08

n. kıldı 020b/06

nāme [Far.] Mektup

n. 004a/07

nāmiyāt [Ar.] Güç kazanma

şalavāt-ı n. 001b/03

Naşārā [Ar.] Hristiyanlar

N. 002a/01, 002a/02, 002b/03, 002b/05, 015b/05, 021b/13

N.+ nuñ 002a/03, 024a/12

naşāyih [Ar.] Nasihatlar, öğütler

n. 001b/14, 002b/01, 013a/08, 013a/09

n.-i mülük Padişahların öğütleri

001b/11

n.-i mülükdadur 002a/12

n.-i mülükdan 001b/10

n.-i mülükı 002b/07

naşihat [Ar.] Öğüt

n. vèrüp 004b/11

nazar [Ar.] Bakış

n. éde 016b/02

n. édüp 013b/08

n. eylesün 024a/09

ne [ET. ne] Ne, soru zamiri

n. 002a/04, 009a/15, 009b/01, 009b/08, 010b/10, 011b/08, 012b/05, 015a/15, 016a/09, 017b/10, 018b/05, 021a/13, 024a/13, 028b/05

ne+di Niçin 026b/11

n.+ dür 007b/13, 009a/14

n.+ ler 005a/08

n.+ yidi 006b/14

neden [ne +den] Neden, niçin

n.+ dür 004a/07

nefs [Ar.] Nefis

n. 016b/04

- n.+ için 017a/09
n.+ in 028a/07
n.+ üm 004a/13
- nehy** [Ar.] Yasaklama, men etme, engelleme
n.-i münker 008b/08
n. edeler 008b/07
n. êtdi 008b/15
- nemmām** [Ar.] Ara bozan, dedikoducu
n.+ dur 008b/09
- neseb** [Ar.] Soy
n.+ i 014b/15
n.+ inde 029a/04, 029b/09
- nesl** [Ar.] Nesil
n.+ i 014b/13
n.+ indendür 026a/03
- nesne** [ne+er-ser+ne > ne+ise+ne > nesne]
Nesne, mal, mülk
n. 004a/01, 004a/04, 007b/12, 007b/13, 011a/06, 011b/01, 011b/09, 012a/04, 023a/01, 024b/09, 028a/04
n.+ den 022a/08
n.+ lerden 028a/05
n.+ leri 027b/10
n.+ leriyle 012b/11
n.+ müz 020a/10
n.+ nüñ 008a/04
n.+ sin 028a/15
n.+ ye 029b/02
n.+ yi 003b/12, 008b/04, 020b/11, 028a/13
- n.+ yile 004a/09
- nevāfil** [Ar.] Farz ve vacip dışında fazladan yapılan ibadetler
n. 004b/06
- nevbet** [Ar.] Nöbet
n. 021a/04
- nevmīd** [Far.] Ümitsiz, çaresiz
n. 004b/12
- neydügi** [ne + i-dük+i > neydügi] Ne olduğu
n.+ n 002a/10
- niçe** [ET. ne +çe > niçe] Nasıl, çok, birçok
n. 004b/14, 010a/10, 013b/15, 016b/06, 024a/01, 026a/08
n.+ sin 011b/12
n.+ ye 017a/13
- niçün** [ne + uç+un > ne+içün > niçün]
Niçin
n. 005b/15, 012b/13, 012b/14, 013a/02
- nidā** [Ar.] Seslenme
n. 007b/04, 010a/12, 010b/01
- nifāk** [Ar.] Ayrılık, nifak
n. 009a/07
- Nīl** [Ar.] Nil nehri
N.+ e 027a/11
- ni‘met** [Ar.] Nimet
n. 026a/08
- nite** [ET. ne + teg > nete > nite] Niçin, nasıl
n. 003b/11, 009b/08, 026a/10

niteki [ne+teg+ki > nite+ki] Nitekim

n. 006a/13, 009a/10, 015a/11,
020a/04, 024a/12

nūr [Ar.] Aydınlık, ışık

n.+ ı 014b/05

nübüvvet [Ar.] Peygamberlik

n. 025a/13, 029b/12

n.+ den 025a/15

nücūm [Ar.] Yıldızlar

n.-ı hüdā Allah'ın yıldızları 001b/05

esrār-ı n.+ a 016a/12

'ilm-i n.+ ı 016a/13, 017a/01

O

od [ET. ot] Ateş

o. 003b/05, 027b/12

o.+ a 005a/03, 023a/05, 028a/08,
028a/11, 028b/01

odlu [ET. ot+luğ > od+luğ > odlu] Ateşli

o. 010a/08

odun [ET. ot (ateş) > ot+u+n > odun] Odun

o. 005a/03, 027b/12, 027b/15

oğıl [ET. oğul > oğıl] Erkek çocuk, oğul
(krş. oğul)

o. 024b/11

oğlan [ET. oğul+an] Erkek çocuk

o. 009b/02, 009b/06, 009b/08,
020b/07, 023b/07, 023b/11, 028a/12

o.+ a 018a/03

o.+ ı 009b/01, 014a/03

o.+ ın 016a/15

o.+ ına 016b/02

o.+ ınıñ 016b/04

o.+ ları 018b/15, 024b/05, 025a/10

o.+ ların 025b/12

o.+ larına 013b/01, 023a/01

o.+ larında 013b/13

o.+ larından 013b/04, 029a/08

o.+ larındandır 023a/14, 027a/08

o.+ larınıñ 013a/11, 014b/14

o.+ larıydı 017b/08

o.+ larıyla 017b/11

oğlancuq [ET. oğul+an+cuq] Küçük çocuk

o.+ ına 006b/01

o.+ lar 007b/15

o.+ ları 017b/12

o.+ laruñ 017b/15

oğrı [ET. *oğur-ı > oğrı] Hırsız, haydut

o. 003b/07

oğul [ET. oğul] Erkek çocuk, oğul (krş.
oğıl)

o. 013a/15, 013b/15, 019a/05

o.+ dan 019a/05

o.+ dur 025a/09

o.+ ı 015a/04, 015a/05, 015a/06,

015a/07, 015b/07, 015b/12, 017a/05,

017a/06, 017b/06, 018b/02, 018b/11,

018b/12, 019a/04, 019a/10, 020a/01,

020a/02, 020a/03, 021b/10, 021b/11,

021b/12, 021b/13, 021b/15, 022a/01,

023a/12, 023a/13, 023b/07, 023b/13,

024a/04, 024a/12, 025a/06, 025a/07,

025a/08, 025b/05, 026a/01, 026a/02,
026b/02, 026b/03, 026b/04, 026b/05,
027a/05, 027a/06, 027a/07, 027a/13, 028a/11
o.+ ıdur 014b/01, 019a/09, 021b/04,
021b/05, 023a/05, 023a/08, 023b/03,
024a/11, 024b/01, 024b/02, 025b/08,
026a/02, 026a/12, 026b/06, 027a/05,
028b/10, 029a/06, 029a/07, 029a/08,
029b/11, 029b/12

o.+ ına 011a/09

o.+ ından 017b/03

o.+ ındandır 019a/02

o.+ ıydı 016a/01, 029a/13

o.+ udur 017b/03

o.+ umuz 021a/12

o.+ uñ 017a/14

oğurla - [ET. oğrı+ la- > oğurla-] Çalmak

o.- maya 011b/01

o.- sa 028a/15

oğurlık [ET. oğrı+lık > oğurlık] Hırsızlık

o. étmeyesiz 027b/03

Oğuz Oğuz Türkleri

O.+ uñ 019a/01

oķ [ET. oķ] Ahşaptan yapılmı, bir ucunda sivri bir demir diğer tarafında yönlendirici yelek bulunan, genellikle yay ile atılan eski bir silah, ok

o. 012a/02, 012a/04, 012a/05

oķı - [ET. o+ķı- > oķı -] Okumak

o.- dı 007b/07

o.- yup 015a/02

ol [ET. ol] İşaret sıfatı, o

o. 001b/11, 003b/02, 003b/03,

003b/09, 004a/02, 004a/03, 004a/06,

004b/01, 005a/01, 005a/06, 005a/09,

005a/10, 005a/11, 006a/02, 006a/07,

006a/08, 006a/09, 007a/05, 007a/13,

007a/15, 007b/03, 007b/06, 007b/09,

007b/13, 008a/08, 008a/15, 008b/04,

008b/05, 008b/07, 008b/08, 008b/10,

008b/13, 008b/15, 009a/11, 009a/12,

009a/13, 009b/02, 009b/07, 009b/10,

009b/12, 009b/13, 009b/14, 010a/03,

010a/11, 010a/15, 010b/09, 011a/02,

011a/03, 011a/06, 011a/09, 011b/09,

011b/13, 011b/14, 012b/07, 012b/09,

013a/04, 013b/02, 014a/02, 014a/04,

014a/10, 015a/10, 015a/13, 015b/01,

016b/09, 016b/10, 017a/15, 018a/14,

018b/01, 018b/03, 018b/11, 019b/03,

020b/01, 020b/03, 020b/04, 020b/06,

020b/07, 020b/08, 020b/11, 021a/02,

021a/04, 021a/06, 021a/07, 021a/13,

021a/15, 022a/09, 024a/06, 024a/07,

025b/06, 026a/10, 026b/01, 026b/06,

026b/08, 027a/01, 027a/14, 027b/09,

029a/09, 029a/15, 029b/01

o.+ dur 004a/01, 004a/04, 008b/05,

008b/06, 008b/08, 008b/10, 008b/13,

008b/15, 012b/04, 016b/12, 026a/09

o.+ ıdı 026a/07

ol - [ET. bol- >ol-] **1. Olmak 2. Yardımcı eylem**

āzād o. 006b/03
 o.- a 003a/08, 003b/03, 003b/04,
 003b/11, 003b/13, 004a/02, 004a/05,
 004b/06, 004b/15, 005a/07, 005a/08,
 005a/14, 005a/15, 007a/08, 007b/03,
 007b/06, 007b/12, 007b/14, 008a/01,
 009a/15, 010b/01, 011a/07, 011a/10,
 011b/02, 012a/14, 012b/13, 029a/04
 bereket o.- a 010b/01
 meşgūl o.- a 009b/05
 muṭī' o.- a 011a/11
 cem' o.- alar 007b/03
 irak o.- alar 020b/03
 o.- an 010a/06, 023a/12, 028a/03
 ğarḳ o.- an 017b/12
 o.- ana 002a/08
 müstaḥaḳ o.- anlara 018a/03
 muḫṭar o.- anlariçün 029b/04
 o.- avuz 021a/12
 o.- dı 007a/09, 010a/06, 010a/09,
 013a/01, 014a/01, 014a/08, 014a/09,
 014b/14, 014b/15, 015b/08, 017b/06,
 018a/10, 018b/07, 018b/08, 018b/12,
 018b/13, 018b/14, 019a/07, 019a/08,
 019b/11, 019b/15, 020b/12, 020b/13,
 020b/15, 022a/03, 022b/10, 023a/10,
 023b/12, 023b/15, 024a/15, 025a/06,
 025a/08, 025a/09, 025b/03, 025b/04,
 025b/05, 025b/10, 026a/03, 026a/06,

028b/04, 029b/14
 'āşık o.- dı 009b/12
 bereketlü o.- dı 010b/06
 cem' o.- dı 025b/13
 defn o.- dı 024a/15
 ğarḳ o.- dı 017b/07
 ḫāşıl o.- dı 002a/07, 017b/03
 helāk o.- dı 021b/02, 024a/08
 kefil o.- dı 026b/01
 melūl o.- dı 010a/11
 mensūḫ o.- dı 014a/04
 muṭṭali' o.- dı 016a/12
 mübtelā o.- dı 026a/11
 mürsel o.- dı 015a/09
 mütevellid o.- dı 019a/06
 perişān o.- dı 009b/06
 revān o.- dı 020b/08
 sākit o.- dı 020a/14
 sūnnet o.- dı 018b/02
 şād o.- dı 020b/05
 vāki' o.- dı 014a/14
 vāḳi' o.- dı 017a/03
 o.- dılar 021a/03
 cem' o.- dılar 013b/15
 ğarḳ o.- dılar 017b/14
 helāk o.- dılar 026b/13
 o.- duġiçün 027a/04
 o.- duġına 002a/10, 026a/07
 o.- duḳ 011b/12
 'imāret o.- duḳdan 013b/01
 şaġ o.- duḳdan 026a/06

- meşgûl o.- dum 002a/07
 mübtelâ o.- duñ 026a/10
 bay o.- duñuz 021a/01
 o.- ıcağ 011a/13
 helâk o.- ıcağ 019b/12
 taleb o.- ina 029b/10
 perîşân o.- ma 009b/06
 o.- madı 004a/13, 012b/14
 revâ o.- madı 011b/07
 ğarķ o.- madılar 017b/13
 o.- mağıl 004b/13
 o.- mağ 011a/06, 028b/11
 meşgûl o.- mağdan 004b/06
 ref^ç o.- mağlığı 012b/08
 o.- masun 017b/05
 o.- maya 004b/05, 005a/02, 007a/07,
 011b/03
 lāyık o.- maya 008b/15, 009a/01
 o.- mayadı 003a/09
 o.- mayası 005a/13, 005a/14
 o.- mayasın 004b/12
 ref^ç o.- mazdan 015b/04
 o.- miş 022a/04
 muşāhib o.- mişdur 029a/09
 o.- mişi 013a/14
 o.- mişıdı 008a/14
 vācib o.- mişıdı 008a/11
 o.- sa 004a/02, 022a/03, 022a/10
 o.- sun 017b/05, 020a/08, 020a/09,
 021a/13
 iħtilāf o.- undı 029b/05
- zıkr o.- undı 025a/02
 rivāyet o.- undı 029a/13
 vaħy o.- undı 028b/11
 o.- ur 004a/03, 004a/05, 009a/08,
 010a/08, 010a/09, 012a/01, 012a/03,
 013a/02, 014b/03, 018a/06, 019b/01,
 022a/04, 024b/05, 027a/01, 027b/10,
 028b/03
 ğaşıl o.- ur 005a/01
 mel‘ün o.- ur 028a/08
 müsteħağ o.- ur 028a/06
 o.- urdı 008a/15, 012b/09, 029b/01
 o.- urlar 003b/01
 ziyāde o.- urmiş 005b/15
 o.- ursa 005a/13, 005a/14, 011a/11,
 028a/06
 o.- ursam 005a/11
on [AT. òn > ET. on] On
 o. 011a/06, 015b/12, 017a/14,
 018a/02, 018b/15, 019a/14, 023a/01,
 023a/08, 025a/09, 025a/10, 027b/02,
 028b/06
onuncı [ET. on+ u+nçı > onuncı] Onuncu
 o. 011b/01, 018a/14, 021b/13,
 027b/07
orta [ET. ortu > orta] Orta
 o. 013a/03, 022b/03
 o.+ larında 014a/13, 024b/10
 o.+ sın 013a/06
 o.+ sina 023b/11

o.+ sında 003a/05, 003b/14, 005a/05,
007a/01, 007a/07, 007b/08,016b/05,017a/02,
017b/02, 024b/07

o.+ sından 024a/05

otla - [ET. ot +la-] Otlamak

o.- r 020b/13

otur - [ET. ol-tur- > otur-] Oturmak

o.- dı 004b/10

o.- duğıdur 013b/09

o.- duıkları 023b/14

o.- mazdı 029b/01

o.- mışdum 001b/07

o.- mışdı 003b/06

otuz [ET. otuz] Otuz

o. 015a/09, 021b/15, 022a/01,
022a/03, 022a/11, 022b/09, 023a/09,
023a/10, 028a/04

oyna - [oyun+a-] Oynamak

o.- dur 007b/15

o.- durın 007b/15

o.- mağ 012a/06

oynat - [oyun+a-t-] Oynatmak

o.- mağ 023b/08

oyun [ET. oyun] Oyun

o. 012a/05, 012a/06

o.+ dan 012a/04

Ö

öde - [ET. öte- >öde-] Ödemek

ö.- ye 011a/09

ödet - [ET. öte-t > ödet-] Ödetmek

ö.- mek 028a/10

ög [ET. ög] Üvey

ö. 028a/10

ögit - [ET. ögi-t-] Öğütme

ö.- mek 027b/15

öğren - [ET. *ög+re-n- > öğren -]

Öğrenmek

ö.- se 012a/02

ö.- ürler 016b/15

öğret - [ET. *ög+re-t- > öğret -] Öğretmek

ö.- eyin 007b/12

ö.- di 013b/03

ökçe Topuğun arka bölümü

ö.+ sine 024b/03

öl - [ET. öl-] Ölmek

ö.- dürmege 011b/14, 028a/06,
028a/07

ö.- dürüñ 006b/13

ö.- üp 003a/15

öldür - [ET. öl-tür- >öl-dür-] Öldürmek

ö.- di 027a/13

ö.- dükden 014b/01

ö.- mek 024b/09

öli [ET. öl-ü-g >ölü] Ölü

ö. 028b/15

‘ömr [Ar.] Ömür

‘ö + i 014a/08, 014a/09, 018a/10,
018a/11, 018b/07, 018b/08, 019b/10,
019b/11, 021b/03, 022a/03, 022b/10,
023a/10, 024a/14, 025b/04, 025b/05,
025b/09, 026a/03, 028b/03
cemî‘-i ‘ö. 015b/08

‘ö.+ inüñ 013b/01

öñ [ET. öñ] Ön
 ö. 013a/03, 014a/15, 024b/03
 ö.+ in 013a/06
 ö.+ inde 006a/15, 006b/06, 006b/07,
 027a/12
 ö.+ üñde 009a/04

öñdin [ET. öñ+din] Önce, ilk önce (krş.
 öñdün)
 ö. 014a/10, 015b/04, 020b/01,
 023a/09

öñdün [ET. öñ+dün] Önce, ilk önce (krş.
 öñdin)
 ö. 015b/15, 028b/13, 029b/08
 ö.+ dür 026b/13
 ö.+ irekdür 029a/11

örgüç [ET. ör- (yükselmek, belirlemek)-ör-
 güç] Devenin sırtındaki tümsek, hörgüç
 ö.+ inüñ 010b/15

ört - [ET. ört-] Örtmek, kapatmak
 ö.- meyüp 018b/09

ötrü [ET. öt-ür-ü < ötrü] Ötörü, dolayı
 (krş. ötrü)
 ö. 024b/08
 ö.+ dür 007a/02, 010a/13, 026a/13

ötrü [ET. öt-ür-ü] Ötörü, dolayı (krş. ötrü)
 ö. 017b/13
 ö.+ dür 012b/04, 017a/10, 024b/04,
 026b/15, 029a/14

P

pādişāh [Far.] Padişah, hükümdar (krş.
 pāzişāh)
 p. 003a/13, 004b/11, 004b/15,
 005a/02, 005a/06, 005a/08, 020a/05
 p.+ a 001b/02, 008b/02
 p.+ dur 002b/15, 003a/02
 p.+ ı 004a/02, 004a/07
 p.+ ıduñ 007a/03
 p.+ laruñ 003b/01, 003b/04
 p.+ uñ 004a/01, 004a/04, 005a/09

pāre [Far.] Parça
 p. 005a/09, 019b/02, 021a/07,
 021a/08

pārele - [Far. pāre +T. le-] Parçalamak
 p.- mişler 021a/08

pāsubānlıq [Far. pās-bānī + T. lıq] Bekçilik
 p. 003b/10

pāzişāh [Far.] Padişah, hükümdar (krş.
 pādişāh)
 p. 003a/12, 026a/14
 p.+ a 003b/12, 004b/03, 008b/04
 p.+ ıdı 015b/15

pencşenbe [Far.] Perşembe
 p. 012b/01, 012b/03, 012b/04,
 012b/06, 012b/10, 012b/12, 012b/15,
 013a/04

perişān [Far.] Kederli, üzgün
 p. oldı 009b/06
 p. olma 009b/06

pes [Far.] Öyleyse, şimdi, bu halde

p. 003a/12, 005b/13, 006a/10,
008a/04, 009a/05, 010a/06, 010b/03,
012a/11, 012a/13,
012b/07, 013a/03

peygāambar [Far.] Resul, peygamber

p. 003a/02, 004b/07, 010a/10,
010a/14, 010b/11, p. 011a/05, 013a/09,
013b/02, 013b/04, 013b/12, 014a/05,
014a/15, 015a/01, 015a/07, 016a/03,
017a/03, 017a/04, 017a/06, 017a/11,
018a/07, 018b/06, 019a/08, 019a/15,
020a/01, 020a/03, 020a/05, 020b/05,
021b/03, 022a/12, 023a/04, 023a/08,
023a/13, 023a/15, 023b/02, 024a/01,
024a/10, 024a/11, 024b/01, 024b/07,
025a/11, 025b/08, 026a/01, 026a/02,
026a/03, 026a/11, 026a/12, 026b/02,
026b/06, 026b/07, 027a/04, 028b/14

p.+ a 007b/11, 010b/10, 014b/07,
019a/11, 019b/09

p.+ dan 004b/07, 023a/08, 026b/13

p.+ dur 028b/14, 029a/14

p.+ ı 014a/13, 014b/06, 017a/04,
019a/08, 020a/01, 025b/01, 026b/07

p.+ ıdı 023a/06, 029b/08

p.+ ıdı. 024a/10

p.+ ıkan 023a/06, 024a/09

p.+ ıla 017b/01

p.+ ımuz 023a/14

p.+ ına 006a/08

p.+ ısañ 020a/07

p.+ ısn 020b/11

p.+ lar 023a/04, 023a/15

p.+ laruñ 013a/08

mecmū‘-ı p.+ lar 018b/04

p.+ uñ 013b/06, 013b/07, 015b/13,

016a/01, 017b/03, 018a/11, 021b/02,

021b/04, 022a/08, 023b/03, 025b/01,

025b/02, 025b/03

peygāambarlık [Far. peygāambar + T. lık]

Peygamberlik

p. 018a/08, 025b/11, 026b/10,

027a/15, 028b/11, 029b/15

p.+ ı 018a/04, 029a/10

pīr [Far.] Yaşlı, ihtiyar

p. 020b/15

pīşgīr [Far.] Havlu, peşkir

p. 006b/06

putperest [Far.] Puta tapan

p. 019a/07

R

Rabb [Ar.] Allah

Rabbe’l -‘ālemīn Alemlerin sahibi,
Allah 013a/07

raḍiyallāhu ‘anh [Ar.] “Allah ondan razı
olsun!” anlamında dua sözü

r. 003a/06, 004b/06, 012a/07,
012a/14, 012a/15, 013b/11, 017b/09

raḍiyallāhu‘anhā [Ar.] “Allah ondan razı
olsun!” anlamında dua sözü (Dişil)

r. 002b/12

raḍiyallāhu‘anhu [Ar.] “Allah ondan razı olsun!” anlamında dua sözü

r. 010b/13, 018a/11, 019a/15,
019b/13, 029a/05

rahīm [Ar.] Merhametli

r.+ dūr 001b/03

rahm [Ar.] Acıma, merhamet

r.-i ḥaḳḳın Hakkın rahmeti

014b/09

rahm [Ar.] Döl yatağı, rahim

r.+ in 018a/02

rahmet [Ar.] Rahmet, merhamet

r. èt 005b/05

r.+ i 011a/04

r.ullāhi Allah’ın rahmeti 006a/01

r.u’llāhi ‘aleyh “Allah’ın rahmeti

üzerine olsun” anlamındaki dua sözü

007b/02

r.u’llāhi ‘aleyhi 009a/02

ra‘iyyet [Ar.] Bir hükümdara

vergi vererek bağlanan halk, tebaa

r.+ e 003b/13

r.+ üñ 004a/08, 004a/14

Receb [Ar.] Recep ayı

r. 018a/12

recm [Ar.] Taşlama, taşa tutma

r. èderler 028a/13

r. ètmek 028a/09

ref [Ar.] Yükseltme

r. edüp 015b/11

r. etdi 015a/11

r. ètdi 014a/13, 016a/09, 017a/02

r. ètdüğünde 015b/02

r. olmaḳlığı 012b/08

r. olmazdan 015b/04

re’īs [Ar.] Lider, baş, başkan

r.+ lerine 011b/13

rek‘at [Ar.] Rekat

r. 013b/05, 020b/06

Resūl [Ar.] Peygamber (Hz. Muhammed (s.a.v.) için kullanılmaktadır.)

R. 002b/12, 003a/07, 007b/02,

010b/13, 011a/01, 012a/09, 012b/02,

012b/06

ḥadīṣ-i r.+ dan 001b/09

ḥazret-i R. 010b/13

R.+ dan 007b/02, 003a/07, 011a/01

Resūlallāh [Ar.] Allah’ın peygamberi, Hz. Muhammed (s.a.v.)

R. 012a/01, 012a/03, 012a/07,

012a/13, 012a/15, 012b/10

sünnet-i R.+ ı 012a/02

Resūlullāh [Ar.] Allah’ın peygamberi, Hz. Muhammed (s.a.v.)

R. 001b/12, 007b/01, 012b/11, 013a/03,

014b/05, 023a/14, 023b/01, 029a/02

revā [Far.] Uygun, layık

r. 011b/06

r. eylemek 004b/08

r. olmadı 011b/07

revān [Far.] Yürüyen, akan

r. oldı 020b/08

riḍvān [Ar.] Cennetin bekçisi olan ve kapısında bekleyen meleğin adı

r. 022a/15

rızā [Ar.] Rızā olma

r.+ sıyla 011a/07

ri‘āyet [Ar.] Gözetme, saygı

r. eyledüñ 004a/08

r. eyleye 003b/12

ribā [Ar.]Faiz

r. yemeyesiz 027b/05

rivāyet [Ar.] Bir olayı, bir haberi veya bir bilgiyi nakletme

r. 026a/09

r.+ de 013a/15, 013b/05, 015a/05,

018a/04, 021b/05, 023b/10, 024b/12,

025b/04

r. eder 004b/07, 019b/13

r. etmişlerdür 029a/04

r. eyler 003a/07, 007b/02, 010b/13,

010b/15, 012a/09, 017b/09

r.+ inde 022b/02

r. kılp 002b/12

r. olundu 029a/13

rücūm [Ar.] Akan yıldız, meteor

r.-ı ‘idā 001b/05

S

sā‘at [Ar.] Saat, zaman

s. 007a/09, 018a/15

saç [ET. saç] Saç

s. 023a/03

s.+ larından 016b/14

sağ- [ET. sağ-] Sağmak

süd s.- maḵ 027b/11

şag 1 [ET. sağ] Diri, sağ

ş. olduğdan 026a/06

şag 2 [ET. sağ] Sağ, solun karşıtı

ş. 013a/03

ş.+ in 013a/05

sağış [ET. *sa-ḵ-ı-ş > sağış] Sayı, adet

s.+ ı 012b/08

şagin- [ET. *şa- ḵ-ı-n > şagin-] Düşünmek

ş- 014b/10

sağlık [ET. sağ+lık] Sağlık

s. 026a/08

saḡu [ET. saḡu] Yas tutmak

saḡu saḡup Yas tutmak 017a/10

şāhib [Ar.] Sahip

ş. 015b/03

şahibci [Ar. şāhib +T. ci] Koruyucu

ş.+ lerüñ 022a/06

şahife [Ar.] Sayfa

ş. 015a/09

şahih [Ar.] Gerçek, doğru, hakiki

Tevrīt-i ş.+ de 021b/13

sāhir [Ar.] Sihirbaz

s.+ ler 016b/15

şahrā [Ar.] Kır, ova

ş.+ da 007b/03

saḵ [ET. *sa- (saymak) > sa-ḵ] Uyanık, dikkatli

s. 009b/13

saḵal [ET. saḵāl] Sakal (krş. şaḵal)

- s.+ ina 010a/02
s. .+ suzıdı 013b/13
şakal [ET. şakāl] Sakal (krş. saçal)
ş. 013b/13
şakın - [saç (uyanık, dikkatli) > saç+ı-n-]
Sakınmak
s.- a 011a/12
s.- asın 007b/14, 008a/01, 008a/02
s.- mağ 008a/04
s.- uñ 003a/04
şakın - Bk. şakın-
ş.- mağ 009a/06
sākin [Ar.] Sakin
s. 003b/02, 005a/12, 005a/13,
005a/14, 005a/15
sākit [Ar.] Susan, sessiz
s. oldı 020a/14
sakla - [ET. saç+ la-] Saklamak
s.- dum 004a/10, 004a/15
s.- mağ 011a/06
s.- ya 013a/06
s.- yasız 027b/07, 027b/09
ş.- yıbilmeye 003b/10
saklayıcı [saç+la-y-ıcı]Bekçi, korucu
s. 003b/11
şal - [ET. şal-] Salmak, bırakmak
ş.- duğı 011b/02
ş.- u 008a/10
şalavāt [Ar.] Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ve
onun soyundan
gelenlere saygı ifade etmek için okunan dua
ş.-ı nāmiyāt 001b/03
şālih [Ar.] Günahsız kullar, iyi işler yapan
kullar
ş.+ lerden 006a/05
şallāllāhu 'aleyhi ve sellem [Ar.] "Salat ve
selam onun (Hz. Muhammed) üzerine olsun"
anlamındaki dua sözü
ş. 022b/06
şan - [ET. *şa- (saymak) > şa-n-] Sanmak,
düşünmek
ş.- dı 010a/03
ş.- mağ 008b/12
saña [ET. sen+ğa > saña] Sana
s. 004a/08, 007b/01, 007b/11,
007b/12, 009a/03, 009b/10, 011b/08,
020a/12, 020a/15, 024a/05, 024b/13,
026b/10
şanduk [Ar.] Sandık
ş.+ a 027a/11
şanu [ET. *şa-(saymak) > şa-n-u]
Düşünce, dilek, istek
ş. 008b/12
sarāy [Far.] Saray
s.+ ı 027a/12
şarp [ET.] Çetin, sert
ş. 020b/03
şaruşın [ET. şarığ > şaru+çın > şaruşın]
Sarışın
ş. 025b/02
şat - [ET. şat-] Satmak
ş.- arıdı 009a/11

- ş.- arın 009a/12, 009a/13
 ş.- maķ 027b/15
şatun [ET. şat- ğın > şatun] Satın, satış işlemi
 ş. ala 009b/04
 ş. alan 009a/13, 009a/14
 ş. alayın 009b/01
sa'y [Ar.] Çalışma , emek sarfetme
 s. ède 011a/14
şay - [ET. *sa- (saymak) > say-] Saymak
 ş.- ar 009a/04
 ş.- dı 009b/01
sebeb [Ar.] Sebep
 s. 024b/07, 026a/07
 s.+ den 004b/01, 007a/05, 012b/09,
 018b/03, 026a/11, 026b/01, 027a/01,
 029a/15
 s.+ idür 003a/10
 s.+ ile 004a/05
 s.+ iyile 007a/11
 s.+ iyle 009a/09, 016b/10
sebt [Ar.] Cumartesi
 s. 027b/07
seby [Ar.] Esir edilmiş, esir olan, tutsak
 s. èdüp 014b/08
secde [Ar.] Secde
 s. ètdiler 013a/12
 s. ètdügidür 013b/08
sefer [Ar.] Sefer, yolculuk
 s. 013a/05
 s.+ e 012b/02, 012b/09, 012b/10
 s.+ i 012b/07
 s.+ içün 012b/13, 012b/14
sehel [Ar.] Kolay, basit
 s. 007a/04, 007a/07
sehergāh [Ar. seher + Far. gāh] Seher vakti
 āh-ı s.+ ina 004b/13
sekiz [ET. sekkiz > sekiz] Sekiz
 s. 014a/07, 022b/08, 028b/06,
 028b/09
sekizinci [ET. sekiz+inç(i) > sekiz+inci]
 Sekizinci
 s. 011a/15, 027b/06
seksen [ET. sekiz+on > seksen] Seksen
 s. 004b/09, 015a/08, 017b/07,
 023a/11, 024a/14, 025b/09
selām [Ar.] Selam
 s. degürdi 024b/15
 s. kıılır 020a/15
 s. vèrür 020b/14
selāmet [Ar.] Kurtulma, esenlik
 s. 019b/10
sen [ET. sen] Sen
 s. 007a/02, 020a/15, 020b/10,
 021a/10, 021a/13, 021a/15, 022a/09,
 022a/14, 026b/10
 s.+ den 020b/01
 s.+ i 005b/05, 006a/08, 006b/12,
 009b/05, 009b/10, 009b/12, 024b/13
 s.+ üñ 007a/01, 007a/04, 007a/06,
 009a/03, 009a/05, 009b/14, 020a/13
şenā [Ar.] Övme, övüş

- ş. 001b/02
- ser** [Far.] Başına eklendiği kelimelere
“baş, başkan” anlamları katarak birleşik
isimler yapan Farsça ön ek
s. +cümle Bütün, hepsi 018a/06,
018a/11, 018b/07
- serhōş** [Far.] Sarhoş
s. 008a/06
s.+ uñ 008a/10
- serzeniş** [Far.] Sitem
s. 016b/02
- sev -** [ET. seb- > sev-] Sevmek
s.- di 009b/04
s.- dürdüm 004b/01
s.- e 009b/10
s.-erdi 012b/02, 012b/08, 012b/09
s.- mezin 010b/02
- şevāb** [Ar.] Sevap
ş.+ ı 007b/08
ş.+ ın 001b/12, 002a/14, 010b/12
ş.+ ından 001b/10
- şevābit** [Ar.] Sabit yıldızlar
ş.+ den 016a/10
- sevgülü** [ET. seb-gü+lü > sevgülü] Sevgili
s. 002b/15, 012a/04, 018b/02
s.+ dür 004b/08
- sevici** [ET. seb+ici > sevici] Seven
s. 004a/03
- seyr** [Ar.] Seyir, gidiş, ilerleme
s. édüp 016a/10
- seyyāre** [Ar.] Gezegen
- s.+ den 016a/10
- sibṭ** [Ar.] Torun
s.+ dur 025a/10
- sıçra -** [ET. saç-ra-> sıçra-] Sıçramak
s.- dı 006b/08
- şıfat** [Ar.] Vasıf, nitelik
ş.+ ın 019a/12
- şığ -** [ET. sığ-] Sığmak
ş.- maz 008a/09, 021b/05
- şına -** [ET. şına-] Sınamak
ş.- maduğ 003b/04
ş.- miş 003b/03
- sı-** [ET. sı-] Kırmak, bozmak
s.-r 004b/14
- sihr** [Ar.] Sihir
s. 016b/15
s. étmeyesiz 027b/05
- siñir** [ET. siñir] Sınır
s. 026a/05
s.+ ın 021a/05
- sırçe** [ET. serçe] Serçe
s. 022b/04
- siz** [ET. siz] Siz
s. 008a/12
s.+ e 008a/12, 010b/04
- şohbet** [Ar.] Sohbet
ş.+ de 023b/15
ş.+ ın 029b/06
- soğ -** [ET. suğ- > soğ-] Sokmak, geçirmek
s.- up 021a/04
- şoğ -** Bk. soğ-

- ş.- dı 022b/01
- soğak** [Ar.] Sokak
s.+ nda 008a/06
- şol** [ET. şol] Sol, sağın karşıtı
ş. 013a/03, 013b/14
ş.+ in 013a/05
- şoñra** [ET. şoñ+ra] Sonra
ş. 001b/12, 001b/14, 002a/08,
005a/07, 006b/13, 007a/02, 007a/10,
009b/03, 009b/11, 011a/02, 012a/02,
013a/11, 013b/01, 013b/04, 013b/07,
014a/03, 014a/13, 014b/01, 014b/06,
015a/01, 015a/08, 015a/11, 015b/07,
015b/11, 015b/12, 016a/12, 017a/01,
017a/02, 017a/08, 017a/12, 017a/15,
017b/02, 017b/12, 018a/01, 018a/05,
018a/09, 018a/13, 018b/07, 019b/15,
020b/08, 020b/12, 021a/07, 021b/01,
021b/15, 022a/01, 022a/02, 022b/13,
022b/14, 023a/04, 024a/07, 024a/15,
025a/05, 025a/10, 025a/12, 025b/14,
026a/05, 026a/07, 026a/14, 027a/13,
027a/15, 028b/04, 029a/03, 029b/14
ş.+ dur 024a/10
- şor -** [ET. sor-] Sormak
ş. 005b/07
ş.- dı 009a/13
ş.- dılar 010b/12
ş.- dum 011b/07
ş.- duñ 011b/09
- sor -** Bk. şor-
- s.- sun 016b/05
- sovut -** [ET. soğı-t > sovut-] Soğutmak
s.- mağ 009b/07
- şoy -** [ET. şoy-] Soymak
ş.- dı 019b/09
ş.- up 019b/07
- söğ -** [ET. söğ-] Sövmek, kötü söz söylemek
s.- di 008a/09, 008a/12, 008a/14
s.- dügin 008a/10
s.- mekten 004a/10
s.- meyesiz 027b/06
s.- se 028a/14
- sögülme** [sög-ü-l-me] Kebap
s. 006a/14
- söyle -** [ET. *sö-z+le- > söyle-] Söylemek
s. 010b/09
s.- diler 018b/15, 019a/04
s.- sün 020a/10
- söynük** [ET. *sön-ük > söynük] Sönük
s. 001b/08
- söz** [ET. *sö- (söylemek) > sö-z] Söz
s. 008b/03, 008b/07, 008b/08,
008b/11, 016b/03, 025a/12
s.+ den 011b/08, 029a/02
s.+ i 007a/09, 007b/09, 009b/15,
021a/03
s.+ ile 004b/01
s.+ in 008b/06, 009a/02
s.+ iñ 007a/11
s.+ inden 008b/01

s.+ ine 008b/05, 010a/07, 017a/01,
023a/07

s.+ iyle 001b/12, 002a/12, 024b/14

s.+ üñ 007a/10

sözlü [ET. *sö-z+lüg > söz+lü] Sözlü

s. 004a/01

şu [ET. sub > suv > su] Su

ş. 018a/13, 021a/05, 022b/04,

023a/02, 023a/03

ş.+ da 027b/11

ş.+ yın 020b/04

ş.+ yına 022a/15

su'al [Ar.] Soru

s. 012b/12

s.+ lerinden 002a/02

s.+ lerinüñ 002b/05

suç [ET. suç] Suç

s.+ için 007a/04, 007a/08

s.+ ın 007b/06

s.+ uñı 006b/03

suçlu [suç+lu] Suçlu

s. 007a/06, 007a/13

s.+ yı 005b/08, 005b/13

suçsuz [suç+suz] Suçsuz

s. 008b/12, 021a/15, 027b/04

şuḥf [Ar.] Kitaplı dört peygamberin

dışında diğer peygamberlere gelen kutsal
buyruklar, sayfalar

ş. 013a/13

şuḥuf Bk. şuḥf

ş. 013b/02

şulbī [Ar.] Birinin sulbünden gelme, kendi
evlâdı, oğlu.

ş. 025a/03

sultān [Ar.] Sultan, padişah, hükümdar

s. 027b/04

s.+ um 006b/14

sultānlık [Ar. sultān+ T. lık] Hükümdarlık

s. 025b/14

sūre [Ar.] Sure

s.+ sinden 001b/14

s.+ sinüñ 015b/03

şūret [Ar.] Suret, şekil, biçim

ş.+ in 016a/11

ş.+ inde 014b/02, 020b/15, 023b/11

şūretlü [Ar. şūret + T. lü] Görünüşlü

ş. 020b/09

şuvar - [ET. suv+ğar- > suvar-] Sulamak

ekin ş.- maḳ 027b/11

sübḥānehū ve te'ālā [Ar.] Yüce ve noksan

sıfatlardan uzak, Allah

s. 006a/10

süci [ET. sücig > süci] Alkollü içki, şarap

s. 016b/08

s. 022b/03

süd [ET. süt] Süt

s. 020a/11, 020a/12, 020b/14,

022b/01, 022b/04

s.+ iyle 021a/01

s. sağmaḳ 027b/11

sükün [Ar.] Durgunluk, dinme

s. étdüğüçün 017a/09

sünnet 1 [Ar.] Hz. Muhammed'in söylediği sözler ve Müslümanlarca uyulması gerekli davranışları

s. 012a/14, 023a/01

s.-i Resülallâhı 012a/02

s. oldı 018b/02

sünnet 2 [Ar.] Erkek çocuğunun erkeklik organının ucundaki derinin kesilmesi

s. etmek 023a/01

sünnetlü [Ar. sünnet+ T. lü] Sünnetli

s. 017a/14, 017a/15

süñük [ET. süñ-ük] Kemik

s. 019b/07

s.+ (g)i 017a/12

sür - [ET. sür- (gütmek)] Sürmek

s.- mek 027b/14

sürç- [ET. sürç-] Sürçmek, takılmak

s.- di 006a/15, 006b/07

Ş

şād [Far.] Neşeli, sevinçli

ş. oldı 020b/05

şāh [Far.] Padişah

ş.+ ı 003a/08

şakī [Ar.] Haydut, eşkiya

ş. 021a/03

şākird [Far.] Öğrenci, talebe

ş.+ idür 029b/12

şāyed [Far.] Eğer

ş. 029a/03

şefekāt [Ar.] Merhamet (krş. şefkat)

ş. etdi 025a/14

şefi' [Ar.] Merhamet eden, bir suçun affi için aracılık ya da kefillik eden kimse

ş. 001b/05

şefkat [Ar.] Merhamet (krş. şefekāt)

ş. 003b/14, 005b/05

şehādet [Ar.] Şahitlik, tanıklık

ş. 022b/03

şehr [Far.] Şehir

ş. 026b/06

ş.+ e 026b/06

ş.+ in 012a/10

ş.+ inde 024b/14, 025b/10

ş.+ inden 016a/08

ş.+ ine 023b/04

ş.+ inüñ 022b/12

ş.+ üñ 023b/05

şek [Ar.] Şüphe, tereddüt

ş. dutma 009a/03

şenbeh [Far.] Gün, cumartesi

ş. 027b/10, 028a/06

şenbih [Far.] Gün, cumartesi

ş. 027b/07, 027b/09

şer [Ar.] Kötülük, şer

ş.+ den 012b/05

şerh [Ar.] Bir metnin, kitabın

anlaşılmasını

sağlayacak biçimde yapılan yorum, açıklama

ve notlar

ş.+ inde 006a/02, 012b/02

şerī'at [Ar.] İslam hukuku

ş.+ ı 013b/06

- ş.+ ina 029b/14
 ş.+ ında 028a/05, 028a/08
 ş.+ ları 014a/12
- şevketlü** [Ar. şevket +T. lü] Haşmetli, ulu
 ş. 024b/08
- şeytān** [Ar.] Şeytan
 ş. 014a/14, 020b/15, 023b/11
 ş.+ a 020a/06
- şifā** [Ar.] Şifa, iyileşme
 ş. vèrdi 026a/05
- şimdi** [uş+ imdi > şimdi] Şimdi
 ş. 016b/11, 022b/15
 ş.+ ye 021a/12, 028b/15
 ş. +ki 008a/12, 022a/05
- şir** [Ar.] Şiir, manzume
 ş. 003a/14, 004b/13, 009a/04
- şirk** [Ar.] Allah'a ortak koşma
 ş. getürmeyesiz 027b/02
- şiş** [ET. şış > şiş] Şiş, ucu sivri çubuk
 ş. 006a/15
 ş.+ ile 006a/14
- şol** [uş+ol > şol] Şu
 ş. 001b/02, 001b/03, 003b/09,
 004b/15, 006a/06, 007a/11, 007b/05,
 008a/08, 017a/03,
 019b/04, 020a/07, 023b/12, 029b/05
- şöyle** [şu+ ile > şöyle] Şöyle
 ş. 003a/05, 007b/14, 019b/06,
 023b/11, 023b/15, 029a/13
- şu** [ET. uş+ol > şu] Şu
- ş.+ ña 005a/09, 014a/03, 014a/12,
 017a/14
 ş.+ ndan 004b/08
- şu'ab** [Ar.] Şubeler, dallar
 ş.+ ımı 026b/15
- şular** [şu+lar] Şunlar
 ş. 003a/15
- şüm** [Far.] Uğursuz, şom
 ş. 004a/04
- şükür** [Ar.] Şükür (krş. şükür)
 ş. ède 026a/09
 ş. èderse 026a/08
- şükürāne** [Ar.] İyiliğin değerini bilme belirtisi
 ş.+ si 018b/01
- şükür** [Ar.] Şükür (krş. şükür)
 ş. 001b/02
- şürü'** [Ar.] Başlama
 ş. èdersevüz Başlamak 028b/02
- T**
- tā** [Far.] Kadar, dek, değin, beri
 t. 002a/07, 007a/05, 010b/04,
 010b/10, 013a/04, 013b/04, 014a/03,
 014a/12, 017a/03, 021a/02, 021a/12,
 029b/03
- tācir** [Ar.] Tüccar
 t.+ idi 019a/10
- tağ** [ET. tağ] Dağ
 t.+ inuñ 018a/15
 Tūr- T.+ nda 027b/01
- tağrīm** [Ar.] Ödetmek
 t. 028a/10

- t. éderler 028a/15
- taḥrīf** [Ar.] Bozma, değiştirme
t. étmislerdür 022a/08
- taḥt** [Far.] Taht
t. 013b/09
t.+ da 003b/06
- taḥta** [Far.] Tahta
t.+ lar 027b/01
- taḫvā** [Ar.] Allah'ın yasakladığı şeylerden sakınma, korunma
- ta'lim** [Ar.] Talim, öğrenme
t. étdi 016a/13
t. étdiler 016b/10
t. étdükden 017a/01
- tamām** [Ar.] Tam, bütün
t. 011a/07, 012b/09, 016a/12, 016a/15, 018a/02, 020b/14, 025a/10
- Taḥrī** [ET. teḥrī > taḥrī] Allah, tanrı
T. 005b/02, 005b/05, 011a/05, 020a/15, 024b/05
T.+ dan 016b/08
T.+ dur 006a/04
T.+ larumuzu 020a/13
T.+ ñ 021a/13
T.+ ña 020a/13
T.+ nuñ 005b/04, 005b/07, 008a/15, 011a/04, 020b/10, 022a/14
T.+ ya 001b/02
- Taḥrī te'ālā** [ET. taḥrī + Ar. te'ālā] Ulu Tanrı, Allah teala
T. 006a/06, 011a/04
- tārīḥ** [Ar.] Tarih
t. 015b/01, 021b/14
t.+ in 022a/06, 022a/07
t.+ inüñ 022b/08
- taşarruf** [Ar.] Bir şeyi dilediği gibi kullanma yetkisi, kullanım
t. 016a/13
- Tatar** Tatar
T.+ dan 018b/04
T.+ uñ 019a/01
- ta'yīn** [Ar.] Belirleme, kararlaştırma, atama
t. kılduğı 012b/03
- ta'zīr** [Ar.] Azarlama
t. étmek 028a/09
t. éderler 028a/14
- tecessüs** [Ar.] Araştırmak, bir şeyin aslını anlamaya çalışmak
t. 008b/13
- teemmül** [Ar.] Bir işi etraflıca düşünme
t. 002a/10
- teenni** [Ar.] Yavaş işi görme, ağırdan alma, ihtiyatlı davranma
t.+ yile 004b/15
- tefsīr** [Ar.] Yorumlama
T.-i Baęavīde 018a/07
T.-i Beęavīye 024a/09
T.-i Teysīrinde 018a/10
t.+ inde 015a/12, 015b/03
- te'ḥīr** [Ar.] Geciktirme, erteleme
t. kılnmışıdur 029a/10

- teḳaddes** [Ar.] “Mübarek ve yüce olsun”
 anlamındaki dua sözü
 t. 010b/08
- ten** [Far.] Cilt, ten
 t.+ in 005a/04, 026a/04
 t.+ sin 005b/03
- tercüme** [Ar.] Bir dilden başka bir dile
 çevirme
 t. kılam 002a/06
- tereke** [Ar.] Miras
 mecmū’-ı t.+ yi 024b/09
- terk** [Ar.] Bırakma, terk
 t. éde 009b/05
 t. étmiş 012a/03
 t. eylese 012a/02
- teslīm** [Ar.] Bırakmak
 t. étmeye 028a/07
- tevābi’** [Ar.] Maiyet, bir kimseye tabi olanlar
 t.+ iyle 001b/11
- tevārīḥ** [Ar.] Tarihler
 t. 010b/09, 021b/08
 t.-i enbiyādan 001b/09
 t.-i enbiyāyı 002b/01
 t.+ de 014b/13, 017a/10, 021b/09,
 024b/06, 027a/03
 t.+ in 001b/13, 013a/08, 016a/07
 t.+ inde 021b/13
 Belḥ- t.+ inde 026b/04
 t.+ inden 015b/05
- tevāzu’** [Ar.] Alçak gönüllü olma
 t. 005b/14
- t. eylemek 005b/12
 t. kılmayalar 006a/01
- tevbe** [Ar.] Tövbe
 t. 010b/04, 010b/05, 025a/14
- tevḥīd** [Ar.] Allah’ın birliğine inanma
 t. 014a/12
 t.+ den 013b/06
- Tevrīt** [Ar.] Hz. Musa’ya inen kutsal kitap
 T. 002a/05, 014a/08, 027a/02,
 027b/08, 028b/01
 ehl-i T. 029b/07
 T.-i şaḥīḥde Bozulmamış Tevrit
 021b/13
 T.+ de 027a/08
 T.+ den 001b/09, 002b/03, 025a/02,
 027b/02
 T.+ lerinde 022a/07
- tīz** [Far.]Çabuk, tez
 t. 007b/14, 008a/04, 009b/09
- tīzlik** [Far. tīz + T. lik] Çabukluk
 t. 007b/14
- tob** [ET. tōb] Top
 t. 007b/15
- tü** [ET. tū] Tüy
 t.+ si 020a/08
- türbe** [Ar.] Türbe
 t.+ sinden 025b/15
- türrehāt** [Ar.] Saçma, boş sözler
 t. 008a/09
 t. édüp 004a/10
- Türk** Türk, Tatar

- T.+ den 018b/04
T.+ üñ 019a/01
Türkçe [Türk + çe] Türkçe
T. 002a/06
tałaşdur - [ET. tala-ş-tur- > tałaşdur-]
(Hayvanlar için) boğuşturmak
t.- maķ 023b/08
taleb [Ar.] İstek, talep
t. éde 006a/12
t. éden 029b/06
t. étdi 029b/06
t. olına 029b/10
t.+ ya 002b/11
țamu [ET. țamu] Cehennem
t. 005a/05
t.+ ya 003a/08
tañla [tañ+la] Sabahleyin, sabah olur
olmaz
t. 020a/10, 020b/13
țap - [ET. țap-] Tapmak
t.- alum 020a/13
t.- arlardı 026b/09
t.- dılar 016b/09
t.- maķıdı 023b/10
taş [ET. taş] Taş
t. 021b/02, 023b/10, 026b/09
t.+ ından 027b/01
t.+ uñ 020b/02
taşra [taş (dış) > taş+ra] Dışarı
t. 025b/15
țavāf [Ar.] Tavaf, dolaşma
t. éderdüm 011b/04
țavar [ET. țabar > țawar > țavar] İnek, dört ayaklı çiftlik hayvanı
t. 028a/02
țayı [ET. țagay > țayı] Dayı
t.+ ñ 024b/11
t.+ s1 024b/14
țāyife [Ar.] Cemaat, topluluk, bölük
t. 024a/14
mecmū‘-ı t. 019a/02
t.+ yi 019b/06
țifil [Ar.] Küçük çocuk
t. 017b/15
țoğ - [ET. țuğ- > țoğ-] Dünyaya gelmek
t.- a 017a/14
t.- an 024b/03
t.- dı 015b/07, 015b/12, 017a/11,
017a/15, 019a/05, 021b/15, 022a/01,
022a/02, 022a/13, 022b/11, 022b/12,
023a/09, 027a/07
t.- duğı 023b/01
t.- duğından 022a/02
t.- duķdan 025a/10
t.- dum 003a/12
t.- ıcak 024b/02
țoğru [ET. țoğ-(u)r-u > țoğru] Yalan olmayan, doğru
t. 004b/01
țoğrulık [ET. țoğ-(u)r-u > țoğru +lık > țoğrulık] Doğruluk
t.+ ıla 004a/15

- toğur** - [ET. toğ-ur-] Doğurmak
 t.- ıcağ 027a/11
 t.- ur 020b/07
- toğsan** [ET. toğuz + on > toğsan] Doksan
 d. 006a/02, 022b/08, 028b/09
- toğuz** [ET. toğkuz > toğuz] Dokuz
 t. 006a/02, 006a/03, 014a/07,
 018a/06, 018a/08, 022a/01, 022a/04,
 023a/11, 028b/06
- toğuzuncı** [ET. toğuz+u+nçı > toğuzuncı]
 Dokuzuncu
 t. 011b/01, 027b/06
- tol-** [ET. to-l-] Dolmak
 t.- dı 019a/06
- ton** [ET. ton] Kıyafet, elbise
 t. 027b/13
 t.+ ina 006b/08
 t.+ lar 022a/15
- toñuz** [ET. toñuz] Domuz
 t. 013a/14
- toprak** [ET. topra- (kurumak) topra-k >
 toprak] Toprak
 t. 019b/03
 t.+ a 003a/15
 t.+ dan 013a/10
- tūfān** [Ar.] Nuh peygamber zamanında,
 inkarcı ve sapkın insanları cezalandırmak
 için Allah tarafından
 yağdırıldığına inanılan yağmur ve kasırga
 afeti
 t. 018a/01, 018a/03, 018a/09
- müddet-i t. 018a/12
 t.+ da 017b/06
 t.+ dan 017b/02, 018a/05, 018a/09,
 021b/14
- tur** - [ET. tur-] Durmak
 t.- an 020a/07
 t.- asın 009b/15
 t.- dı 009b/03, 009b/15, 010a/01,
 014b/13, 020b/06, 024b/13
 t.- duğı 006b/02, 022b/06
 t.- miş 011b/05
 t.- up 007b/05
- Ṭur** [Ar.] Tur dağı
 Ṭ.- Dağında 027b/01
- turağ** [ET. tur- ğağ > turağ] Durulacak yer,
 durak
 t.+ (ğ)ıdur 010b/15
- turugel** - [tur-u+gel-] Ayağa kalkmak
 t.- di 010a/04
- tūş** [T. tū- (kapanmak) >tū-ş]
 t. ol- 004b/13 Rast gelmek, isabet
 etmek
- tuy** - [ET. tuy-] Duymak
 t.- dı 010a/05
- tuzāk** [ET. tuzāk] Tuzak
 t.+ uma 008a/03
- U**
- uç I** [ET. uç] Bir nesnenin sivri ucu
 u.+ (c)ı 006a/15
- uç II** [ET. uç] Son, nihayet

u.+ (c)dan Baştan sona değin,
tümüyle 010b/04, 010b/05

uç III [ET. uç] Sebep, vesile

u.+(c) dan 004a/03, 004a/06

u.+ ın 028a/05

uçmak [Soğd. uşmağ >uçmağ >uçmak]

Cennet

u. 013b/09, 029a/15

u.+ (ğ)a 003a/08

u.+ da 013a/11

u.+ dan 022a/15

u.+ dur 015a/15

u.+ (ğ)ıla 005a/05

u.+ (ğ)ına 015b/10, 015b/11

ud [ET. ud] Avret yeri

u. 018b/09, 023b/09

uğra - [ET. uğur (zaman) > uğur+a-]

Uğramak, tesadüf etmek

u.- dı 007b/11, 008a/06, 024a/03

u.- miş 026a/09

uğraş - [ET. uğur+a-ş-] Uğraşmak

u.- duğ 011b/11

Uhud [Ar.] Uhud dağında Medineli

müslümanlar ve Mekkeli müşrikler arasında

yapılan savaş

U. 012a/12

‘uqalā [Ar.] Akıllı kimseler

‘u. 003b/11

‘ulemā [Ar.] Alimler, bilginler

‘u. 015b/13

‘u.+ sı 002a/03

ulu [ET. ulluğ > ulu] Büyük, yüce

u. 001b/04, 003b/15, 007a/07,

007a/12, 025b/01

u.+ sı 029b/13

u.+ ya 001b/04

un [ET. un] Un

u. 027b/12

unut - [ET. unıt-] Unutmak

u.- dı 006b/02

ur - [ET. ur-] Vurmak, çarpmak

u. 020a/07

u.- a 006b/09

u.- alar 006b/11, 007a/14, 011b/13

uyura u.- asın 009b/13

u.- dı 014b/09, 019b/04, 019b/06,

025a/13

uyura u.- dı 010a/01

u.- up 013b/09, 019b/09

u.- urlar 028b/01

ustura [Far.] Ustura

u. 009b/09

u.+ yı 010a/01

uş [ET. oş > uş] İşte, şimdi

u. 006b/15

utan - [ET. uvut (edep, hayâ) > uvut+a-n- >

utan-] Utanmak

u.- duğın 006b/04

uvağ [uv(ufalamak)-ağ] Ufak, küçük

u. 023b/10

uvan - [uv(ufalamak)-an-] Parçalanmak,

ufalanmak

u.- sa 028a/02
uy - [ET. uç - > uy-] Uymak, itaat etmek
 u.- an 024a/05
 u.- dılar 020a/06
 u.- madı 025b/11
 u.- up 010a/07
uyan Dizgin, yular
 u.-ıla 004b/09
uyku [ET. *ū+dı-ku > uyuku / uyku] Uyku
 u.+ ya 009b/08
uyur [ET. *u+dı- > uyu-r] Uyuyan
 u.+ a urasın Uyur gibi davranmak
 009b/13
 u.+ a urdı 010a/01
uzun [ET. uz+u+n] Uzun
 u. 028b/03, 029b/10
 Ü
üç [ET. üç] Üç
 ü. 003b/12, 005a/09, 005a/12,
 007b/12, 007b/13, 008a/04, 012a/04,
 015b/08, 015b/12, 017b/03, 018b/12,
 019a/05, 019b/10, 021b/01, 021b/03,
 022a/03, 022a/11, 022b/08, 025b/12,
 026a/03, 028b/06
üçünci [ET. üç+ünç(i) > üçünci] Üçüncü
 ü. 003b/14, 004a/11, 005a/15,
 005b/06, 008a/02, 008b/08, 011a/09,
 012b/10, 027b/03
 bāb-ı ü. 002a/15, 013a/07
üleş - [ET. ül+e-ş-] Paylaşmak
 ü.- diler 021a/08

ü.- mişler 021a/08
ümmet [Ar.] Bir peygambere inanıp onun
 yolunu seçen insanların tümü
 ü.+ lerine 010b/11
üre - [ET. üre-] Üremek, doğmak,
 çoğalmak
 ü.- di 014a/03, 017b/12
 ü.- yen 025a/10
üst [ET. *üz+tün > üst] Üst, vücut, beden
 ü.+ inde 012a/10, 018a/13, 018a/15
 ü.+ üme 006b/13
 ü.+ üñe 007a/02, 009b/14
üzeri [ET. *üz+e+re >üzeri] Üstü, bir şeyin
 üst kısmı (krş. üzerü)
 ü.+ ne 001b/03, 001b/04, 001b/05,
 002a/06, 002a/09, 002a/10, 003b/02,
 003b/11, 005b/07, 006b/10, 008a/07,
 008a/11, 018b/03, 019b/02, 019b/03,
 021b/02, 026b/12, 027b/01, 027b/08
 ü.+ nedür 007b/08, 024a/13
 ü.+ neyidi 014a/11
üzerü [ET. *üz+e+re >üzerü] Üstü, bir
 şeyin üst kısmı (krş. üzeri)
 ü.+ me 007a/08
 ü.+ ne 007a/05
 V
vācib [Ar.] Dinen yapılması gerekli olan,
 vacip
 v. 008a/14
 v.+ dür 003b/12, 004b/03, 008b/04,
 008b/08, 008b/10

- v. olmuşıdı 008a/11
- va'de** [Ar.] Vaat, söz
v.+ mde 004a/12
- vaḥdāniyyet** [Ar.] Allah'ın birliği, birlik, tek olma
v.+ in 002a/01
- vaḥy** [Ar.] Peygambere gönderilen İlâhî kelâm ve haber
v. 017a/03
v. êtdi 006a/08
v. olundı 028b/11
- vakār** [Ar.] Ağırbaşlılık, ciddiyet
v. 003b/03
ehl-i v. 004b/15, 005a/02
- vākī'** [Ar.] Gerçekleşmiş
v. oldı 014a/14, 017a/03
- vakt** [Ar.] Zaman, vakit
v. 002a/06, 005a/11, 007b/03, 009b/08, 011a/03, 011a/04, 011b/14, 013b/02, 014a/02, 014a/10, 017a/15
v.+ den 018b/01
v.+ e 017a/04
v.+ ı 022a/09, 022a/10
v.+ ında 021a/04
- vallāhi** [Ar.] "Allah'ı tanık gösteririm."
anlamında yemin sözü
v. 006a/06
- vallāhu a'lem** [Ar.] "En iyisini Allah bilir."
anlamında bir dua sözü
- v. 002a/10
- var -** [ET. bar- > var-] Ulaşmak, gitmek
v.- a 007b/06, 009b/09
v.- dı 009b/11, 014b/08, 021a/07, 024a/04, 024b/11, 027a/14
v.- dılar 010b/05, 019b/05
v.- dum 011b/04, 011b/07
v.- ıp 009a/05, 011b/02
v.- maḵ 009b/13
v.- maya 007b/05
v.- up 016b/15
v.- ur 004a/06, 020b/13
- var** [ET. bar > var] Mevcut, var olan
v. 004b/02, 009a/12, 010a/13, 011b/15, 012b/13, 012b/14, 024b/12, 028b/15
v.+ ıdı 005a/08, 007a/15, 009a/10, 011b/15, 012a/11, 014b/05, 017b/07, 020a/05, 022b/10, 025a/01, 026a/14, 028b/15
v.+ ısa 007b/04, 007b/05, 016a/10, 017b/10, 018b/05, 024a/14
- vaşf** [Ar.] Vasıf, nitelik
v.+ a 008a/09
- vāsiṭsuz** [Ar. vāsiṭ+T. suz] Aracısız (krş. vāsiṭasuz)
v. 013a/13
- vāsiṭasuz** [Ar. vāsiṭa+T. suz] Vasıtasız, araçsız (krş. vāsiṭsuz)
v. 013b/09
- vaşiyet** [Ar.] Vasiyet

v. étmişidi 025b/06
v.+ i 025b/07
ve [Ar.] Ve
v. 001b/02, 001b/03, 001b/04,
001b/05, 001b/06, 001b/08, 001b/09,
001b/10, 001b/11, 001b/12, 001b/13,
001b/14, 002a/01, 002a/02, 002a/03,
002a/04, 002a/05, 002a/07, 002a/09,
002a/12, 002a/14, 002b/01, 002b/03,
002b/05, 002b/07, 002b/09, 002b/11,
003a/01, 003a/02, 003a/05, 003a/06,
003a/08, 003a/10, 003a/13, 003b/01,
003b/02, 003b/03, 003b/05, 003b/10,
003b/11, 003b/13, 003b/14, 004a/02,
004a/03, 004a/04, 004a/05, 004a/06,
004a/08, 004b/02, 004b/05, 004b/15,
005a/02, 005a/10, 005a/13, 005a/14,
005b/03, 005b/05, 005b/06, 005b/11,
005b/12, 005b/14, 005b/15, 006a/01,
006a/12, 006a/15, 006b/04, 006b/06,
007a/07, 007b/04, 007b/06, 007b/08,
007b/09, 007b/10, 007b/14, 008a/01,
008a/10, 008a/12, 008b/01, 008b/02,
008b/04, 008b/15, 009a/03, 009a/06,
009a/07, 009a/08, 009a/09, 009b/11,
010a/07, 010a/08, 010a/12, 010b/02,
010b/08, 010b/09, 010b/11, 010b/15,
011a/02, 011a/04, 011a/08, 011a/12,
011a/13, 011a/14, 011b/01, 011b/03,
012a/05, 012a/06, 012a/08, 012a/12,
012a/15, 012b/02, 012b/05, 013a/05,
013a/06, 013a/08, 013a/09, 013a/10,
013a/11, 013a/12, 013a/13, 013a/14,
013b/03, 013b/07, 013b/08, 013b/09,
013b/10, 013b/12, 013b/13, 014a/07,
014a/08, 014a/11, 014a/12, 014b/02,
014b/05, 014b/07, 014b/14, 015a/10,
015b/01, 015b/05, 015b/07, 016a/01,
016a/07, 016a/09, 016a/10, 016a/11,
016a/13, 016a/14, 016b/01, 016b/05,
016b/06, 016b/08, 016b/09, 016b/12,
017a/03, 017a/07, 017a/08, 017a/10,
017b/08, 017b/09, 017b/13, 017b/15,
018a/05, 018b/03, 018b/04, 018b/05,
018b/06, 018b/10, 018b/12, 018b/13,
018b/14, 019a/01, 019a/02, 019a/03,
019a/04, 019a/05, 019a/06, 019a/07,
019a/11, 019a/14, 019b/02, 019b/03,
020b/03, 020b/04, 021b/04, 021b/06,
021b/08, 022a/02, 022a/06, 022a/07,
022a/13, 022a/14, 022a/15, 022b/01,
022b/05, 022b/06, 022b/08, 022b/09,
022b/14, 023a/01, 023a/07, 023a/13,
023a/14, 023a/15, 023b/06, 023b/10,
024a/03, 024a/12, 024a/13, 024a/14,
024b/08, 024b/13, 025a/03, 025a/04,
025a/06, 025a/07, 025a/08, 025a/09,
025a/11, 025a/14, 025b/04, 025b/12,
026a/08, 026b/03, 026b/09, 026b/13,
026b/14, 027a/03, 027a/09, 027a/15,
027b/01, 028a/02, 028a/03, 028a/07,
028a/08, 028a/10, 028a/11, 028b/10,

028b/11, 028b/15, 029a/04, 029a/12,
029a/13, 029b/09, 029b/10, 029b/12,
029b/13, 029b/15

vech [Ar.] Tarz, biçim
v. 002a/10
v.+ ile 016b/02

vefât [Ar.] Ölüm, ölme
v. édince 014b/12
v. étdi 006b/01, 014a/10, 015a/08,
019b/12, 022b/15, 025b/05, 025b/10,
025b/14, 028b/04, 028b/13
v. étdiler 017b/11
v. étdüğü 023b/01, 028b/05
v. étdüğünde 023a/10
v. étdükde 018b/06
v. étdükden 019b/14, 024a/15,

026a/14, 029b/13
v. étmışdür 029a/01
v.+ ından 022b/05

velî [Ar.] Buyruk sahibi kimse, Allah
dostu
v.+ dür 028b/14

ver - [ET. bër- > ver-] Vermek (krş. vèr-)
v.- di 010b/06

vèr - [ET. bër- > ver-] Vermek (krş. ver-)
v.- di 014b/04, 014b/11, 026b/07,
027a/15

cân v.- di 013a/11
şifâ v.- di 026a/05
v.- e 010b/05, 011a/13, 024b/13
v.- en 011a/15

v.- esin 005a/12, 005a/14, 005a/15
v.- eyin 016b/04, 020a/11, 020b/14
haber v.- eyin 007b/01

v.- medi 024b/09
v.- mek 023a/03, 023b/09
v.- meye 003b/15
v.- mişidi 005a/10
v.- sün 020a/12

naşihat v.- üp 004b/11
selâm v.- ür 020b/14
v.- ürin 008a/02

veribi - [ET. ber-i+ber- > veribi-]

Göndermek (krş. vèribi-)

v.- di 017a/04, 019a/08, 019b/03,
020a/01, 024a/03, 025a/12, 025b/01,
026b/07

vèribi - [ET. bër-i+ber- > vèribi-]

Göndermek (krş. veribi-)

v.- di 003b/11, 004a/07, 015a/10,
027b/01
v.- diler 021a/04

haber v.- di 004a/09

v.- yüp 018a/01

vèribinil - [ET. bër-i+ber- > verip-i-n-il- >
vèribinil -] Gönderilmek

v.- mişdür 001b/04

ve'sselâm [Ar.] "Son söz budur, o kadar"
anlamlarında kullanılır

v. 026a/11, 029b/11

vesvâs [Ar.] Vesveseye sürükleyen şeytan,
vesvese

v.+ ıyla 020a/06
veyā [Ar. ve + Far. yā] Veya, yahut,
veyahut
v. 029b/01
vezîr [Ar.] Vezir
v. 028b/11
v.+ i 004a/02, 004a/05
v.+ iyidi 029a/12
vilāyet [Ar.] Vilayet, il
v. 004a/03, 004a/06
v.+ i 003b/13
v.+ inde 027a/07
vur - [ET. ur- > vur-] Vurmak
v.- dum 006a/09
vücūd [Ar.] Beden, vücut
v.+ a 020a/15
vür - [ET. bër- > ver- / vür-] Vermek
v.- düm 002a/09
Y
yā 1 [Ar.] Seslenme ünlemi, “ey, hey”
y. 007a/15, 008a/11, 010a/12,
010a/14, 010b/08, 013a/07, 016b/01,
017a/12, 017a/14, 020a/15, 020b/10,
024a/04
yā 2 [Far.] Ya, veya, ya da
y. 028a/12
yaban [Far.] Issız yer
y.+ da 020b/13
yādigār [Far.] Armağan, hatıra
y. 003a/14

yağ - [ET. yağ-] (Yağmur, kar) gökten yere
düşmek, yağmak
y.- a 010b/01
y.- ardı 019b/03
y.- durdu 021b/02
y.- madı 010a/11
yağmur [ET. yağ-mur] Yağmur
y. 010a/11, 010b/01, 010b/04,
010b/05
yağ - [ET. ya-ğ -] Yakmak
y.- ar 005a/03
y.- arlar 028a/11
y.- mağ 027b/12, 028a/09
yakın [ET. ya-k-ı-n] Yakın
y.+ dur 002b/11, 005b/03
yakınlık [ET. ya-ğ-(ı)n+lık] Yakınlık
y. 028a/11
yalvar - [ET. yalbar- > yalvar-] Yalvarmak
y.- dı 014b/09
yan [ET. ya- (yaymak, sermek) > ya-n >
yan] Taraf
y. 022b/04
y.+ ında 004b/10
yaña [ET. yan+ğa >yañ+a >yaña] Tarafa
y. 012b/06, 012b/07
ya‘nī [Ar.] Yani, şu demek ki
y. 002b/08, 002b/10, 002b/11,
002b/15, 003a/03, 003a/12, 005b/02,
005b/04, 005b/05, 005b/07, 005b/10,
005b/12, 006a/03, 006a/08, 007b/05,
007b/07, 008b/09, 008b/13, 009a/08,

010b/14, 011b/06, 012b/05, 013b/11,
013b/12, 014b/03, 015b/06, 018a/13,
018b/04, 018b/10, 019a/01, 022b/12,
024a/04, 026a/15, 027a/01, 027b/07,
028a/09, 028a/10, 028a/13, 028a/14,
028b/01

yañlış [ET. *yañ- (dönmek) > yañ-ı-l-ı-ş >

yañlış] Yanlış

y. 021a/09

yap - [ET. yap-] Yapmak

y.- dı 025b/13, 026b/06

yapış - [ET. yap-ı-ş-] Yapışmak

y.- dı 010a/02

y.- up 024b/04

yar - [ET. yar-] Ayırmak, parçalamak

y.- mağ 027b/12

yaradıl - [ET. yara-t-ı-l- > yaradıl-]

Yaratılmak

y.- duğı 014a/05

y.- duğdan 013b/07

yarakla - [ET. yara-k/ğ+la-] Hazırlamak

y.- r 005a/08

y.- yam 004b/09

yarar [yara-r] Fayda, yarar

y.+ larından 029b/13

yarat - [ET. yara-t-] Yaratmak

y.- dı 013a/10, 013b/15

y.- duğıdur 013b/11

y.- up 020b/02

yarıl - [ET. yar-ı-l-] Yarılmak, ayrılmak

y.- sun 020a/07

yarın [ET. yaru-n > yarın] yarın

y. 002b/15

yarlığa - [ET. yarlıg+қа- > yarlığa-]

Bağışlamak, affetmek

y.- dum 006a/08

y.- maz 006a/07

y.- r 011a/05

y.- ya 007b/13

yarlığanmaqlık [ET. yarlıg+қа-n-mağ+lık

yarlığan-> yarlığan-mağ+lık] Bağışlanmak

y.+ ıla 006a/04

y.+ ın 006a/12

yaş [ET. yaş] Yaş

y. 014a/07, 015b/04, 015b/10

y.+ ına 018a/07

y.+ ından 018a/08

y.+ ındaydı 015b/02, 018b/06,

023a/11, 025a/11

yaşa - [ET. yaş+a-] Yaşamak

y.- dı 014a/08, 015a/10, 015b/05,

015b/07, 018a/05, 018a/06

y.- duğından 015b/11

y.- mışdı 017b/01

y.- yup 017a/12

yat - [ET. yat-] Yatmak, uyumak

y.- asın 009b/14

y.- dı 010a/01

y.- ur 022b/15

yavuz [ET. yabız > yawuz > yavız > yavuz]

Kötü

y. 003b/05, 004b/14, 007a/07,
008b/11, 008b/12, 009b/14, 018b/09

yavuzluk [ET. yabız > yawız > yavız >
yavuz+luk] Kötülük

y.+(ğ)ıla 027b/04

yay [ET. yāy ~ yā] Ok fırlatma aracı, yay
y. 012a/05

yay - [ET. yağ > yad > yay] Yaymak,
sermek

y.- mağ 027b/11

yayağ [yağak > yayağ] Yaya
y. 027b/11

yayıl - [yay- (çalkalamak) > yay-ı-l-]
Yayılmak

y.- duğıdur 013b/08

yaz - [ET. yaz-] Yazmak
y.- am 002a/05

y.- an 016a/06, 016a/08

y.- ılmııdı 005b/01

y.- ılmııdı 005b/04, 005b/06

y.- ıp 017a/01

y.- madı 013b/04

y.- mağı 013b/03

y.- mağ 027b/14

y.- mıııdı 005a/09

yazı [ET. yağ- > yaz- “yaymak, sermek” >
yaz-ı] Ova, kır

y.+ da 028b/04

yazıcı [ET. yaz- > yaz-ı+ cı] Yazan
y. 028a/02

yazıl - [yağ- > yaz- (yaymak) > yaz-ı-l-]
Yazılmak

y.- an 028a/03, 028a/05

y.- mıı 027b/02, 028a/04, 028b/02

y.- up 027b/08

yazu [yaz- > yaz-u] Yazı
y. 016a/06

yè - [ET. yi- /yè-] Yemek
hasret y.- di 021a/09

y.- düginüñ 026a/04

ıayd y.- me 020b/02

y.- mege 021a/11

y.- mesün 020a/10

ribā y.- meyesiz 027b/05

y.- ñ 021a/02

y.- ye 005b/03

y.- yevüz 021a/12

yedi [ET. yètti > yèti > yèdi > yedi] Yedi
(krş. yèdi)

y. 011b/15, 018b/15

yèdi [ET. yètti > yèti > yèdi] Yedi (krş.
yedi)

y. 004a/09, 011b/10, 018a/04,
019a/02, 019a/05, 019b/02, 023a/09,
025b/05, 026a/04, 028a/04, 028b/08

yèdinci [ET. yèti+nçi > yèdinci] Yedinci
y. 004b/01, 011a/14, 015a/13,
027b/05

yèg [ET. yèg /yig] İyi, daha iyi
y. 026a/06

Yehūd [Ar.] Yahudi	y.+ in 013a/11, 023b/09
Y. 002a/02, 002b/05	y.+ inde 023a/06
Y.+ uñ 024a/12	y.+ ine 004b/05, 008b/04, 014b/04,
Yehūdā [Ar.] Yahudi	014b/15, 017b/05, 025b/07, 029b/10,
Y. 027a/10	029b/14
Yehūdī [Ar.] Yahudi	yèryüzi [yèr+yüz+ü] Yeryüzü
Y. 028a/05	y. 013a/15
Y.+ ler 022a/05, 028a/08, 028b/08	y.+ n 014a/01, 016a/15
Y.+ nüñ 002b/03	y.+ nde 016a/13, 029b/03
yèl [ET. yèl] Yel, rüzgar	yeşil [ET. yaş (yeşil olmak) > yaş+ı+1 >
y. 019b/02, 019b/03, 019b/06,	yeşil] Yeşil
019b/07, 019b/08	y. 029b/01, 029b/02
y.+ e 019b/05	yèt - [ET. yit- ~ yèt-] Kaybetmek, yitirmek
y.+ i 019b/06	y.- düğünde 018a/07
yèm [ET. yè-m] Yem	y.- dükçe 010b/11
y.+ in 028a/02	y.- mişdi 005a/09
yemiş [ET. yè-miş] Yemiş, meyve	yètmiş [ET. yèti+miş > yitmiş ~ yètmiş]
y. 005a/01	Yetmiş
y.+ e 005a/01	y. 014a/09, 022b/09, 025b/04
yèr [ET. yir ~ yèr] Yer, mahal	yevm [Ar.] Gün
y. 005a/05, 029b/01	y. ü'l-ḥamīs Asker günü 012b/15,
y.+ de 002a/04, 002b/09, 003a/02,	013a/01
006b/02, 015a/15, 025b/13, 028a/04,	yèyni [ET. yègni > yèyni] Hafif
028b/05, 029b/01	y. 007b/14
y.+ den 010a/05, 027b/15	yığ - [ET. yığ-] Alıkoymak, engellemek
y.+ e 004a/15, 005a/04, 005a/06,	y.- amadı 024a/02
008b/12, 009a/08, 010a/06, 010a/08,	yıgılm- [yığ- (engellemek) > yığ-ı-l-ı-n-]
013a/11, 014b/10, 014b/12, 016a/12,	Kaçınmak, çekinmek, sakınmak
018a/15, 025a/13, 026b/11, 027b/03,	y. 005b/02
027b/15, 029a/15	yık - [ET. yık-] Yıkmaq
y.+ i 018b/09, 024a/07, 027b/10	y.- mazdan 029a/11

yıl [ET. yıl] Yıl, sene
 y. 014a/08, 014a/09, 015a/08,
 015a/10, 015b/07, 015b/08, 015b/09,
 017b/01, 018a/02, 018a/05, 018a/06,
 018a/08, 018a/10, 018b/07, 019b/10,
 019b/11, 020a/15, 020b/12, 020b/14,
 021b/15, 022a/03, 022a/04, 022b/10,
 023a/08, 023a/10, 024a/14, 025b/04,
 025b/05, 025b/09, 026a/03, 026a/04,
 028b/04, 029b/15
 y.+ dan 015a/08, 015b/12, 022a/01,
 022a/02
 y.+ dur 006b/15, 021a/11, 022b/08,
 022b/09, 023b/02, 025b/09, 026a/01,
 028b/06, 028b/07, 028b/08, 028b/09
 y.+ ı 022a/11
 y.+ ıdı 014a/07, 017b/02, 018a/05,
 018a/12, 021b/03, 022b/06, 026a/04
 y.+ ın 022a/06
 y.+ ında 013b/01, 015b/06
yılduz [ET. yultuz >yulduz >yılduz] Yıldız
 y. 016a/09, 016b/11, 016b/12
yıllık [ET. yıl+ lık] Yıllık
 y. 004b/14, 007a/07
yırtıcı [ET. yırt-ıcı] Yırtıcı (hayvan)
 y. 016a/01
yigirmi [ET. yigirmi] Yirmi
 y. 013a/13, 025b/09, 028b/03
yigit [ET. yigit] Yiğit
 y. 011b/08, 011b/09

yigrek [yeg ~ yig > yig+rek] Daha iyi, çok
 iyi
 y. 004b/06, 008a/03, 024a/08
yit - [ET. yit-] Kaybolmak, yitmek
 y.- diler 003a/15
yoğur - [yoğ- “sıkı, yoğun olmak” > yoğ-ur-]
 Yoğurmak
 y.- mağ 027b/12
yoğsul [ET. *yo- “yok olmak” > yo- k+sı-l
 > yoksul > yoğsul] Yoksul
 y. 004a/02
 y.+ um 003b/10
yok [ET. *yō- “yok olmak” > yo-k] Yok
 y. 010a/05
 y.+ dur 003a/05, 025a/04
 y.+ (ğ) ıdı 013b/07, 029b/13
yol [ET. yol] Yol
 y. 014a/14
 y.+ a 023b/15
 y.+ ında 004b/08, 011a/11, 011a/14
yol - [ET. yul- ~ yol-] Yolmak, kesmek,
 tıraş etmek
 y. 009b/09
 y.- mağ 023a/02
yoldaş [yol+daş] Yol arkadaşı, dost
 y.+ duğ 011b/10
 y.+ ına 011a/13
 y.+ muñ 011a/12
yoldaşlık [yol+daş+lık] Dostluk, Birine
 yolculukta arkadaşlık etmek
 y. 011a/12

yöre [yör- “çevrilmek” >yör-e] Bölge,
yöre

y.+ sinde 011b/04, 022b/12, 028b/04

yu - [ET. yu-] Yıkamak, temizlemek
y.- mak 027b/13

yuḡaru [ET. yoḡ +ḡaru > yoḡaru >yuḡaru]
Yukarı, yüksek

y. 018a/08, 024a/12

Yūnān [Ar.] Yunan
Y. 024a/13

yurd [ET. yurt >yurd] Memleket, yurt
y.+ ıyıla 024a/07

yücelik [yüce+lik] Yücelik
y. 005b/13

yüri - [ET yori- > yöri- > yüri-] Yürümek
y. 006b/03, 021a/13
y.- di 018a/13

yüz1 [ET. yüz] Yüz sayısı
y. 013b/01, 014a/07, 015a/08,
015a/10, 015b/02, 015b/06, 015b/07,
015b/08, 015b/10, 017b/02, 018a/04,
018a/06, 018a/08, 018a/12, 018b/06,
018b/07, 019a/12, 019b/10, 019b/11,
021b/03, 021b/15, 022a/01, 022a/03,
022a/04, 022a/11, 022b/05, 022b/08,
022b/09, 022b/10, 023a/09, 023a/10,
023b/02, 024a/14, 025b/04, 025b/05,
025b/09, 026a/01, 028b/03, 028b/06,
028b/07, 028b/08, 028b/09

yüz 2 [ET. yüz] Çehre, yüz, surat
y.+ i 020a/09

y.+ in 021a/14

y.+ inde 014b/05, 029b/04

y.+ ine 003b/05, 011a/12, 019b/04,
024a/07

yüz - [ET. yüz-] (Deri) soymak, yüzmek
y.- üp 016a/02

Z

za‘ferān [Ar.] Safran
z. 020a/08

zāhid [Ar.] Dünyadan vaz geçen, dindar,
takva sahibi
z.+ üñüzi 016b/04

zāhir [Ar.] Belli, görünen
z. kılduḡı 013b/10

zahmet [Ar.] Zor, güç, eziyet
z. çekeyin 017a/13
z.+ üñ 017a/14

za‘if [Ar.] Zayıf, güçsüz
z. 002a/08, 007a/03, 026b/10

zālim [Ar.] Haksızlık eden, zulmeden
z. 003a/01, 003a/08, 026a/14

zamān [Ar.] Devir, vakit
z.+ a 014a/06, 022b/07, 023b/01
z.+ dan 014a/05, 023b/01
z.+ ina 016a/03, 029a/10
z.+ inda 003a/11, 003a/12, 006a/05,
016a/05, 028b/14
z.+ indaydı 016a/14
z.+ uñ 006a/07

zārılıḡ [Far. zārī >T.+lıḡ] Ağlama, sızlama,
inleme

- Zebūr** [Ar.] Davut peygambere indirilen kutsal kitap
 Z. 002a/05
 Z.+ dan 001b/08, 002b/01, 013a/08
 Z.+ uñ 001b/13
- zekāt** [Ar.] Zekat
 z.+ dan 011a/08
- zencīr** [Far.] Zincir
 z.+ e 014b/09
 z.+ ile 014b/11
- zerre** [Ar.] Ufak parça
 z. 001b/10
- zıkr** [Ar.] Söyleme, zikir
 z. edem 001b/12
 z. edicek 021b/09
 z. etmekidi 022a/05
 z. olundu 025a/02
- zinā** [Ar.] Nikahsız cinsel ilişki, zina
 z. 028a/14
 z. etmeyesiz 027b/03
 z. etse 028a/12
- zīrā** [Far.] Çünkü, şundan dolayı
 z. 003a/04, 003b/04, 004a/02, 004a/05, 007b/14, 008a/01, 008a/02, 008a/14, 008b/05, 008b/08, 008b/09, 008b/12, 008b/14, 009a/06, 021b/06, 022a/05, 024a/06
- ziyāde** [Ar.] Fazla, çok, artma
 z. eder 005b/12
 z. ederse 005b/11
 z. eylemez 005b/11, 005b/12
 z. eyler 005b/13
 z. olurmuş 005b/15
- ziyān** [Far.] Kayıp, zarar, ziyan
 z. 009b/01, 016a/01
 z.+ a 008a/02
 z. etmezmiş 005b/14
- ziyāret** [Ar.] Ziyaret, görüşme
 z.+ e 029a/03, 029a/02
 z. ederlerdi 014a/11
- zūlm** [Ar.] Zulüm
 z. 003a/04
 z.+ ıla 004a/04, 014b/10
- zūlhicce** [Ar.] Ay takvimine göre Arap aylarından yılın on ikinci ve son ayı, hac ayı
 z. 018a/12
- zümürüd** [Ar.] Zümrüt
 z. 027b/01

5.1. ÖZEL ADLAR SÖZLÜĞÜ

A

‘Abdullāh bin ‘Abbās İslam peygamberi Muhammed'in tefsir ve fıkıh alanlarında otorite kabul edilen ve çok sayıda hadis rivayet edenler arasında yer alan sahabesi

‘A. 012a/14

‘Ābir Nuh aleyhisselamın soyundan gelir.

‘Ā. 021b/11, 029a/06

Ādem Semavî kitaplara göre ilk insan ve ilk peygamber

013a/09, 013b/06, 013b/07, 013b/12,
014a/05, 014a/07, 014b/01, 014b/06,
015a/05, 015a/07, 016a/01, 017a/11,
017a/14, 017a/15, 017b/01, 019a/11, 028b/05

Ā.+ den 014a/10, 017a/08

Ā.+ uñ 014a/08, 014a/09, 014b/14

Aḥnūḥ Hz. İdris'in asıl adı Aḥnūḥ'dur.

Kur'an-i Kerim'de, çok kitap okuduğu için ona İdris lakabı verilmiştir.

A.+ ıdı 015a/02

A.+ uñ 015b/06

‘Āmil Bazı rivayetlere göre Hızır aleyhisselamın babasıdır.

‘Ā. 029a/08

‘Amūrā Putlara tapan, yol kesip soygunculuk yapan azgın bir şehir. El-Mü'tefikât (alt-üst edilen yer) olarak bildirilen bölgedeki şehirlerden biri.

‘A. 023b/05

Amūş Hz. Eyyüb'ün babasıdır.

A. 026a/01, 026a/02

‘Ankā Şuayb peygamberin babasının babasıdır.

‘A. 026b/02, 026b/03, 026b/05

‘Ankebūt Ankebut suresi

‘A. 015b/03

Areṣṭo Antik Yunan filozofudur.

A. 004b/10

Āşir Hz. Yakub'un çocuklarından biridir.

Ā. 025a/09

‘Avf bin Mālik Kahramanlığı ile meşhur sahâbî.

‘A. 011a/05

‘Āyil İshak peygamberin oğlu Ays'ın oğludur.

‘Ā. 026a/02

‘Ays Yakub Aleyhisselamın ikiz kardeşidir.

‘A. 024b/08, 025a/13, 025a/14, 025a/15,
025b/01, 025b/02, 026a/02

‘A.+ dan 025b/03

‘A.+ dandur 023a/13

‘A.+ ı 025a/13

‘A.+ ıla 024b/06, 025a/12

‘A.+ uñ 024b/03

Āzer Kur'ân'da Hz. İbrahim'in babasına verilen isim.

Ā. 021b/05, 021b/06, 021b/07,

021b/09, 021b/10

B

Bābil Babil şehri

B.+ de 016b/14

arż-ı B.+ den 022b/13

Bağdād Bağdat şehri

B. 008a/05

Belkā Yuşa aleyhisselamın üzerine yürüyüp fethettiği şehir

B.+ da 029b/15

Belyā Bazı rivayetlere göre Hızır aleyhisselamın diğer adıdır.

B.+ dur 029a/05

Berber Bugünkü Mısır, Libya, Tunus, Cezayir ve Fas'ı içine alan Kuzey Afrika'nın bilinen en eski yerli halkıdır.

B. 018b/14

Bilhā Hz. Yakub'un dayısı Layan'ın, cariyesidir.

B. 025a/03, 025a/04

Buhtenaşr Yahuda devletini ortadan kaldırarak Kudüs'ü ve Süleyman Mabedi'ni yakıp yıkan Babil kralıdır.

B. 029a/11

Bünyāmīn Yakup peygamberin oğlu, Yusuf peygamberin kardeşlerinden biri

B. 025a/08

Büzerci mühr - i Hākīm Peygamberimiz (s.a.v.) peygamberlikle şereflendiği sırada Sâsâni Devleti'nin hükümdarı olan Nuşirevân-ı Adil'in meşhur veziridir.

B.-i Hākīm 004b/14

C

Cāz Hz. Yakub'un çocuklarından biridir.

C. 025a/09

Cevāz Yafes'in oğullarından biridir.

C. 019a/03

Cūdī Cūdî Dağı, Güneydoğu Anadolu'da bulunan Şırnak ili ve Silopi ilçe merkezleri arasında yer alan 2.114 m'lik yüksekliğe sahip dağ dinler tarihi ve özellikle İslâm dini açısından önemlidir. Tufandan sonra Hz. Nuh'un gemisi burda durmuştur.

C. 018a/15

Cumer Yafes'in oğullarından biridir.

C. 019a/02

D

Ḍahḥāk İran mitolojisinde şeytani bir figür

D. 017b/09

Dermesīl Babil kralıdır.

D. 018b/10, 019a/04

Dīnā Hz. Yakub'un eşi Leyya'dan olma kızıdır.

D.+ dur 025a/07

Dūma Putlara tapan, yol kesip soygunculuk yapan azgın bir şehir. El-Mü'tefikât (alt-üst edilen yer) olarak bildirilen bölgedeki şehirlerden biri.

D. 023b/05

E

Ebāḥad Musa aleyhisselamın annesidir.

E.+ ıdı 027a/08

Ebū Ca'fer İkinci Abbasi halifesidir.

E. 007a/12

Ebū Hureyre Meşhūr Sahâbî. Eshâb-ı kirâm arasında en çok hadîs-i şerîf bilen ve rivâyet edenlerdendir. İsmi hakkında değişik rivâyetler olup, en doğru rivâyete göre isminin Abdurrahmân bin Sahr olduğu bildirilmiştir.

E. 003a/06

Ebū Huzeyfe Ebu Huzeyfe, Muhammed'in sahabelerindendir. Babası Mekke'nin ve paganların ileri gelen kişilerinden Utbe bin Rebîa'dır.

E. 019b/11, 029a/08

Ebū Sa'îd Genç sahâbîlerin en fakihî olarak bilinen Ebû Saîd el-Hudrî "imam" ve "Medine müftüsü" lakaplarıyla anılmış, pek çok ictihadı ve fetvası kaynaklarda yer almıştır.

E. 002b/11

Ebū Yezîd İbâzîyye'nin Nükkâr koluna mensup olan ve Kuzey Afrika'da Fâtımî hânedanını kuruluş dönemlerinde ciddi şekilde sarsan Hâricî reisi.

E. 026b/03

Elyesa' Elyesa, Kur'ân'da adı geçen peygamberlerdendir. İlyas Peygamber'den sonra gelmektedir.

E. 029a/14

Enes Ensâr-ı kirâm'ın (Medineli Müslümanların) büyüklerinden. Künyesi,

Ebû Hamza'dır, Bu künyeyi kendisine Resûlullah (aleyhisselâm) vermiştir.

E. 004b/06, 012a/07

Enûş Şis Aleyhisselâmın oğludur.

E. 015a/04, 015a/06

Erdeşîr bin Bâbek Sâsânî Devleti'nin kurucusu ve destan kahramanı, adaletiyle ün yapan hükümdar.

E. 005a/08

Erfahşed Sam'ın oğludur.

E. 021b/12, 021b/15, 022a/01, 029a/07

Ermiyâ İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden. Harun aleyhisselâm neslindedir. Musa aleyhisselâmın dininin hükümlerini bildirmekle vazifelendirilmişti.

E.+ dur 029a/09

Eyyüb Kur'ân'da ismi anılan bir peygamber. O, maruz kaldığı bir hastalığa karşı sabreden ve Allah'ın lütfuna mazhar olan örnek bir kişi olarak zikredilir.

E. 025a/15, 026a/01, 026a/12

E.+ uñ 026a/03

F

Fâheş Musa aleyhisselâmın büyük büyükbabasıdır.

F. 027a/05, 027a/06

Fir'avn Antik Mısır'da hükümdarlara verilen isim ; Allahlık iddiasında bulunduğu için Hz. Musa'nın mücadele ettiği Mısır hükümdarı

F. 027a/12, 027a/13

F.+ ı 027a/15, 028b/11

F.+ uñ 027a/11

H

Habeş Habeşistan

H. 018b/10

H.+ den 018b/05

Habeşe Habeşistan

H. 018b/13

Hâbil Âdem ve Havva'nın ikinci oğludur.

H. 014b/02, 014b/04

H.+ i 014b/01, 014b/03

Hâdramût Arabistan yarımadasında, Yemen'in güney ve güneydoğusunda coğrafi bölge.

H.+ da 019b/14

Hâm Hz. Nûh'un oğullarından biri.

H. 018b/08, 018b/10, 019a/06

H.+ uñ 018b/12

Hâm Hz. Nûh'un oğullarından biri.

H. 017b/04, 017b/08

Hârağ Âd halkının Hûd'un elçiliğini kabul eden ve bu şekilde Allah'ın gazabından kurtularak hayatta kalanlardan Semud'un babasıdır.

H. 023b/07

Hârân Lut aleyhisselamın babasıdır.

H. 023b/03

Harrân Türkiye'nin Şanlıurfa ilinin bir ilçesidir.

H. 024b/11, 024b/14

Hârûn Beni İsrail'e gönderilmiş bir peygamber, Hz. Musa'nın kardeşi

H. 028b/09, 028b/10, 028b/12

Hârût ve Mârût Kur'ân-ı Kerîm'de adları geçen ve insanlara sihir öğrettiklerine inanılan iki melek. Babil'in düşmüş melekleri olarak da adlandırılırlar.

H. 016a/14

H.+ ı 016b/06

Hâsan- ı Başrî Tabîînin en büyüklerinden. Adı el-Hasan İbni Ebil-Hasan Yesâr el Basrî'dir. 21 (m. 641) senesinde Medine'de doğdu. Bu sırada Hazreti Ömer halife idi. Hasan-ı Basrî, Fars anne ve babadan doğan, meşhur olmuş Sünnî Müslüman vaiz, ilahiyatçı ve İslâm âlimi.

H.-ı Başrî 007b/01, 009a/02

Hâvvâ İlk kadın, Hz. Âdem'in zevcesi ve insan neslinin annesi

H. 013b/10, 013b/13, 014a/09

H.+ dan 014b/01

Hızır Ab-ı hayatı içmiş bulunan ve kul sıkıştığı zaman imdadına yetişmekle meşhur olan peygamber

H. 028b/13, 028b/14, 028b/15, 029a/03, 029a/08, 029a/13, 029a/14, 029b/02

H.+ a 029b/02

H.+ dur 029a/09

H.+ uñ 029a/04, 029a/05, 029a/09, 029b/05

Hızır Bkz. Hızır

H.+ uñ 029b/08

Hibetullâh Âdem aleyhisselâmın oğlu Kabil, kardeşi Habil'i kıskanarak öldürdükten beş yıl sonra, Şis (Hibetullâh) aleyhisselâm doğdu.

H.+ ıdı 014b/05

Hind Hindi, Hindistan

H. 018b/13

H.+ den 018b/05

Horāsān Horasan

H.+ da 003b/07

Hud Hūd, Kur'ân'da adı geçen peygamberlerden birisidir. Yemen'de bulunan Âd kavmine gönderilen peygamber.

H. 019a/08, 019a/09, 019a/15, 019b/09, 019b/12, 019b/14, 020a/04

H.+ a 019b/01

H.+ uñ 019b/10, 019b/13

Hūd bin 'Abdullâh Bkz. Hūd

H. 012a/08

Hulūd Hud peygamberin babasıdır.

H. 019a/09

Hurā Şuayb peygamberin büyük büyükbabasıdır.

H. 026b/05

Hüşeng Hindistan'da kurulan Mâlvâ Devleti'nin ikinci hükümdarıdır.

H. 015b/15, 019a/03

Hürmüs İlk defa kalemle yazı yazan kişidir. Yine o, ilm-i nücûm (astroloji) ve hesap

ilmiyle ilk uğraşan kimse olmuştur. Yunan filozoflarının katında büyük bir itibara sahip olan Hz. İdris'e onlar, Filozof Hirmis (Hürmüz) adını vermişlerdir.

H.+ dür 015a/03

İ

İbni 'Abbās Eshâb-ı kiramin meşhûrlarından. Tefsîr, hadîs, fıkıh ilimlerinde ve diğer ilimlerde büyük âlimdir. İsmi Abdullah bin Abbas bin Abdulmuttalib bin Haşim bin Abd-i Menaf el-Kureyşi, el Haşimî'dir

i. 017b/09, 018a/07

i.+ dan 017b/09, 029a/13

İbni İshâk İbn-i İshak ya da asıl adıyla Muhammed bin İshak, Meğazi ilminin kurucusu olarak kabul edilen tarihidir.

İ. 019b/13

İbrâhîm Hz. İbrahim, Kur'ân'da adı geçen bir peygamber

İ. 021b/03, 021b/04, 021b/05, 021b/09, 022a/12, 023a/06, 023a/08, 023a/10, 023b/03, 024a/11, 024a/15, 024b/02, 026b/03, 026b/05, 027a/07, 029a/08

İ.+ e 022b/05, 024a/03

İ.+ i 023a/05

İ.+ ile 028b/06

İ.+ ün 023a/05

İ.+ uñ 021b/06, 021b/07, 022b/06,

022b/09, 023a/11

İdris Hz. Şiṣ aleyhisselamın torunlarından bir peygamberdir. Kendisine 30 suhuf kitap verildi.

İ. 013b/04, 014a/13, 015a/01, 015a/02, 015a/04, 015a/05, 015a/07, 015a/09, 015b/02, 015b/04, 015b/13, 016a/03, 016a/05, 016a/09, 016b/15, 017a/05

İ.+ den 014a/15

İ.+ idi 015b/14, 016a/06

İ.+ üñ 015a/03, 015b/06

İlyā İbn Mes'ûd ve İbn Abbas'ın rivayetine göre Hz. İlyas ile İdris (a.s) aynı şahıstır. İdris (a.s) da Nuh (a.s)'ın babasının dedesidir.

İ.+ dur 015a/05

İmrān Musa aleyhisselamın babasıdır.

İ. 027a/05, 028b/10, 029b/06, 029b/08

İrem Sam'ın oğullarındandır.

İ. 019a/10, 020a/02, 020a/03

İsā Kendisine İncil nâzil olunan dört büyük peygamberden biri, Hz. İsa

İ. 022a/08

İ.+ nuñ 022a/11

İshāk İbrahim peygamberin oğlu, Yusuf peygamberin atası olarak bilinir.

İ. 023a/07, 023a/08, 023a/13, 023a/15, 024a/10, 024a/11, 024a/14, 024b/01, 024b/07, 025b/06, 025b/07, 026a/02, 027a/06, 027a/07

İ.+ dan 024b/06

İ.+ dur 023a/12

İ.+ ı 024a/04

İskender Makedonya kralı

İ. 004b/10

İsmā'il İbrahim aleyhisselâmın, Hz. Hâcer'den doğan ilk ve büyük oğludur.

İ. 023a/07, 023a/11, 023a/13, 023a/14, 023a/15, 024a/09, 025b/02, 025b/03

İ.+ dūr 023a/12

İ.+ üñ 023a/09

İsrā'il İsrail şehri

İ.+ dūr 024b/04

K

Ka'b bin Mālik Hz. Peygamber'in meşhur üç şairinden biri.

K. 012a/15

Ka'be Müslümanların hacı olabilmek için tavaf ettikleri ve namaz kılarken yöneldikleri Mekke şehrindeki Harem-i Şerifin ortasında yer alan kutsal bina; Beytullah

K. 011b/04

K.+ ye 011b/05

Ḳābil Âdem ve Havva'nın ilk oğludur. Kabil'in, kardeşi Habil'i öldürdüğüne ve tarihteki ilk katil olduğuna inanılır.

Ḳ. 014b/01, 014b/03, 014b/09

Ḳ.+ ile 010b/10, 014b/07

Ḳ.+ üñ 014b/13

- Kaḍade** Salih peygamberin kavmi dönemindeki padişah.
K. 020a/04
- Kānuk** Salih peygamberin babasıdır.
K. 020a/01, 020a/02
- Kaṛṭa** Ham'ın oğullarından biridir.
K. 018b/12
- Kaṣaṣ** Kasas suresi
K.+ da 026b/14
- Kaynān** Babası Hz. Enūṣ'tur.
K. 015a/06, 022a/01, 022a/02
K.+ da 022a/10
K.+ ı 022a/05
- Kays** Şair saḥābî. Temîmoğulları kabilesine mensup olup Cāhiliye Dönemi şairlerindedir.
K. 006b/02
K.+ uñ 006a/15
- Kays bin 'Aṣım** Bkz. Kays
K.+ uñ 006a/13
- Ken'an** Hz. Nūh'un tufanda ölen oğludur.
K. 017b/04, 018b/12, 025a/11
K.+ dan 018b/13
- Keṣṣāf** Mu'tezile âlimlerinden Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) ağırlıklı olarak dirayet metoduyla yazdığı tefsiri.
K. 015b/03
- Keyseb Ahmer** Şu an İsrail topraklarında olan bir bölge
K. 019b/14
- Kıṛṭ** Ham'ın oğullarından biridir.
- K.+ dan 018b/14
- Köṣ** Ham'ın oğullarından biridir.
K. 018b/12
K.+ den 018b/12
- Kuds** Kudüs şehri
K.-i Ḥalîl 022b/15
K.-i mübārek Kutlu Kudüs şehri 022b/14, 028b/04
K.+ e 025b/14
- Kūsārbā** Küfe şehri yöresinde bir köy
K. 022b/11
- Kūsārubbā** Bkz. Kūsārbā
K. 022b/12
- Küfe** Küfe şehri
K. 022b/12
K.+ den 022b/11
- L**
- Lāvā** Yakub peygamberin oğludur.
L. 027a/06, 027a/08
- Lāvān** (Layan)Yakub peygamberin dayısıdır.
L.+ dur 024b/12
- Lāvī** Yakub peygamberin oğullarından biridir.
L. 025a/06
- Lāyān** Hz. Yakub'un dayısıdır.
L.+ dur 024b/11
L.+ ı 024b/14
L.+ uñ 025a/01
- Lemek** Müteşellah'ın oğludur. Nuh aleyhisselâm'ın babasıdır.

L. 015b/12, 017a/05

Leyyā Hz. Yakub'un dayısı Layan'ın büyük kızı ve Hz. Yakub'un eşidir.

L. 025a/02, 025a/03

L.+ dan 025a/06

L.+ nuñ 025a/03

L.+ yı 025a/05

Lūṭ Lūt Gölü yanında, Sedûm şehri halkına gönderilen peygamber. İbrâhim aleyhisselâmın kardeşi Hârân'ın oğludur.

L. 023a/04, 023b/02, 023b/04,
024a/01, 024a/04, 024a/06, 024a/08,
024a/10, 026a/03

L.+ a 024a/04

L.+ dan 024a/10

L.+ uñ 023b/04

M

Māric Yafes'in oğullarından biridir.

M. 019a/02

Me'āz ibni Cebel Muâz bin Cebel, sahabi ve fıkıh bilgini. Ayrıca İslam Peygamberi'nin vahiy kâtiblerinden birisidir.

M. 010b/13, 010b/15

Me'cûc Yecûc ve Mecûc denilen varlıklar (topluluk, insanlar ya da cüceler). İncil'de Yaratılış, Hezekiel, Vahiy kitaplarında ve Kur'an'da bahsedilir. Bu varlıklar, çeşitli mitolojilerde ve kültürlerde cüceler veya dev, şeytan, kavimler veya ülkeler olarak anılır.

M.+ uñ 019a/01

Medîne Medine şehri

M.+ ye 022b/07

Medyen İbrahim aleyhisselâmın oğludur. Ayrıca Şuayb aleyhisselâmın peygamber olarak gönderildiği kavmin adıdır.

M. 026b/03, 026b/05, 026b/06,
026b/07

Mehyâil Kaynân'ın oğludur. Yerine oğlu Yerd geçmiştir. Babil civarında yaşadığı rivayet edilir.

M. 015a/05

Mekke Mekke şehri

M. 012a/10

M.+ den 022b/07

M.+ ye 019b/12

Melikân Hızır aleyhisselâmın babasıdır.

M. 029a/05

Melkân Bkz. Melikân

M. 029a/06

Merâzîl Kral Dermesil'in oğludur.

M. 019a/04

Meryem Musa peygamberin kız kardeşidir.

M. 027a/09

Mey'un İbrahim peygamberin torunlarından.

M. 026b/03

Mezyede Hud aleyhisselâmın dedesidir.

M.+ den 012a/08, 012a/09

Mışır Mısır şehri

M. 025b/10, 027a/07

M.+ da 025b/05, 025b/10, 025b/13,
027a/12, 027a/13, 028b/11

M.+ dan 025b/12

MıŖr Mısır Ŗehri

M. 016a/08

M.+ a 025b/12

Mikā'il Tevrat'ta, Ŗuayb peygamberin adı.

M.+ dūr 027a/02

Muħammed Allahü teâlânın medhettiği ve bütün insanlara ve cinne peygamber olarak seçip gönderdiği, son ve en üstün peygamber.

M. 010b/08, 014b/05, 023a/14,
023b/01

M.+ üñ 022b/06

Muħammed-i MuŖtafā Bkz. Muħammed

M.-i MuŖtafā 001b/03, 003a/10

M.+ ya 029a/01

Muħammed MuŖtafā [Tr] Bkz. Muħammed

M. 014a/05

Mūsā Bütün peygamberler içinde üstünlükleri olan ve kendilerine ülü'l-azm denilen altı peygamberin üçüncüsü. Benî İsrâil'e peygamber olarak gönderilmiştir.

M. 007b/11, 007b/13, 010a/10,
010a/11, 010a/12, 010a/13, 010b/03,
028b/14, 029b/06, 029b/07, 029b/13

M.+ da 029b/05

M.+ dan 028b/13

M.+ nuñ 027a/09, 028b/02, 028b/10,
029b/11, 029b/12, 029b/13

M.+ ya 010a/11, 028b/11, 029a/09

M.+ yı 027a/10

M.+ yıla 028b/12

Mūsā bin MiŖā bin Yūsuf bin Ya'ķüb Yusuf peygamberin Zülayha'dan dođan ođlu MiŖa'nın ođludur.

M.+ dur 029b/07

Mūsī Bkz. Mūsā

M. 026a/01, 026b/13, 027a/04,
027a/05, 028b/05, 028b/07, 029b/08

MuteveŖleħ Nuh aleyhisselâmın dedesidir.

M. 017a/05

Mü'tekifāt Lut Gölü civarında, El-

Mü'tefikāt (alt-üst edilen yer) olarak bilinen

bölgedir. Sedum, Samura, Sagura, Duma,

'Amura Ŗehirleri bu bölge içerisindedir.

M. 023b/06

MüteveŖleħ İdris Aleyhisselâm'ın oğludur. İdris Aleyhisselâm göğe yükseltilmeden önce, oğlu MüteveŖleħ'i kendisine halef ve ev halkına vasi tayin etti.

M. 015b/07, 015b/10, 015b/12

N

Nāħor İbrahim aleyhisselâmın dedesidir.

N. 021b/10

NāŖid Hızır aleyhisselâm zamanında bir hükümdar.

N. 029a/10

Nemrūd Sümer kralıdır. İslâm kaynaklarında İbrahim'i ateŖe attıran zalim

bir kral olarak resmedilir ve burnuna sinek kaçarak öldüğü anlatılır.

N.+ ıla 021b/04

Nesme İsmail peygamberin kızıdır.

N. 025b/02

Noḥabez Tevrat'a göre Musa peygamberin annesidir.

N. 027a/09

Nūbe Güney Mısır ve Kuzey Sudan bölgesinde Nil vadisi boyunca uzanan tarihi bir bölge ve yerleşim yeri olan Nubiya'da yaşayan Nil-Sahra dilleri konuşan yerli bir etnik grup.

N. 018b/13

Nūḥ Büyük peygamberler arasında sayılan, kendisine inanmayan kavmi tûfan ile helâk edilen peygamber.

N. 015b/13, 017a/04, 017a/05, 017a/09, 017a/11, 017a/15, 017b/01, 017b/03, 017b/10, 017b/11, 018a/07, 018a/11, 018b/02, 018b/03, 018b/06, 018b/08, 018b/15, 019a/10, 020a/03, 021b/12, 029a/07

N.+ a 017a/07, 021b/13

N.+ dan 018b/06

N.+ uñ 017a/06, 017a/07, 017b/03, 017b/07, 018a/04, 018a/13, 018b/02, 022b/05

Nūn Yuşa aleyhisselamın babasıdır.

N. 029b/11

Nūşrevān-ı 'Ādil Nūşirevan İran'daki Sasani Devleti hükümdarlarından. Nuşirevan 49 sene Sasani devletinin başında bulunmuş. Adaletiyle ve doğruluğuyla meşhur olmuştur.

Nūşirevān-ı 'Ā. 003b/06, 003b/08, 004a/09, 005a/04

Nūşirevān-ı 'Ā.+ e 004a/07

N.+ uñ 003a/09

Nuṭ Ham'ın oğlu Kenan'ın soyundan gelen bir ırk.

N. 018b/13

Nūyeb Şuayb peygamberin babasıdır.

N. 026b/04

Ö

'Ömer bin 'Abdul'aziz Emevî halifelerinin sekizincisidir.

'Ö. 008a/05

P

Pirüz Şuayb peygamberin diğer adıdır.

P.+ dur 026b/14

R

Rāḥil Yakup peygamberin eşi, Yusuf ve Bünyamin'in anneleri

R. 025a/02, 025a/03, 025a/04

R.+ den 025a/07

R.+ i 025a/05

Rahīme Eyyüb peygamberin eşidir.

R. 026a/06

Ra'vīl Şuayb peygamberin dedesidir.

R. 026b/04, 026b/05
Revbîl Yakup peygamberin oğullarından biridir.

R. 025a/06
Reyyân Yusuf peygamber zamanındaki Mısır kralıdır.

R.+ ı 025b/11
Rûhâ Ruha (Şanlıurfa) şehri

R.+ da 022b/12
Rûm Rum
 R. 004a/07, 023a/13, 024a/13,
 025b/03

Çayşer-i R. 007a/09
 Çayşer-i R.+ uñ 006b/05

S

Şafâ Yakup peygamberin eşlerinden biridir.

Ş.+ dan 025a/08
Şafûrâ Şuayb peygamberin kızı ve Musa aleyhisselamın eşidir.

Ş.+ yıldı 027a/14
Şagûrâ Putlara tapan, yol kesip soygunculuk yapan azgın bir şehir. El Mü'tefikât (alt-üst edilen yer) olarak bildirilen bölgedeki şehirlerden biri.

Ş. 023b/05
Sa'id Hud peygamber'in büyükbabasıdır.
 S. 019a/09

Şâlih Semûd kavmine gönderilen peygamber.

Ş. 020a/01, 020a/04, 020a/05,
 020a/14, 020a/15, 020b/05, 020b/10,
 021a/08, 021a/10, 021a/14, 021b/02

Ş.+ e 020a/06
Sâm Hz. Nûh'un oğlu.

S. 017b/04, 017b/08, 018b/02,
 018b/04, 018b/06, 019a/06, 019a/10,
 020a/03, 021b/12, 029a/07

S.+ uñ 018b/07, 021b/15
Şamûrâ Putlara tapan, yol kesip soygunculuk yapan azgın bir şehir. El-Mü'tefikât (alt-üst edilen yer) olarak bildirilen bölgedeki şehirlerden biri.

Ş. 023b/05
Şâ'un Şuayb Peygamberin babasıdır.

Ş. 026b/02
Sâyib bin Yezîd Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) yaşadığı zamanda çocuk olan Saib bin Yezid, muhaddistir.

S. 012a/12
Sebek Yafes'in kızıdır.
 S. 019a/03

Sedûm Putlara tapan, yol kesip soygunculuk yapan azgın bir şehir. El-Mü'tefikât (alt-üst edilen yer) olarak bildirilen bölgedeki şehirlerin en büyüğüdür.

S. 023b/04, 023b/05
 S.+ ıdı 023b/06

Seken Ev ahâlisi. (Hz. Nuh için derler.)
 S. 017a/08

Semhâ Nuh (a.s.)'ın annesi Semhâ bint-i Enûş, mü'mindi.

S.+ dur. 017a/06

Şemûd Âd halkının Hûd'un elçiliğini kabul eden ve bu şekilde Allah'ın gazabından kurtularak hayatta kalanlarından biridir.

Ş. 020a/02, 020a/03, 023b/07

Sevâde Sevad bin Âmr Medineli Ensâr'dandır. Hangi tarihte doğduğu ve vefat ettiği belli değildir.

S. 022b/11

Sind Ham'ın oğlu Köş'den olma bir ırk.

S. 018b/13

Sirâc bin 'Abdullâh Mecma'ül Letâyif'in müellifidir.

S. 001b/07

Şuyil Yafes'in oğullarından biridir.

Ş. 019a/03

Ş

Şâlih Sam'ın oğlu Erfahşed'in oğludur.

Ş. 021b/11, 021b/12, 022a/02, 029a/06, 029a/07

Şâm Şam vilayeti

Ş. 022b/13

Ş.+ a 022b/13

Şârûğ İbrahim aleyhisselâmın büyük büyükbabasıdır.

Ş. 021b/10, 021b/11

Şem'un Yakup peygamberin oğullarından biridir.

Ş. 025a/06

Şerûba Yakup peygamberin dayısı Layan'ın kızlarından biridir.

Ş. 025a/02, 025a/04

Ş.+ dan 025a/08

Şiş Hz. Âdem'in üçüncü oğlu. Hâbil'in ölümünden sonra doğan oğludur.

Ş. 010b/09, 014a/15, 014b/02,

014b/06, 014b/10, 014b/15, 015a/04,

015a/06, 017a/06

Ş.+ i 014b/04

Şu'ayb Medyen ve Eyke ahâlisine gönderilen peygamber. İbrâhim aleyhisselâm veya Sâlih'in (aleyhisselâm) neslinden olduğu rivâyet edilir.

Ş. 026b/01, 026b/02, 026b/04,

026b/07, 026b/13, 026b/14, 027a/01,

027a/03, 027a/13

Ş.+ a 026b/10

Ş.+ uñ 026b/14

T

Târeḥ İbrahim peygamberin babasıdır.

T. 021b/04, 021b/06, 021b/08,

021b/10, 023b/03

Tebük Tebük Seferi, Ekim 630'da İslam peygamberi Muhammed ve 30,000 kişilik İslam ordusunun Tebük'te Bizans ordusuna karşı hücumu geçmesi sonucu meydana gelen olay.

T. 012b/01

Teḥallüb Ham'ın eşidir.

T. 018b/11

Ters Yafes'in oğullarından biridir.

T. 019a/03

Ṭahmüres Huşenk'den sonra iktidara gelen oğludur.

Ṭ. 016a/05

Ṭ.+ idi 016a/08

U

'Ubeyd Salih peygamberin dedesidir.

'U. 020a/02

V

Vaşfâ Yakup peygamberin dayısı Layan'ın kızlarından biridir.

V. 025a/02, 025a/04

Vāyil Yafes'in oğullarından biridir.

V. 019a/02

Veheb Hadis uydurmakla tanınan kādılıkudât.

V. 013b/11, 018a/10, 019b/12, 022b/10, 029a/05

Y

Yāfes Tevrat'a göre Hz. Nûh'un üç oğlundan biri. Arapça'da Yâfis.

Y. 017b/04, 018b/15

Y.+ üñ 019a/02

Yāfiş Bkz. Yāfes

Y. 017b/08

Y.+ dür 019a/06

Ya'küb Ken'ân diyârında yaşayan insanlara gönderilen peygamber. İshak aleyhisselâmın oğlu, Yûsuf aleyhisselâmın babasıdır.

Y. 024b/01, 024b/02, 024b/05, 024b/06, 024b/14, 025a/05, 025a/11,

025a/14, 025b/01, 025b/08, 027a/06

Y.+ a 024b/02, 024b/09, 024b/11

Y.+ ı 024b/15

Y.+ için 024b/08

Yām Hz. Nûh'un tufanda ölen oğludur.

Y. 017b/05

Y.+ uñ 024b/04, 025b/04

Yāreb Babil kralı Dermesil'in oğludur.

Y. 018b/11

Yaşher Musa peygamberin büyükbabasıdır.

Y. 027a/05

Ye'cüc Yecüc ve Mecüc denilen varlıklar (topluluk, insanlar ya da cüceler). Bu varlıklar, çeşitli mitolojilerde ve kültürlerde cüceler veya dev, şeytan, kavimler veya ülkeler olarak anılır.

Y.+ üñ 019a/01

Yehūd Yakup peygamberin oğullarından biridir.

Y. 025a/07

Yesir Zülkifl peygamberin diğer adıdır.

Y. 026a/15

Y.+ dür 026a/12

Yessāhar Yakup peygamberin oğullarından biridir.

Y. 025a/07

Yūkanā Musa peygamberin kız kardeşi Meryem'in eşidir.

Y.+ nuñ 027a/10

Yūsuf Mısır ahâlisine gönderilen peygamber. İsrâiloğullarından (Ya'kûb aleyhisselâmın neslinden) gelen ilk peygamberdir. Yüzünün ve ahlâkının güzelliği ile meşhûrdur.

Y. 025a/08, 025b/06, 025b/07,
025b/11

Y.+ a 025b/10

Y.+ ıla 025b/15

Yūşâ' İsrâiloğullarına, Mûsâ aleyhisselâmın vefâtından sonra gönderilen peygamber. Mûsâ aleyhisselâmın yeğeni ve vekili idi.

Y. 029b/11

Z

Zebülün Yakup peygamberin oğullarından biridir.

Z. 025a/07

Zenc Kaynaklarda Hz. Nûh'un üç oğlundan biri olan Hâm'ın soyundan geldiği rivayet edilen Zencler siyah renkli, yassı burunlu ve kıvrıkcık saçlı olarak tanıtılır.

Z. 018b/13

Zilyâ Hz. Yakub'un dayısı Layan'ın, cariyesidir.

Z. 025a/03

Z.+ dan 025a/08

Zuğâve Ham'ın oğlu Kenan'ın soyundan gelen bir ırk.

Z. 018b/14

Zuğul Ham'ın oğlu Kenan'ın soyundan gelen bir ırk.

Z. 018b/13

Zühre Yunan mitolojisine göre aşk ve müzik tanrıçası Afrodit veya Venüs işte budur.

Z. 016b/07, 016b/12

Zūlkifil İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden. Peygamberliği ihtilafı olup, âlimlerin ekserisi peygamber olduğunu söylemişlerdir.

Z. 026a/11, 026a/12, 026a/13,
026a/15, 026b/01

Z.+ dür 026a/13

Zūlkarneyn İslam dininin kutsal kitabı Kur'an'ın Kehf Suresi'nde geçen bir kişidir. Peygamber olup olmadığı tartışmalıdır. Asıl adı İskenderdir.

Z.+ üñ 029a/12

KAYNAKÇA

CLAUSON, Sir Gerhard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Londra: Oxford At The Clarendon Press.

ÇAĞBAYIR, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

ÇİÇEKLER A. Naim (2016). *Sirâc bin Abdullâh- Mecma'î'l-Letâyif (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, İstanbul : Kesit Yayınları.

DEVELLİOĞLU, Ferit (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (26.Bs.)*, Ankara.

DİLÇİN, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ERDEM, Mehmet Dursun- GÜL, Münteha (Güz 2006). *Kapalı E (ë) Sesinin Anadolu Ağzları Açısından Eski Anadolu Türkçesindeki Durumu*, Karadeniz Araştırmaları, Sayı:11, s.121.

ERGİN, Muharrem (2011). *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.

GÜLENSOY, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

GÜLSEVİN, G. ve Boz, E. (2010). *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.

GÜLSEVİN, Gürer (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KÖKSAL, Asım (2004). *Peygamberler Tarihi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

TAŞ, İbrahim (2010). *Şeyyâd Hamza-Yûsuf ve Zelîhâ*, Ankara.

TİETZE, Andreas (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lûgati*, İstanbul: Simurg Yayıncılık, (1. Bs.).

TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1976). “*Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri*”, *Türkiyat Mecmuası* (Cilt 18)

TÜRK, Vahit-DOĞAN, Şaban- ŞERİFOĞLU, Yasin (2018). *Eski Anadolu Türkçesi Dersleri*, İstanbul: Kesit Yayınları, (2.Bs.).

TÜRK DİL KURUMU, (2018). *Büyük Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr> internet adresi.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI (2019). *İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/> internet adresi.

TÜRKİYE GAZETESİ, (2004). *Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul: İhlas Matbaacılık.

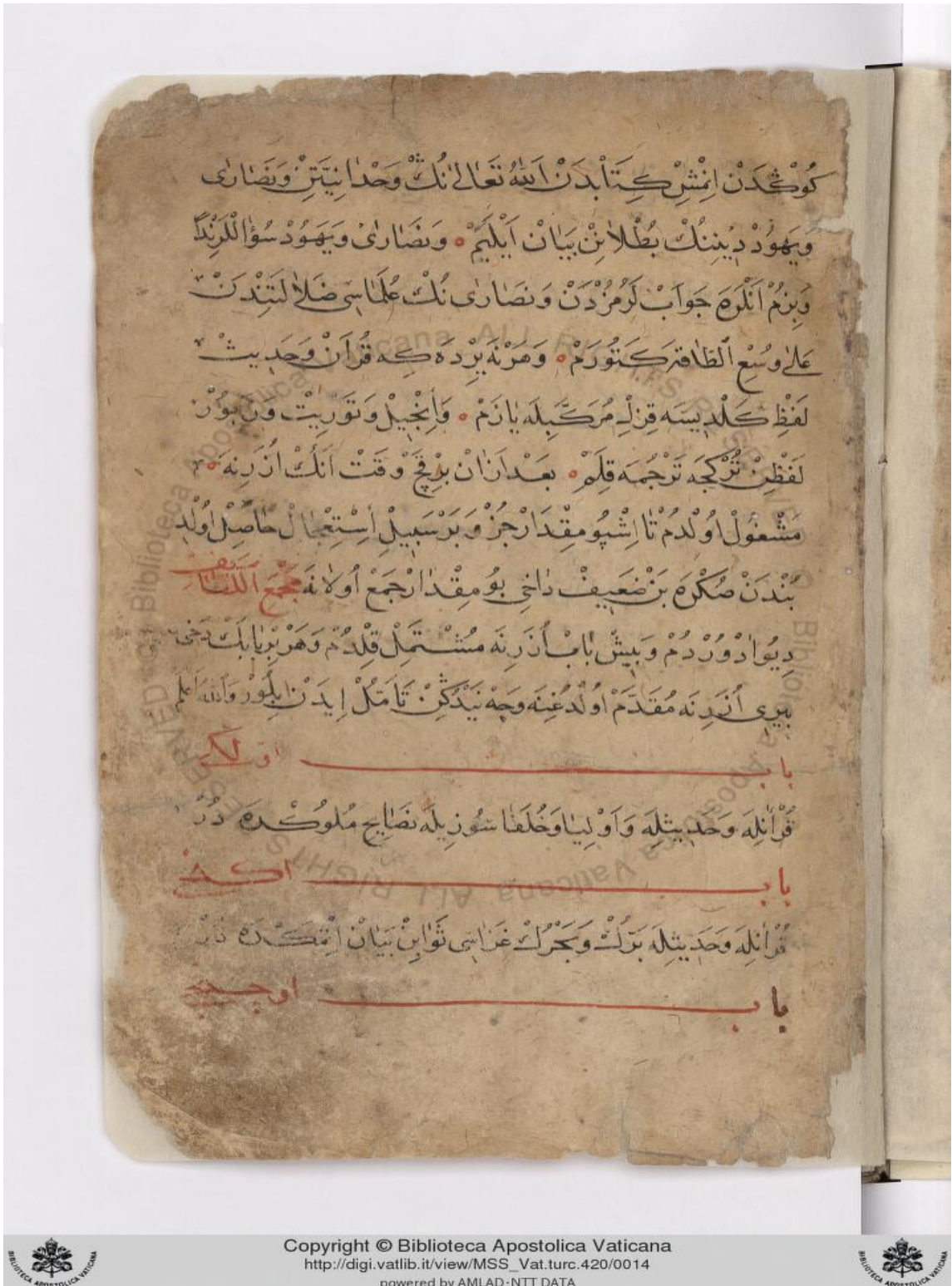
6. TIPKIBASIM

1B

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شُكْرُ شَوْلٍ شُكْرِيَا كِه بِيَزُوقَدِ مِدْرَه وَشَا شَوْلُ يَادِ شَامَكِه مَجْرُوحِ
 قُلْ لِرَا زَرِنَه رَحِيمِ دَرَه وَصَلَوَاتِ نَامِيَا تِ شَوْلُ **مَعْدِ مَطْفَعِ**
 اَزِ رِنَجِه اُولُو يَه وَكِيچِيَه وَرِنِيشِدْرَه وَاُولُو وَكِيچِي كِنَا مَلِكِ
 شَفِيْعِ قَلَمِ شِدْرَه وَاَنُو كِ اَلِ وَاَصْحَابِ زَرِنَه كِه اَجْوَمِ مَدِي وَرَجُومِ
 غَدِي دُرُزَلَرِ **بِلِكَلِي** اَضْعَفِ خَلْقِ اللّهِ وَاَحْقَرِ عِبَادِ اللّهِ
سَبْرِيَجِ بَرِ عِبَادِ شَايِدِرِكِه مَشْرُورِنِ بَرِ كُونِ فَا رِعِ اَلْبَالِ اَوْ تَرْمِشِدْرَه
 سِيْنِكِ خَا طِرِ بُو دِ شِدِكِه قُرَا نِدِنِ وَا اِجْلِدِنِ وَنِ بُو رِدِنِ
 وَتَوْرِيْتِدِنِ وَقُرَا نِ اِجْنِدَه كَلَا تَوَارِيحِ اَنْبِيَا دِنِ وَحَدِيْثِ
 رَسُوْلِي صَاحِبِ مَلُو كِدِنِ وَغَزَا تَوَابِيْدِنِ بَرِ زُوْنِ جَمْعِ اِدْمَرِه
 وَاوَلِ جَمْعُوْعَتِ اَيْنِي كِ نَصَاحِ مَلُو كِ تَوَارِيحِيَه مَقْدَمِ دُو قُرَا نِدِنِ
 دِنِ اَلْاَوَّلِي رَسُوْلِ اللّهِ حَدِيْثِيَه وَاَصْحَابِ كِبَارِ سُوْرِيْلَه ذِكْرِ
 مَرِ وَقُرَا نِ اِجْنِدَه كَلَا نِ اَنْبِيَا نِكِ تَوَارِيحِيْنِ بِيَا نِ اِدْمَرِه وَذَبُوْرِ
 بَعْضِ سُوْرِي سَمْدِنِ نَصَاحِ نَقْلِ اِدْمَرِه وَاَنْدَرِ صُكْرِه دُرُنْتِ

2A

2B

قُرْآنِ اِحْتِكَارِ كَلَامِ تَوَارِيخِ انْبِيَاءِ وَرَبُّورْدَنِ نَضَائِحِ بَيَانِ اِشْتِكَارِ دُرِّ

باب **در د بخی**

قُرْآنِ وَاجْهَدِي وَتَوَرَّيْتَدِنِ وَنَضَارِي وَيَهُودِيَّتِكَ بَطْلَانِ بَيَانِ اِشْتِكَارِ دُرِّ

باب **بش بخی**

نَضَارِي وَيَهُودِ سُوْالِ لَدِيْنِكَ وَبَرْزَمِ اَلَّذِي جَوَابِ لَدُرِّ بَيَانِ اِشْتِكَارِ دُرِّ

اولی با ب

قُرْآنِ وَحَدِيثِ نَضَائِحِ مُلُوكِ بَيَانِ اِشْتِكَارِ دُرِّ قَالَ اللهُ تَعَالَى

اِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ يَعْنِي بِدُرِّ سَبْتِي حَقُّ تَعَالَى اَمْرٌ

اِيْلَيْكَ عَدْلٌ اِدَّةٌ سِرٌّ وَاِحْسَانٌ وَلَطْفٌ اِدْسِرُّ وَاِكْرَامٌ وَاِبْرِيْدَةٌ اِيْدْرِكَةٌ

عَدْلٌ لَوْ اَهْوَأَ قَرَبٌ لَلتَّقْوَى يَعْنِي عَدْلٌ اِيْلَيْكَ كِهْ بُوْعَدْلٌ اِيْلَيْكَ

تَقْوَاهُ يَقِيْنٌ دُرِّ يَعْنِي اِرْبَعِيْذَةٌ لِيَقِيْنٌ دُرِّ وَابُو سَعِيْدٌ وَابْنُ اَبِي

رَضِي اللهُ عَنْهُمَا رَسُوْلٌ حَضَرَ تَدْرِيْضَ رِوَايَتِ قَلْبِ اِيْدْرِكَةِ رَسُوْلٌ

اِيْتَدِي اِنَّ اَحْسَبُ كُنَّا لِنَلِيْهِ اللهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَاقْرَبْتُمْ مِنْهُ مَجْلِسًا اِيْمَانًا

عَادِلٌ وَاِنْ اَبْغَضَ الْاِنْسَانَ اِلَى اللهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَاَشَدُّ مِنْكُمْ عَذَابًا اِيْمَانًا

يَعْنِي يَا رِبِّ قِيَامَتِ كُوْنِيْنِكَ اللهُ تَعَالَى يَهْ سُوْكُوْلُوْ قَوْلِ عَادِلٍ يَا رِشَاءَ

وَقِيْمًا

قتی
 وقیامت کونندک الله تعالیٰ به خور و قاتش قول و عذاب ظالم و جور
 ادجی پادشاه مدد کر و بزرگد پیمان حضرت آیدر ایام و دعوت
 المظلوم وان کان کافر اقامتها لیس لها حجاب دون الله یعنی
 ظلم کور کشتنک دعاسندن سقنک کافسه دخی زید اندک
 دعاسیله الله تعالیٰ اور تاسند حجاب یفدور و شویله بیوردی امر
 ربانی • بیدارات کتاتر و مکارم الاخلاق و ابوهریر رضی الله عنه
 روایت ایله رسولد علیہ السلام که رسول حضرت آیدر و انک
 پشاعه کرن طرد بکلر اوله • و اوله طامویه کرن ظالم بکلر اوله **اکوشا**
نوشتر و انوک عدل برکات اولیاد دنیا ده انوک ادرین کیم
 اشدیدی و انک عدل سبب دکه ای جهان فخر محمد مصطفیٰ انک
 زمانند دنیا کله فخر ادب ایتدی **انا ولدش فی زمن الملل و افان**
 ددی یعنی بن طرد پادشاه زمانند طوغدم دیو فخر ایتدی پس
 برپادشاه که جهانی ابادان الیکه کرد حق تعالیٰ اجل و علا انوک
 ایوردن جهان یاد کار قویه **شعر** جهان کلندر کرو کتد کر
 ائی طیر قاقار شب ایتد کر • شولا رکیم ایتی عدل دی دون کور

3B

اولوز اديله جهانده فزون **پادشاهلرك** لواز میندندركه همیشه
 ایشک کوچی از رنه برکمنده قویا لركه اولد کمنده عاقل و ساکن
 و وفاز ایشی و ایشلر صمنش کشتی اوله . و اول کشتی عاقل و اوجک ایش
 کوچ صمد ق کشتی اوله اندن اراق اوله . زیرا انوک کب کیشلر پادشا
 لرك یوزنه اود کتر لرد و اولوز ایلوز ادر لرك **تخفیر الملوکده**
 کلشدنکده نوشران عادل برکون تختن او تور میشدی خبر ایتلد
 که خراسانده قود غوک بکوک اونه اوغر کرمش اوین اولش خیل
 قماشن المشلرد د لرك . نوشران عادل بوخبر ایشد جک فی الحال
 اول بجی عزله ایلدی . بعد ازان ایتدی که شول کمنده که
 کند و اونه پاسبا نلق ادر ب صقلاي بلیا بتم مملکتیم و یوخسولم
 انرته نته سقلله اولادی بر ایرق بک و ریدي **وعقلا ایتشدن**
 مر پادشاهه و اجبدنکده همیشه اوج نسنه رعایت ایلما اول
 خریبه و ولایتی و مملکتی از نور مقدمه اوله **اچ** رعیتته
 شفقت و مرحمت اده انلرک اورتا سیدک عدل اده **اچ**
 اولوا ایشلار کچی مرتب لو کیشلر و زمیا حکما ایتشدنکده دنیا ده
 دین

كَوَلُّوْ سَنَهْ اَوْلُدْ رِكِهْ بَرِيَادِ شَاهِكْ كُوْچِكْ سُوْزُوْ عَدَلَهْ قَلَا وُزُوْ
 عَقْلِ اَيْتِي وُزِيْرِي اَوْلَا . زِيْرَا اَيْلَهْ اَوْلَسَهْ بَايِي وَيَحْسُوْلُ اَوْلِيَادِ شَاهِي
 سُوْجِي اَوْلُوْر . وَايِلُوْ وَايِلَايْتِ اَوْلُ اَوْجَدَنْ عِيَارْتِ اَوْلُوْد . وُدُنِيَادَهْ
 چِرِكْرِي وُشُوْمْ سَنَهْ اَوْلُدْ رِكِهْ بَرِيَادِ شَاهُوْ عَقْلِسَرِ ظَلَمَلَهْ قَلَا وُزُوْ چِرِكْرِي
 خُوْلُوْ وُزِيْرِي اَوْلَا . زِيْرَا اَوْلُكْ سَيَبَلَهْ مَجْمُوْعْ خَلْقِ اَكْشَا اِيْلِيْجِ اَوْلُوْدِ وَايِلُ
 وَايِلَايْتِ اَوْلُ اَوْجَدَنْ خَرَابَهْ وَاْرُزُ **تَخْفِيْرُ الْمُلُوْكُ** كَلَشْدُرِكِهْ
 رُوْمْ يَادِ شَاقِيْصِرِ رُوْمْ عَجْمِ نُوْشَرِ فَاِنْ عَادِلَهْ نَامَهْ وَيِرِيْدِي اَيْتِنْدِنْدُ
 كِهْ مَجْمُوْعْ مُلْكُوْكَ وَاْرَعِيْتِكْ رِعَايَتِ اَيْلِكْ مِيْجِ سَخَا مَحَا لَفْتِ
 اَيْلِدِي . نُوْشَرِ فَاِنْ عَادِلْ حَبَرِ وَيِرِيْدِي اَيْتِنْدِي يَدِي سَنِيْلَهْ **اَللّٰهُ**
 كَنْدُوْدَلْمُ خَلْقَهْ تَرْمَاتِ اِدْبِ سَكْمَكْدَنْ سَقْلَدَمْ **اَكْبِي**
 بُوَيْرُوْ عُوْمَدَنْ فَايْمِ دُرْدَمْ بَرِكْرِي بُوَيْرُوْدُ عُمُ كَرُوْبُوْر مَدَمْ **اَجِي**
 وَاْعَدَمَكْ مَخَالَفْتِ اَيْلِدَمْ **دَرْدِي** مَرْكَسِيَهْ كِهْ اَشْرِي بُوَيْرُوْدَمْ اَكْشَا
 لَ اَيْتُوْ بُوَيْرُوْدَمْ كَنْدُوْ نَفْسَمْ اَنْزُوْ سِي اَوْلْمَا دِي **بَسِي** مَرْكَسِيَهْ
 اَشْكَجَهْ اَنْدَمْ اَدِ بِيْچُوْنِ اَنْدَمْ قَقِيُوْبِ اَنْدَمْ **اَللّٰهُ** رَعِيْتُوْكَ
 كُكْلَنْ عَدَلِيَهْ طُوْغُرُوْ لِعِنَلَهْ مَقْلَدَمْ بِيْهُودَهْ يِنِ اَنْجِيْتَمَدَمْ

4B

۷۰ **یدجی** کند و کند و طوغر و سوزله آنلان سوردردم اول سبدا
 کسه مخالفت ایلمدی ددی **و در در کرب کتاب و از اند**
 کله شد که مر پادشاه واجب در که بر حاجت اسی کشته
 کند و قیوسین خور حقیق قلیا که الله تعالی در کاهندن
 خور و حقیق اولیا و بر حاجت و کشتک حاجت بریده کور که
نوافل عبادت مشغول اولمقدن پیرک اوله اسر رضی الله عنه
 روایت در پیغام بردن پیغام بر حضرت ایدر که مسلمان قوتلک
 حاجتین روا ایلمک بتم قتم سولک و در شوندن که عزایولدن
 ایری اویانیه سکسان ات یر قلیام ددی **اسکند زانم**
 کتر مشدر که کنلرده برکون ارسطواسکندریانندن او تر ددی
 نصیحت و رب ایتدی که ای پادشاه داد دیوب چاغری شانلر
 فریاد ارش که الله تعالی نیک عنایتندن نومید اولیا سین
شعر چو مظلوم اکلایه اللهم طوش اولما غل ادر کاهنه
نخا الله یللق ایواد پیر یوزاد ایاعه براغور سیر بر جبه حکم
 ایدر بر پادشاه که اهل وقار اول عقلله و تائیه اشراشلیا شول

5A

گشته بگذر که آرقون آرقون همیشه دوقنور اول پیش حاصل اولور
 و پیا در شاه که اصل وقار اولیا همیشه او جگر کله اش کلیا
 اوده بگذر که اودون یقار کول ایله فضایل **لا عمائدت** ایذ که
 نوشرفان عادل که کافر دی حق تعالی انک تن بین حرام ایله دی
 چرمی عدلیچون اوچما غلط مو اور تا سندن کتاب بریزد زدی
 اول بین اعرف در کرد عدل بر کایتله . عجب امیدی بر پادشاه
 مسلمان اولاندن صکر عادل اولحق تعالی اجل وعلا انو کچون
 ندر قلا اوله **حکایت** اردشیر بن بابک در کرد بر عادل پادشاه وارد
 اول پادشاهک عدل شوکایتمشید که اوچ پان کاغذ یاز میشدی
 بر قولنک الینه و میشدی اول قوله اسمر میشدی مراه که
 بر کیتی دعویه کله اول وقت گراسین اگر غضب کلب ققیانی اولور
 اشبو اوچ کاغذک اولک سن المه و راسن اگر اندک غضبوم ساکن
 اولور سه خوشر و اگر ساکن اولیا سنی اولور سه **اصحی** کاغذ
 المه و راسن اندک ساکن اوله . و اگر ساکن اولیا سنی اولور سه
اوچخی کاغذ المه و راسن اندک ساکن اولور میشدی اولک

5B

کاغذده بویان لشدی که **امسک فلست باله ائمانت جسدیوشک**
ان یا کل بعضه معنی یعنی بفرین تگری دکولسین بلکه بلکه برقوری
 تنسین یقین دکه بعضین بعضی کور اچیند بیا **و اکتی** کاغذده
 بویان لشدی که **ارحم عباد الله یرحمک الله** یعنی تگرنک
 قلا رنه شفقت رحمت ات یعنی سرکه تگرسنی سرگیلا
و اوچی کاغذده بویان لشدی که **احمل عباد الله علی**
 یعنی تگرنک قلا رن حق ارنه صور **فضل فی العفو** بوفضل
 سچلوی عفو اتمک لکی بیان ادر **قال رسول الله** صل الله علیه
 وسلم **ان العفو لا یزید العبد الا عتقا** فاعفوا یعزکم الله وان
 التواضع لا یزید العبد الا رفعة فتواضعوا یرفعکم الله **یعنی**
 بدن سنی عفو اتمک قوله زیاده ایلمز الا زیاده ادر سه عزت و حرمت
 زیاده ادر **و تواضع اتمک** یعنی اچققی اتمک قوله زیاده ایلمز
 الا یوجلک زیاده ایلمز **یسر بر مؤمن** قول سچلوی عفو اتمک
 و مقلقه ادر **تواضع اتمک** دن حق قعال قندن زیان اتمر مشر
 بلکه تر تپسی و در جیبی زیاده اولور مشر نیچون الدن کلن عفو

اَمِيَّا كَرُو تَوَاضِعْ قَلِيَّا لَو **اِمَامِ شِيَرِي رَحْمَةُ اللهِ** حَقَّ تَعَالَى نَدَى
 طُقْسَانِ طُقْرُ اَدِنَكْ شَرْحِيْدَكْ كَوْرُ مَشْرِ دُرْ كِهْ اَوْلُ طُقْسَانِ
 طُقْرُ اَدِنِ بَرِي نِي **المفقود** دُرْ مَعْنِي عَفْوَادِ جِي دِمَكْدُرُ يَمِي
 كِنَاهِ اَتْرُ لِي كَرُ كَلُو يَرْ لِعْمَقْلِعْلَهْ مَحْوَادِ جِي كِدِ جِي تَكْرِي دُرْ
حكايتك كَلِشْدُرْ كِهْ بِنُو اِسْرَائِيْلِ زَمَانِدَكْ ضَا حِلْمُ دُرْ بَرِي
 بَرِ كِنَاهِ اِسْتَلْرُ بَرِي كِسْتِي كُوْرُ دِي اَيْتِ دِي وَ اللهُ تَكْرِي تَعَالَى شَوْلُ
 فُلَانِ كِسْتِي يَا رَلْعَمْرُ دِي . حَقَّ تَعَالَى جَلَّ وَعَلَا اَوْلُ زَمَانِكْ
 پِنْغَامِ بَرِي وَ جِي اَيْتِ يَمِي اَيْتِ اَوْلُ فُلَانِ كِسْتِي سَنِي يَا رَلْعَمْرُ
 اَوْلُ اَنْدَا چَرُ كِسْتِكْ عَمَلِي اَسْتَاوَرْدُمُ كَامَلُو قَلُوْمَكْ كِنَاهِ
 كُوْرُبِ عَفْوَا اَتْمَادُ كِي چُونُ . پَسْ مَرُ كِيْمُ كِهْ حَقَّ سَبْجَانِي
 وَ تَعَالَى بِلَا كِهْ عَفْوَادِ جِي دُرْ . دَا يَمُ كَرُ كِهْ اَنْكْ عَفْوَا اَتْمَا
 وَيَا رَلْعَمْرُ قَلْبِ طَلَبِ اِدَهْ مَرُ كِيْمَكْ عَفْوِيْنِ طَلَبِ اِدَهْ
 كَرُ كِهْ اَنْكْ مَخْلُوْقَاتِ كَامِنْدُنِ عَفْوَادِ جِي كِهْ **تلاک قیس**
بن ظاصمول بِرُ قَوْلِ النَّبِيِّ دُرْ شِيْشِدَهْ سُوْمَكْ كُوْرُ دِي
 اَلْوَكْلَهْ كِهْ اَوْ كِنْدَكْ قُوِيَهْ اَيَا عِي سُرْجِي دِي وَ شِيْشِرُ اَوْ جِي قَلْبِكْ

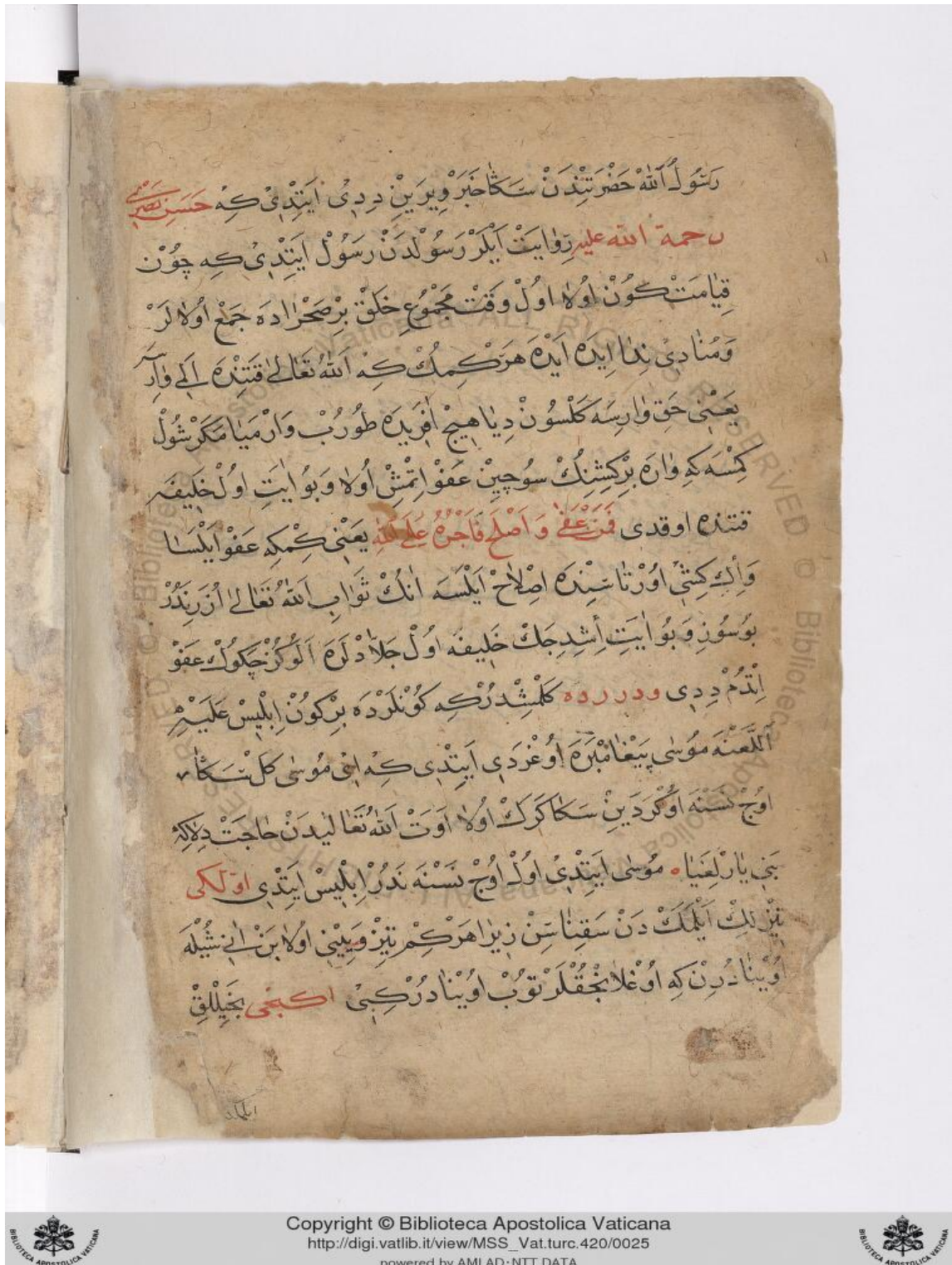
6B

اعلا تجو غنه دقتدي في الحال وفات اتدي . بوقول جملتدن
 طور دوغي برده كندوزن اونندي . قيس دندي قولنه ايندي
 يور بكوني كندن غرو بندن ازاد اول سچو كي عفو اتم
 بوندن مقصود كند قولنك اوتندو غرو قون قوسين كدر
 ملكدي **تحفيا الملوك** كلسدركه قيصر رومك بكون
 خون دكلدي وچاشنيك پيشكير الپ قيصر او كند قو
 اندن النه اش الدي كه او كند قويه ناكاه اياغي سجد
 بواشدن قيصر ك طونه اش سچرد بون كورجك قيصر قادي
 جلاده امراندي كه بوين او جلاد كلب دوشجه الندي
 اش قيصر از رنه دكلدي . قيصر بون كورجك دخي بتر قادي
 امراندي كه البته بوين اور كر جلاد الب كدر كن كور كور
 ددي كتودر كر . چاشنيك ايندي اي بد بخت بن سني او
 از كناهچون الدرك ديو يوز دم بو صكره استمه اش دكلدوك
 نيدي ددي . ايندي كه اي سلطانم بلور سين كه دم ددر
 خد متكار يدي اقرانك خد متكار يداوش بوئجه بيدر كه

7A

بَن سَنَك خَدْمَتَكَ رُكِين بُو بَنگَلَو اَو رَتَسَنَد جَرَهَت اِيَد ب
 مَكَم اَسْتَكْتَه اَش دَك دَك اَش اَن دَن اَتُرُو دُرَكِه سَن بَر طَا دَك
 دَو كَلَمُو اِيُو اَد لُو اَد جِي قَمِش پَا د شَاهِد ك بَن ضَعِيْف اَتَا دَن دَك
 سَنَك خَدْمَتَكَ رُكِين كُو دَم بَر سَهْل سُو جِي وَن مَلَا ك اَد رَسِين
 اَوَّل سَبَب دَن مَجْمُوع اَشِي اَز رَكِه دَك دَم كِه تَا اَش دَن لَر كُو نَلَر
 بَنِي قَتِي سُو جُو لُو بُو ب مَلَا مَت اَد كَر سَنَك اِيُو اَد ك بَنگَلَر اَجِي د
 وَ اَو لُو كِي جِي اَو رَتَا سَنَد يَا و ز اَو لَمِيَا بُو نَجَه يَلَلَق قَوْل لَفَجِي سِي سَهْل
 سُو جِي وَن دَپَلِش دَمِي لَر مَجْمُوع خَلَق ك مَلَا مَت بَم اَز رَمَه اَو لَا دِ
 قِي صَر زُو م بُو سَرِي اَش دَجَك بَر شَا عَت اِسْم اَو لَدِي بُو نَدَن
 صَكَم اِيَدِي كِه اِي چَا شَكِي لَر سَر ك كَكِي ك اَو ت فَعَلَك
 جَر كِين دَر شُو لُ خُو ش سَر ك سَبِي لَه فَعَلَك دَن عَفُو اَن دَم دِي
 كِي مِيَا ي سَعَا دَتَك كَتَر مَش دَر كِه اَبُو جَمْفَر كِه اَو لُو حَلَفِي يَدِي
 بَر سُو جُو كَشِي قَا نِتَه كُو نُو دَر كُو يُو دِي كِه اَوَّل كَشِي نَك بُو نِي ن
 اَو دَر كُو مَبَارَكِي بِن فَضَا لَه دَر كُو قَنَدَك بَر فَاضِل دَا شَمَن دَك كَشِي
 وَ اَر دِي اَوَّل دَا شَمَن دَك شِي اِيَدِي يَا اَمِيْر اَلْمُو مَنِيْن بَر دَم تَتَلَا ن

7B

ایلکدن سقناتین ز پیرا هر کیم بخیل اولابن انک دینن و دنیاسن
 زیانه ورورن **او چینی** عورتلردن سقناتین زیاده نیاده خلق
 اردر معیچون طوزاعمه عورتلردن یکرک بک بولما یوب درون
 دیدی . پس اوج سننه نک باش تیز قاقما عیش آندن ساقیق کرکدر
کوردن زده کورمش در که عمرین عبد العزیز برکون بغداد
 سقاغند کدردی ناکاه بر سر خوش کشته او غردی دلادی که
 حق تعلق نک بویروغن انک ارینه جاری قلابیوردی دوتدر
 خلیفه قتنه کوردلر . اول بد بخت خلیفه قتنه کلجک شولقد
 ترهات دیوب خلیفه سوکدی که هیچ وصفه صغیر . خلیفه
 بو سر خوشک هر زواتن وسوگد کین اشد جک کر و صاوردی
 قتنه غی کشلر ایند لر که یا خلیفه اولد بؤک ارینه حد واجب اولشد
 بوکر شمدکی خالد سنه سوکدی خلیفه آند سر و امیر المؤمنین
 بو بد بخت دپلک کرک ادی درلر . خلیفه ایندی کرچک سر
 حد واجب اولشد اما چونکه بکاسکدی عفو اتم ز پیرا عفو اتم
 غضبه کلشدم اول تکر نک بویروغیله بنم انتقامم بله اولردی

فصل في الأبقاء عن المشاء بوصل عما ذكره وقولهم سوز
 احتراز انكلاشي بيان ادر هر پادشاه وایش اسمی كشييه آيله
 كركدر كه چون بر فوجي همان كشي آكا بر كشدن سوز نقل آسته
 اوله پادشاه و اول كشييه واجب در كه الت هسنه بر نه كونه
اول اولدر كه اول قوكتورن كشتك سوزنه انميازيه فاسقده
 معن تعالي فاسقوك سوزن اشتاف ديپ درر **ا كنجي** اولدر
 كه اول سوز كورن بونك كب اشدن معي ادر ايرق بويله آسته
 ديكر زي انهي مكر واجيدر **اوجنجي** اولدر كه اول سوز
 كورن الله تعالي بچون دشمن دونا كرز يرا انمام درر يعني
 قوجدر فوجي دشمن دتمو واجيدر **و درنجي** اولدر كه اول
 كشدق كه سوز نقل ادر ايرق انوك حقيندن يا ورن انديشه قله
 زيرا شوچسز ين بر مسلمانده يا ورن صوصوق حرام درر **بشم**
 اولدر كه اول نقل ادر كلري كشي حقيندن تجسن معني جسن
 وجوبلق ايليازيه حق تعالي **ولا تجسوا في خلال الديار**
 درر معني تدري **والتبجي** اولدر كه اول كه كندويه لايق اوليا

۹
 ۸
 هیچ برکشیه دخی لایق اولیا **کیمیای سمانه** کتور مشدن
 حسن بصری رحمة الله علیه ایدر که هر کم که برکونک سوزن
 وعین کتورب سکا نفل اده هیچ شک دما که سنک عیبک
 دخی برکویم نقل ادر **شعر** هر که عین برکونک کلب اوکلن میا
 لاجرم عیبکی سنک وارب ایروغه دیار . پس انک کب کتدن
 صفتق کرک و حقیقتک لای دشمن دتمق کرک . زیرا انک
 کب کشنک اشئی عیبت و حسد و خیانت و غدر و غل و نفاق
 اولور بو مجموع جنایتدر یعنی ناحق بر کوز چقرمق و آل کماک
 وادم دیلمک کیدن و **بن عثمان لوت** و فوجله سبیلک بو نجه ناحق
 قانلرد کلرنتا که **حکایتک** کلشدن مکر برکشنک بر قول وارن
 اول قول بازان قیوب صتار دی برکشئی اول قول دلدی اول کتئی
 آتدی قلو مک عیب ورا اول عیبله قبول ادر سنک صتارن لک
 قبول اتمز سنک بر قبول ادرنه صتارین ددی . اول صتون ان صون
 عیبی ندر قول اشئی آتدی عیب فوجیدن ددی . صتون ان
 کتئی بو بی اشدجک آتدی نه اول قول اشین اشلاسون فوجیلغ

بئانه زيان ادر صنون اباين ددي . اچه سن صيدي اعلان
 اول عياله قبول اتدي ادي اوع كورددي . اعلان بر قاج كون
 طور دي بلسيدي . بوندن صكره بركون كرجسي قاتنه كورددي
 ايتدي افندقر قراوش كورددي سودي دگر كه اعي صنون ابا
 اكا مشغول اولاسني ترك اده ددي . عودت بوئي ايتدي
 قتي پريشان اولدي . دندي اعلان ايتدي هيچ پريشان اولمه
 اول قراوشدن افندمك ككلني سومتيم بم المده در عودت
 ايتدي ننه . اعلان ايتدي كرتكل افندم نه وقت كه اويقويه
 ون بر تيز اوسته ال انك اكله ائتندن بر قاج قيل يونكه
 انوكله سكا جاذلق ادر دم سني سوع اول قراوشني الميا
 واكمياددي . بوندن صكره افندسسه ورددي ايتدي امدي
 لمش اول كه كرجم بركيشيه عاشق اولدي سني بعزليوب
 اول اوع ورمق استر امدي كئي ساق اول كندرك ايون
 اورا سيني يتاسين اول سنك استوكه يا وند قصده كه كالجك
 طور سين بلد كوكت ادا سين ددي . اربوسوز استدجك طور دي

۱۰
 اونه کلد کندزن ایورن اوردی یاندی عورت طور د اوستی
 الله الدی ارک فائنه کلد سقلنه پیشدی که اکاکتی التندت
 بزقاج قیل اله اول ارمسکین حقیقت بغزلر صدی دیک
 طور وکلد بو عورت بغزلدی بوکر بو عورتک خصمدری
 طویدی قرش قتلش جنک اتدکر بو بر یوق یردن قو جلعینه
 بوخه ناحق یق فان اولدی . پس عاقل اولن کشتی قوجیلرک
 وخبیشلرک سوزنه ایوب عمل ایلیا . واکر عمل ایلرسته ناکا
 یق حیفا تمش اولور . خلق اچند اودلو وحق قتنه کاهلو
 اولور **اخبارده** کلمشدر که بنو اسرائیل اچند قزلق اولدی
 پنجه کر موسی پیغامبر علیه السلام استسقا چقدی هرکن
 یتمور پیغامبر موسی مالول اولد اول ملالت اچند موسایه
 ندا کلد ایندی که یا موسی دعا کر و زار لر کوکر قبول اتملا کر
 آدن اترودر که اچوکر ده بر قوجی عمار کشتی ور موسی
 پیغامبر علیه السلام بو اشد جک ایندی یا اله بو بنو
 اسرائیل اچند اول قوجی کدر بز بلدر اچو مردن چقار کم

10B

أُولَاكَ بِعَمُورٍ يَغَا بَرَكْتَ أَوْلَادِي . اللَّهُ تَعَالَى دَن كَرُونَا كَلِدِي
 اَيْتِي كِه قُوچِي سَوْمَرِنِ وَقُوچِي يَم دَشَمَدَن بِن قُوچَلِقَم اِدِين
 دِي . پَس مَوْتِي عَلَيهِ السَّلَام بُوْنِي اَسْتَدَجَك دَن دِي قَوْمِنَه
 اَيْتِي كَلُوک اَوْجَدَن تَوْبَه اَيْلِكَ تَا حَق تَعَالَى جَل وَعَلَى سِرَه يَعْمُور
 وَدِي . وَرَدِي اَوْجَدَن تَوْبَه اَيْلِكَ حَق تَعَالَى بُوکِن يَعْمُور
 وَرَدِي بَرَكْتُو اَوْلَادِي **بَاب فِي** **الْفَرَاءِ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَغَا**
قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَجَاهِدِ الْكُفْرَانَ وَالْمُنَافِقِينَ وَعَانِظْ عَلَيْهِمْ
 حَق تَعَالَى وَتَقَدَّرَ اَيْدِي كِه . يَا مُحَمَّدُ كَافِرُونَ عَزَا اَيْلَه وَمَنَا فِقَلَن اِرِي
 اَوْل قَتِي سُوَيْلَه **وَتَارِيخ** كِتَابِلَرِنَدَه اَيْدِي كِه شَيْت كَنَدُ قَرْدَا
 قَابِلِلَه جَنك اَسْتَدُر تَابِرَم پِيغَامْبَرِن دَكِن عَلَيهِمُ السَّلَام . تَقَدَّر
 پِيغَامْبَرِن كَلِدِي سَه كُوچِي بِيْتَد كِجَه عَزَا اَيْلَدِي وَامْتَلَرِنَه عَزَا
 اَمْتَك لِكِي صُور دَلَر تَوَابِن بِيَان اَيْلَدِي **فَضَائِلُ اَعْمَالِهِ** كَلِشِدُر
 مَعَاذِ بِن جَبَل رَضِي اَبْنَه عَنْهُ رَوَايَت اَيْلَر سُوَل حَضَر تَبَدَن حَضَر
 رَسُوَل اَيْدِي كِه **الْجِهَادُ عَمُودُ السَّلَامِ وَدَرُوقُ سَنَاءُ** يَعْنِي عَزَا اَيْلِكَ
 اِسْلَام دِي نِيكَ دَر كِي وَدَر كُوچِي نَك طُور عِي دَر وَمَعَاذِ بِن جَبَل رَوَايَت

ایلر سولدن رسول حضرت آیدن. **فچن برغانی کشتی غزایه کونلسه**
 اوندک قوم و قبيله سیله اسنلشسه ائدن صکره اول غازی اعلسه
 ائلدخی اعلسه اول وقت حال دلیله درت دیوان بیه اعلشور بولک
 مجموع اعلشدخی وقت تکر نك رحمت یولا رقیلار و تکر تعلقه بولک
 مجموع عن بر لغار **عوف بر ما لک** هر کمله تکر پیغام
 بویر غنجه غازی اولوق در کسه اول کشتی اون نسه سفلق کرک
 تمام غازی اوله **اول** غزایه کتیمیا ائله انا بنی انا بنی رضاشیله
 کک **کبخی** نمازدن و زکوندن بویندخی الله تعلقه نك
 امانتلرندن اودییه **اوجبخی** کند و قومینه اعلنه قرنه اول غزاده
 اکلندجه نفقه قویه **در دجی** بقفسه کلا لدن اوله **بشجی** عن
 بولند بکنه مطیع اوله حبشی قول دخی اولوزسه **السخی**
 یولدا اشلق حقن دایم سقنه یولدا اشک یوزنه کلا کلا بقا و کند
 از غندن حاجتلو یولدا اشنه ونه و حسنه اوجق انک حوا یجند
 سعی اده قیوب کتیمیا **بشجی** غزا بولند مسلمانلری و **الک**
 خراج ورن کافر لری **انجتمیا سکبجی** دشمنله بولستجاق چری ایتدک

11B

تَجْمِيًا طَمُونِ بَجِي غَنِيَتِ مَا لَيْدُنْ نَسْنَه كَزَلْيَاوَاوُضْرُمِيَا اَوْحِي
 غَزَايَه وَاَرْبِ كَا فَرَمِ قَلْبِ صَدْعِي اَعَزَانِ دِي بِيخُونِ اَوْلَا ه خَلَوُ كَوْرَسُونِ
 وَاَشْتَسُونِ اِيخُونِ اَوْلِيَا **حِكَايَتِ** فَاسْتَمِ بِرِ عُمَانِ اِي دِرِ حَجْتَه
 وَرَدْمِ طَوَافِ اِرْزُدْمِ نَاكَاهِ كَعْبِه يُوْرَسِنْدِكِ بَرِ كَشِي كَوْرَدْمِ كَدِ
 كَعْبِيَه قَرَشُو شُو طُوْرُ مَشِي اِي دِرْ **اَللّهُمَّ قَضَيْتَ حَاجَةَ الْمَحْتَاجِيْنَ وَحَاجَتِي**
لَمْ تَقْضِ يَعْنِي اَلْحَقُّ مَجْمُوعٌ حَاجَتُو لَزُكُ حَاجَتِي وَوَقَدْ كُتِبَ بِمِ حَاجَتِي
 هَسُوْرَدُوَا اَوْلَدِي دِرْ ه بُوْنِي اَشْدِ جَلِكِ الرُّوَاْرَدْمِ صُوْرَدْمِ
 اَيْتَدْمِ كِه اِي يَكْتِ سَكَا نَه كَلْدِي كِه بُوَيْلَه دَرِ سِنِ هِيْمِ بُوَيْلَه
 اَرْتُو نَسْنَه دَرِ سِنِ دُوْنْدِي اَوْلِي كِتِ اِي دِرْ چُوْنِ صُوْرَدْمِ
 بَارِي اِي دِيْنِ اِي دِرْ اَوْلِ بَرِيْدِ يُوْلِدِ اَشْدِقِ دَايْمِ كَا فَرِ اَللّٰهَ غَنَا
 اِرْدَدِكِ نَاكَاهِ بَرِ دَفْعَدِكِ كَا فَرِ چَرِ سِيْلَه اَوْغَرِ شَدُو حِيْنَكِ اَيْدِكِ
 كَا فَرِ اَرْكِ يَنْجِسِيْنِ دَرِ پَلْدِكِ عَاقِبَتِ مَجْمُوعِ مَرِ اَوْلَدُو دُوْتَدَلَرِ
 رِيْسَلَرِيْنَه اَلتَدَلَرِ اَوْلَدِ جِي يُوْرَدِي كِه بِيْمِ بُوَيْمِ اَوْلَرِ اَلدَلَرِ
 بَرِي اَوْلَدِ مَرِ سَكَه چَقَرِ دَلَرِ اَوْلِ وَقْتِ بَرِ كَزِ كَوْنَه بَقْدَمِ كُوْرَدْمِ كِه
 كُوْنَكِه يَدِي قِيُوْرَ هَرِ قِيُوْدَه بَرِ حُوْرِي قِرِي وَاِرْدِي مَرِ حُوْرِي
 اولور

12
 11
 أُولُو كُرُوفِضَائِي **أَعْمَالِكُمْ** كَلِمَتُهُ رَسُولُ اللَّهِ حَضَرْتِ
 أَيُّدُكُمْ كَيْمَكِهِ أَوْقِ أَمَقِ أَوْ كَرَسَهُ صُكْرَهُ تَرَكَ أَيْلَسَهُ سُنَّتِ
 رَسُولُ اللَّهِ تَرَكَ أَمَشِ أُولُو كُرُوفِ رَسُولُ اللَّهِ حَضَرْتِ أَيُّدُكُمْ
 أَوْقِ أَمَقِ أَنَا بِنُوكِ بِنَا سُو كُولُوسَنَّهُ أَوْقِ أَمَقِ دَرَاوَجِ أَيْوَنَلَا
 أَرْتِقِ أَوْيُونِ حَرَامِدُرْ أَوْقِ يَايِ دُمَقِ حَلَالِ أَمَهُ بِنِكِ وَلَانِ
 أَدِيلِكِ حَلَالِ وَكَنْدِ وَخَاتُونِيَهْ أَوْيَمَقِ حَلَالِ كُرُوفِلَانِ أَوْيُونِ
 حَرَامِدُرْ كُرُوفِضَائِي **أَمْرُ رَضِيَ اللَّهُ** أَيُّدُكُمْ رَسُولُ اللَّهِ حَضَرْتِكِ
 كُورْدِمِ قَلْبِي بِالْحَيْجِي كَمَشِدِنْدِي **وَهُدُودِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ** دَدَلَرِي مَرِيكِ
 رَوَايَتِ أَيْلَا أَيُّدُكُمْ دَدَمِ مَرِيكِ دَنْ ااشْتَدَمِ أَيُّدُكُمْ رَسُولُ
 حَضَرْتِ مَلَكَةِ شَهْرِنِ فَتَحِ ائِدْ وَكَنْدِ كُورْدِمِ قَلْبِي بِنُوكِ أَوْسْتِنْدِ
 اَلْمُونِ كَمَشِ وَارِدِي **بِسْ بُو حَدِيثِ دَلَالَتِ** أَيْلَدِي كِهْ عَزَّ اَللَّهُ
 اَلتَّوَلَّقِ كَمَشِ مَلِكِ حَرَامِ دَكُلِشِ **وَسَائِبِ بْنِ عَمْرِو** أَيُّدُكُمْ اَحَدِ
 جَنْكِنْدِ كُورْدِمِ رَسُولُ اللَّهِ حَضَرْتِ اَكِي دَمُورِ كُوكَلِكِ كَيْدِي بَسِ
 چِقَالَ جَوْشِنِ كَيْمَكِ سُنَّتِ أُولَا **عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسِ رَضِيَ اللَّهُ** أَيُّدُكُمْ
 رَسُولُ اللَّهِ حَضَرْتِكِ عِلْمِ قَرِيدِي وَيَرِاقِ اِقْدِي **كَبِيرِ مَالِكِ رَضِيَ اللَّهُ**

12B

ایدر تئوک غزاسندن غزایه پجشنبه کون چقدی هم پجشنبه کون
 غزایه وسفر چقیمقلع سوردی **مشکو** شرحندن ایدرکه رسو
 حضرت غزایه کونلکی پجشنبه کونه تعین قلدوغ بر قاج فایدن
 اوترودر **اول** اولدرکه بو پجشنبه کون مبارک کون در
 مجموع قوللارک اعمال یعنی خیردن و شر دن هر نکه اشد لرسه
 بو پجشنبه کونده حق تعالیدن یکا کتور لور رسول حضرت تک
 سفر خود دایر ننه آیته ادی پس اول کونده حق تعالیدن سکا
 کور کلو عمل رفع اولمقلع سوردی **اکبر** هفته کدلرک سا
 اندک تمام اولوردی اول سبیدن اول کند سفر چقماغ سوردی
اونجی رسول الله حضرت پجشنبه کون سفر کونلکی
 قال دو بر دی هم رسول الله حضرت تئوک همیشه ادی کور کلو نسه
 لر یله قال دتمق عادت تندی **سؤال** اگر ایدر لرسه بو پجشنبه
 کونوک ادی نیچون غزاسفر چقور کور کلو اولایمعه کون واردوشنبه
 کون وارچهارشنبه کون واراندلر نیچون غزاسفر نیچون اولما دی
جواب ایدرکه بو پجشنبه غزایه یوم الحیس در لر خیس دیو

13
 چرپه در لر معنید یوم الحیس چری کون د مک اولدی امین
 چرپه خیس در لر نیچون اوجون که هر چری پیش بلوک اولور
 ارت اولک صاع صول اودته پس رسول الله حضرت دخی بو
 پنجشنبه کونند عزایه کتم کلکی فال کوردی تا که اولک
 سفر اچیند الله تعالی کندوی و چرسینک صاعن وصولن اری
 و اوکین و اور تاسین سقلایه مجموع قور قودن امین دوته امین
 یا رب العالمین **باب** اصح
 قرآن اچیند کلان پیغامبر لک توار نیچین وز بوردن نصایح
 و بعضی اولیادن نصایح بیان اتمکد در اول آدم پیغامبر علیه السلام
 حق تعالی اجل و علانی کند و قدر تیله طیر اقدن یراندی جان
 و ددی و اچماقد یرین قلدی صکن یر اندردی جمیع آدم اغلا
 اصلن قلدی و مجموع فرشتهلر بیوردی اکا سجدن اتدک و حق
 تعالی واسطه سوز انو کله کلاچی ادردی و یکریم بر صحف اندر
 مشدی و انلارک اچیند فان و طو کز اتی و مردار المیش حرام
 قلدی بعضی روایتن اغول قیزار یوب یر یوز عمارت

13B

اولد قدن صکر عمرنک پیش یوزیلندن حق تعالی بونه اغلانده
 پیغمبر قلدی . اولد صحف که حلال حرام بیان ایدی اول وقت
 ایدی . و اولد قلیله خط یاز معنی حق تعالی اگا اگرتدی اذن
 صکر اغلانلندن کسه یاز مدی تا ادریس پیغمبر کلاجه
 روایتک کلمشد که حق تعالی اگا کند الی رکعت نماز فرض
 ایشدی بعضیلر ایدر ادم پیغمبرک توحید دن ارتق ایشدی
 یوغدی و ادم پیغمبرک معجزه باش یرا دلد قدن صکر کود ^{سنه}
 نظر ادر بجله کود سنه یا بلد و غدر و فرشته لرا اگا سجن
 ایدر و کدر و اچاق اچند تحت ارب او تودد و غدر و واسطه
 حق تعالی یله کلاچی ایدر و حوا انا مودی کرواندن ظاهر
 قلد و معنی انک ایا کوسدن یرا تد و غدر و **مباید رضی الله**
عنه ادم پیغمبر مجموع مخلوقاتک اجمال یعنی خویدر و
 سقا لتوزدی صقال او غلانلندن **بتدی و حوا انا من علیها السلام**
 مشهور در حق تعالی انک صول ایا کورندن کجک ایا کوسنله
 قدر یله یرتدی اگا حلال قلد جمع اولد لر نیجه بیک او عول

قراولدی

قنا اولدی بری برنه جفتلندی پر یوزن عمارت ایلدی
 اول وقت حق تعالی نولک بویروخ ایلدی که قرقداشین
 ارقرداشی اله تاشکادکین ادم اعلان ایدی . آندن صکره
 اول حکم منسوخ اولدی . بو حکایت مشهور در کرم مقصوده
 کلام **بلکله** ادم پیغامبر یزاد کدوخ زماندن **محمد**
مصطفی علیه السلام دنیایه کلدو وک زمانه دکن پیشیک
 سکد یوز ییلدی . و ادم علیه السلام طقزیوز التمش باش
 یشادی . بعضیله ایدر ادمک بیک یل عمر اولدی و تور
 ایدر ادمک بیکدن پیش یل اگسک عمری اولدی **قران**
 علیها السلام ادمدن اوکدن وفات ایدی اول وقت مجموع
 خلق برملت از نهیدی . و فرشتهلار انلاری زیارت ادر
 و شریعتلری همان توحید ادی تاشوکه دکن که حق تعالی
 ادرین پیغامبری کوکارغ ایدی . آندن صکره اور تالردن
 اختلاف واقع اولدی شیطان یول بولدی از در دین
 ادر بیدن اولک شیث پیغامبر کلدی **شیث علیه السلام**

آدم اعلی‌دَر حوادی د غمشدُر قابلِ هابیل ادر د کدنِ صکر
 هابیل صورتنه دنیا یه کلدی و شیث د مک عبری دلجه
 عوض د مک اولور یعنی چون قابلِ هابیل د یلدی حوت
 تقای هابیل برنه عوض شیث وردی . بعضی ایدر ایدی
 هیه الله ایدی و یوزندک محمد رسول الله نور واریدی . وحق
 تقای آدم پیغامبری دنیا دن نقل اتد کندن صکر شیث
 پیغامبری امر ایدی که قر د اشی قایلله مقاتله قلا و انوک
 اولادنی سبی ادب قول ادینه در لکه واریدی جنک
 ایدی دوتدی زنجیر ایدی قابلِ چوق یا لوردی رحمة
 حقین صغین دیدی . شیث دخی قر د اشین ظلمه نا حقین
 د پلینه ازر دیدی بعد ازان زنجیره فرشته لر وردی
 ادر ککش بتدوع پیر التدر لاندک گشته قر شوقود لر وفات
 دینجه طور ددی بعضی تواریخک کورمشدُر که قایلوک نسل
 منقرض اولدی د کندی و آدمک کورقلان اوغلانلرک
 نسیب بلور سوز اولدی هان شیث اتاسنک برنه خلیفه اولدی

15
 آندن صکره ادریس پیغامبر کلدی ادریس **عناصیر علیہ السلام**
 اول ادبی اخنوخدی ادریس ددکلری چوق او قیوب
 چوق درس ایتد کچون در حکما ادریسک ادی هرس
 در در کرا ادریس انوش اوغل انوش شیت اوغل شیت
 آدم اوغل بدروایتک ادریس ایاد در اوغل ایاد در مهیا
 قینان اوغل قینان انوش اوغل انوش شیت اوغل شیت
 آدم اوغل در کر که ادریس پیغامبر دغغند آدم دریدی
 یوزیلدن صکره وفات اندی آندن صکره سکسان یل
 گیدی ادریس مرسل اولدی حق تعالی او توز صحیفه
 ویدی و اولد مرسل که اچند یوز پیش ییل دخی یشادی
 آندن صکره حق تعالی اینی رفع اندی نتا که قرانده کلدی
در فعناه مکه نا علیا بوائتک تفسیرند اختلاف
 اندر بعضیلر ایتد کر که اولد مکان عایدن مراد یدنجقا
 گوکدر بعضیلر ایتد کر که التنجی گوکدر بعضیلر ایتد کر که
 اوچماد در فی الجملة حق تعالی اینی دنیادن در که آلدنه یز

15B

قُوْدُ غُنْكَ حَقِيْقَتِيْنَ اَوْلَ بِلُوْر وَبَعْضِ تَارِيْحِ دُوْتَلَرَا اِيْدُرْ كِه
 حَقِّ تَعَالَى اِدْرِيسِ رَفْعِ اَتْدُ وَاكِنْدَ دَرْتِ يُوْزِ پِيْشِ يَاشِنْدَ
 پِيْدِيْ اَمَّا صَاحِبِ كِشَافِ عَنَكَبُوْتِ سُوْرِ سِنْكَ تَقْسِيْرِنْدَ
 كَمُوْرُ مِشْدُرْ كِه اِدْرِيسِ رَفْعِ اَوْلَمَزْدَنِ اَوَكْدِنِ بِيَكِ يَاشِ
 يِشَادِيْ وَنِصَارِيْ تَوَارِيْحِنْدَ مَحْبُوْبِ شُجْبِيْ تَهْمَانِدَ كَمُوْرُ
 مِشْدُرْ كِه اَخْوُضْكَ يِعْنِيْ اِدْرِيسِ يُوْزِ اَلْتَمِشِ يَلِنْدَ
 اَوْغَلِيْ مَتُوْشَلْمُ طُوْعَدِيْ اَنْدَنِ صُكْرَمِ اِيْكَ يُوْزِيْلِ يِشَادِيْ وَ
 جَمِيْعِ عَمْرِيْ اَوْجِ يُوْزِ اَلْتَمِشِ پِيْشِ يِلِ اَوْلَدِيْ بُوْ اَوْجِ يُوْزِ
 اَلْتَمِشِ پِيْشِ يِلِ اِجِنْدَ دَايْمِ حَقِّ تَعَالَى دَلَرْدِيْ كِه فِرْدُوْسِ
 اَوْجَمَاعِنْدَ كَرَمِ دُعَايِيْنَ قَبُوْلِ اَتْدِيْ مَتُوْشَلْمُ اَكِيُوْزِ يَاشِ
 يِشَادُ غِنْدَنِ صُكْرَمِ اِيْكَ حَقِّ تَعَالَى رَفْعِ اِدْبِ فِرْدُوْسِ اِجْمَاعِنْدَ
 قُوْدِيْ اَوْنِ اَوْجِ يَلِنْدَنِ صُكْرَمِ مَتُوْشَلْمُ اَوْغَلِيْ مَلِكِ طُوْعَدِيْ كِه
 نُوْحِ پِيْغَامْبِرُكْ اَتَا سِدْنِ عِلْمَا اِيْدُرْ اِدْرِيسِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
 دَر زِيْدِيْ اَوْلِ دُنْيَا دِه كِيَا پِيْ كِيُوْبِ دَكْنِ اِدْرِيسِدِ بُوْنْدَنِ
 اَوَكْدَنِ مَوْشَنَكْ پَا دِشَاهِدِيْ اَوْلِ دُنْيَا دِه بَطْلَكْ اِدْنِ

بويدي

16
 10
 بُویدی ادم پیغامبرک بودخی اوغلبیدی یریحی و زیان
 دکورچی جانور لری اولیوب در سین یوز کین کچک
 کین دشتک ادرن بُویدی ادریس پیغامبر ز ماننه د کین
 مجموع خلق در پی کیورد پی در پی دشانورد پی بعضی
 ایدر که **طهورت** ادریس ز مانند ملکدی اهل اسلام
 ایدر که اول قلم دتوب یاز و یرن علم ایدن ادریسیدی
 و عجم تواریخین دو تاندر ایدر اول قلم دتوب کتاب
 یازن **طهورت** ادری در لرم **مصحف** ثابور حکیم ایدر
 حق تعالی جل و علا ادریس رفع اید پی حتی تقدیر یلدن
 وارسه بر وجدن و سیار دن و تواندن ککطره سیر ادر
 کورد پی **مدر بر نیک** قیاسن وحدود دن بلدی و صورت کورد
 تمام اسرار نجومه مطلع اولدی اندن صکره کروین اید پی
 یر یوز دن تصرف اید پی بو علم نجوم تعلیم اید پی و حساب
 بعلدی و ایدر لکر که هاروت و ماروت قصسی بولر ما
 ید پی مکر فرشته لرا دم اغلان کورد لکر که یر یوز دن تمام

16B

دَتَدِرْ وَفِيَا دِ اِسْلَانِ بَشَلِدِرْ كَرِ اَيْتَدِرْ كَرِ يَا اَلْهَمُّزْ بُو خَلِيْفَه
 دِكْدِرْ كَرِ اَدَمُ اَغْلَانِيَه نَظَرِ اَدَه چُون بُو كَرْدَن سَر زَنَش وَجِهَلَه
 سُوْر كَلْدِي حَق تَعَالِي جَل وَعَلَا اَمْر اَيْلِدِي اِچُو كَرْدَن غَايَت
 زَاهِد كَرِي چِقْرُك نَفْسِن وِر اِيْر دَايِم اِنْسُون اَدَم اَوْ غْلَانِيَك
 اَوْ زَنَاشِنْدَك حَكْم اِنْسُون وِ بُو كَرِي حَقْلُو حَقِيَه سُوْر سُون م
 مَشْهُور دَر كِه بُو كَر دِي مَارُوْت وِ مَارُوْت اِخْتِيَار اَيْلِدِرْ لِيْجَه
 مَد ب حَكْم اَيْلِدِرْ زَهْن اَدَلُو بَر خَاتُوْر كَشِي بُو لَان قِيْتَه
 بَر دِي حَتِي سُوْر اِيْجِدِرْ وَا دَم دِيْلِدِرْ وَ تَكْرِدَن اَر بُو غَه
 طَيْدِرْ وَاوَل اِسْمِ اعْظَم كَرِ اَنْوَكَلَه كُو كَه چِقْر كَر اِيْر كَر دِي بُو
 خَاتُوْر كَشِيَه تَعْلِيْم اَيْلِدِرْ اَوْل دُعَا سَبِيْلَه خَاتُوْر كَشِيَه
 كُو كَه چِقْدِي حَق تَعَالِي اِنِي مَسْخ اَدَب يِلْدُرْ اَيْلِدِي بِنْدِي
 زَهْن دِي كَلْدِي يِلْدُرْ اَوْل دُرْ وِ بُو كَرِي وَرِشْتَه لَرَه حَق تَعَالِي اَيْتَدِرْ
 دُنْيَا عَذَابِيْلَه اِخْرَت عَذَابِنْدَن قَنَقَسِيْن اِخْتِيَار اَد رَسِيْر دِي
 دُنْيَا عَذَابِن اِخْتِيَار اَيْلِدِرْ لِحَال هَذِي بَا يِلْدَه بَر قِيُوْدَه سَاچِرِنْدَا
 اَصْلُوْب دُر دَر كَر سَاخِر كَر وَا رَبِّ سَحْر اُو كَر بُو كَر بَر كَر وَا دَرِيْن

شون نه

سُوْزَه كَلَامُ عَلْمِ نَجُومِ يَا رَبِّ تَعَلِّمِ اَيْدِي كَدَنْ صُكْرَه كِه حَقِّ تَعَالِي
 لِي كُكَا رَفَعِ اَيْدِي اَنْدَنْ صُكْرَه خَلْقِ اَوْرَتَا سِنْدَه اِخْتِلَافِ
 وَاقِعِ اَوْلَادِي وَدَخِي وَخِي كَسَلْدِي هِيَجِ بَرِيغِي مَبْرُكْدِي تَا شَوْلِ
 وَقْتَه دَكْرَنْ كِه حَقِّ تَعَالِي نُوْحِ پِيغِي مَبْرِي وَرِيدِي **نُوْحِ پِيغِي مَبْرِي**
عَلَيْهِ السَّلَامِ نُوْحِ لِمَكِّ اَوْغَلِ لِمَكِّ مَتَوْشَلَخِ اَوْغَلِ مَتَوْشَلَخِ اِدْرِي
 پِيغِي مَبْرِي اَوْغَلِ نُوْحِ اَنَابِي اَدِي سَمَّادِ زَشِيْتِ اَوْغَلِ اَنَابِي
 قَزِيدِ نُوْحِ اَنَابِي وَ اَنَابِي مَوَّ مَنِلَرِ دِي بَعْضِلَرِ بُو نُوْحِه اَدِمِ
 لَغَزْدِرِ لَرِ وَ اِدِنَه سَكَنْ دِرِ لَرِ اَدَمِ دَنْ صُكْرَه خَلْقِ بُو سَوْلِ قَتِنَه
 سَكُونِ اَيْدِي كِيچُونِ اَمَّا بُو كَا نُوْحِ دِرِ كَلَارِ كَسَلْدِي وَ نَفْسِيچُونِ
 وَ قَوْمِيچُونِ سَاعُو سَاعِبِ اَغْلَادِ غُنْدَنْ اَتْرُودِرِ بَعْضِي نَوَارِيچِي
 كَلَشِدِرِ كِه نُوْحِ پِيغِي مَبْرِي اَدَمِ دِرِ يَكِنِ طُوغْدِي بَرِ كُونِ اَدَمِ
 جُو قِي شَا يُوْبِ سَكُو كِي اِنْجَلِدِ كَدَنْ صُكْرَه اَيْدِي كِه يَا اَلِهِي
 بِيچِيدِ كِنِ زَحْمَتِ چِكَا يِنِ حَقِّ تَعَالِي دِنِ خِطَابِ كَلِدِي كِه اَيْدِي
 يَا اَدَمِ رَحْمَتِكِ شُو كَا دَكْرَنْ دِرِ كِه بَرِسَنْتِ لُو اَوْغَلِكِ طُوغْنَه اَوْنِ
 قَزِيدَنْ صُكْرَه نُوْحِ سَنْتَلُو طُوغْدِي اَوْلِ وَقْتِ اَدَمِ بِيكْدَنْ اَلِهِي

17B

بَلْ أَكْسُكُ يَشَامِسْتِدِي بَعْضِيْلَرِ اَيْدُرْ كَرَكِه نُوْحُ يِيْغَامْبِرْلَه اَدَم
 اُوْرْتَا سِنْدَه بِيْكَ لِكِي يُوْرْ يِيْلِدِي طُوْفا نَدَنْ صُكْرَه مَجْمُوْع خَلْق
 نُوْحُ يِيْغَامْبِرْلَكْ اُوْج اُوْغْلَنْدَنْ خَلِصْل اُوْلَدِي . اَوْلَا نُوْحُكْ اُوْغْلَدْ
 دِرْ كَرَسَامْ خَامْ يَافْتْ كَعْمَانْ اِدِي بَعْضِيْلَرِ بُوْكَعْمَانْ رِدْ كَلِي
 يِيْنَه يَامِرْ دِرْ كَرَفِي الْجَهْلَه كَرَكْسَه يَامْ اُوْلَسُوْنْ كَرَكْسَه اَوْلَا سُوْنْ
 اَنَاسِيْلَه كَا فَرَا اُوْلَدِي اَنَاسِيْنَه اِنَا مَدِي اُوْغْلِي قَزِيْلَه عَوْرَتِيْلَه طُوْفا
 عَرَقْ اُوْلَدِي اَيْدُرْ كَرَكِه نُوْحُكْ كَسِنْدَه سَكْسَرْ كِشِي وَا رِدِي
 قَرَقْ اَرُوْ قَرَقْ عَوْرَتْ مَجْمُوْعِي سَامْ خَامْ يَافْتْ اُوْغْلَانْدِرِي
 وَصَحَاكْ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رَوَايَتْ اَيْلَرِ اِبْنِ عَبَّاسْدَنْ اِبْنِ عَبَّاسْ اَيْتَرْ
 نُوْحُ كَمِيْدَنْ چِقْدُوْغْنَدَكْ اَرْدَنْ عَوْرَتْدَنْ نَقْدَرْ كِشِي وَا رِيْسَه
 وَفَاتْ اِتْدِرْ عَمَانْ نُوْحُ كَنْدُوْ اُوْغْلَانْدِرِيْلَه قَالْدِي مَجْمُوْع خَلْق
 اَنْدَنْ صُكْرَه اُوْرْدِي بَعْضِيْلَرِ اَيْدُرْ عَرَقْ اَوْلَانْ كَا فَرْلُكْ اُوْغْلَا
 نَجْقَلَرِي كَا هَلَرِ نَدَنْ اُوْشُوْ عَرَقْ اَوْلَا دِرْ بَلَكَه قُوْشَلَرِ وَا جَاوْرَلَرِ
 كِي كَا مَسْرُ اَجَلْ لَرِيْلَه عَرَقْ اَوْلَدِرْ بَعْضِيْلَرِ اَيْدِي اَوْلَاقْ
 تَعْلَا قُوْشَلَرُكْ وَا جَاوْرُكْ وَمَعْصُوْمْ طِفْلْ اُوْغْلَا نَجْقَلَرُكْ

جانور

جَالِدُنْ قَبْضِ اَتْدِي اَنْدَنْ صُكْرَهْ طَوْفَانْ وَرِيبُوبْ غَاصِيلِرِي
 غَرَقِ اَتْدِي **بعضلر ايدن** اَوْنْ بِيَشْ يِيْلْ تَمَامْ عَوْرَتَلِرِنَكْ رَحْمِنْ
 رُوْدُنْدِي اَوْغْلَانَهْ قَالْمَادِرْ طَوْفَانْ كِهْ كَلْدِي عَذَابَهْ مُسْتَحَقْ اَوْلَانْ
 كَلْدِي **روايتن كلسدن كه** نُوحُكْ پِيْغَامْبِرْ لِيْغِيْ مَدَّيْ يَدِيْ يُوْزْ
 اَلَلِيْ يِلْدِيْ وَطَوْفَانْدَنْ صُكْرَهْ اَلَلِيْ يِلْ دَخِيْ يِيْشَادِيْ **بعضلر ايدن**
 اَلِيْ يُوْزْ يِلْ دَخِيْ يِيْشَادِيْ سَرَجَلَهْ طَقْزْ يُوْزْ اَلَلِيْ يِلْ اَوْلُوْدَهْ
تفسير بعين اَبْنِ عَبَّاسْ اَيْدَرْ نُوحْ پِيْغَامْبِرْ قَرَقْ يَاشِنَهْ يِيْدِكْمَنْ
 پِيْغَامْبِرْ لَوْ كَلْدِي قَرَقْ يَاشِنْدَنْ يِقَارُ وَطَقْزْ يُوْزْ اَلَلِيْ يِلْ اَلَلِيْ
 دِيْنَهْ دَعُوْتْ اَتْدِيْ اَنْدَنْ صُكْرَهْ طَوْفَانْ كَلْدِي طَوْفَانْدَنْ
 قُوْرْ تَوَلُّوْجْ اَلْمَشْرِئِيْ دَخِيْ عُمْرِيْ اَوْلِيْ **تفسير تيسيرنك** وَصَبْ
 رَضِيْ اَللّٰهُ عَنْهُ اَيْدَرْ سَرَجِيْمَلَهْ نُوحْ پِيْغَامْبِرْ كْ عُمْرِيْ بِيْكَ دُرْتْ
 يُوْزْ يِلْدِيْ **مدت طوفان** اَلْتِ اَيْدِيْ اَوْلْ رَجَبْ اَخْرِيْ ذُوْالْحِجَّهْ اَيْدِيْ
 يِعْنِيْ نُوحُكْ كِهْسِيْ اَلْتِ اَيْ صَوَّاسْتِنْدَنْ يُوْزْ دِيْ اَنْدَنْ صُكْرَهْ
 مَحْرَمْ اَيْنَاكْ اَوْ بِنَجِيْ كُوْنِنْدَهْ كِهْ عَاشُوْرْ كُوْنِ دِرْ كَرْ اَوْلْ كُنْدَهْ
 كِيْ جُوْدِيْ طَاغِنَكْ اُسْتِنْدَنْ يِيْ اَرِشِدِيْ يِيْ اَنْدُكَلِرِيْ سَاعَتْ

قَوْلُ تَلْدِ قَلْبِي شُكْرًا لِمَنْ بَرَأَ أَمْلَشِدْ كَرِ أَوْلُ وَقْتَدَنْ بَرُو عَاشُونَ ۴
 بَرَامِ سُنَّتِ أَوْلْدِي **سَامِ بْنِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ نُوحُكَ سَوُكَلُوا وَغُلِ سَلَامُ**
 اِدْبِي وَنُوحُ بُوُوكِ اِرْزِنَه بَرَكَّتْ دُعَايِنِ قَلْبِي اِدْبِي اَوْلُ سَبَبْدَنْ
 مَجْمُوعِ بِنَا مَبْرُوكِ سَامِ اَصْلِنْدَنْ قَوْلِي ۵ وَدَخِي تَرْكَدَنْ يِعْنِي تَانَا
 وَحَبَشْدَنْ وَهِنْدَنْ اَرْتَقُ نَقْدَرُ خَلْقِ وَاِرْسَه اَصْلِنْدَنْ قَوْلِي
 وَنُوحُ بِنَا مَبْرُوكِ اِنْدَكْ سَامِ دَرْتِ يُونُ يَاشِنْدَنْ يِدْبِي وَنُوحُ
 مَكْرَمِ اَكِيوزِ يِلِ دَخِي عُمْرِي اَوْلْدِي سَرَجْمَلَه سَامُكَ اَلْتِ يُوذَنْ
 عُمْرِي اَوْلْدِي **حَامِ بْنِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَامِ اَكْرَجِه كِه مَوءِ مِينْدِي اِنَا**
 اِنَابِي اَكَا يُوذَنْ عَا قَلْبِي اَوْدِ يِرِي اَجْلِدَقَنْ اَرْتَمَا يُوُبُ كَلْ كِيُو
 قَرَا رَيْعِنِي هِنْدُ كَرُ وَحَبَشِ مَجْمُوعِ بُوُوكِ اَصْلِنْدَنْ قَوْلِي بُوُوكِ دَرُ
 مَسِيَلِ اَوْغَلِ يَارَبِّ قَرْنِ اَلْمَشْدِي اَوْلْدِ قَرْنِ اِدْبِي تَخَلْبِ اِدْبِي
 حَامُكَ اَوْجِ اَوْغَلِ اَوْلْدِي كُوُوشِ وَقَرَطْلَه وَكَنْعَانِ كُوُوشْدَنْ
 حَبَشَه وَسِنْدِ وَهِنْدِ اَوْلْدِي وَكَنْعَانْدَنْ رَجْ وَنُوبَه وَنَطُ وَرُغْلَه
 وَرُغَاوِ وَبَرَبْرَا اَوْلْدِي كِه بُوُوكِ قَرَا رَدْرُ وَقَرَطْلَدَنْ قَبْطِيلِدْ اَوْلْدِي
 بُوُوكِ اَوْغَلْدِرِي دَاخِ اَوْنِ يِدْبِي دَلِ سُوَيْلِدْ كَرِ **يَافْتِ بْنِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ**

تُرْكُو

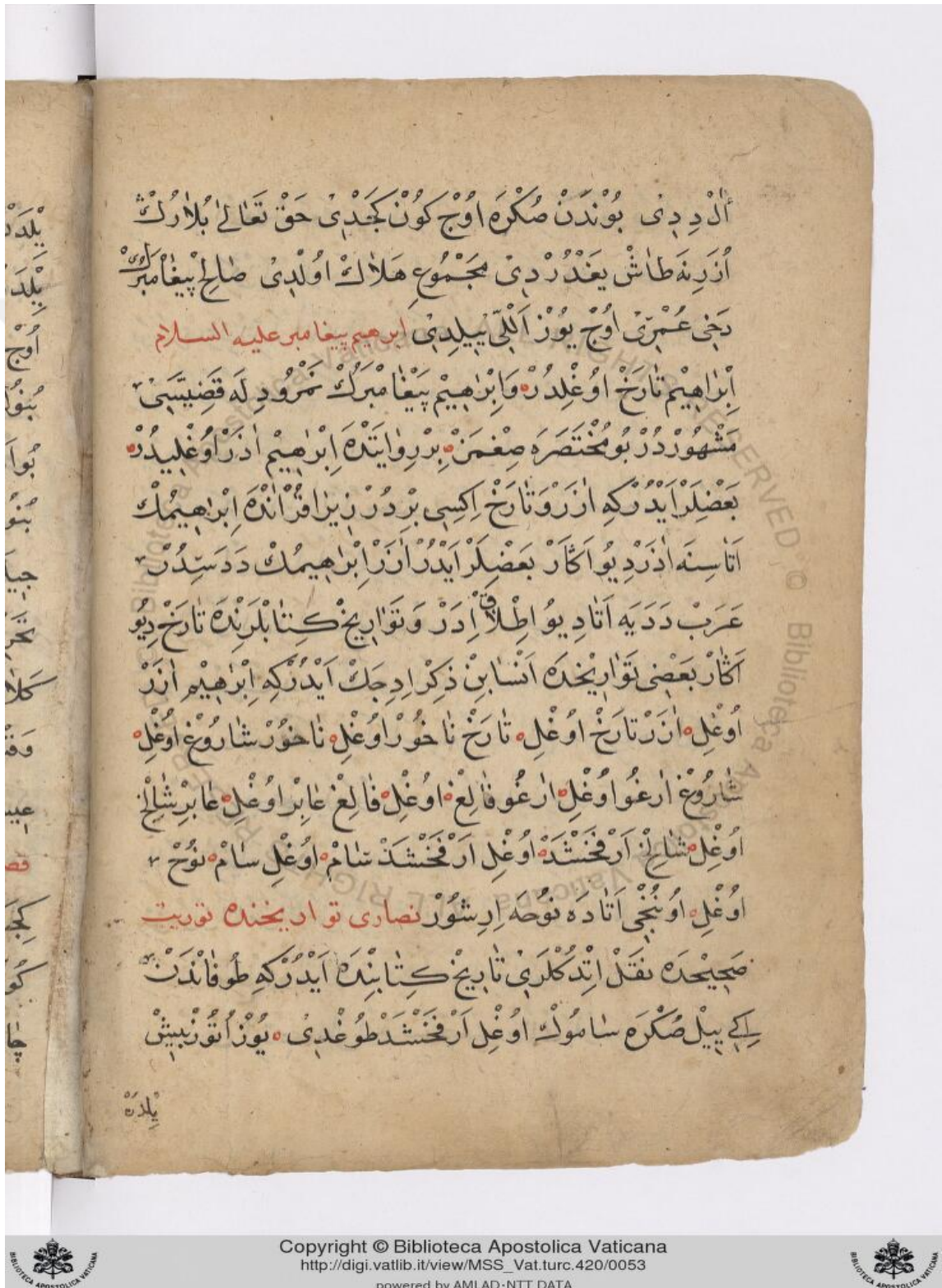
20B

كلز دن اكدین بولر سندن دلا دكی دوه كب كوشكشيله اولك
 طاشوك اچندن يراد ب طورين هيچ قيديمه اوت بولان
 صرب قومدر قولك قه برکت كه اول دودن اراق اولار اولو
 قومك بركون صوين اول دوع اچه وبركون اول قوم اچه
 دكل ددی حون صالح پيغامبر جبرائيلدن بوخبراشتي شاد
 اولدی طوردی اول قياقتنا كلدی الك رگهت نماز قلدی الك
 عصابيله اول قياي درتدی اول قيا عورتلر اوغلان طغدر
 كب اكلدی مكرن چتلا دی قان روان اولدی اول دكلار
 صودتلو بردو چقدی اردنجه بر كوشك چقدی فصیح
 دليله ايتدی كهم السلام عليك يا صالح سن تگرنك
 حق پيغامبر سن بو سنه كورجك اول قومك چوعی انا ندی
 مسلمان اولدی اندن مكرن قرقیل بودن بلارك اچندن
 اولدی هركون وارن بيانك اونلار طكله كلور قپودن قپويه
 سلام ورر فصیح دليله كلوك سدورين دير چون قرقیل تمام
 اولدی شيطان براق پي صورتك كلدی بولا ياز ددی
 ايتدی

21A

21B

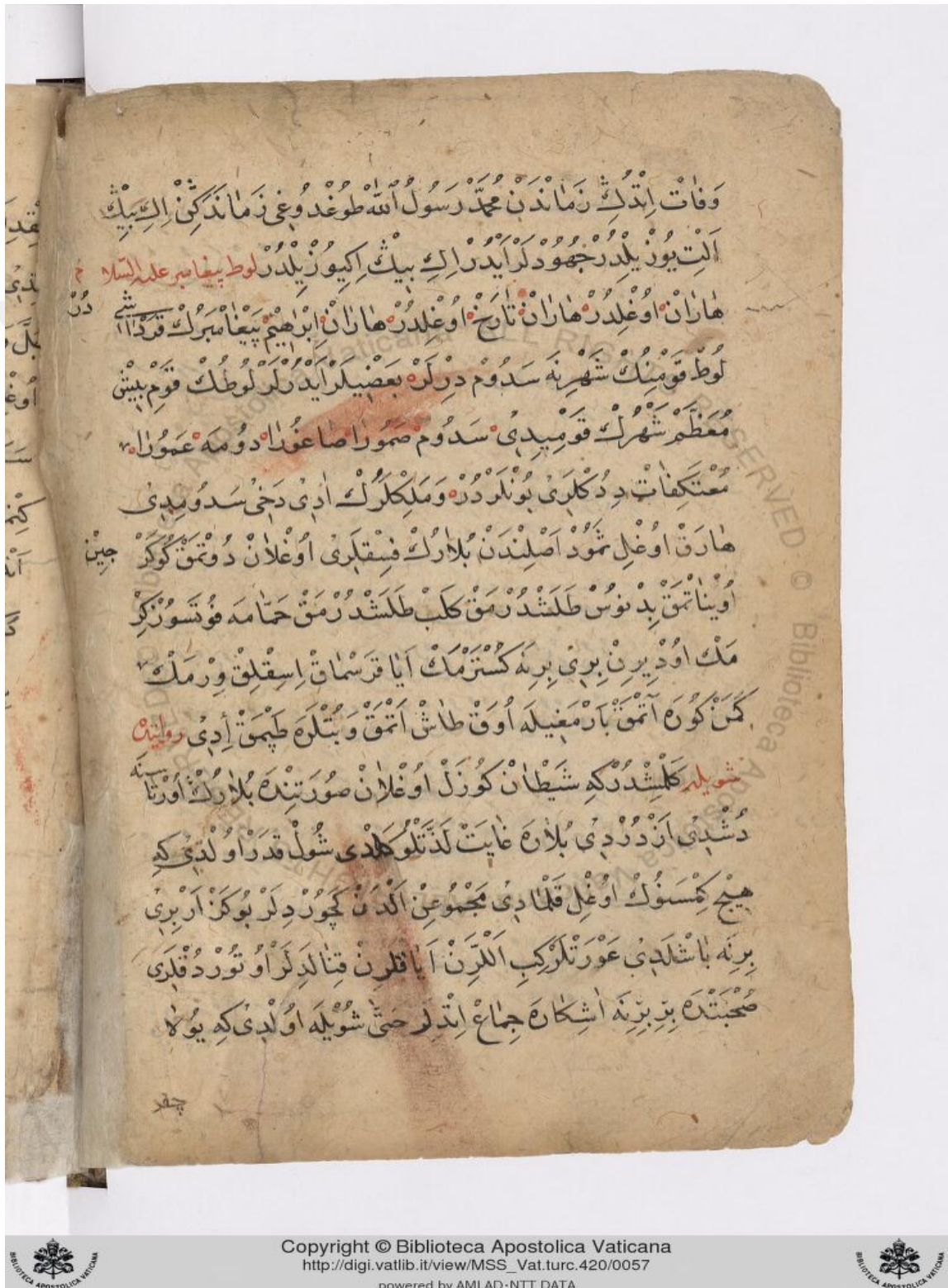

22

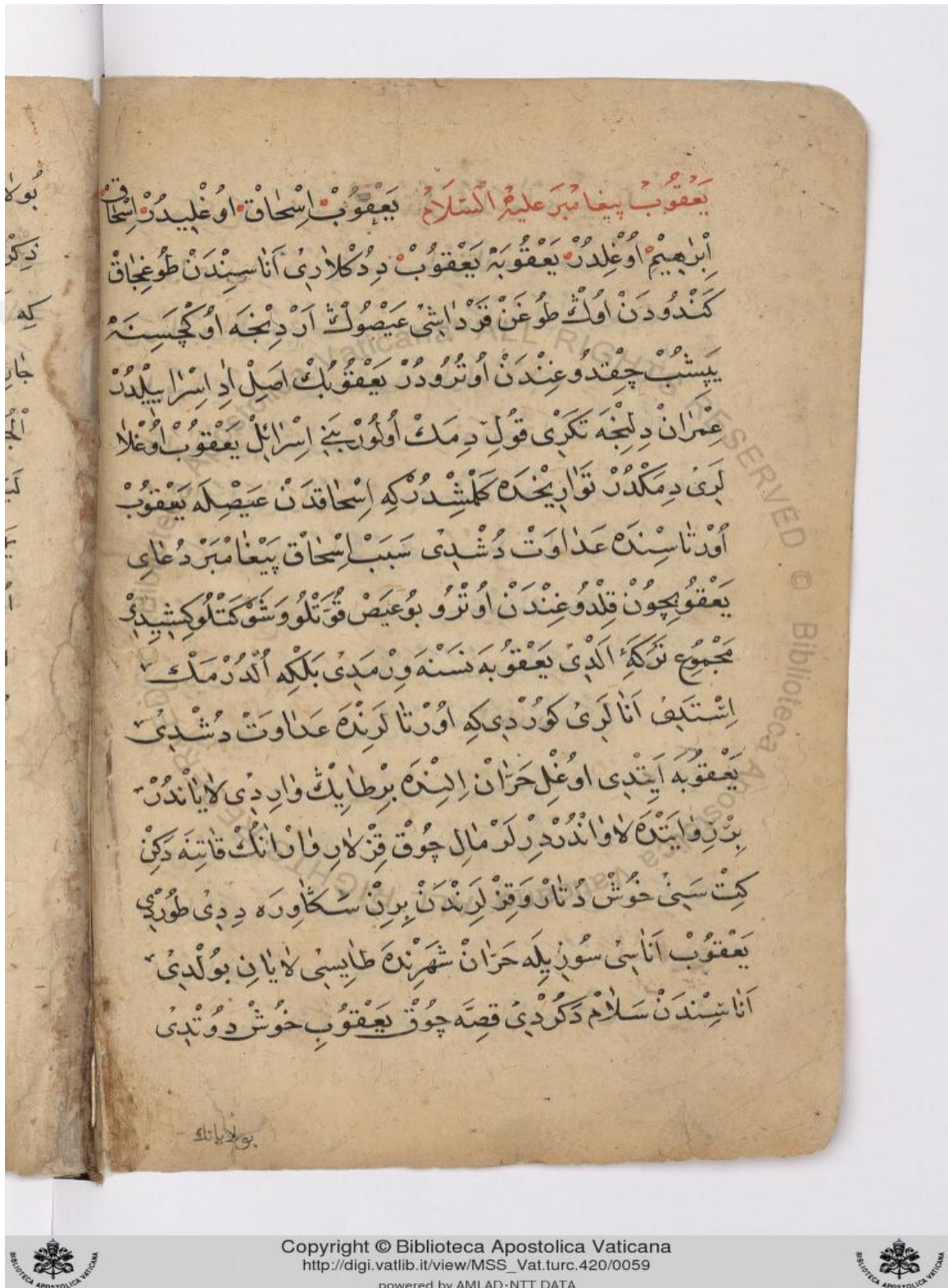
بِلْدَن صُكْرَه اَر فُحْشَد اَوْ غَل قَيْنَان طُوغْدِي . يُوَز اَوْ تُوَز طُقُوَز
 بِلْدَن صُكْرَه شَالِح طُوغْدِي . وَ بُوَقَيْنَان شَالِح طُوغْدُو غِنْدَن صُكْرَه
 اَوْج يُوَز اَوْ تُوَز بِل عُمَرِي اَوْلَدِي قَبِيلَه بَاشِيدِي . اَيْلَه اَوْلَسَه
 بُوَك حَيْلَه دَرْت يُوَز اَلْتَمِش طُقُوَز بِل اَوْلِش اَوْلُوذ مَقْصُوذ
 بُوَا اَلْحَقَق قَيْنَان دَكْر اَتْمَكْدِي . زِيَر اَبُو شَمْدِي يَهُود بِيَلَر
 بَنُوَك اَدَن وَ تَار بَحِين وَ بِيَلِن وَ بَعْضِي مَلُوَك وَ اَيْنِيَا نَك وَ صَاحِب
 جِيَلَك كِيَن بَتَامَه كِيَن بُوَك بَعْضِي تَار بَحِين كَز مَشَار وَ تُوَر بِيَلَر
 تَحْرِيف اَتْمَشَلَر دَر مَقْصُوذ لَرِي بُوَسْتَدَن عَيْسِي پِيغَامَبَرَك
 كَلَا جَك وَ قَتِي كَز لِيُوَب اَوْل كَلَا جَك مَسِيحَاسَن دَكُو لَسِيَن اَنَك
 وَ قَت مَنُوَر كَلَا دِي دَر مَآچُو نَدَر . اَيْلَه اَوْلَسَه بُوَقَيْنَانَك جَهُود دَر
 عَيْسَا نَك كَلَا سِيَن كَز نَمَك اِچُون اَوْج يُوَز اَوْ تُوَز بِل كِدَر دَر
 نَص اَلْبَنِيَا دَه دَر كَه كَه اَبْرَهِيْم پِيغَامَبَر مَحْرَم اَيْنَدَن جَمْعَه
 كِيَنِي كَه عَاشُوَرَا كِيَجَه سِيدِي طُوغْدِي وَ جَبْرَائِل اَنُوَك
 كُو بَكِيَن كَسِيدِي وَ قَلَاغِنَدَن سَن تَكْر نُوَك اَرِي قُو لَسِيَن دِيُو
 چَاغَز دِي وَ رِضْوَان صُوِيَنَه بَانَدَر دِي وَ اِجْمَا قَدَن اَوْ طُو نَلَر كِيَرِي

خلیل در لر و او غلام لر نه اون سنه سنت قودی سنت اتمک استنجا
 قسوق یولک قولوق یولق بیق کیمک غسل اتمک اغنه صو
 ورمک بور نه صو ورمک مسواک اتمک ساج اکن ایرسوق
 بدن صکره بر بری آر دجه پیغامبر لر کلدی. لوط پیغامبر
 ابرهیمک اتاسی قرداشی او غلدز ابراهیم اوده اندقلرند ایما
 کتر مشدی. بودخی ابراهیم پیغامبر کن پیغامبر دی یزند کلجک
 دیاون بز اسماعیل واسحاق سوز نه کلام اسماعیل علیه السلام
 ابراهیم پیغامبر او غلدز اسحاق پیغامبر دن بعضیلر اون پیل
 او کدن طوغدی ددر بر قولد اسماعیلوک یوز او تون پیدی
 پیل عمری اولدی بر قولد یوز او تون پیل عمر اولدی ابراهیم
 اندکنک اسماعیل سکسن طوق یا شینک پیدی ابرهیمک قربان
 اولان اوغل اسماعیلدن بر قولد حافدر عمرک اتاسی اسماعیل
 ورومردخی اسماعیل پیغامبر قزندن واسحاق اوغل عیصددند
 پیغامبر محمد رسول الله حضرت اسماعیل اغلام لرند ندر
 وای پیغامبر لر اسحاق پیغامبر اصلندن در واسماعیل پیغامبر

23B

24
 بَدَلِ هَر كَمِي كِه بُولد لَر جَمَاعِ اِنْدَكِر لُوَطِ پِيغَامْبَرِ نِيچِه كِه جَهْدِ
 اِنْدِي بُولِي بُو اَشْدَن پِيغَامْبَرِ عَا جَر قَلْدِي مَشْهُور دَر كِه حَقِّ تَقَا
 جَل وَا عَلَا جَبْر اِيْل بَر جَ فَر شَتِيْلَه وِر بَدِي كَلْدِي اَوَّل اِبْرَاهِيْمَه اُوغُرِدِ
 اَوَّل مَوْشَلْدِي يَمِيْنِي اسْحَاقِ اِنْدَه لُوَطَه وَا رَدِي اِنْدِي يَا لُوَطِ اَلْ
 سَكَا اَو يَان قَوْمِ اَشْبُو قَوْمِ اَوْر تَا سِنْدَن حَقِّ اَوْتِ عَوْرَتِكِ اَكْبِ
 كِمْتَه زِيْر اَوْلَدِ جِي بُولد دَنْدَر دِي لُوَطِ كَنْد و قَوْمِنِ اَلْدِ جَقْدِي
 اِنْدَن صُكْرَه جَبْر اِيْل اَوْل قَوْمِ يَرِي يُوْر دِيْلَه هَوَا يُوْر نَه كُوْر دِي هَا
 دَكْدَر دِي مَجْمُوعِ مَلَاكِ اَوْلْدِي لُوَطِ قَوْمِنِكِ حِكَايَتِنِ دَجِي يَكْرِكِ
 بِلَايِنِ دِيْنِ تَفْسِيْرِ بَعْوِيَه نَظْرِ اَيْلَسُونِ دَر لَر كِه اِسْمَاعِيْلِ پِيغَامْبَرِ
 لُوَطِ دَجِي پِيغَامْبَرِ دِي اسْحَاقِ پِيغَامْبَرِ لُوَطِدَن صُكْرَه دَر اَحْقَاتِ
 پِيغَامْبَرِ عَلَيْهِ السَّلَامِ اسْحَاقِ اِبْرَاهِيْمِ پِيغَامْبَرِ اَو غَلْدَر بَر قَوْلِ قُرْبَانِ
 اَوْغَل بُو دَر نِتَكِه يُو قَا رُو بِيَانِ اِنْدَكِ نَصَارَانِكِ وَيَهُودِكِ اِتْقَانِ
 بُو قَوْلِ اَز دَنْدَر بَعْضِيْلَر اَيْدَن رُومِ وَيُونَانِ وَا رَمِنِ دَجِي نَكِه بُولَانِ
 بَكْرُطَايِفَه وَا رَسَه اسْحَاقِ اَصْلِيْدَن دَر وَيُوْر سَكْسَن پِيْلِ عُمَرِي
 اَوْلْدِي وَا فَا تِ اِنْدَكْدَن صُكْرَه اَتَا سِي اِبْرَاهِيْمِ قَتِيْدَن دَقْنِ اَوْلْدِي

25
 بولا يانك درت قزبي واردي ادردي اشبودن كه قصص الانبياء ده
 نكر اولندي ليا و صفا شروبه الحيل اما توريتدن منقول بود
 كه ليا و راحيل صلبى قزيدر و زليا و بلها جاريلردن زليا ليا نك
 جاريسيدر و بلها راحيل جاريسيد و صفا و شروبه لفظ يو قدر في
 الجملة قصه چون اول يعقوب لياي ادي اذن صكن راحيل الذي
 ليا دن الت اوغل اولدي و بر قزبي اولدي و وييل سمعون لاوي
 يهوديسا حزن بولون و قزك ادي دينا در و راحيلدن الك اوغل
 اولدي يوسف و بن ياسين و زليادن و صفا دن و شروبدن الك اوغل
 اولدي جاد و اشير بواسر ال دد كلري اشبواون كه اوغلدر بلاردن
 ازين خلق اون الك سبط در بو اوغلانلري تمام طوغد قدن صكن
 يعقوب قزق ياشند يدي حق تعالى جبل و علا كفغان قومنه پيغامبر
 و زدي سوز چوق كلدي صكن قرداشي عيصله بولشدي بزير
 همه ادي بونت قوتيله عيص كو تردي ين اوردي عيص اغلدي
 يعقوب شفقت ادي عيص توبه را استغفار ادي يعقوب دعا ملك
 حق تعالى عيص دخي بونتدن محروم قومدي انك اصلندن ايوب
 فليد
 ن طوغخان
 كچسبه
 سراييدر
 ب اوغلا
 يعقوب
 دعاي
 كشيدي
 دي
 ندر
 دكن
 و دي
 ي
 ي

25B

پيغامبري وزيدي عيسى يعقوب پيغامبرك اولوقرداشيدر
 اسماعيل پيغامبرك قزي سمة خاتون المشدي عيص صاروشين
 كشيدي روم در لركه بواشمايل پيغامبرك قزيله عيصدن اولدي
 ويعقوبك برز وائتد يوز يمش پيل عمرى اولدي بردوايتد
 يوز قرق يدي پيل عمرى اولدي مصرده اوغل قتنه وفات اتدي
 اتام اسحاق قتنه دفن اداسن ديو وصيت اتمشدي يوسف اول
 وصيت برنه كورددي ديسي اسحاق قتنه دفن اتدي يوسف
 پيغامبر عليه السلام يعقوب پيغامبر اوغليدن اتاسندن ايروشد
 مدت قرق يلدز بقولك سگسز يلدز يوز يكرم پيل عمرى
 اولدي مصرده وفات اتدي بعضلرايدر يوسفه مصر شهرنه
 پيغامبرلق كليمك ملك ريان دعوت اتدي اويماردي يوز
 دجى قرد شلري واوغلانلرن الدي مصردن چقدي مصر اوج
 كونلك يرده بركوئهايدي مصر ايمان كلان اولك قته جمع
 اولدي كويك وفات اتدي صكر قدسه كورد كر سلطانلق
 اتد كيچون اتاسي تر بسندن طشره دفن اتد كر در لركه يوسفه

موسی

26

موی از پی درت یوز ییلدر ایوب پیغامبر علیه السلام ایوب اموص اوغل
 اموص عایل اوغل عایل عیص اوغل عیص اسحاق پیغامبر اوغلیدر
 ایوب اناسی لوط پیغامبر تسلدن در التمش اوج ییل عمری اولدی
 تین قورت ید کونک مدت ییدی ییدی یل تمامه تیز قورت
 همان کک ایله سکر قلدی اندن صکر حق تعالی شفا وردی
 اولکدن دخی بک اولدی رحیمه خاتون که عورتی صاع اولد قدن
 صکر بلادی بولایه مبتلا اولد غنه سبب اولدی که بلای کند والله
 تعالی دن ولدی که ساعلق اچندن و نعمت اچندن پنجه شکر ادرسه
 بلا اچندن دخی ایله شکر اده بر روایت اولد که بر بلایه اوعد
 کشتی کور مش ای مسکین بولایه نیا مبتلا اولد کد دیش اول
 سبدن کند و دخی مبتلا اولدی والسلام ذوالکفل پیغامبر
 علیه السلام بود ذوالکفل ایوب پیغامبر اوغلدر ادی یسیردن
 لقب ذوالکفل در انکا ذوالکفل در دگر ی اندن او ترو
 ددر که اتا لری وفات اند کدن صکر بر ظالم پادشاه واردی
 بولک قرداشلرن دوتدی مال استدی یسیر یعنی ذوالکفل

ییدر
 و شیر
 ن اولدی
 رایت
 باتدی
 اولد
 م
 د شد
 مری
 ن
 ح
 ح
 م
 م

26B

المردن كهيل اولدى اول سببدن ذوالكفيل ددكر **شعيب**
پيامبر عليه السلام شعيب صاعون اوغلى صاعون عنقا اوغلى
 ميعون عنقا مدين اوغلى مدين ابراهيم اوغلى وابو يزيد بلخ
 توارينخند كقور مشدر شعيب نويب اوغلى رعويل اوغلى
 رعويل مرا اوغلى مرا عنقا اوغلى عنقا مدين اوغلى مدين ابراهيم
 پيغامبر اوغلى بومدين بر شهر ياپدى اول شهرم كوومدين
 ديواد ودى بو شعيب پيغامبرى مدين خليفه پيغامبر ودى
 انوك قومين دعوت ائدى انامد كو اول قومك اشي اكسك
 كله دتماق واكسك طاش دتماعدى وبوته طير كوردى اصلا
 شعيبه انامد كرسر بر ضعيف ادميسر پيغامبر كوسك
 كلنجه بن كلساندى ددكر حوققانه جل عظمته به امر ايلدى
 بر كن دپرىدى مجموع بر كيجك بر بر از رنه دشد كرهلاك
 اولد كر وشعيب موسى پيغامبر دن اولد ندر وقير اناسدز
 وشعيبك ادى قصصك پير وذر شعيب ددكلرى اندن
 اوترودر كه اتا سنى ايتدى الهى شعيبى بر كتلو قل ددى دعاه
 قلدي

27
 تَلْدِي اَوْل سَبَدَن شُعَيْب دِر دِر يِعْنِي بُو دَجِق دِمَك اَوْلر
 اَنَا تَوْنِي ت اِجْنَد اِدِي مِيكَ اَيْل دُر كَلَه اَكْسُو ك دُو تَا نَلَرِي
 دِعْوَت اِنْدُو كِيچُون تَوَارِيچَد اَيْدُر كِه بُو شُعَيْب عَالِمُو
 فَيِيح دَلُو اَوْل دُو غِيچُون خَطِيْب اَل اَبْنِيَا دُر دِر دِر **موسى پيغامبر**
 مَوْسَى عِمْرَان اَوْغَلِي دُر عِمْرَان يَصْهَر اَوْغَل يَصْهَر فَاهْت
 اَوْغَل فَاهْت لَاوِي اَوْغَل لَاوِي يِعْقُوْب اَوْغَل يِعْقُوْب اِسْحَاق
 اَوْغَل اِسْحَاق اِبْرَاهِيْم اَوْغَل عَلِيْم اَل سَلَام مِصْر لَا يَتْنَد طُوغَد
 اَبَايِي اِدِي اَبَا حَد اِدِي كِر وَاوِي اَوْغَل اَنلَرِنْدَن دُر تَوْرِي تَد
 اَيْدُر اَناسِي اِدِي نُوخَا بَد اِدِي وَا مَوْسَا نَك قَز قَز دَاشِي اِدِي مَرْيَم
 اَيْدِي يَهُودَا اَصْلِنْدَن يُو قَنَا نُو ك عَوْر تِي دِي مَوْسَا ي اَناسِي
 طُوغَر جِق قُو ر قُو سِنْدَن صَد وَقَه قِيُوْب بِيْلَه بَر قَدِي قُرْعُونَك
 سَرَاي اَل تِنْدَن چَقَدِي قُرْعُون اَوِنْدَن بَسْلَنْدِي اَكَا مِصْر دَه
 قُرْعُون اَوْغَل دِر دِر اَنْدَن صُكْرَم بَر قَبْطِي اَل دَر دِي شُعَيْب
 قَتْنَه وَا رَدِي اَنَك قَزِن اَل دِي اَوْل قَز ك اِدِي صَفُو دَا اَيْدِي
 اَنْدَن صُكْرَم پِيغَا مَبْر لِق وِر دِي حَق تَقَا لَه وَا فِرْعَوْن دِعْوَت

اَوْغَل
 بَلِخ
 غَل
 اِبْرَاهِيْم
 يَس
 بَدِي
 اَن
 سَلَا
 تَا
 ر
 ع
 ز
 م

اتمکاوریدی وطورطاغندک زمرطاشندن تختلر ازرنه
 یازلش تو بیتدن اون کلمه اندردی اوله الله شریک کتومیا
 اوجخی اوغرلوق اتمیاسن اوجخی دنا اتمیاسن دردی نالوقین
 فان اتمیاسن بشیخه سوچسز کشتی برسلطان قنتنه یاوز لوله
 اکپ دپلمتیا سز التیخه کسیه سحر اتمیاسن بدیخی نایمیاسن
 سکرخی محضنه عودته سکیا سز طغرخی کافر لره حرب
 ادجک قچمیاسن اوچخی سبت کونخی یعنی شنبه کونخی سقلیا
بعصیر ایدر نوریت بنامه الواح ازرنه یازلب انمشدن
بعصیر ایدر اول شنبه کون سقلیا سز دمکدن مراد اشبو
 نسنلری شنبه کونند اشلیا سز دمک اولور بری نادر اتمه
 اکن اکنک بچک اکن صوموق یاقوق یا یوق صوده سد ساغوق
 اودون یازموق اود یاقاق اش بشرمک اون یوغرموق اتمک
 ایلک طون دکنک طون یومک بیزدوق قاق اکن ایلک کچرمک
 اکن حرف یزمو اکن حرف بوزموق اودوموق جانلوسرمک جان
 لودن چقماق بریردن بریم کیمک اکن صتموق اتمک اودون
 دغده
 کسلیک

كَمَكَ دَوْمَكَ بِيْرِكَمَكَ اَت دَمَكَ اَت تَعْلِيْنَ اَصْلَاح
 اَتَمَكَ قَحَانْ اَوْ نَسَه طَوْرِيْنَ قَرَمَقْ وَيَا رَجِيْ كَشِيْ قَلْبِه جَعَقْ
 وَدَرِيْ اَوْلَانْ اَكْمَا سِيْلَه مَزَلِيْدَنْ جَعَمَاقْ اَشْبُو يَزَلَنْ
 اَوْ تُوْر دَرْت نَسَه بَعْضِيْ يِرْدَه كُوْر دَمْ اَوْ تُوْر يِدِيْ يَا زَلِيْشْت
 اَوْ چِيْنَ بُوْلَدَمْ يَهُودِيْ شَرِيْعَتِيْكَ بُوْدُرِكِه اَشْبُو يَزَلَنْ نَسَلَرْ دَنْ
 شَبَه كُوْن بَرِيْن اَشْلِيْجَكْ اَوْ لُوْر سَه اَلْدُرْمَكَه مُسْتَحَقْ اَوْ لُوْر
 وَهَرَكِه كِه نَفْسِيْنَ اَلْدُرْمَكَه سَلِيْمْ اَتْمِيَا بُوْلَارَكْ دِيْنِيْدَمْ مَلْعُوْر
 اَوْ لُوْر **وَبَعْضِيْدَر اِدُر** يَهُودِيْ شَرِيْعَتِيْكَ حُدُوْدْ بِيْش دُرْ اُوْدَه
 يَفْتَقْ رَجْمْ اَتَمَكَ دِيْلَمَكَ تَعْرِيْر اَتَمَكَ يَعْنيْ اَدْ يَلْيُوْقْتِيْ دَمَكَ
 وَتَعْرِيْمْ يَعْنيْ اَوْ دَمَكَ قَبِيْنْ اَنَاسِيْنَه وَاَوْكْ قَزِيْنَه وَاَوْكْ اَنَاسِيْنَه
 وَاَوْعَلْ عُوْرْتِيْنَه رِيْفَتَلِيْقْ يَفْتَلِيْقْ اَتْسَه اُوْدَه يَفْتَرَكْر كُوْر اَدَمْ دَرْ
 دِيْلَرَكْر اَكْر زِيْنَا اَتْسَه يَا اَوْ غَلَانْ دُوْشَه يَا بَر عُوْرْتْ كَمْدُوْرِيْ
 بِيْهِيْمَه يَعْنيْ اَشْكَانْ اَكَا بَلَكْدَرْ نَسِيْ دُوْشَه وَرَمَكَ رَجْمْ اِيْدَرْ
 اَكْر بَر كِسَه كِسِيَه قَدَفْ اَتْسَه يَعْنيْ زِيْنَا لَفْظِيْلَه سُوْكْسَه تَعْرِيْر
 اِدُر لُوْر اَكْر بَر كِسَه بَر كَشِيْكَ نَسَه سَنْ اَوْ عُوْر لَسَه تَعْرِيْمْ اِدُر لُوْر

زِيْنَه
 كَتْمِيَا
 حَوْرِيْنَ
 زَلُوْعَلَه
 يَا سِيْر
 نَفْلِيَا
 نَنْ
 نَبُو
 تَكْ
 نَقُوْر
 نَكْ
 نَنْ
 نَكْ

یعنی اوده اودر کر **در لکه** بویش حدد اخی تو زیت الواحید
 یاریش اندی اگر موسانک حکایتنه شروع ادر ساو ذکتاب
 اوزون اولور حکایتلری مشهور در **اما** در لکه عمری یوزیکیم
 پیل اولدی **اندن** صکر قدس مبارک یورسیند بر یازده وفا
 اندی مشهد بللور کونه نه یوده وفات تدو ک بلنر **ادمله موی**
 آراسیند عی مدت اص بیک طغر یوز اون سکر یلدز **ابرهیمه**
موی علیهما السلام آراسیند مدت پیش یوز التمش پیش یلدز بر قوله
 پیش یوز قرقیدی یلدز اما یهود لر قنتک بو اکسینک آراسیند عی
 مدت بیک سکر یوز طقسان الک یلدز **هدون النبی علیه السلام**
 بوهارون موسانو ک قد اشیدر عمران او غلیدر و بوکا
 پیغامبر لوق و موسایه وزیر اولوق مصر ده وحی اولدی فرعون
 دینه دعوت ادر جک موسایله بله ادر کراوت بوهارون
 موسادن او کدن وفات اندی **حضرت النبی علیه السلام** بر قوله ۵
 حضرت پیغامبر در بر قوله و کیدر در لکه موسا پیغامبر زما نند
 بوخصر وار دی **و شمد یاد کن در میدر اکیمد و خلاف وار** ۶

بر قوله

بَرَقُولَدِ دِرِیْدِی بَرَقُولَدِ وَفَاتِ اِتْمَشْدُر اَكْر دِرِی مَسَه مَحْمَدِ مَصْطَفَا
 زِیَارَتَه كَلایِدِی بُو سَزْدَنْ جَوَابِ اِتْمَشْلُرْدَنْ رَسُوْلُ اللهُ حَضْرَتِ
 قَرْدَا شَمِ حَضْرِ دِرِی مَسَه بَنَگَنْ یَارَتَه كَلایِدِی دِیْدِ كِنْدَنْ مَكْنَه شایِد
 كَلْدَا اَوْلَادِ دِرِی **لَا** بُو حَضْرَكْ اَدِنَكْ وَسَبَبِنَكْ بَرَقَاجِ دِرِی وَرِوَايَتِ
 اِتْمَشْلُرْدَنْ وَهَبِ رَضِي اللهُ عَنْهُ ایدَنْ حَضْرَكْ اَدِي بَلِيَادَنْ مَلَكَاتِ
 اَوْغَلِيْدَنْ مَلَكَانِ فَالِغِ اَوْغَلِيْدَنْ فَالِغِ عَابِرِ اَوْغَلِيْدَنْ عَابِرِ شَالِحِ اَوْغَلِيْدَنْ
 شَالِحِ اَرْخَشْدِ اَوْغَلِيْدَنْ اَرْخَشْدِ شَامِ اَوْغَلِيْدَنْ شَامِ نُوْحِ اَوْغَلِيْدَنْ ۴
 بَعْضِيْلَرِ ایدَنْ حَضْرِ عَامِلِ اَوْغَلِيْدَنْ اِبْرَاهِيْمِ اَوْغَلَانِ لَرِنْدَنْ اَبُو حُدَيْفَه
 ایدَنْ بُو حَضْرَكْ اَدِي اَرْمِيَادَنْ اَوْلِ حَضْرِ دَرِی كِه مَوْسَايَه مَصْحَابِ اَوْلَشْدِ
 اَوْتِ پِغَامْبَرِ لَعْنِي تَاخِرِ قَلَمِ شُدَنْ نَاشِيْدِ اَدَلُو بَرِ مَلِكُو كَنْ مَانِنَه دَكْنِ
 كِه بَحْتَضِرِ بِيْتِ الْمَقْدِسِ يَقْمَانِ دَنْ اَوْ كَدِ وَنَرَكْ دَرِی بَعْضِيْلَرِ ایدَنْ مَشْهُوْر
 دَرِی دُو الْوَلَمَرِ نِيْنَكْ وَزِيْرِيْدِي وَچِرْتِي بَاشِيْدِي وَاتَا سِنَكْ قَرْدَا شِي
 اَوْغَلِيْدِي وَابْنِ عَبَّاسِ دَنْ شَوِيْلَه وَرِوَايَتِ اَوْلُنْدِي كِه حَضْرِ دِرِی
 اَلْيَسْعِ پِغَامْبَرِ دَرِی اَوْتِ حَضْرِ دِرِی كَلَا رِي اَنْدَنْ اَوْتِرُوْدَنْ كِه دُنْيَا دَه
 اَوْچاقِ چَشْمِ سِنْدَنْ اَبِ حَيَوَانِ اچِيْدِي اَوْلِ سَبَبِنِ مِيْجِ اَيَاغْنِ بَرِ ۴

29B

باصمان دى ويا بپرده او تورى زدى الا اولد بريشيل چيز او لوردى
 يشيل نسيان عرب اخضر دى خضر دى افرى چي چون خضر دى دگر بر قولك
 تا قيامته دكى بر يوزند در مانك قالمشكون فرياد اريشكا چون قولدى
 بر قولك دكى يوزند مضطرا و كندلر چون فرياد اريشكا قولدى اصح
 بو قولدر بعضيلر ايندر اختلاف او كندى شول موساده كه حضرتك
 صحبت طلب ايندى بر قولك اين طلب ادين موسى بن عمران دن
 اهل نوزيت قولند موسى بن ميشا بن يوسف بن يعقوبدر بوموى
 دى عمران اوغل موسىدن او كدوند پيغامبر دى اشك حضرتك
 ادين و نسيان اختلاف بو قدر در كه بيان ايندك **اما چيكتا**
 ازون و مشهور در انوكي چون بو مختصر كور مدم بر نه طلب اولنه
 والسلام **يوشع النبي عليه السلام** يوشع نون او غليدر موسانك خاص
 شاكر در و قرقر داشي او غليدر و موسانك حياتند بو كتابوت
 كلشد و موسانك يزار كردن بوندن او لوسى يوغدى موسى وفا
 ايندك ن صكر بر نه خليفه بو اولدى انك شريعتنه خلق دعوت
 ايندى قرقريل پيغامبر لوق بلك ايندى بلقاده جيا بن قردى در ركه

بو

